

การนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน

นายอดิศักดิ์ ฉันทวิเศษกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์นี้จะต้องถูกส่งมายังมหาวิทยาลัยในการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

AN ANALYSIS OF COMMUNITY LEARNING FOR DEVELOPING THE ABILITY TO
ADAPT TO FLOODING IN THE CENTRAL AREAS

Mr. Adisak Chantawiseskul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติ

จากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน

โดย

นายอดิศักดิ์ ฉันทวิเศษกุล

สาขาวิชา

การศึกษานอกระบบโรงเรียน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ดร.ปาน กิมปี)

อดิศักดิ์ ฉันทวิเศษกุล : การนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์
การเรียนรู้ชุมชน. (AN ANALYSIS OF COMMUNITY LEARNING FOR
DEVELOPING THE ABILITY TO ADAPT TO FLOODING IN THE CENTRAL
AREAS) อ. ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์หลัก : ผศ.ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 253 หน้า.

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย 2) เพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกรณีศึกษา ได้แก่ 3 ชุมชนในพื้นที่ภาคกลาง คือ 1) ชุมชนบางกระเจ็ด ต.หัวไผ่ อ.เมือง จ.สิงห์บุรี 2) ชุมชนบ้านบางระกำ ต.บางระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม และ 3) ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1) แบบวิเคราะห์เอกสารการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชน 2) แบบสัมภาษณ์การวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย และ 3) แนวทางการสนทนากลุ่มเพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า

1) ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีกระบวนการเรียนรู้ คือ ชุมชนมีการจัดประชุมเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและหาแนวทางการแก้ปัญหาอุทกภัย จากนั้นจึงนำแนวทางไปปฏิบัติและติดตามผล วิธีการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์เดิมและได้เรียนรู้จากการฝึกอบรม ผลการเรียนรู้ คือ การปรับตัวซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความเป็นอยู่ 2) ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน 3) ด้านสุขภาพ 4) ด้านการสื่อสาร และ 5) ด้านภูมิปัญญา

2) คู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง พบว่า ภายในคู่มือมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความหมายของอุทกภัย 2) สาเหตุของการเกิดอุทกภัย 3) ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย 4) ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย และ 5) การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

ภาควิชา..... การศึกษาด้านจิตวิทยา..... ลายมือชื่อ.....

สาขาวิชา..... การศึกษานอกระบบโรงเรียน..... ลายมือชื่อ..... อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา..... 2556.....

##5383488027 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORD : COMMUNITY LEARNING / THE ADAPTATION / FLOODING

ADISAK CHANTAWISESKUL : AN ANALYSIS OF COMMUNITY LEARNING FOR DEVELOPING THE ABILITY TO ADAPT TO FLOODING IN THE CENTRAL AREAS. ADVISOR : ASST. PROF. WIRATHEP PATHUMCHAROENWATTANA, Ph.D., 253 pp.

The purposes of this research were: 1) to analyze the processes, methods and results of community learning for adaptation to flooding, 2) to propose a manual for community learning to adapt to flooding in the central area. This research consisted of qualitative research. The case studies were three communities in central areas: 1) Bang-gra-jed community in Singburi 2) Bang-bang-ra-gum community in Nakhon Pathom and 3) Klong-ma-ha-sa-was community in Bangkok. There were three research instruments: 1) the document analysis form for learning of adaptation to flooding of the community 2) the interview form of the analysis processes, methods and results of community learning for adaptation to flooding and 3) the guidelines for focus groups to propose the manual of community learning for adaptation to flooding. The data were analyzed by using content analysis. The research found:

1) The three communities had undergone a learning processes when the communities met to analysis the problem and find the way that solve their flooding problem. Then, they use the way to do and follow up the solutions. The learning methods included learning by experience and training. The learning results consisted of: 1) their way of life 2) safety 3) health 4) communication and 5) wisdom.

2) The manual of community learning for adaptation to flooding in the central area had four elements: 1) meaning of flooding 2) cause of flooding 3) problems of flooding 4) step for preparation to flooding and 5) learning for adaptation to flooding.

Department.....Lifelong Education... Student's Signature.....

Field of Study Non-formal Education Advisor's Signature.....

Academic Year.....2013.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ก็ด้วยความเมตตาและกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ได้กรุณาช่วยเหลือชี้แนะแนวทางต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ รวมไปถึง รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล ประธานกรรมการสอบ และ ดร.ปาน กิมปี กรรมการสอบภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ให้ข้อเสนอแนะในความผิดพลาดหรือบกพร่อง จนสำเร็จลุล่วงเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ได้ในครั้งนี้ รวมไปถึง คณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณาจารย์ภาควิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนา มนุษย์และสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิตชงค์ ส.นันทนาเนตร อาจารย์ ดร.ภัทรพล มหาพันธ์ อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ และรองศาสตราจารย์ ดร.จำลอง อรุณเลิศอารีย์ ที่ให้ความอนุเคราะห์สละเวลาตรวจสอบเครื่องมือวิจัยฉบับนี้

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือของผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ และประชาชนชุมชน บางกระเจ็ด ต.หัวไผ่ อ.เมือง จ.สิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ต.บางระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ที่อุทิศเวลาให้คำตอบที่มีคุณค่ากับงานวิจัยเพื่อสร้างคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคุณเสนห์ โกสุมา นายกองดีการบริหารส่วนตำบลหัวไผ่ คุณณัฐวัฒน์ ชื่นอินทร์งาม นายกองดีการบริหารส่วนตำบลบางระกำ คุณสวัสดิ์ ลิ้มตระกูล ประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ รวมไปถึงท่านอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึง ณ ที่นี้หมด

ขอขอบพระคุณพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ความช่วยเหลือ เป็นกำลังใจ และชี้แนะวิธีการต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จนสำเร็จ

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่สนับสนุนกำลังใจ เป็นกำลังใจ และเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในวันนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านจากใจจริง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามของการวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
ประโยชน์ของการวิจัย.....	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ตอนที่ 1 การศึกษาตลอดชีวิต.....	13
ตอนที่ 2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	22
ตอนที่ 3 การศึกษาตามอัธยาศัย.....	29
ตอนที่ 4 กระบวนการเรียนรู้.....	34
ตอนที่ 5 การเรียนรู้ของผู้ใหญ่.....	46
ตอนที่ 6 การปรับตัว.....	51
ตอนที่ 7 อุกฤษฏ์.....	60
ตอนที่ 8 ชุมชน.....	64
ตอนที่ 9 คู่มือ.....	70
ตอนที่ 10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	74

	หน้า
ตอนที่ 11 กรอบแนวคิดในการวิจัย	87
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย	94
ชั้นที่ 1	94
1. กรณีศึกษา	94
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	95
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย	96
4. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย	97
ชั้นที่ 2	98
1. กรณีศึกษา	99
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	100
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย	101
4. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย	101
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	103
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ดีของชุมชนที่มีการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่อ อุทกภัย	103
ตอนที่ 2 ผลการเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการ ปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง	161
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ	188
สรุปผลการวิจัย	189
อภิปรายผล	199
ข้อเสนอแนะ	207
รายการอ้างอิง	209
ภาคผนวก	221
ภาคผนวก ก รายงานผู้ทรงคุณวุฒิ	222
ภาคผนวก ข รายงานผู้ให้สัมภาษณ์งานวิจัย	224

	หน้า
ภาคผนวก ค รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม	228
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	232
ภาคผนวก จ คู่มือการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย.....	247
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	253

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตารางการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้.....	90

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	93
ภาพที่ 2 แผนผังการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี	121
ภาพที่ 3 แผนผังการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชนบ้านบางระกำ ตำบล บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	142
ภาพที่ 4 แผนผังการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร	157
ภาพที่ 5 แผนผังสรุปการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของทั้ง 3 ชุมชน	160

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาวะโลกร้อนเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติในช่วงหนึ่งล้านปีที่ผ่านมา ซึ่งโลกของเรานั้นมีทั้งโลกร้อนและโลกเย็นปรับเปลี่ยนกันไป โลกร้อน เรียกว่า ยุคน้ำแข็งละลาย ส่วนโลกเย็น เรียกว่า ยุคน้ำแข็ง โดยทั้งสองภาวะนี้จะสลับหมุนเวียนกันเป็นวัฏจักรทางธรรมชาติ เมื่อโลกร้อนแล้วก็จะปรับสมดุลด้วยการปรับเปลี่ยนทุกอย่างเพื่อจะให้โลกเย็นลง โดยมีกระบวนการภายในโลกที่จะทำให้โลกเย็นลง และมีแนวโน้มว่าจะมีกระแสน้ำเย็นไหลมาจากขั้วโลกแทนที่กระแสน้ำอุ่น แต่ภาวะโลกร้อนในยุคปัจจุบันนี้ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์พิเศษที่เรียกว่า โลกร้อนสุดขั้ว (ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล, 2554)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาภัยพิบัติขนาดใหญ่ได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากภาวะโลกร้อน โดยได้สร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิต ทรัพย์สิน ระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมคิดเป็นมูลค่ามหาศาล ประชากรที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทั่วโลกมีจำนวนถึง 4,000 ล้านคน จำนวนผู้เสียชีวิตประมาณ 2 ล้านคน ประชากรจำนวนมากต้องกลายเป็นผู้อพยพไร้ที่อยู่อาศัยและทำให้ชุมชนล่มสลาย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

โดยเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม 2551 ได้เกิดเหตุการณ์ทางภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ร้ายแรงติดต่อกันใน 3 ประเทศ คือ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2551 เกิดเหตุการณ์พายุไซโคลนนาร์กิสเข้าถล่มดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิระวดี รวมถึงนครย่างกุ้งในประเทศพม่า และเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2551 เกิดเหตุการณ์พายุทอร์นาโดพัดถล่ม 3 รัฐของสหรัฐอเมริกา สร้างความเสียหายให้แก่บ้านเรือนและประชาชนกว่า 9 หมื่นคน ส่งผลให้ไม่มีไฟฟ้าใช้ และจากนั้นเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2551 เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวขนาด 8 ริกเตอร์ ในมณฑลเสฉวนทางตอนกลางของประเทศจีน สร้างความเสียหายมากกว่าหมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ มีผู้เสียชีวิตกว่า 30,000 คน และกว่า 5 ล้านคนไร้ที่อยู่อาศัย ซึ่งเหตุการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภัยพิบัติทางธรรมชาติ (สำนักส่งเสริมและประมวลชน ส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม

, 2554) จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั่วโลก สำหรับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยจึงควรตระหนักในเรื่องภัยพิบัติที่จะเป็นอุปสรรคสำคัญในการบรรลุถึงเป้าหมายการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น

ได้มีหน่วยงานวิทยาศาสตร์จากหลายประเทศทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องวิกฤตภัยพิบัติทางธรรมชาติในอนาคต พบว่า ภัยพิบัติในอนาคตที่จะเกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดจากดิน น้ำ ลม ไฟ เพียงอย่างเดียวแต่เปลือกโลกจะมีการเคลื่อนตัวและบรรยากาศที่ห่อหุ้มจะมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย (สำนักข่าวอิสรา, 2554 : ออนไลน์) รวมทั้งประเทศไทยก็มีโอกาสที่จะเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติได้เช่นกัน อีกทั้งนักวิชาการด้านธรณีวิทยาและนักพยากรณ์อากาศยังได้มีคำเตือนว่าประเทศไทยมีปัจจัยเสี่ยงที่จะเกิดภัยพิบัติเช่นเดียวกับประเทศอื่น โดยภัยพิบัติทางธรรมชาติที่น่าเป็นห่วงมากที่สุด คือ พายุ น้ำท่วม ตามมาด้วยดินถล่ม อันเนื่องมาจากภาวะโลกร้อน ส่งผลให้อุณหภูมิผิวน้ำในมหาสมุทรสูงขึ้น ทำให้เกิดพายุไซรอนร้อนในหลายพื้นที่ทั้งในสหรัฐอเมริกา ฟิลิปปินส์ และมีโอกาสเกิดพายุทางทะเลจีนใต้เข้ามายังประเทศไทยมากขึ้นด้วย (สำนักส่งเสริมและประมวลชน ส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม, 2554) โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ได้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติรุนแรงติดต่อกันหลายครั้งในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก ทำให้เป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นคนทั่วโลกหันกลับมาสนใจภัยพิบัติทางธรรมชาติมากขึ้น

ปัญหาภาวะโลกร้อนนั้นส่งผลทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล รูปแบบการตกของฝนเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ปริมาณน้ำฝนอาจมีมากผิดปกติโดยฝนตกมาครั้งหนึ่งมากกว่าทั้งปีรวมกันเสียอีก หรือฝนตกในช่วงที่ไม่เคยมีฝนตกมาก่อน ทำให้เกิดปัญหาสภาพภูมิอากาศที่เลวร้ายลง เช่น ภาคใต้ช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือทำให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มนุษย์ต้องเผชิญมากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องน้ำท่วม รวมทั้งเกิดแผ่นดินถล่ม ภัยแล้ง และเกิดไฟป่าในหลายพื้นที่ของประเทศ ส่งผลให้การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบทำได้ยากขึ้น (ธนวัฒน์ จารูพงษ์สกุล, 2554) และในอนาคตประเทศไทยอาจมีปริมาณน้ำฝนมากขึ้น ฉะนั้นการระบายน้ำออกสู่ทะเลควรมีการระบายที่ถูกต้อง เป็นระบบและรวดเร็ว โดยไม่ส่งผลกระทบต่อด้านอื่น (สำนักข่าวอิสรา, 2554 : ออนไลน์)

ประเทศไทยในอดีตนั้นเคยมีประสบการณ์ในการเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติตามฤดูกาล อาทิ น้ำท่วม พายุ และภัยแล้ง ซึ่งเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาประเทศไทย

ต้องประสบกับภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงบ่อยครั้งมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น เช่น การเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ เมื่อปี 2547 รวมทั้งการเกิดอุทกภัยเมื่อปลายปี 2553 และต่อเนื่องถึงอุทกภัยทางภาคใต้เมื่อเดือนมีนาคม 2554 ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงมากที่สุดครั้งหนึ่งของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

โดยในช่วงตลอด 30 ปีที่ผ่านมา น้ำท่วมเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่สำคัญในประเทศไทย พื้นที่น้ำท่วมได้ขยายมากขึ้น และมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ซึ่งผู้เสียชีวิตจากสถานการณ์น้ำท่วมครั้งที่ผ่านมา สาเหตุหลักมาจากโดนไฟฟ้าดูดพบในเขตเมืองของภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจประชาชนเรื่องวิธีป้องกันการโดนไฟฟ้าดูด รวมถึงโรคต่างๆ ที่มากับน้ำท่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก (กัญญาภัค จัตวงษ์, 2555) ดังนั้น จากเหตุการณ์น้ำท่วมปี 2554 ที่เกิดความเสียหายจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ซึ่งการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมที่จะไม่ให้เกิดเลยทั้งลุ่มน้ำนั้นทำได้ยาก หรือเป็นไปได้ยากมากในความเป็นจริง ทุกสังคมต้องการการบริหารจัดการกับน้ำท่วมให้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุดโดยมีค่าลงทุนที่เหมาะสม การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในลักษณะบูรณาการจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น และต้องพิจารณาจากหลากหลายมิติพร้อมกัน เช่น มิติที่เป็นมาตรการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมทั้งที่ใช้สิ่งก่อสร้างและไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง มิติที่เป็นมาตรการแก้ไขที่ต้นเหตุ มิติที่เป็นมาตรการป้องกันพื้นที่เป้าหมาย มิติการเฝ้าติดตามและบริหารจัดการน้ำท่วมทั้งระบบ (ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล, 2554)

ประเด็นเรื่องภัยพิบัติทางธรรมชาติโดยเฉพาะเรื่องอุทกภัย จึงเป็นโจทย์ใหญ่ที่สำคัญในกระแสโลกปัจจุบันอย่างมาก การคาดการณ์เรื่องภัยพิบัติทางธรรมชาติและอุทกภัยชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มความถี่และความรุนแรงที่มีมากขึ้น วิฤตจากภัยพิบัติทางธรรมชาติจึงได้ได้กลายเป็น “วาระโลก” ที่มีองค์กร เครือข่าย ในประเทศต่างๆ ที่ปฏิบัติงานในเรื่องดังกล่าวเป็นจำนวนมากให้ความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการเรียนรู้และการศึกษา แต่ในสังคมไทยสมัยก่อนอาจจะยังไม่หยิบยกประเด็นเรื่องภัยพิบัติทางธรรมชาติหรือเรื่องอุทกภัยศึกษามาเป็นประเด็นสำคัญในโลกแห่งการเรียนรู้มากนัก (จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์ และคณะ, 2554)

ปัญหาของการเรียนรู้ที่พบในขณะนี้ คือ นักเรียน นักศึกษาที่จบการศึกษาด้านภัยพิบัติ ภูมิศาสตร์ หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มองว่าเมื่อจบออกไปแล้วไม่มีงานทำ จึงมีจำนวนผู้ที่ให้

ความสนใจที่จะศึกษาอย่างจริงจังน้อย ส่งผลให้คนไทยขาดความรู้ที่จะรับมือหากเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เพราะฉะนั้นคนไทยนั้นจึงควรมีความตระหนักและเรียนรู้ว่า พื้นที่ที่เราอยู่มีความเสี่ยงในการเกิดภัยพิบัติมากน้อยเพียงใด และจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นบ้าง ส่วนเรื่องของการอพยพหนีภัยก็เป็นเรื่องที่สำคัญ สิ่งเหล่านี้เป็นบทเรียนที่ต้องมีการให้ความรู้กับเยาวชน รวมถึงชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนัก ไม่ควรที่จะหวังพึ่งแค่ระบบการเตือนภัย ทุกคนควรหันกลับมาให้ความสนใจกับชุมชน โรงเรียน และการศึกษา ไม่ควรให้ความสนใจเพียงแค่เรื่องสิ่งก่อสร้างเพื่อจะป้องกันเพียงอย่างเดียว (สำนักข่าวอิศรา, 2554 : ออนไลน์)

ส่วนในเรื่องของการประเมินความเสี่ยงที่แต่ละประเทศจะเผชิญกับภัยพิบัตินั้น ประเทศไทยติดอันดับที่ 85 จากดัชนีความเสี่ยงทั้งหมด 173 ประเทศทั่วโลก โดยมีการแบ่งการประเมินเป็น 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ (สำนักข่าวอิศรา, 2554 : ออนไลน์)

1. โอกาสเผชิญภัยพิบัติ
2. ศักยภาพพื้นฐานในการรองรับผลกระทบ
3. ชีตความสามารถในการจัดการรับมือกับภัยพิบัติ
4. ความสามารถในการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติ

โดยสิ่งที่ประเทศไทยยังบกพร่อง คือ เรื่องของขีดความสามารถในการจัดการรับมือกับภัยพิบัติ เพราะไม่มีการจัดการเตรียมรับมือ รวมถึงเรื่องการจัดการในระยะยาวที่ยังมีน้อยมาก จึงมีความเสี่ยงอยู่มากในเรื่องของการรับมือ ซึ่งในตอนนี้ต้องอาศัยความรู้และทักษะที่ทุกคนในสังคมต้องมี เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับด้านวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงถึงเรื่องค่านิยม และจิตสำนึกด้วย ซึ่งหากประเทศไทยจะเพิ่มขีดความสามารถในการรับมือกับภัยพิบัติ ต้องเป็นการเรียนรู้ทั้ง สังคม ชุมชน และท้องถิ่นโดยให้การจัดการส่วนกลางนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่ง และสร้างขีดความสามารถของแต่ละพื้นที่ขึ้นมาเป็นอีกส่วนหนึ่ง สร้างกระบวนการเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้และฟังฟังได้ของชุมชน หรือให้เป็นแบบอย่างในเรื่องของการจัดการน้ำ และอยากเห็นกระบวนการภูมิปัญญาที่สะสมมาในอดีต เช่น ลักษณะบ้านใต้ถุนสูง รูปแบบการเพาะปลูกของเกษตรกรในลุ่มน้ำ และการเลือกใช้และปรับปรุงพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และปริมาณน้ำ ซึ่งเป็นการแสดงถึงวิวัฒนาการในการปรับตัวเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ให้ได้

กลับมาใช้เป็นกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ที่จะนำมาเป็นภูมิด้านทานที่สำคัญที่สุด เพราะเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของความรู้หรือทักษะเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การมีจิตสำนึกที่ดีต่อธรรมชาติด้วย

กระบวนการเรียนรู้ชุมชนจะส่งเสริมให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง โดยมีแนวทางในการขับเคลื่อนกลไกการสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการรับมือกับสภาพอากาศที่แปรปรวนและภัยพิบัติ ดังนี้ (ศูนย์เครือข่ายงานวิเคราะห์ วิจัยและฝึกอบรมการเปลี่ยนแปลงของโลกแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553)

1. การสร้างความตระหนักรู้ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจถึงผลกระทบและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว และตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนของตน

2. การสร้างความรู้ เพื่อถ่ายทอดให้ชุมชนสามารถใช้ในการหาทางเลือกต่างๆ และแนวทางดำเนินการที่เหมาะสมกับอนาคต และสถานการณ์เสี่ยงที่แตกต่างกัน

3. การสร้างความสามารถด้านเทคนิค ในการกำหนดรูปแบบวิธีการดำเนินการต่างๆ ที่เหมาะสมเพื่อปรับวิถีชีวิตหรือทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

4. การสร้างกลไกเพื่อสนับสนุนเงินทุนและทรัพยากรที่จำเป็นในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปรับตัว

5. การปรับปรุงและจัดตั้งการจัดการ / ระเบียบ กฎหมาย / องค์กรและกลไกที่จะสนับสนุนและเอื้อให้ชุมชนสามารถพัฒนาการดำเนินการเพื่อสร้างความเข้มแข็งทนทานต่อความเสี่ยงต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้จึงควรให้ความสำคัญในเรื่องการเรียนรู้ และกระบวนการสอนในเรื่องของการรับมือกับภัยพิบัติให้แก่ประชาชน รวมถึงเยาวชนด้วย โดยให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทั้งนี้ประเทศไทยจะต้องมีการจัดการที่เหมาะสม เพราะหากไม่รีบปฏิบัติอาจเกิดการลุ่่มเสี่ยงต่อการมีน้ำท่วมขังถาวรในอนาคต โดยเฉพาะปี 2554 ประเทศไทยมีโอกาสเผชิญกับมหาอุทกภัยใหญ่อีกครั้ง เนื่องจากยังอยู่ในช่วงของปรากฏการณ์ลานินญา ฝนจะตกหนักมากกว่าปกติ หากไม่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม กรุงเทพมหานครอาจเกิดน้ำท่วมถาวรขึ้นได้ (สำนักข่าวอิสรฯ, 2554 : ออนไลน์)

การปรับตัวเป็นสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติอยู่เสมอในการแก้ปัญหา ซึ่งอาจจะเกิดจากตัวเอง สิ่งแวดล้อมรอบตัวหรือบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และการปรับตัวเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ คือ การเรียนรู้และการเข้าใจตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม การใช้ความเข้าใจตนเองเพื่อกำหนดเป้าหมายที่เป็นจริงให้กับตนเอง เป็นการใช้ความสามารถของตนเองเพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อมและโชคชะตาของตนเอง เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของตนเอง ความไวต่อการรับรู้ความต้องการ และความไม่สบายใจของผู้อื่น เพื่อสามารถให้ความช่วยเหลือ และใช้ชีวิตกับผู้อื่นได้อย่างดี (ฉันทิพย์ ปิเลย์, 2546)

ดังนั้น การปรับตัวต่ออุทกภัยจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมนุษย์ต้องการอยู่ในสภาวะสมดุลระหว่างตัวเองกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งบางครั้งสิ่งแวดล้อมก็จะมีอิทธิพลเหนือมนุษย์ แต่ในบางกรณีมนุษย์ก็สามารถเอาชนะสิ่งแวดล้อมได้ การปรับตัวมีความมุ่งหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ (กันยา สุวรรณแสง, 2536)

1. ปรับตัวเพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อม
2. ปรับตัวเพื่อให้เข้าได้กับสิ่งแวดล้อม คือ ยอมตามสิ่งแวดล้อม เมื่อไม่สามารถจะเอาชนะสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีพลังเหนือกว่าได้ก็ทำให้ตัวเองสอดคล้องตามสิ่งแวดล้อมนั้น เพื่อรักษาสมดุลไว้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจวิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง โดยศึกษาจากกรณีศึกษาที่มีการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัย อาทิเช่น ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี และ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมสูงราวหนึ่งเมตรครึ่งถึงสองเมตร ยาวนานติดต่อกันหลายเดือน ดังนั้นการดำรงชีวิตอยู่กับน้ำของประชาชนกว่า 5,000 คน จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทางเลือกเดียวที่จะมีชีวิตรอดและปลอดภัยมากที่สุด คือ การรู้จักปรับตัวและต่อสู้กับน้ำท่วม อย่างไรก็ตามด้วยข้อมูลและความช่วยเหลือกันของเครือข่ายตำบลสุภาวะภาคกลาง โดยสำนักสนับสนุนสุภาวะชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำให้การเตรียมการเป็นไปอย่างรัดกุมและผ่อนหนักเป็นเบาได้ ทำให้ชาวบ้านสามารถดำเนินชีวิตต่อสู้อยู่ท่ามกลางน้ำที่ท่วมสูงได้ดี (หนังสือพิมพ์มติชน, 2554)

คลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองสายหลักที่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้น้ำเริ่มเข้าท่วมกรุงเทพมหานคร ได้ ซึ่งโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ ได้กล่าวถึงพื้นที่นี้ว่า ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานครมีความพยายามของชาวบ้าน โรงเรียน ครู และเครือข่ายชุมชน คือ เมื่อน้ำท่วมทางออกไม่ใช่แค่การอพยพเท่านั้น แต่จะสามารถอยู่ร่วมกับน้ำได้ โดยเวลาที่สังคมเผชิญกับวิกฤต จะเห็นได้ชัดเจนว่า ชุมชนไหนที่มีทุนเดิมที่ดี เช่น ทุนทางด้านกายภาพที่เข้มแข็ง ทุนด้านจิตใจ หรือทุนทางด้านศีลธรรม จะเผชิญกับวิกฤตได้ดีกว่าชุมชนที่ไม่มีการสะสมทุนเหล่านี้ไว้ก่อน โดยทุนเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นบทเรียนที่จะช่วยสร้างสังคมไทยให้เข้มแข็ง ในชุมชนแต่ละชุมชนถ้ามีความเข้มแข็งเป็นพื้นฐานมาก่อน ความเข้มแข็งในระดับต่อๆ มากก็จะง่ายขึ้น ถ้าปัญหาพื้นฐานบางประการชุมชนดูแลจัดการกันได้ ภาวะก็จะน้อยลง หน่วยงานที่จะต้องดูแลในเรื่องอื่นๆ จะได้จัดสรรกำลังไปดูแลเรื่องสำคัญที่ชุมชนอื่นดูแลกันเองไม่ได้จริงๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นบทเรียนที่ได้เรียนรู้มากจากชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ และที่ชุมชนนี้แต่เดิมได้มองว่า น้ำท่วมกับบทบาทของชุมชนยังไม่เห็นชัด คล้ายกับว่าพอเกิดน้ำท่วมแล้ว ชุมชนต้องพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นหลัก ทำให้ชุมชนเหมือนภาชนะที่ว่างเปล่า ไม่มีศักยภาพใดๆ ที่จะดูแลกันเองได้ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ตระหนักว่ามีความต้องการอะไร และก็สามารถที่จะดึงเอาศักยภาพของชุมชนออกมาใช้แก้ปัญหาได้ ยกตัวอย่างเช่น เป็นชุมชนที่อยู่ริมคลองอยู่แล้ว ศักยภาพในการเดินทางด้วยเรือก็มีอยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่พอภายหลังการเดินทางด้วยเรือในคลองมหาสวัสดิ์ถูกยกเลิกไป เพราะคลองได้ถูกทำให้เป็นคลองสำหรับการระบายน้ำ ส่วนผู้คนก็หันไปใช้รถในการเดินทาง แต่พอเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมขึ้น จากแต่ก่อนที่เคยเดินทางด้วยเรือ ปัจจุบันถ้าหากว่าการเดินทางด้วยรถนั้นขาดไป เรือก็น่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้กลับมามีศักยภาพที่ดีในการเดินทางได้ (ฉัสรา ขมะวรรณ มุกดาวิจิตร, 2554)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติ จากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อจะได้เป็นแนวทางที่ดีสำหรับประชาชนในชุมชนได้นำไปปฏิบัติใช้ในการที่จะเตรียมพร้อมที่จะปรับตัวและรับมือกับปัญหาอุทกภัยได้ และพร้อมรับมือในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญหน้ากับอุทกภัยที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมรับมืออุทกภัยสำหรับประชาชนในชุมชน ที่สามารถนำไปถ่ายทอดต่อได้ เพราะ

เมื่อประชาชนในชุมชนมีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับตัวต่ออุทกภัยแล้ว ก็จะสื่อสาร และเผยแพร่ข้อมูลออกไปสู่ชุมชนและสังคมในที่สุด

คำถามของการวิจัย

1. กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัยเป็นอย่างไร
2. คู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลางเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย
2. เพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

นิยามศัพท์

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัย

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมและปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหา การแสวงหาทางออก การดำเนินการปฏิบัติ การประเมินผล

วิธีการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการหรือลักษณะการเรียนรู้ของชุมชนในการเตรียมความพร้อมและปรับตัวต่ออุทกภัย

ผลการเรียนรู้ หมายถึง การปรับตัวที่แสดงถึงความสามารถในการเตรียมความพร้อมและปรับตัวต่ออุทกภัย โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความเป็นอยู่ หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันในเรื่องของอาหารการกิน การสัญจร การประกอบอาชีพ รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตของตนเองเมื่อเกิดอุทกภัย
2. ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน หมายถึง การดูแลที่อยู่อาศัย ทรัพย์สิน และสิ่งของที่เป็นค่าเป็นต่าง ๆ
3. ด้านสุขภาพ หมายถึง การดูแลในเรื่องสุขภาพกาย จิต และสุขอนามัย
4. ด้านการสื่อสาร หมายถึง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอุทกภัย
5. ด้านภูมิปัญญา หมายถึง นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุทกภัย หรือการคิดประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์แบบชาวบ้าน

ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่เคยประสบอุทกภัย และมีการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยที่อยู่ในพื้นที่ภาคกลาง

ภัยธรรมชาติ หมายถึง ภัยอันตรายต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยในงานวิจัยนี้ได้กำหนดให้เป็นในเรื่องของอุทกภัย

อุทกภัย หมายถึง สภาวะน้ำที่ไหลเอ่อ ภัยที่เกิดขึ้นเนื่องจากมีน้ำเป็นสาเหตุไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วมหรือน้ำป่า แล้วส่งผลกระทบต่อประชาชน

คู่มือ หมายถึง หนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้ ความหมายของอุทกภัย สาเหตุของการเกิดอุทกภัย ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย และการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาการนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน โดยมีขอบเขตดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการวิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาขั้นตอนและแนวคิดของกระบวนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวต่ออุทกภัย เพื่อนำมาวิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยปี 2554 และมีการปรับตัวต่ออุทกภัย

3. ขอบเขตด้านประชากร

3.1 บุคลากรหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่เคยประสบอุทกภัย ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

3.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านชุมชน และด้านอุทกภัย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. องค์ความรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และการปรับตัวเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทางราชการ ชุมชน และประชาชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัย
2. คู่มือเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชน และหน่วยงานทางราชการในพื้นที่ภาคกลาง ได้ศึกษา เรียนรู้ รวมทั้งนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัย

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน” ได้พบทวนเอกสารจากตำรา บทความ รวมไปถึงงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องดังกล่าว ซึ่งมีหัวข้อและรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาตลอดชีวิต

- 1.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต
- 1.2 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต
- 1.3 ลักษณะสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต
- 1.4 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

ตอนที่ 2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 2.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 2.2 ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 2.3 หลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 3 การศึกษาตามอัธยาศัย

- 3.1 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย
- 3.2 ลักษณะสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย
- 3.3 ประเภทและรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 4 กระบวนการเรียนรู้

- 4.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้
- 4.2 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้
- 4.3 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้

ตอนที่ 5 การเรียนรู้ของผู้ใหญ่

- 5.1 ความเป็นมาและแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
- 5.2 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

5.3 กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ตอนที่ 6 การปรับตัว

6.1 ความหมายของการปรับตัว

6.2 สาเหตุของการปรับตัว

6.3 แนวทางการปรับตัว

6.4 ลักษณะของการปรับตัวที่ดี

6.5 การปรับตัวต่ออุทกภัย

ตอนที่ 7 อุทกภัย

7.1 ความหมายและลักษณะของอุทกภัย

7.2 สาเหตุของการเกิดอุทกภัย

7.3 ความเสียหายจากอุทกภัย

7.4 วิฤตอุทกภัยปี 2554

ตอนที่ 8 ชุมชน

8.1 ความหมายของชุมชน

8.2 ข้อมูลทั่วไปของตำบลหัวไผ่

8.3 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบางระกำ

8.4 ข้อมูลทั่วไปของแขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา

ตอนที่ 9 การพัฒนาคู่มือ

9.1 แนวทางการพัฒนาคู่มือ

9.2 ลักษณะของคู่มือที่ดี

ตอนที่ 10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

10.1 งานวิจัยในประเทศ

10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ตอนที่ 11 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 การศึกษาตลอดชีวิต

1.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

UNESCO (1970) การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะด้านต่างๆ โดยใช้วิธีการต่างๆ อย่างที่เป็นไปได้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาบุคลิกภาพ เป็นกระบวนการจัดการศึกษาโดยภาพรวมทั้งหมด ตั้งแต่การศึกษาของเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพ ให้ผู้เรียนสามารถจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ เพื่อให้ผู้เรียนคิดได้ และนำไปปฏิบัติได้

Faure (1972) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วย ทุกแหล่งไว้ด้วยกันทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Dave (1976) ได้ให้นิยามของ การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเน้นความยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหา และเทคนิคการเรียนรู้ รวมถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างตนเองกับผู้อื่น และมีรูปแบบการเรียนรู้มากมาย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

รุ่ง แก้วแดง (2543) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ในการศึกษารูปแบบต่างๆ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้หลากหลาย และครอบคลุมการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2543) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิต คือ ตั้งแต่เกิดจนตาย มีความมุ่งหมายให้คนปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลก และพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจของตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

สุมาลี สังข์ศรี (2544) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้า

กับการเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของคน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้ได้เต็มศักยภาพ ซึ่ง การศึกษาตลอดชีวิตยังครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและสังคม เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ซึ่ง การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตของบุคคล

จากความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตสามารถสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต เป็น การศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งมีหลายรูปแบบผสมผสานกันทั้งการศึกษาใน ระบบ การศึกษานอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะ ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตอย่างเต็มศักยภาพ และให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพสังคม ในปัจจุบัน

1.2 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2543) ได้สรุปความจำเป็นและเหตุผลของการศึกษาตลอดชีวิต ไว้ 4 ด้าน คือ

1. ด้านปรัชญา สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มนุษย์ต้องสามารถปรับตนเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและควบคุมการให้เข้ากับการศึกษาที่เป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ไปสู่ความ สมบูรณ์อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

2. ด้านจิตวิทยา การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นเพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ทุก ช่วงวัยซึ่งในวัยผู้ใหญ่ก็สามารถเรียนรู้ได้ โดยความสารถบางอย่างอาจเสื่อมลงไปตามวัย เช่น ความเร็วในการตอบสนอง บุคคลในช่วงที่อายุมากขึ้นก็จะยุติการเรียนรู้ลงได้ สาเหตุนั้นอาจมา จากการขาดแรงจูงใจ

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นเพราะสังคมมีความ ซับซ้อน มนุษย์จำเป็นที่จะต้องฝึกอบรมเพื่อที่จะได้รู้จักเลือกในสิ่งที่เป็นประโยชน์กับตนเองและ ส่วนร่วม

4. ด้านเศรษฐกิจ การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นในการพัฒนามนุษย์เพื่อสามารถ ประกอบอาชีพได้ด้วย การศึกษาในโรงเรียนช่วยให้ผู้เรียนมีพื้นฐานทางวิชาสามัญเหมาะสมกับ การเข้าสู่ระบบการจ้างงาน บุคคลนั้นจะต้องมารับการฝึกอบรมให้มีทักษะจากนายจ้างอีก แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่ได้รับการศึกษาในระบบจะต้องนำมาจัดเพิ่มประสบการณ์และทักษะความรู้

ต่างๆ ในการเรียนรู้การศึกษาระบบและต้องทำอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อให้มีทักษะต่างๆ ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

สุมาลี สังข์ศรี (2544) การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงวัย เพราะ มนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเมื่อการศึกษาตลอดชีวิตเข้ามาสู่ระบบการศึกษานั้น ความจำเป็นของการที่ต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตกล่าวได้ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงของสังคม สังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ปัญหาของสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น ปัญหาความเป็นอยู่ การด้อยโอกาสทางการศึกษา ยังมีผลกระทบไปถึงปัญหาทางสภาพจิตใจด้วย จากสภาพปัญหานี้เป็นเหตุทำให้บุคคลควรได้รับการศึกษา ได้รับความรู้ จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับสภาพปัญหาต่างๆ และสามารถปรับตัวดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของโลกและประเทศต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีผลกระทบอย่างมากต่อความเป็นอยู่ต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกประเทศเพราะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางด้านวิชาการและวิชาชีพเพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนี้ยังต้องให้ความรู้และทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ จึงจำเป็นที่บุคคลต้องเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ

3. ความก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยี ความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยี พัฒนาการที่ก้าวหน้าและรวดเร็วมาก นักวิชาการ นักการศึกษา นักวิทยาศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ อย่างต่อเนื่อง มีผลต่อการดำเนินชีวิต บุคคลจึงต้องเรียนรู้อยู่เสมอทุกช่วงชีวิตของชีวิตเพื่อให้สามารถติดตามได้ทันความก้าวหน้าเหล่านี้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม

4. การแพร่กระจายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร ในปัจจุบันข้อมูลข่าวสารที่มีการเผยแพร่อย่างมากมายประกอบด้วยความรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ สุขภาพ พละนาามัย อาหาร ครอบครัวยุทธศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความรู้สาขาวิชาต่างๆ เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรจะเรียนรู้ที่จะแสวงหาความรู้เหล่านี้ ควรมีทักษะ

ที่จะเข้าถึงความรู้ข้อมูลเหล่านี้ เพื่อให้มีความรู้เท่าทันและนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ และบุคคลต้องมีความสามารถที่จะวิเคราะห์และเลือกรับข้อมูลสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้

5. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของประชากร โดยทั่วไปแล้วโครงสร้างประชากรของประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่จะมีประชากรวัยเด็กมากที่สุด รองลงมาเป็นวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตามลำดับ และจำนวนประชากรที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือวัยสูงอายุ แต่ในปัจจุบันนี้โครงสร้างประชากรในหลายประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด คือ จำนวนเด็กแรกเกิดลดลง จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมาก จำนวนประชากรที่มากที่สุดคือวัยผู้ใหญ่หรือวัยทำงาน เพราะฉะนั้นการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องขยายออกไปสู่ประชากรวัยแรงงาน วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง และวัยสูงอายุด้วย ต้องให้มีการจัดการศึกษาให้แก่คนสูงอายุทุกกลุ่มอายุ ซึ่งก็คือการศึกษาตลอดชีวิต

6. ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ปัจจุบันประเทศต่างๆ ในโลกส่วนใหญ่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนในการปกครองประเทศและมีสิทธิเสรีภาพในการศึกษาหาความรู้ ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาประเทศชาติ เพราะฉะนั้นจึงมุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การศึกษาถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และจากประสบการณ์ที่หลายประเทศได้นำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติต่างเห็นพ้องกันว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับสังคม สำหรับโลกที่เปลี่ยนแปลงดังเช่นปัจจุบัน

7. การศึกษาที่มีอยู่ยังไม่เอื้อให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดทุกช่วงชีวิต การศึกษาที่จัดอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกแม้ในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตามยังเน้นที่การศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งเป็นการศึกษาเพียงช่วงต้นของชีวิตเท่านั้น ซึ่งการศึกษาสำหรับบุคคลในช่วงอายุอื่นๆ ที่พ้นจากวัยเรียนมาแล้วก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน แต่เท่าที่เป็นอยู่การศึกษาหลังวัยเรียนในประเทศต่างๆ จัดอยู่ไม่ว่าจะเป็นการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยก็ตามยังทำได้น้อยเมื่อเทียบกับการศึกษาในระบบ

สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติเป็นอย่างมาก เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และผสมผสานให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของบุคคลได้ ถ้า

ในสังคมใดหรือประเทศใดจัดการศึกษาตลอดชีวิตได้ ก็จะสามารถพัฒนาทั้งบุคคลและประเทศชาติได้

1.3 ลักษณะสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

Dave (1973) ได้สรุปลักษณะสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ไว้ 20 ประการคือ

1. ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบไปด้วยคำ 3 คำ คือ ชีวิต (Life) ตลอดชีวิต (Lifelong) และการศึกษา (Education) ซึ่งทั้ง 3 คำนี้มีความหมายเกี่ยวเนื่องกันเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) หมายถึง การเรียนรู้ของบุคคลที่มีความยาวนานตลอดชีวิต
2. การศึกษานั้นไม่ได้สิ้นสุดลงหลังจากที่สำเร็จการศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้นแต่การศึกษานั้นควรจะเป็นกระบวนการการศึกษาตลอดชีวิต คือ จะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตตลอดทุกช่วงวัย ไม่จำกัดเรื่องเวลา และสถานที่
3. การศึกษาตลอดชีวิต ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการศึกษาผู้ใหญ่ เท่านั้น แต่เป็นการศึกษาตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การศึกษาก่อนวัยเรียน ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษาระดับอื่น ๆ ดังนั้น การศึกษาตลอดชีวิต จึงเป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มพูน พัฒนาทักษะการเรียน การศึกษาที่ฝึกฝนทักษะในทุกระดับการศึกษาเข้าด้วยกัน
4. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่รวมเอาการศึกษาประเภทต่าง ๆ ไว้ ประกอบไปด้วย การศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education)
5. จุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้จากในบ้าน ชีวิตในครอบครัว ถือเป็น การเรียนรู้อันดับแรกและมีความสำคัญที่สุดของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งทำให้แต่ละบุคคลได้เรียนรู้บทบาทและหน้าที่ของตนเองที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทสังคม
6. บทบาทอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการศึกษาตลอดชีวิต คือ ชุมชนมีบทบาทที่สำคัญในระบบการศึกษาตลอดชีวิต ทำหน้าที่ในการให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทำให้บุคคลได้เรียนรู้ในการทำหน้าที่ของตนเอง ทางด้านประกอบอาชีพ ที่ต้องศึกษาทางด้านอาชีพ และด้านความรู้ทั่วไปจนตลอดชีวิต

7. สถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย และสถาบันการฝึกอบรมต่างๆ เป็นแหล่งที่ให้การศึกษาที่สำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งสถาบันการศึกษา เหล่านี้จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ แต่จะต้องใช้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการสร้างความร่วมมือในการให้บุคคลได้มีการศึกษาตลอดชีวิต

8. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และใช้วิธีการเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้เดิมและความรู้ใหม่ ทั้งนี้จะต้องใช้ความเกี่ยวข้องกับชีวิตบุคคลเป็นฐานในการเชื่อมโยง

9. การศึกษาตลอดชีวิต คือ การบูรณาการเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ให้แก่ชีวิต ซึ่งใช้บทบาทต่างๆ ทั้งชีวิต และสังคม ในมิติต่างๆ มาเพื่อเสริมสร้างการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่บุคคล

10. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเครื่องบ่งบอกถึงควมมีประชาธิปไตยทางการศึกษา ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะที่มีความเป็นสากล และเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

11. การศึกษาตลอดชีวิตมีความยืดหยุ่นในด้านเนื้อหา วัสดุอุปกรณ์ เทคนิคการเรียนรู้อุปกรณ์ และระยะเวลาในการศึกษา

12. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้การศึกษาที่มีการปรับปรุงเนื้อหา สื่อ เครื่องมือทางการศึกษา เพื่อนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาทักษะใหม่ๆ

13. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาที่นำเอารูปแบบการเรียนรู้อุปกรณ์หลายๆ รูปแบบ และวิธีการใหม่ๆ มาใช้ เพื่อให้การศึกษาตลอดชีวิตมีความเหมาะสมที่สุดกับสภาพการเรียนการสอนของจริง

14. การศึกษาตลอดชีวิต ประกอบไปด้วย ความรู้ทั่วไป และความรู้ที่เป็นทักษะเฉพาะด้าน อย่างไรก็ตามความรู้ทั้งสองส่วนนี้ไม่ได้มีความแตกต่างกัน แต่จะมีความสัมพันธ์กันโดยธรรมชาติของเนื้อหาสาระ

15. การปรับปรุง และการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมการเรียนรู้อุปกรณ์ ที่จะนำมาสู่ความสำเร็จของบุคคล และสังคม สามารถทำได้โดยอาศัยกระบวนการที่ผ่านการศึกษาตลอดชีวิต

16. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่เติมเต็มความต้องการของผู้เรียนในระบบโรงเรียนที่ไม่สามารถเรียนรู้จากความต้องการของผู้เรียนได้

17. เป้าหมายสุดท้ายของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพของชีวิตที่ดีขึ้น

18. สิ่งสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับการจัดการศึกษา คือ การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของทุกคน แรงจูงใจในการเรียน และความสามารถในการเรียนรู้

19. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ตามกำลังศักยภาพของตนเอง โดยเป็นการนำเอาทรัพยากรต่างๆ มาใช้ ซึ่งเป็นแกนกลางที่สำคัญของการศึกษารูปแบบอื่นๆ

20. ในขั้นการปฏิบัติการ หรือการนำไปใช้ กล่าวได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตจะเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดความสัมพันธ์กัน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย เน้นความยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหา และเทคนิคการเรียนรู้ ซึ่งรวมไปถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง การที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลอื่น และยังมีรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ต่างๆ ที่ทุกคนต้องการที่จะเรียนรู้ได้อย่างมากมาย

1.4 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

Delors (1996) หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต คณะกรรมาธิการนานาชาติ ได้ทำรายงานเสนอต่อยูเนสโก เรื่อง การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ในตน ซึ่งเนื้อหาได้กล่าวถึงสี่เสาหลักในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่

1. การเรียนเพื่อรู้ (Learning to know) เป็นการเรียนที่เน้นองค์ความรู้ มีการศึกษาเฉพาะเจาะลึกในบางวิชาที่สนใจ โดยความรู้ต่างๆ นั้นสามารถแสวงหาความรู้ได้อยู่ตลอดเวลา และศึกษาได้ตลอดชีวิต

2. การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) เป็นการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาทักษะและศักยภาพของมนุษย์ เพื่อที่จะสามารถทำให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาความสามารถของตนและสามารถนำไปปฏิบัติได้ในสังคม

3. การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to live together) เป็นการเรียนรู้ที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความรัก และเคารพซึ่งกันและกัน โดยอาศัยวัฒนธรรม สังคม ชุมชน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับการต้องพึ่งพาอาศัยกัน และอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งปัจจุบัน และอนาคตได้

4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to be) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้มนุษย์พัฒนาคุณภาพชีวิต และสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุข ทุกคนจำเป็นต้องมีความเป็นอิสระ และรู้จักตัดสินใจ เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับสังคมไทยมีหลักการดังต่อไปนี้

1. หลักความจำเป็น เป็นการทำให้ทุกคนตระหนักถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต ที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคน
2. หลักความเชื่อมั่น จะต้องอยู่บนพื้นฐานความเชื่อมั่นว่าบุคคลต่างๆ สามารถเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. หลักความครอบคลุม มีความครอบคลุมในการศึกษาทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
4. หลักความเสมอภาค บุคคลทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงโอกาสได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องต่างๆ เพื่อที่จะทำให้บุคคลทุกกลุ่มได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคในทุกรูปแบบ
5. หลักการผสมผสาน เป็นการจัดการศึกษาที่ควรผสมผสานการศึกษาหลายรูปแบบ เพื่อตอบสนองความต้องการและช่วยพัฒนาบุคคลได้อย่างเต็มศักยภาพ
6. หลักการเทียบโอน เป็นการเชื่อมโยงให้มีการเทียบโอนการเรียนรู้ทั้งในระบบเดียวกัน และระหว่างการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ เพื่อให้บุคคลได้สามารถเรียนรู้ตามความต้องการได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
7. หลักของความหลากหลายและเป็นประชาธิปไตย ควรส่งเสริมให้จัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย มีกิจกรรมเนื้อหาสาระต่างๆ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความต้องการของตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะต่างๆ ของผู้เรียน

8. หลักความยืดหยุ่น ควรจัดการศึกษาแบบลดระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกทั้งควรจัดสรรวิธีเรียน และเวลาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนจะได้วางแผนทั้งในเรื่องเวลา และสถานที่เรียนไว้ล่วงหน้า

9. หลักความต่อเนื่อง การจัดการศึกษาต้องจัดให้ต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้บริการ หรือ เข้าไปศึกษาหาความรู้ที่หลากหลายในสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลาที่ผู้เรียนต้องการ

10. หลักความสะดวกและเข้าถึงได้ง่าย การศึกษาตลอดชีวิตต้องให้ผู้เรียนเข้าถึงได้ง่าย และสะดวกในการที่จะเข้าไปใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และต้องเปิดกว้างสำหรับประชาชนทุกคน

11. หลักความผสมกลมกลืน การศึกษาควรจัดให้กลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของผู้เรียน และต้องให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและอยากที่จะเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นสุข

12. หลักความสัมพันธ์กับชีวิต เป็นการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เพื่อที่จะได้เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต และนำไปใช้ได้จริงในการดำรงชีวิตของผู้เรียน

13. หลักการแสวงหาความรู้ กระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคคลได้ตระหนักในการเรียนรู้ที่ตนเองมีความสนใจ และนำตนเองเข้าไปสู่การเรียนรู้ และเป็นการส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ

14. หลักความสำคัญของชุมชน การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้จากหลายๆ แหล่งการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นจากภายในโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งชุมชนมีความเกี่ยวข้องในวิถีชีวิตของทุกคน จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

15. หลักการมีส่วนร่วม การจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากสถาบันการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท

สรุปได้ว่า หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต มีความสำคัญต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก ต้องเริ่มที่จะเรียนเพื่อรู้ เพื่อที่จะได้นำความรู้ไปพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ และนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิต โดยการเรียนรู้นั้นต้องเน้นไปในด้านที่พัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพ เพื่อให้จะได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ซึ่งการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันต้องให้ความสำคัญในเรื่องที่ต้องคำนึงถึงผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และผู้เรียนต้องได้เลือกเรียนตามความต้องการของตนเอง จะได้พัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตอนที่ 2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

2.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

Sheffield และ Diejomaoh (1972) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก ซึ่งครอบคลุมการศึกษาหลายๆ ด้าน เช่น การฝึกอบรม การสอนนอกระบบ เป็นต้น เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล จากการเรียนรู้ในครอบครัว ไปถึงจนการส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ เพื่อตอบสนองความต้องการให้ผู้ไม่มีโอกาสเรียนในระบบได้มีโอกาสเรียนรู้ เพื่อให้ผู้จบการศึกษาจากในระบบมีโอกาสได้พัฒนาความสามารถของตนเองจากการฝึกฝนเพิ่มเติมที่นอกระบบโรงเรียนได้จัดขึ้น และยังส่งเสริมให้ผู้ทำงานได้มีโอกาสได้ฝึกฝนเพิ่มเติม เพื่อทำให้มีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้น

Coombs (1974) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นโดยอยู่นอกระบบการศึกษาภาคปกติ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้บริการแก่ผู้เรียน โดยมีการกำหนดเป้าหมายและความมุ่งหมายให้ผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาได้รับการศึกษา

อุ้นตา นพคุณ (2523) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดเป้าหมายของตนเองได้ เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยมที่ดี โดยมีการจัดขึ้นในระยะเวลาดั้งนั้น หลักสูตรมีความยืดหยุ่น ปรนัยดังงบประมาณ และตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนและชุมชนได้

รัตนา พุ่มไพศาล (2528) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาสำหรับผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนตามผู้เรียนต้องการ

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2533) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบไม่แน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียนยึดหลัก

ปรัชญาที่ว่าการศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักใช้ความคิดตัดสินใจ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งมีอิสระจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิธีการเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดเพื่อคนทุกคนในสังคม

อาชัญญา รัตนอุบล (2542) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่างๆ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยจัดการศึกษาให้สนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาของผู้เรียนได้ด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับทักษะ ความรู้ ความสามารถ รวมไปถึงทัศนคติในการประกอบอาชีพ และรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินชีวิต และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ตลอดเวลา

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรม ที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นโดยอยู่นอกระบบการศึกษาภาคปกติ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา วิธีการสอน สื่อต่างๆ มีลักษณะยืดหยุ่นและ

หลากหลาย เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งได้รับความรู้ ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.2 ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

Knowles (1950) ได้แบ่งกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน แบ่งตาม พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน มี 6 ลักษณะ ดังนี้

1. ด้านความรู้ เช่น การบรรยาย การอภิปราย เป็นต้น
2. ด้านความเข้าใจ เช่น การยกตัวอย่างประกอบกรณีศึกษา เป็นต้น
3. ด้านทักษะ เช่น การสาธิต การซ้อม เป็นต้น
4. ด้านทัศนคติ เช่น การให้คำปรึกษา การอภิปรายอย่างอิสระ เป็นต้น
5. ด้านค่านิยม เช่น การสัมมนา การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น
6. ด้านความสนใจ เช่น การจัดทัศนศึกษา การจัดฉายภาพยนตร์ เป็นต้น

Coombs (1974) ได้แบ่งกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ 4 ด้าน คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้มีโอกาสการเรียนรู้ในการอ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น เพื่อให้เข้าใจทักษะในการดำรงชีวิต
2. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะ ช่วยเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและประสบการณ์ในด้านการทำงาน
3. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ เพื่อนำความรู้ไปใช้ในชุมชนของตนเอง เพื่อที่จะปกครองตนเองได้
4. การศึกษาเพื่ออาชีพ ช่วยพัฒนาความรู้ ทักษะ และศักยภาพ รวมถึงความสามารถในการพัฒนาอาชีพของตนเอง

อาชัญญา รัตนอุบล (2542) ได้แบ่งประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 5 ประเภท โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายดังนี้

1. การศึกษาแม่และเด็กหรือการศึกษาครอบครัวเป็นกิจกรรมมุ่งเน้นแม่และเด็ก
2. กิจกรรมองค์การเยาวชนเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนอันเป็นกำลังของการ

พัฒนาประเทศ

3. การศึกษาผู้ใหญ่เป็นการจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไปเพื่อให้โอกาสเสริมความรู้และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อที่สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

4. การศึกษาชุมชนเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนเพื่อเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน

5. การศึกษาพิเศษเป็นการจัดการศึกษาให้กลุ่มชุมชนในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันในสังคม เช่น กลุ่มชนในพื้นที่ห่างไกล และได้สรุปการจัดเนื้อหากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยแบ่งได้ดังต่อไปนี้คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่อง ได้แก่ การศึกษานอกระบบสายสามัญ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา

2. การศึกษาด้านทักษะอาชีพ คือ กิจกรรมฝึกอาชีพเพื่อมุ่งพัฒนาความรู้ทักษะที่เป็นประโยชน์เพื่อการประกอบตามความต้องการในสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสาขาเกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม ศิลปกรรมและหัตถกรรม

3. การให้บริการข่าวสารข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ ห้องสมุดประชาชนตำบล ที่อ่านหนังสือและแหล่งความรู้ประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดเคลื่อนที่ หน่วยโสตทัศนศึกษา วิทยุศึกษา โทรทัศน์เพื่อการศึกษาดูดจอหนังสือวารสารและสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้ต่างๆ เป็นต้น

4. การศึกษาด้านสุขภาพอนามัยการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัวชุมชนและสิ่งแวดล้อมคือความรู้ทักษะและทัศนคติต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การป้องกันรักษารักษาโรคภัยไข้เจ็บ สุขภาพอนามัย โภชนาการบริโภค ศึกษาความสัมพันธ์ในครอบครัวและการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

5. การศึกษาเพื่อสันติภาพและด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การสร้างความสงบเรียบร้อยการปกครองในระดับต่างๆ องค์การประชาชนการใช้สิทธิและหน้าที่ในกระบวนการทางสังคม เช่น กิจกรรมเพื่อชุมชน การเสียภาษีอากร การเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองประเทศ เป็นต้น

6. การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคคล ได้แก่ กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมทางศาสนา นันทนาการ การใช้เวลาว่างหรืองานอดิเรก เช่น ดนตรี การละคร กีฬา พักผ่อน เป็นต้น

สรุปได้ว่า กิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาให้กับคนที่ไม่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนหรือขาดโอกาสทางการศึกษา มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของผู้เรียน และต้องคำนึงถึงความต้องการ เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนที่จะไปช่วยพัฒนาสังคม และเพิ่มวุฒิทางการศึกษา รวมทั้งทำให้ประชาชนมีความรู้ทางทักษะอาชีพมากขึ้น

2.3 หลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สนอง โลहितวิเศษ (2544) ได้เสนอหลักสำคัญของหลักการการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มี 6 ประการ ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าการสอน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกชั้น ตอนกระบวนการของการจัดการเรียนรู้ รวมไปถึงการมีโอกาสในการวิพากษ์ วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาของผู้เรียนเอง
2. หลักสูตรมีทางเลือกที่หลากหลายและยืดหยุ่น เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ออกไปจนถึงหลักสูตรด้วยตัวผู้เรียนเอง เพื่อให้ตอบสนองความต้องการสูงสุดของผู้เรียน
3. ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ คือ เป็นการสร้างความเป็นกันเองระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ที่ทำให้เห็นถึงบทบาทที่มีความเสมอภาคกัน ยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน
4. ความไว้วางใจในทรัพยากรท้องถิ่น เป็นการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาจัดการศึกษา ทำให้ได้ทรัพยากรที่ราคาไม่แพง และมีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากทำให้ผู้เรียนได้เห็นของจริงซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตการทำงานของผู้เรียนด้วย
5. การนำไปใช้ประโยชน์ในทันที เป็นกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้เป็นการสร้างและพัฒนาทักษะ สมรรถนะที่พร้อมนำเอาไปใช้งานได้ทันทีเนื่องจากมาจากเป็นกิจกรรมระยะสั้น มีความเป็นปัจจุบันและมีผลกระทบต่อผู้เรียนในทางตรง ดังนั้น ผู้เรียนจึงเกิดความสนใจเพื่อเอาความรู้ดังกล่าวนี้ไปใช้งาน

6. โครงสร้างมีความยืดหยุ่น หรือมีโครงสร้างไม่สูง เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอก ระบบโรงเรียนหากมีการควบคุมสูงความยืดหยุ่นต่ำ การที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะประสบ ปัญหาในการนำไปใช้ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความราบรื่นในการเรียนรู้จึงควรมีความยืดหยุ่นหรือมีการ ควบคุมที่ไม่สูงมากจึงจะใช้วิธีการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้เสนอหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

1. หลักความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ประชาชนทุกคนควรมีโอกาสในการเข้า รับบริการทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องได้รับการ ศึกษาเข้าถึงโอกาสได้อย่างเท่าเทียมกัน รวมไปถึงผู้ที่พลาด ขาด ด้อย โอกาสทางการศึกษา

2. หลักการกระจายโอกาสทางการศึกษา เพื่อเป็นการสนองต่อความต้องการของ ผู้เรียนที่ต้องการจะเรียนรู้ จะต้องมีการกระจายโอกาสทางการศึกษาไปถึงแก่กลุ่มบุคคลที่อยู่ใน พื้นที่ห่างไกลได้รับโอกาสอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

3. หลักความต่อเนื่อง ในการส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้รับบริการที่มี ความหลากหลาย การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการ สร้างแหล่งเรียนรู้ที่ประชาชนสามารถเข้าใช้บริการได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. หลักความยืดหยุ่น ในการจัดการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้อง อาศัยความยืดหยุ่น ในการจัดการเรียนรู้ รูปแบบ วิธีการ รวมไปถึงการวัดและประเมินผลด้วย เพื่อทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองได้สอดคล้องตามความสามารถของตนเอง

5. หลักการสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การจัดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องอาศัยหลักการที่ว่า ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ผู้ ที่นำความรู้ไปใช้ คือผู้เรียน ดังนั้น การขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ จะต้องมาจากความต้องการของ ผู้เรียนเป็นหลัก

6. หลักความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต หลักสูตรการเรียนรู้ต่างๆ ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนจะเกิดขึ้นได้ และมีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดคือ จะต้องมีความสอดคล้องกับชีวิตการทำงาน รวมไปถึงวิถีชีวิตของผู้เรียนด้วย จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ

7. หลักความหลากหลาย ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนให้เกิดความรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนจะต้องมีความหลากหลาย ใช้รูปแบบการศึกษาหลากหลายรูปแบบ เทคนิควิธีการต่างๆ มาบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพของตนเอง

8. หลักความเป็นประชาธิปไตย การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยหลักของความเป็นประชาธิปไตย ที่ผู้เรียนจะเรียนรู้เรื่องใดก็ตาม ก็จะต้องมาจากความสนใจในการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ ซึ่งผู้เรียนจะเรียนได้ดี เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้

9. หลักการมีส่วนร่วม การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นมวลประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น นอกระบบโรงเรียน หน่วยงานที่จะส่งเสริมการศึกษานอกระบบนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเห็นหน่วยงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่ต้องมาจากหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนขององค์ความรู้ไปสู่ผู้เรียน ดังนั้น จะต้องอาศัยภาคีเครือข่ายในการร่วมกันสร้างกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

10. หลักการพึ่งพาตนเอง ในการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องมาจากผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนมาจากตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะของผู้ใหญ่ที่จะเรียนรู้อันมาจากความต้องการของตนเอง อีกทั้ง ผู้ใหญ่จะต้องพึ่งพาคนอื่นน้อยลงและพึ่งพาตนเองมากขึ้น ดังนั้น การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องเน้นให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า หลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องสร้างความยืดหยุ่น หลากหลายให้ตรงกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ทั้งในด้านวิธีการเรียน เนื้อหา และการประเมินผล ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญกับความเสมอภาค รวมไปถึงการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง และพัฒนาศักยภาพความสามารถในการประกอบอาชีพ รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนด้วย

ตอนที่ 3 การศึกษาตามอัธยาศัย

3.1 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย

Coombs (1973) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย คือ กระบวนการ การศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งสามารถหาได้จากความรู้ ทักษะ ทักษะทัศนคติ และจากประสบการณ์ รวมถึง สิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น ครอบครัว สังคม หรือแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ โดยเป็นการศึกษาที่ไม่มีแบบ แผนมากนัก ไม่มีระบบ แต่เป็นการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

Evan (1981) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดจาก สถานการณ์ต่างๆ หรือแหล่งความรู้ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

La Belle (1982) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความรู้ ทักษะ ทักษะทัศนคติ ความเข้าใจในประสบการณ์ชีวิตประจำวัน รวมไปถึง สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวของผู้เรียน

ปฐุม นิคมานนท์ (2532) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกระบวนการ ตลอดชีวิต เพื่อสร้างความคิด ค่านิยม ทักษะ และความรู้ต่างๆ เช่น การเรียนรู้จากครอบครัว เพื่อนบ้าน จากการทำงาน รวมไปถึงสื่อสารมวลชนต่างๆ

สุนทร สุนันท์ชัย (2532) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ทำให้ ได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติต่างๆ รวมถึงได้จากประสบการณ์ที่มาจากครอบครัว ชุมชน หรือ จากการทำงาน รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ในที่ต่างๆ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของการศึกษาตาม อัธยาศัย ไว้ว่า เป็นรูปแบบการศึกษารูปแบบหนึ่งอย่างเป็นทางการ ในกฎหมายแม่บทเพื่อ การศึกษาของชาติ โดยอธิบายไว้ในมาตรา 15 (3) ว่า “การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจาก บุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ”

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็น การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้หรือจากประสบการณ์ บุคคล ครอบครัว หรือชุมชน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญ คือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มี

เวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอน และไม่มีการรับประกาศนียบัตร ส่วนสถานที่ที่มีหรือไม่มีก็ได้ สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นได้ในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม และจากประสบการณ์ มีแหล่งความรู้ต่างๆ ไว้เพื่อให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้เรียน ครอบครัว ชุมชน และสังคม

วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ (2544) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง วิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ โดยการผลักดันให้ผ่านกระบวนการสนทนา ที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจและขยายประสบการณ์โดยไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้เป็นสิ่งที่อุบัติขึ้นทันที

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย คือ การศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียนแบบไม่มีระบบ โดยการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเองตามโอกาสจะอำนวย เป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว สังคม และแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจ ความสามารถ และทักษะใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นได้อยู่ตลอดเวลาที่ผู้เรียนต้องการที่จะเรียนรู้ทักษะต่างๆ

3.2 ลักษณะสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย

ลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัยมีเอกลักษณ์ที่เฉพาะ (ทองอยู่ แก้วไทรฮะ, 2544) ดังนี้

1. การศึกษาตามอัธยาศัยมีรูปแบบที่อธิบายได้ไม่ชัดเจน และไม่สามารถจับต้องได้เหมือนในการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่รู้ว่ามีอยู่เพราะเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต
2. การศึกษาที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ จึงมีหลายวัตถุประสงค์และไม่จำเป็นต้องเพื่อการศึกษาเท่านั้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระบบอื่นๆ ไม่สามารถแยกออกได้อย่างชัดเจน คือ บุคคลสามารถใช้การศึกษาตามอัธยาศัยได้ในระหว่างการเรียนในระบบไปพร้อมกัน แต่ต้องมีการเชื่อมโยงการศึกษาในหลายๆ รูปแบบ เช่น การจัดทัศนศึกษา การท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสามารถเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

4. การศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นการศึกษาที่มีความหลากหลายรูปแบบ และวิธีการที่ไม่เป็นทางการได้ไม่จำกัด

5. การศึกษาตามอัธยาศัยไม่จำเป็นต้องมีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุไม่มีแม้แต่สถานที่เรียนที่ไหนก็ได้ลักษณะการเรียนรู้อิสระส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการอีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียนอีกด้วย

6. การศึกษาตามอัธยาศัย มีเรื่องกำหนดเวลาในการเรียนรู้เป็นตัวแปร และควบคุมได้น้อยมาก ดังนั้น การประเมินผลจึงอยู่ที่ผู้เรียน

7. การศึกษาตามอัธยาศัยต้องสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลสัมผัส รวมทั้งเป็นการเลือกรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยในการดำเนินชีวิต

8. การศึกษาตามอัธยาศัยมีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะเฉพาะที่อาจจะไม่เกิดผลแบบเดิมทุกประการ

9. การศึกษาตามอัธยาศัยที่เกิดขึ้น อาจเป็นสิ่งที่จูงใจหรือไม่จูงใจก็ได้ ไม่สามารถคาดหมายล่วงหน้าได้

10. การศึกษาตามอัธยาศัยนั้นเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งหมายถึงการทำตามอำเภอใจของผู้เรียนและผู้เรียนสามารถวิธีการเรียนด้วยตนเอง

11. การศึกษาตามอัธยาศัยมีลักษณะของการอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม เป็นการไม่ผูกพันแต่มีใจที่จะเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์

12. การศึกษาตามอัธยาศัยสามารถได้ตลอดเวลา จึงเกิดขึ้นได้ตลอดทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์

13. การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้น ในทุกช่วงเวลาไปตลอดชีวิต เพราะเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ดังที่มีคำกล่าวที่ว่าการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกระบวนการจากอุบัติเหตุขึ้นของชีวิตจนสิ้นอายุขัย

ลักษณะที่สำคัญของการเรียนรู้ตามอัธยาศัย กล่าวได้ดังนี้ (อุดม เขยกีวงศ์, 2544)

1. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อลูกหลานจะได้สืบทอดเรียนรู้ต่อไป
2. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์และสะท้อนถึงคุณประโยชน์ของการศึกษา รวมถึงมนุษย์สามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเรียนรู้และรับรู้ในความรู้ที่ต้องการได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก
4. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่สามารถช่วยเหลือหาลอมผู้เรียนที่ได้รับการเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน และสังคม
5. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการพัฒนาผู้เรียนจากองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ที่มาจากประสบการณ์การทำงานด้วย

สรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการ แต่ไม่จำกัดอายุ และแบบแผนการเรียนที่แน่นอน สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนได้ ซึ่งต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่างๆ ที่จะเข้ามาช่วย รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

3.3 ประเภทและรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย

ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (2544) ได้สรุปถึงหลักการจัดการของการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ดังนี้

1. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ต้องขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาตามความสนใจ
2. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องการที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา จะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม แต่ไม่สามารถจะปฏิเสธที่จะเรียนรู้ได้ เพราะการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต
3. สังคมแห่งการเรียนรู้ ต้องสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจของตนเอง

4. การส่งเสริมให้บุคคลสามารถเข้าถึงการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องมีการกระจายแหล่งการเรียนรู้ไปตามสถานที่ที่หลากหลาย เพื่อสะดวกต่อการใช้บริการ นักการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเสริมช่วยประสานงาน พร้อมทั้งขอความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

5. การส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ควรส่งเสริมทั้งในด้านการอ่าน การเขียน การพูด และการฟัง เพื่อเสริมสร้างความรู้ และสนับสนุนให้ผู้เรียนรู้จักการคิดเป็น รวมทั้งวิเคราะห์ให้ได้

วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณี (2544) ได้แบ่งประเภทของการศึกษาตามอัธยาศัย ไว้ 4 ประเภท ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. การศึกษาตามอัธยาศัยในวิถีชีวิต มีลักษณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แม้มีการจัดกระทำมิใช่เพื่อการศึกษาโดยตรง เช่น ครอบครัว สภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติ

2. การศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการคุณภาพชีวิต เป็นการจัดกระทำโดยองค์การสถาบัน เพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น แหล่งความรู้ในชุมชน ศาสนสถาน แหล่งศิลปวัฒนธรรม แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สื่อมวลชน แหล่งนันทนาการ แหล่งท่องเที่ยว

3. การศึกษาตามอัธยาศัยตามธรรมชาติแหล่งสังคมเป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน เช่น กิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตย เช่น เวทีชาวบ้านการทำประชาพิจารณ์ การทำจดหมายข่าว กิจกรรมสำรวจชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

4. การศึกษาตามอัธยาศัยโดยอาศัยงานวัฒนธรรม เกิดจากการผสมผสานการละเล่น การแสดงออก และการเลียนแบบท่าทาง ถ่ายทอดผ่านทางงานศิลปะการแสดง เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อบันเทิง การแสดงแบบจำลอง

สรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นรูปแบบการศึกษาที่มีความหลากหลาย โดยสิ่งที่เป็นเงื่อนไขต่อการเรียนรู้จะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนตามสถานการณ์ต่างๆ โดยรวมแล้วรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้หรือเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้น

ที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือผู้เรียนสร้างกันขึ้นมาเองก็ได้ เช่น การพูดคุย ปรัชญาหรือ หรือสืบค้นสิ่งต่างๆ รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ และสื่อต่างๆ ด้วย

ตอนที่ 4 กระบวนการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) โดยวิจิตร ศรีสุวาน ได้กำหนด กระบวนการเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท คือ (1) กระบวนการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการจัดการ โดยสถานศึกษา อาศัยระบบชั้นเรียนเป็นหลัก มีหลักสูตรกำหนดไว้ตามระดับและประเภท การศึกษา เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และ (2) กระบวนการเรียนรู้ในวิถี ชีวิต เป็นการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ และสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของบุคคลทั้ง ที่ตั้งใจสร้างขึ้นและที่มีอยู่เอง

ส่วนคำว่า “การเรียนรู้ (Learning)” มีขอบเขตที่ครอบคลุมความหมาย 2 ประการ คือ 1) การเรียนรู้ในความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้ (learning process)” ซึ่งหมายถึงวิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และ 2) การเรียนรู้ ในความหมายของ “ผลการเรียนรู้ (learning outcome)” ซึ่งได้แก่ความรู้ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำและการใช้ ทักษะกระบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้สึกหรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะเป็นทั้งผลลัพธ์อันเป็น เป้าหมาย (ends) และวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมาย (means) ซึ่งลักษณะทั้งสอง นับเป็น องค์ประกอบที่สัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อกัน หากบุคคลมีวิธีการแสวงหาความรู้ที่ดีมี ประสิทธิภาพและเหมาะสมสำหรับตน บุคคลนั้นก็ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ความเข้าใจใน สาระหรือกระบวนการต่างๆ ได้อย่างกระจ่าง ถ่องแท้และลึกซึ้ง เกิดความรู้สึกหรือเจตคติไป ในทางที่เหมาะสมและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้าน การกระทำหรือพฤติกรรมไปในทางที่พึง ประสงค์ (อดุลย์ วังศรีคุณ, 2543)

ในการเรียนรู้บุคคลจำเป็นต้องใช้วิธีการเรียนรู้วิธีใดวิธีหนึ่ง แต่เนื่องจากกระบวนการ เรียนรู้เป็นวิธีการ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นลอยๆ ไม่ได้ จำเป็นต้องมีสาระที่เรียนรู้ควบคู่ ไปด้วยกันเสมอ เปรียบเสมือนฝาแฝดที่ต้องอยู่ติดกันตลอดเวลา ดังนั้น วิธีการเรียนรู้กับสาระการ

เรียนรู้จึงต้องควบคู่ไปด้วยกันเสมอ เมื่อใช้กระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ในการเรียนรู้ เนื้อหาสาระต่าง ๆ แล้ว ผลที่เกิดตามมาก็คือ จะเกิดความเข้าใจหรือไม่เข้าใจในสิ่งที่เรียนและการเรียนรู้ที่เกิดมักเกิดขึ้นควบคู่ไปด้วยกันเสมอก็คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการเรียนรู้นั้นเอง ดังนั้น ผลการเรียนรู้จึงมี 2 ส่วน คือ

- 1) ส่วนที่เป็นความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติเกี่ยวกับสาระที่เรียนรู้
- 2) ส่วนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้

ต่อไป

ดังนั้นเมื่อพูดถึง “การเรียนรู้” สิ่งที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวพันด้วยเสมอก็คือเรื่อง (1) กระบวนการเรียนรู้ (2) สาระเรียนรู้ และ (3) ผลการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติเกี่ยวกับสาระที่เรียนรู้และส่วนที่เป็นกระบวนการหรือวิธีการในการเรียนรู้บุคคลทุกคนเกิดมามีศักยภาพในการเรียนรู้ด้วยตนเอง แม้จะไม่มีผู้สอนก็สามารถเรียนรู้ได้ (ทิตินา แคมมณี, 2545)

4.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ชุมชนเป็นผู้สร้าง ประกอบด้วยกระบวนการต่างๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหา ทั้งของตนเอง ชุมชน และเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับสังคมไทยตลอดจนสังคมโลก
2. การแสวงหาทางออกที่เหมาะสมกับตนเอง และชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชุม สัมมนา การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ
3. การสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นผลจากการตัดสินใจของตนเองและชุมชน ในแง่ของชุมชนกิจกรรมที่ทำขึ้นนี้อาจเรียกว่า กิจกรรมเครือข่าย เพราะเป็นตัวชักจูงและเชื่อมโยงคนเข้าด้วยกัน
4. การประเมินผลกิจกรรม และนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงกระบวนการทั้งหมด

สุนทร สุนันท์ชัย (2543) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ว่า ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ 6 ขั้นตอน คือ

1. ตระหนักในปัญหา หมายถึง การเข้าใจว่าเรื่องใดเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข
2. การหาทางเลือกที่หลากหลาย หมายถึง การกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา
3. กำหนดทางเลือกที่เหมาะสม หมายถึง การตัดสินใจเลือกทางเลือกที่คาดว่าจะแก้ปัญหาได้
4. การเรียนรู้ปฏิบัติการ หมายถึง การดำเนินการตามทางเลือก
5. การปรับปรุงแก้ไข หมายถึง การรวบรวมข้อมูล และปรับปรุงแก้ไข
6. การประเมินผล หมายถึง การสรุปผลการปฏิบัติการ

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้สรุปเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชุมชน โดยร่วมกันคิดวิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการและประเมิน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนี้ประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตหรือกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน

มณีนีภา ชูติบุตร และคณะ (2544) ได้ให้ความหมายของคำว่ากระบวนการเรียนรู้ว่า หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรมอันเนื่องมาจากได้รับประสบการณ์ และเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

สมศรี จินะวงษ์ (2544) กล่าวว่า ความรู้ของมนุษย์มิใช่เป็นคุณสมบัติของปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคม มนุษย์ระดับปัจเจกแม้จะรับรู้จากภายนอกที่มากกระทบในลักษณะของรูป รส กลิ่น และเสียงก็ตาม แต่การแปลความหมายหรือการให้คุณค่าต่อสิ่งที่มากกระทบนั้นต้องผ่านกรอบวัฒนธรรม เป็นตัวกลั่นกรองสิ่งที่ควรรู้ หรือในทางพุทธศาสนาที่ กล่าวว่า ต้องผ่านกระบวนการทาง “จิต” คือ ความ “กำหนดได้-หมายรู้” นั่นเอง และกรอบวัฒนธรรมหรือจิตนี้เองที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ในการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่รอดของมนุษย์นั้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในระยะเริ่มแรกจะเป็นไปเพื่อการตอบสนองของความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตในเรื่องปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ดังนั้นการเรียนรู้เมื่อแรกของมนุษย์เกิดขึ้นจึงเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ทิสนา แชมมณี (2545) ได้ให้ความหมายของคำว่ากระบวนการเรียนรู้ว่าหมายถึง ขั้นตอนหรือวิธีการต่างๆ ที่ผู้จัดจัดขึ้นเพื่อช่วยสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการพยายามแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับตนเอง และชุมชน โดยการทำความเข้าใจกับปัญหาให้ชัดเจนด้วยการลงมือปฏิบัติจริง และสรุปบทเรียน เพื่อปรับปรุงแก้ไข จะได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

4.2 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้ศึกษาถึงลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลที่มีลักษณะ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์เป็นดังนี้

1. การลองผิดลองถูก โดยในอดีตมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ของตน ให้อยู่รอดด้วยการหาอาหาร ต่อสู้กับธรรมชาติ ฯลฯ จากนั้นมนุษย์ก็ได้สะสมความรู้ ความเข้าใจ ของตนไว้แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้ลูกหลาน จนกลายเป็นจารีต ธรรมเนียม หรือข้อห้ามในวัฒนธรรม ในการสั่งสมดังกล่าวนี้ มนุษย์จะมีภูมิปัญญาในการดำรงชีพมากขึ้น และมีความเสี่ยงน้อยลง
2. การลงมือกระทำจริง เป็นการปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริง แล้วถ่ายทอดต่อไปยังรุ่น ลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไปจนกลายเป็นธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ
3. การสืบทอดวิธีการ เป็นการส่งสอนด้วยการบอกเล่า (Oral Tradition) และการสร้าง องค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (Literacy Tradition) โดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของ ชาวบ้านจะนิยมการสืบทอดวิธีการและการสอนเป็นวาจา ส่วนในกรณีที่เป็นศิลปะ วิทยาการระดับ ที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้ง จึงจะใช้วิธีลายลักษณ์อักษรของตำรา เช่น ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ ฯลฯ หรือผูกเป็นวรรณกรรม คำสอนภาษิต คู่มือ ฯลฯ ขึ้นอยู่กับความสะดวกและความสอดคล้อง กับพื้นฐานของชาวบ้าน
4. พิธีกรรม เป็นการเรียนรู้ในเชิงจิตวิทยาที่มีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอา คุณภาพและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบ ศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติ และความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจง เหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่ พึงประสงค์ โดยจะเน้นผลที่เกิดต่อการสำนึกของผู้มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ

5. ศาสนา ไม่ว่าจะเป็นหลักคำสอน คีล ตลอดจนพิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมที่มีวัด เป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีส่วนต่อย้าภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติ และให้ความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คน ในการเผชิญชีวิต ในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอนอันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่งสถาบันศาสนา จึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่า สำหรับบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติ ศาสนา จึงเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตไป พร้อมๆ กัน ถือได้ว่าการศึกษามีลักษณะเป็นองค์รวมและมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนที่น่าเชื่อถือ ศาสนานั้นๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อีกทั้งเป็นแก่นและกรอบในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

6. การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐานทำกิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ขยายตัวมีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามาผสมกลมกลืนบ้าง ขัดแย้งกันบ้าง ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการ กระบวนการเรียนรู้ของคนไทยในสังคมไทย จึงมีพลวัตส่วนหนึ่งไปกับกระแสเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารอันทันสมัย ขณะเดียวกันก็มีการกระจาย เครือข่ายและการขยายตัวของการเรียนรู้กว้างขวางหลากหลายมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สังคมไทยจึงกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีทางเลือก (Option) ให้แสวงหามากมายไม่รู้จักจบ และมีเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญาทั้งเก่าใหม่ให้พิจารณาอยู่อย่างเอิกอณันต์

7. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Culture Reproduction) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น การแก้ปัญหาทั้งทางสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการพยายามเลือกเฟ้นเอาความ เชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณีมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

8. ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่แอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำดูเป็น วิธีการธรรมชาติและธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น โดยการตามเฝ้าสังเกตอยู่เงียบๆ แล้ว รับเอามาเป็นของตนเมื่อสามารถทำได้จริง

นอกจากนี้ สี่ลาภรณ์ นาครทรรพ (2538) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไว้ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้ของแต่ละคนจะเกิดขึ้นในกระบวนการที่ได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์ ปัญหา และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ยังทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมอง ทำให้สามารถหาทางออกที่ดีที่สุดและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ เนื่องจากคนที่มาเรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชน เขาย่อมเป็นผู้ที่ดีที่สุดเกี่ยวกับปัญหาของตนเองและชุมชน ได้มีประสบการณ์ของการทดลองทางเลือก การแก้ปัญหาต่าง ๆ มาแล้วในชีวิตจริง การพูดคุยถกเถียงของคนในชุมชน จึงเป็นการนำเอาประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของความพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาในชีวิตจริง พลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ปัญหา เมื่อได้แนวทางแล้วสมาชิกก็นำไปลงมือปฏิบัติ เมื่อได้ทดลองทำตามที่ได้ตกลงไว้แล้ว ได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้น ก็กลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ต่อไปอีก การคิดทำทบทวนวิเคราะห์ทำจึงหมุนวนไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี เรียกกระบวนการนี้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน (Interactive Learning Through Action)

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง (Problem Oriented) และเป็นการเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงยกระดับความคิด สติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ เมื่อชุมชนสามารถช่วยกันแก้ปัญหาของตนเองได้ ความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็จะสูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นหาทางเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น

4. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็น เครือข่าย เครือข่ายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดหรือทรัพยากรระหว่างกันและกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกันมีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอแต่ไม่มีการบังคับบัญชา สั่งการ ไม่มีโครงสร้าง อำนาจ เครือข่ายจึงมีลักษณะค่อนข้างหลวม จุดร่วมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย มักจะได้แก่ การมีแนวคิดคล้ายกัน มีความสนใจหรือทำงานในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยนัยเครือข่ายในแต่ละชุมชนก็คือ กลุ่มคนที่เข้าร่วมกันเรียนรู้และร่วมกันทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง แต่ในระดับที่สูงกว่าชุมชนขึ้นมา คำว่าเครือข่ายมักจะถูกใช้โดยนัยว่า หมายถึง องค์กรชุมชนในหลายๆ แห่งที่มีวัตถุประสงค์หรือกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ร่วมกัน หรือเชื่อมโยงกัน อาทิ เครือข่ายลุ่มน้ำในภาคเหนือ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายออมทรัพย์ เป็นต้น องค์กรชุมชนที่ร่วมกันอยู่ในเครือข่ายเหล่านี้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และติดต่อสื่อสารถึงกันเป็นระยะๆ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนก็คือ การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนนั่นเอง โดยการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น สี่ลาภรณ์ นาครทรรพ (2539) ได้นำเสนอไว้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ การศึกษาดูงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลใหม่อันจะนำมาซึ่งการสร้างภูมิปัญญา และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ อันเป็นเครื่องมือในการระดมสมองของชาวบ้านในการวิเคราะห์ข้อมูลใหม่ร่วมกันและในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมจากกันและกัน ทั้งในระดับชุมชนและระหว่างชุมชน ซึ่งอาจจัดได้หลายลักษณะ เช่น เวทีเพื่อสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน เวทีเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและข้อมูลใหม่ เวทีเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้รวบรวมเทคนิค วิธีการ และกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยแบ่งแยกออกเป็น 12 วิธีการ ดังนี้

1. จำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและระดับของงาน

1.1 ระดับบุคคล ได้แก่ การสังเกต การบันทึกข้อความ การถ่ายภาพวิดีโอ การนำเสนอในที่ประชุม การฝึกถามตอบ โดยใช้เหตุผลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ การค้นหาคำตอบจากหนังสือและจากการพูดคุย และการฝึกเขียนเรียงเรียงทางวิชาการ

1.2 ระดับกลุ่ม ได้แก่ การประชุม การอภิปรายกลุ่ม การสาธิต การจัดนิทรรศการ การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

1.3 ระดับชุมชน ได้แก่ การรณรงค์ด้วยสื่อและการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน การฝึกงาน การจัดห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนา การสาธิต การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดเวทีเพื่อการรณรงค์

1.4 ระดับเครือข่าย ได้แก่ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การประสานงานกับหน่วยราชการ

1.5 การจัดการศึกษาสำหรับเด็ก ได้แก่ การละเล่น การเล่านิทานและการลงทำการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ ได้แก่ การบอกเล่า การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การสาธิต การจัดทัศนศึกษา

2. จำแนกตามลักษณะการให้ความรู้

2.1 การให้การศึกษทางตรง ได้แก่ การเยี่ยมบ้าน / ไร่ นา การประชุม การสาธิต การจัดทัศนศึกษา

2.2 การให้การศึกษทางอ้อม ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การให้การศึกษผ่านผู้นำ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ การจัดห้องสมุดชุมชน / ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน

3. เทคนิคการประชุมอย่างมีส่วนร่วม เป็นการใช้เวทีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กับบุคคลอื่น โดยเรียนรู้ที่จะใช้เหตุผลของการตัดสินใจร่วมกัน มีขั้นตอน ดังนี้

3.1 การรวบรวมสถานการณ์ หรือสภาพปัญหาของชุมชน โดยวิธีการวาดแผนภูมิความคิด

3.2 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และแนวทางแก้ไข โดยการแสดงความ
 คิดเห็นด้วยการเขียนหรือการพูดคุย

3.3 การสรุปแนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนา
 ชุมชน

4. เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการกลุ่ม ได้แก่

4.1 กระบวนการกลุ่ม เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ต้องร่วมกันคิด
 ร่วมกันทำ สร้างสรรค์ความรู้โดยกลุ่ม ทุกคนจะต้องเรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด ซึ่งอาจจัดกิจกรรม
 ของกระบวนการกลุ่ม เพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น เกม บทบาทสมมติ และการอภิปราย
 กลุ่ม เป็นต้น

4.2 การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ มีการจัดกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ
 แบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน และต้องมีความรับผิดชอบ
 ร่วมกัน เช่น การเล่าเรื่องรอบวง มุมสนทนา คู่ตรวจสอบ การร่วมกันคิด

4.3 การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ต้องแสวงหาความรู้
 และสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง ความแข็งแกร่ง ความเจริญงอกงามในความรู้ จะเกิดขึ้น
 เมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น ๆ หรือได้พบสิ่งใหม่ๆ แล้วนำ
 ความรู้มาเชื่อมโยงกับบริบทที่เกิดขึ้น

5. การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน มีวิธีการถ่ายทอดที่หลากหลายตามเนื้อหา และ
 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

5.1 การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบอกเล่าโดยตรง การ
 บอกเล่าโดยผ่านพิธีกรรม การบันเทิง

5.2 การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร

5.3 การถ่ายทอดแบบผ่านสื่อมวลชน

6. การสร้างเวทีการเรียนรู้ของชุมชน จะอยู่ในรูปของเครือข่ายการเรียนรู้โดยการ
 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชาวบ้านด้วยตนเอง และระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการ

6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการยกระดับข้อมูล

6.2 การเชื่อมประสานผู้นำในชุมชน

7. การเรียนรู้ชีวิตและจิตสำนึก เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง คือ

7.1 ต้องเรียนรู้สภาพชีวิตที่เป็นจริงของตัวเอง

7.2 เน้นวิธีการแก้ปัญหาด้วยทัศนคติที่ว่าทุกปัญหามีทางแก้

7.3 การมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์เพื่อที่จะได้คิดเป็น

8. การใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยบทบาทของสื่อจะต้องเป็นฝ่ายกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชน มีความคิด และมีความสามารถตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และสื่อจะต้องปราศจากการครอบงำจากภายนอก นอกจากจะอยู่ในรูปของเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สไลด์ และสิ่งพิมพ์ แล้วยังมีสื่อพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นภาษาถิ่นและสามารถสื่อสารให้เข้าใจได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น เพลงพื้นบ้าน การละเล่น กีฬา ประเพณี และพิธีกรรม

9. การฝึกทักษะอาชีพ ในโรงเรียนฝึกอาชีพนอกจากจะสอนในเรื่องของการพัฒนาอาชีพแล้ว ยังเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ในทางการแก้ปัญหา ซึ่งทุกคนสามารถช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหา โดยมีความรู้สึกสนิทชิดเชื้อกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

10. เทคนิค A - I - C เป็นกระบวนการระดมความคิดในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ให้ความสำคัญต่อการระดมความคิด และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากคนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งหมดในชุมชน ร่วมกันวางแผนและทำเพื่อผลแห่งการพัฒนาชุมชนของตน

11. เทคนิคการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองด้วย “ระบบคู่สัญญา” ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง โดยใช้วิธีการให้ผู้แก้ปัญหาคิดเป็น วางแผนในการแก้ปัญหา อย่างเป็นระเบียบ และชัดเจนขึ้น มีการควบคุมการแก้ปัญหาของตนเองภายใต้การรับรู้ของคู่สัญญา ซึ่งทำหน้าที่รับรู้และส่งเสริมพฤติกรรมการแก้ปัญหาของผู้ปฏิบัติ ขั้นตอนหลักๆ มีดังนี้

11.1 การหาคู่สัญญา

11.2 การตั้งปณิธาน และขอคำแนะนำจากคู่สัญญา

11.3 การวางแผนในการแก้ปัญหา

11.4 ทำสัญญากับคู่สัญญา

11.5 ลงมือปฏิบัติตามแผนและบันทึกผลส่งคู่สัญญา

11.6 ประเมินผลการปฏิบัติ และปรับปรุงแผนการปฏิบัติ

12. กระบวนการทำความเข้าใจค่านิยม (Value Clarification) ช่วยให้บุคคลเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะตัดสินใจตั้งเป้าหมาย และวางแผนในชีวิต ตลอดจนพัฒนาความคิดเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความหมาย การกระจ่างค่านิยมจะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในวิธีการสร้างค่านิยมของตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดไว้ ตลอดจนส่งเสริมที่จะนำค่านิยมอื่นๆ ของบุคคลอื่น มาเป็นแหล่งข้อมูลดิบสำหรับตนเอง และสิ่งที่คาดหวังจากกระบวนการนี้ คือ การเอื้ออำนวยที่จะสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างความคิดกับการกระทำของบุคคลเข้าด้วยกัน

สรุปได้ว่า ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันหลายๆ คน ที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการนำเอาประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลเกิดความตื่นตัวใฝ่รู้ มีความสนุกผูกพันกับสิ่งที่เรียนรู้นั้น และควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาชีวิตและสังคมอย่างยั่งยืน ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สามารถเอื้ออำนวยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่ดี

4.3 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้

สุพจน์ แสงเงิน และคณะ (2546) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่ 3 ประการ คือ

1. เครือข่ายและองค์กรชาวบ้าน การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายและองค์กรชาวบ้าน เครือข่ายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมส่วนต่างๆ เข้าหากัน ส่วนองค์กรชาวบ้านเป็นเครื่องมือในการจัดการทั้งในด้านผลผลิต ทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุน และการเรียนรู้ของชุมชน เครือข่าย และองค์กรชาวบ้าน จึงมีบทบาทเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกันในกระบวนการเรียนรู้

2. ระบบข้อมูลและสารสนเทศ การเรียนรู้ของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารและความรู้ ในระยะแรกการเรียนรู้อาจใช้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ในชุมชน เมื่อกระบวนการเรียนรู้เข้มแข็งและกว้างขวางขึ้น ข้อมูลข่าวสารและความรู้จากภายนอกเป็นสิ่งจำเป็น

3. สถาบันการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีความมั่นคงต่อเนื่อง อันเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเรียนรู้ของชุมชน

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอำ (2541) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ และการขยาย การเรียนรู้ของชุมชนว่า

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน นับเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้เนื่องจากเป็น การยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ปัญหา การ ตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา และการสรุปทบทวน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกของคน ในการที่ มุ่งมั่นจะแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง และเรื่องของการพัฒนาความรู้ และทักษะในการจัดการกับ ปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการเรียนรู้ที่สามารถช่วยยกระดับสติปัญญาของปัจเจกบุคคล และชุมชนได้ จะต้องมียุทธศาสตร์เป็นการเรียนรู้ที่ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ หรือการทำกิจกรรมต่างๆ นพ.ประเวศ วะสี เรียกกระบวนการดังกล่าวว่า “กระบวนการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน (interactive learning through action)” หรืออีกนัยหนึ่ง คือ กระบวนการเรียนรู้แบบ learning by doing ซึ่งนักการศึกษาทั่วไปคุ้นเคยกันดีนั่นเอง อย่างไรก็ตาม จุดต่างที่เน้นเพิ่มขึ้นมา คือ กระบวนการเรียนรู้มิใช่การเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนหลายๆ คนที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน โดย ประสบการณ์ของนักพัฒนาชนบท ได้ให้ข้อสรุปถึงกระบวนการ เรียนรู้ที่ช่วยยกระดับสติปัญญาของปัจเจกบุคคล และชุมชนว่า มีขั้นตอนหลักๆ 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การแสวงหาและพัฒนาระบบคุณค่าใหม่ของปัจเจกบุคคล หรือผู้นำชุมชน โดย ผ่านกระบวนการเสวนา ศึกษาดูงาน เพื่อให้ได้มาซึ่ง “ข้อมูลใหม่” แล้วนำมาทดลองปฏิบัติจนเห็น ผลและได้รับบทเรียนที่เป็นรูปธรรม จนสรุปเป็น “ระบบคุณค่าใหม่” ที่สอดคล้องกับตนเอง และ สมาชิก และเป็นแบบอย่างให้คนอื่นได้

ขั้นที่ 2 การเชื่อมโยงผู้นำชุมชนที่มี “ระบบคุณค่าใหม่” โดยการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนให้เกิด การวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน และการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มกิจกรรม ต่างๆ ในเชิงพัฒนาการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานร่วมกันที่เป็นจริงนี้ จะส่งผลให้เกิดความเป็นองค์กร ของชุมชนนั้น เกิดการตั้งกฎระเบียบ กติกา และการจัดการของชุมชน

ขั้นที่ 3 การเชื่อมโยงองค์กรชุมชน และผู้นำแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่นที่มีปัญหาร่วมกัน เช่น กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้ป่าผืนเดียวกัน ลุ่มน้ำเดียวกัน ปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิด

เดียวกัน โดยการเปิดเวทีชาวบ้านให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลซึ่งกันและกัน พัฒนาขีดความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชน และพัฒนามาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้และความร่วมมือระหว่างองค์กรที่มีความสนใจ หรือปัญหาร่วมกัน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ทุกคนมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ที่เกิดจากการสอนของบุคคลอื่น ซึ่งวิธีการเรียนรู้กับเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ นั้นจะมีความสัมพันธ์และมีผลต่อกันและกัน ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งจะเป็นผลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจะเกิดจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชน เพื่อหาทางออกร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ เป็นไปโดยธรรมชาติ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของชุมชน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ถึงปัญหาของตนเองและชุมชนร่วมกัน การแสวงหาทางออกที่เหมาะสม การนำไปสู่การปฏิบัติจริง รวมทั้งมีการประเมินผลและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

ตอนที่ 5 การเรียนรู้ของผู้ใหญ่

5.1 ความเป็นมาและแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีความสำคัญและเป็นที่ยุ้จักมากขึ้น โดยเริ่มจากมีผู้ค้นพบว่า ผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ และที่สำคัญผู้ใหญ่มีความสนใจและความสามารถที่แตกต่างจากเด็ก และในอีกด้านก็ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไว้ว่าเป็นการหาความรู้ใหม่โดยการวิเคราะห์ประสบการณ์และการคิดทบทวนจนเกิดความรู้ใหม่ (Knowles, 1980)

แนวคิดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของ Lindeman (1926) มีประเด็นดังต่อไปนี้

1. ผู้ใหญ่จะตระหนักว่าตนเองมีความอยากจะเรียนในสิ่งที่สนใจและมีความต้องการที่จะเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนรู้แล้ว
2. ผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่จะเกิดประโยชน์กับชีวิตจริง (Life-centered) ดังนั้น การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรเน้นเนื้อหาสาระที่มาจากสถานการณ์จริงในชีวิต
3. ผู้ใหญ่มีประสบการณ์ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ดีและเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

4. ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะชี้นำตนเอง (Self-directing)

5. ผู้ใหญ่เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น จะมีความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยควรให้

ความสำคัญในเรื่องของเวลา สถานที่ รูปแบบการเรียนรู้ และความเร็วช้าของกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับผู้ใหญ่

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งไม่ได้แยกเฉพาะเป็นการศึกษาของผู้ใหญ่หรือเด็ก แต่จะเป็นการคิดในแบบว่าการศึกษาผู้ใหญ่ นั้นมีความเหมาะสมและช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้ดีด้วย โดยจะต้องเรียนรู้ได้ เมื่อมีความต้องการ เกิดความสนใจ และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ของชีวิตจริง ส่วนใหญ่แล้วผู้ใหญ่จะสามารถเรียนรู้ได้ดีต่อเมื่อการเรียนรู้ นั้นมาจากประสบการณ์ของผู้ใหญ่โดยตรง ทำให้ผู้ใหญ่จะเกิดความรู้ ทักษะต่างๆ และพัฒนาศักยภาพของตนเองไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5.2 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

Knowles (1980) ได้กล่าวถึง Andragogy ว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ในการช่วยเหลือให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ มีหลักการและความเชื่อ ดังนี้

1. มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self Concept) เมื่อผู้ใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และมีวุฒิภาวะพร้อม ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาผู้อื่นไปสู่การชี้นำตนเอง (Self Directing) ดังนั้นการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้ใหญ่ควรเป็นวิธีที่ให้ผู้ใหญ่ชี้นำตนเองในการเรียนรู้

2. ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ผู้ใหญ่สะสมประสบการณ์มาเป็นเวลานาน ช่วยเป็นการเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆ และมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ ถือได้ว่าเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญของผู้ใหญ่ ซึ่งพื้นฐานประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นเป็นการขยายฐานที่จะเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆ อีกด้วย

3. ความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Readiness to Learn) บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่จะบรรลุวุฒิภาวะ ผู้ใหญ่ก็จะมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียนรู้ รวมทั้งเรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์กับชีวิต ทำให้ผู้ใหญ่ให้ความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ซึ่งช่วงวัยนี้เองจะเกิดช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเห็นคุณค่าของเวลา (Time Perspective) ผู้ใหญ่จะใช้เวลาในการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที และนำมาใช้ได้ในชีวิตจริง แต่เด็กจะใช้เวลาในการเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นเวลานานและนำไปใช้ในอนาคต หรือนำไปใช้ในชั้นที่สูงขึ้นต่อไป

สรุปได้ว่า หลักการการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ Andragogy แสดงให้เห็นว่าความสำคัญในการรับรู้ตนเองของผู้ใหญ่ในเรื่องของการเรียนรู้นั้นจะต้องสามารถชี้นำตนเองในการเรียนรู้ต่างๆ ได้ และต้องจัดสภาพในการเรียนรู้ให้เอื้อต่อผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุด รวมทั้งต้องให้ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ตามความสามารถและความต้องการเพื่อให้เกิดประโยชน์ที่สามารถนำไปใช้ได้ทันที

5.3 กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่โดยภาพรวมโดยทั่วไปมี 4 ประเด็นหลัก ซึ่งแต่ละประเด็นหลักจะมีเอกลักษณ์และมีกระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ มีรายละเอียดดังนี้ (Brookfield, 1986)

1. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self – Directed Learning) กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเน้นในกระบวนการที่ผู้ใหญ่สามารถควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง สามารถกำหนดวิธีการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง การกำหนดทรัพยากรที่เหมาะสม การตัดสินใจใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยตนเอง และการประเมินผลความก้าวหน้าด้วยตนเอง

นอกจากนี้ต้องทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประสบการณ์ที่มีมาของผู้ใหญ่ ธรรมชาติของสิ่งที่เรียนรู้และที่เกี่ยวข้อง ลักษณะวัฒนธรรม การเมืองในขณะนั้น

2. การไตร่ตรองอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical Reflection) มีกระบวนการที่ดำเนินการที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ ดังนี้ (1) เป็นกระบวนการที่เกิดจากการที่ผู้ใหญ่สร้างคำถามขึ้นและกำหนดกรอบสมมติฐานขึ้นมาใหม่ สิ่งที่ไม่เป็นที่ยอมรับจะถูกแทนที่ด้วยปัญญา (2) เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่สร้างมุมมองทางเลือกโดยอาศัยแนวคิด การปฏิบัติ รูปแบบของเหตุผลและมโนคติ (3) เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่ยอมรับถึงขอบเขตอำนาจของคุณค่าทางวัฒนธรรมและเข้าใจถึงความหมายที่เด่นชัดของสภาพที่เป็น “ธรรมชาติ” ที่เป็นอยู่จริง

3. การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะเกี่ยวกับภูมิหลังของประสบการณ์ และประสบการณ์จะถูกนำมาเป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ใช้อ้างอิง ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่นักการศึกษาผู้ใหญ่ต้องคำนึง สิ่งสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของ

ผู้ใหญ่ในการดำเนินการที่แพร่หลาย เช่น เกม กรณีศึกษา บทบาทสมมติ ในการสะสมประสบการณ์ของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีมุมมองที่เป็นอันตราย 2 ประการ ประการแรก ประสบการณ์ที่ได้รับไม่ใช่สิ่งที่เป็นกลาง เป็นประสบการณ์ที่ค่อนข้างจะมีกรอบ มีขอบเขต ประการที่สอง ปริมาณหรือระยะเวลาของประสบการณ์ไม่ใช่สิ่งที่จำเป็น เช่น ทำงานทางด้านการศึกษาผู้ใหญ่มา 30 ปี มีประสบการณ์เท่ากับคนที่ทำงานเพียงปีเดียว เนื่องด้วยเป็นการทำซ้ำถึงสามสิบครั้งเท่านั้น

4. การเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ (Learning to Learn) ความสามารถของผู้ใหญ่ในการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะในสถานการณ์ต่างๆ สถานการณ์ที่ยากจะมุ่งไปที่ผู้ใหญ่ในวัยทำงาน การเรียนรู้จะเป็นทักษะที่แสดงออกนอกเหนือไปจากการเรียนรู้วิชาการ เป็นสิ่งที่เด่นจากผลผลิตงานวิจัยและการเรียนรู้ทุกๆ วันหาได้จากการจัดกิจกรรม จากงานที่หลากหลาย

รูปแบบของประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เป็นการที่จะช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการมีความสำคัญทั้งสิ้น มีดังต่อไปนี้ (Knowles, 1990)

ขั้นตอนที่ 1 สร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง เป็นการแสดงการยอมรับในเอกลักษณ์ของผู้เรียนผู้ใหญ่แต่ละบุคคล แสดงความยินดีที่ได้รู้จักและยอมรับในความแตกต่างและความเป็นตนของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ความรู้สึกนี้จะพัฒนาต่อไปเป็นความรู้สึกเคารพซึ่งกันและกัน เป็นความรู้สึกไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อไปคือ กล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ขั้นตอนที่ 2 จัดโครงสร้างทางกายภาพ ห้องเรียนมีบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการ ขนาดของโต๊ะและเก้าอี้เหมาะกับผู้ใหญ่ นั่งสบาย การจัดโต๊ะและเก้าอี้ หลีกเลียงการจัดแบบบรรยาย ต้องจัดให้อยู่ในลักษณะล้อมวงคุยกันเพื่อเอื้อต่อการสื่อสารแบบสองทางของสมาชิกทุกคน ขณะพูด ทุกคนได้มองเห็นผู้พูด ทั้งนี้เพื่อมุ่งกระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ผู้เรียนผู้ใหญ่สะสมติดตัวมา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้สอนอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง ตามความเชื่อเบื้องต้นของ andragogy ที่ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะนำตนเอง นั่นคือผู้เรียนผู้ใหญ่บอกว่าต้องการสิ่งใดได้และหากติดขัดผู้สอนต้องช่วยแนะนำวิธีการหรือเครื่องมือในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน การที่ผู้เรียนเป็นผู้ระบุความต้องการของตนเอง มีข้อดีคือ ศักดิ์ศรีของ

มนุษย์ ได้ระบุความต้องการของตัวเอง และเกิดความมุ่งมั่นผูกพันต่อเป้าหมายที่ตนเองเป็นผู้กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ที่เป็นจริงได้ ในทางการศึกษาการเขียนความต้องการให้อยู่ในรูปของวัตถุประสงค์การศึกษาที่เหมาะสม ผู้เรียนผู้ใหญ่บางคนอาจสามารถเขียนได้เอง หากติดขัดผู้สอนต้องช่วยแนะนำและให้ความสะดวก ข้อดีของการที่ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาของตนเองทำให้วิเคราะห์ความต้องการของตนเองได้ และภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง รวมทั้งผูกพันมุ่งมั่นและยอมรับในสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 5 การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกวิธีการเรียนรู้ เลือกกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนชอบและมั่นใจที่จะกระทำ หากติดขัดผู้สอนต้องแนะทางเลือก ช่วยบอกข้อดี ข้อจำกัดของแต่ละวิธีการเรียนรู้ มอบการตัดสินใจให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้เรียน สอดคล้องกับการรับรู้ตนเองที่จะชี้นำตนเองของผู้ใหญ่และเปิดโอกาสให้ได้ใช้ประสบการณ์เดิมมาใช้ในการเรียนรู้อย่างเต็มที่

ขั้นตอนที่ 6 ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีผู้สอนเป็นที่เลี้ยงเพื่อให้เกิดความมั่นใจ เมื่อติดขัดหรือต้องการความช่วยเหลือ ผู้เรียนกับผู้สอนมีโอกาสเรียนรู้จากกันและกัน

ขั้นตอนที่ 7 ประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นระยะ เพื่อให้ผู้เรียนตัดสินใจในการกระทำของตนเองตามกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ถ้าจำเป็นต้องดัดแปลงหรือยืดหยุ่นสำหรับการประเมินในขั้นสุดท้ายเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก ที่ผู้เรียนจะทราบว่าตนเองถึงจุดมุ่งหมายที่ตนกำหนดไว้แล้วหรือยัง ยังขาดอีกเท่าไร การประเมินตนเอง (self-assessment หรือ self-evaluation) ขั้นนี้จะมีข้อดีที่กลายเป็นการวิเคราะห์ความต้องการหรือความขาดของผู้เรียนด้วยตนเองอีกครั้ง ถ้ายังไม่ไปถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ผู้เรียนทราบว่าขาดอีกเท่าไร ผู้เรียนเป็นผู้ระบุความขาดหรือความต้องการเอง ทำให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ต่อไป ทำให้วงจรของกระบวนการเรียนรู้จากขั้นตอนที่ 7 ย้อนไปบรรจบเป็นขั้นตอนที่ 3 (re-assessment of learning need) กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงเกิดอย่างต่อเนื่อง ด้วยการชี้นำตนเอง สมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผู้ใหญ่สอดคล้องตามแนวทางมนุษยนิยมได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้เรียน และต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนด้วย ทั้งในด้านเนื้อหา วิธีการหรือเทคนิคต่างๆ ที่มี

ความหลากหลายตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับคุณสมบัติ ความสนใจของผู้เรียนในแต่ละกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างกัน รวมทั้งสภาพบริบทแวดล้อมต่างๆ เพื่อให้ช่วยให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่มีศักยภาพในการดำเนินชีวิตที่พัฒนามากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 6 การปรับตัว

สิ่งมีชีวิตจำเป็นต้องมีการปรับตัวในด้านต่างๆ จึงจะสามารถดำรงชีวิตที่เป็นสุขได้ ทั้งในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตก็จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถอยู่ได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข ซึ่งแต่ละคนจะมีรูปแบบของการปรับตัวแตกต่างกัน การปรับตัวที่เหมาะสม จะทำให้นุคคลมีสุขภาพจิตดี ส่วนบุคคลที่ไม่สามารถปรับตัวได้จะเกิดความไม่สบายใจ เกิดความเครียด หรือความคับข้องใจ ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปได้อย่างลำบาก เป็นผลให้เกิดสภาพจิตใจไม่ดีและเกิดเสื่อมทางจิตได้ ดังนั้นการปรับตัวจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับมนุษย์ทุกคนที่จะไม่อาจมองข้ามไปได้ ในเรื่องการปรับตัวของมนุษย์ ได้รวมรวบรายละเอียดไว้ ดังนี้

6.1 ความหมายของการปรับตัว

การปรับตัวเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่บุคคลนำมาใช้เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการต่างๆ ของตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ ซึ่งการปรับตัวของแต่ละคนจะมีลักษณะอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ ได้มีผู้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ดังนี้

ศุภนิธย์ วัฒนธาดาการ (2518) การปรับตัว คือ การเปลี่ยนแปลงของบุคคลทั้งทางกาย (Physical) และทางจิต (Mental) ให้อยู่ในลักษณะที่สมดุลกับสิ่งแวดล้อม

ชวนพิศ ทองทวี (2522) การปรับตัว คือ การที่มนุษย์พยายามเอาชนะความคับข้องใจที่เกิดจากมีอุปสรรคมาเกิดขวางนำไปสู่จุดหมายที่ต้องการเพื่อรักษาสมดุลของชีวิต

ทองหล่อ วงษ์อินทร์ (2523) เมื่อมีความคับข้องใจ หรือความขัดแย้งในใจเกิดขึ้น คนเราย่อมหาวิธีการต่างๆ ที่จะขจัดความคับข้องใจให้หมดไป หรือเพื่อแก้ไขสถานการณ์นั้นให้ดีขึ้น

อย่างน้อยก็เพื่อระบายความเครียดให้เบาบาง การกระทำเพื่อให้หลุดพ้นจากความอึดอัดไม่สบายใจนี้ เราเรียกว่า “การปรับตัว”

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์ (2525) ให้ความหมายการปรับตัว คือ การที่ปัจเจกบุคคล 2 คนหรือกลุ่ม ปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากันได้ หรืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม การปรับตัวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงเท่าที่ พฤติกรรมนี้จะมีผลมาจากกระบวนการที่สำคัญทางวัฒนธรรมและสังคม

สุชา จันทน์เอม (2542) ให้ความหมายไว้ว่า การปรับตัว คือ กระบวนการที่แสดงถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ทำเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งทุกคนจะปรับตัวในการดำรงชีวิตอยู่ เพื่อสนองความต้องการทางกาย จิตใจ และสังคมในการแก้ปัญหาต่างๆ

ลักขณา สิริวัฒน์ (2545) ได้ให้ความหมายของคำว่าปรับตัวไว้ว่า เป็นการที่บุคคลสามารถสร้างหรือขัดเกลาพฤติกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงให้สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการทำให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุขทั้งกายและจิตใจ ไม่เกิดผลเสียต่อตนเองและผู้อื่น

เดิมศักดิ์ คทวณิช (2549) ได้ให้ความหมายของการปรับตัว คือ ความพยายามของบุคคลในการที่จะหาวิธีลดภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ที่เกิดจากความไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนหรือสังคมคาดหวังรวมไปถึงการปรับพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เผชิญอยู่ ความพยายามดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

วรารักษ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2549) ได้กล่าวไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตัวตนเองเพื่อเผชิญกับสภาพปัญหาความอึดอัดใจความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์ใจ ความวิตกกังวลต่างๆ จนเป็นสภาพที่บุคคลนั้นๆ สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อม หรือปัญหานั้นๆ ได้ ถ้าบุคคลปรับตัวแล้วสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุขนั้น แสดงว่าบุคคลนั้นมีสุขภาพจิตที่ดี แต่ถ้าบุคคลปรับตัวแล้วยังมีความทุกข์ใจไม่สบายใจอยู่ ความรู้สึกดังกล่าวนี้ อาจจะทำให้บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่สุขภาพจิตที่ไม่ดี

สรุปได้ว่า การปรับตัว เป็นการที่มนุษย์พยายามปรับสภาพของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นสุข และสามารถช่วยในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ดี

6.2 สาเหตุของการปรับตัว

การที่มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมของตนเองนั้นเอง นั่นคือ เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่ตนต้องการมนุษย์จะต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อปรับตัวเองและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลกัน

ศุภลักษณ์ จารุรัตน์จามร (2532) ได้อธิบายสาเหตุของการปรับตัวไว้ว่า สาเหตุที่ทำให้บุคคลต้องเกิดการปรับตัวมี 2 ประการใหญ่ๆ ได้แก่

1. สาเหตุทางกายภาพ เช่น อากาศร้อนเกินไป หรืออากาศหนาวจัดเกินไป หรือร่างกายได้รับบาดเจ็บ เป็นต้น ทำให้ร่างกายต้องปรับสภาพให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และอาจปรากฏออกมาในลักษณะต่างๆ เช่น ความเหนื่อยล้า ความเฉื่อยชา หรือความตกใจกลัว เป็นต้น

2. สาเหตุทางจิตวิทยา แม้จะไม่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายโดยตรง แต่ก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่

- 2.1 ความคับข้องใจ (frustration) หมายถึง สภาวะที่เกิดขึ้นจากการมีอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถไปถึงเป้าหมาย ผลที่เกิดขึ้นเป็นเหตุให้เกิดอารมณ์ด้านลบ เช่น โกรธ กลัว วิตกกังวล เครียด ฯลฯ ซึ่งสัมพันธ์กับสรีระของบุคคล ทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ กัน อุปสรรคหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดความคับข้องใจ ได้แก่

- 2.1.1 สาเหตุทางกายภาพ (physical factors) เป็นความคับข้องใจที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตเป็นอุปสรรค เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ ฝนแล้ง น้ำท่วม เป็นเหตุให้เกิดความคับข้องใจแก่เกษตรกร คนที่รีบเดินทางแต่ฝนตกหรือรถเสีย ทำให้ล่าช้า ก่อให้เกิดความคับข้องใจแก่คนนั้น เป็นต้น

- 2.1.2 สาเหตุทางจิตวิทยา (psychological factors) เป็นความคับข้องใจที่เกิดจาก

2.1.2.1 สาเหตุทางสังคม (social factors) เป็นความคับข้องใจ อันเกิดจากการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรืออยู่ในสังคมที่ต้องมีความสัมพันธ์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน สาเหตุทางสังคมย่อมก่อให้เกิดความคาดหวัง ความกดดันให้เกิดความคับข้องใจ เช่น ที่มีน้องใหม่ ความรักความเอาใจใส่จากมารดาถูกแบ่งไป ทำให้เกิดความต้องการทางใจและความต้องการทางสังคม หากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองเต็มที่ ก่อให้เกิดความคับข้องใจ

2.1.2.2 สาเหตุจากสภาพส่วนบุคคล (personal factors) เป็นความคับข้องใจอันเกิดจากความจำกัด ความบกพร่อง หรือการขาดทางร่างกาย เช่น ความพิการ เกิดการเจ็บป่วยเป็นเวลานาน การขาดเสน่ห์หรือความงาม การขาดเชาว์ปัญญา เป็นต้น หากวางเป้าหมายไว้เกินสภาพส่วนบุคคลย่อมทำให้ไม่สามารถถึงเป้าหมายได้ เช่น คนที่เชาว์ปัญญาไม่ดี เรียนไม่เก่ง แต่อยากเรียนระดับอุดมศึกษา คนที่ไม่สววยอยากเป็นเทพี

2.2 ความขัดแย้ง (conflict) หมายถึง สภาวะที่เกิดขึ้นมีสาเหตุ 2 สาเหตุขึ้นไป ซึ่งมีความสำคัญเท่าๆ กัน เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และไม่สามารถเลือกตอบสนองสาเหตุทั้งหมดในครั้งเดียวกันได้ จึงจำเป็นต้องเลือกเพียงสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง ความขัดแย้งนี้เกิดขึ้นเมื่อเหตุการณ์หรือเป้าหมายที่ต้องการที่พึงปรารถนาที่นำสนใจดึงดูดใจหลายๆ อย่างเกิดขึ้นพร้อมกัน ทำให้เกิดทัศนคติสองทางก้ำกึ่งกันสภาพการณ์เช่นนี้ คนเราจะปรับตัวเมื่อเกิดความไม่สบายใจ ความวิตกกังวล ความคับข้องใจและความเครียด

กันยา สุวรรณแสง (2536) สาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัว มีดังนี้

1. แรงขับและความต้องการ

ในชีวิตของบุคคลมีความต้องการเป็นพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกาย และความต้องการทางจิต ความต้องการทั้งสองนี้ทำให้เกิดแรงขับ เช่น เกิดความหิว เป็นแรงขับให้มนุษย์ดิ้นรน แสวงหาเพื่อสนองความอยากของตน ถ้าเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถสนองความต้องการ ไม่สามารถหามาบำบัดความอยากได้ร่างกายก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้คลายจากความกระวนกระวาย อันเนื่องมาจากความอยาก พฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อคลายความทรมานทรมานนี้เรียกว่า การปรับตัว

2. แรงกระตุ้นจากสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว หรือการที่มีสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปทำให้คนมีปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ราคาสิ่งของแพงขึ้น แฟชั่นการแต่งกาย การเป็นอยู่ การคมนาคม ความเจริญทางวัตถุ ต่างก็กระตุ้นให้มนุษย์วิ่งตามตลอดเวลาต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม มีปัญหามาให้แก้ตลอดเวลา ถ้าแก้ได้ก็มีความสุข ถ้าแก้ไม่ได้ก็เกิดความคับข้องใจ ภาวะวุ่นวายใจ จึงหาทางปรับตัวโดยวิธีการต่าง ๆ

3. เจตคติ ความสนใจ จุดหมายของชีวิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องปรับพฤติกรรม

สรุปได้ว่า สาเหตุที่มนุษย์มีการปรับตัว เป็นเพราะว่า เพื่อตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวตลอดชีวิตและตลอดเวลาให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยต่างๆ ของสังคม

6.3 แนวทางการปรับตัว

กันยา สุวรรณแสง (2536) ได้กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ร่วมกับคนอื่นควรจะทำอย่างไร นอกจากทำให้เป็นที่สุขใจกับตัวเองแล้ว ก็ต้องให้เป็นไปตามแนวคิดของสังคมอื่นๆ อีกด้วย เรื่องแนวคิดของสังคมนี้ บางทีก็เป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิตของคนเราอยู่มากในทางจิตวิทยา กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงในการปรับตัวของบุคคลนั้นมีอยู่ 2 ทางด้วยกัน คือ การปรับตัวภายในกับการปรับตัวภายนอก ผู้ที่มีการปรับตัวภายในของตนเองได้ดีเรียกว่า Well Adjusted และส่วนลักษณะการปรับตัวเข้ากับภายนอก (สิ่งแวดล้อม) ได้ดี เรียกว่า Well Adapted และเรียกบุคคลที่มีการปรับตัวทั้งภายในและภายนอกได้ดีทั้งคู่ว่า เป็นคนที่มีบุคลิกภาพที่มีบูรณาการ (Integrated Personality) ดังนั้นถ้ามนุษย์จะต้องปรับตัวตามแนวกว้างๆ ก็คงจะเป็นในเรื่อง

1. ปรับตัวให้อยู่ร่วมกับมนุษย์ด้วยกันเอง
2. ปรับตัวให้เข้ากับสภาพดินฟ้าอากาศ
3. ปรับตัวให้เข้ากับระเบียบแบบแผน วัฒนธรรมในท้องถิ่น
4. ปรับตัวให้เข้ากับแนวคิดทางสังคม ไม่เป็นคนขวางโลก
5. ปรับตัวให้เข้ากับตัวของตัวเอง

พิจารณาจากข้อ 1 - 4 เป็นเรื่องของการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอก ที่เรียกว่า Adaptation ส่วนข้อที่ 5 นั้นคือ การปรับตัวภายในที่เรียกว่า Adjustment

สรุปได้ว่า แนวทางการปรับตัว มนุษย์จะปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบข้างได้ และที่สำคัญมนุษย์ก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับตัวของตัวเองให้ได้ก่อน จึงจะสามารถเข้ากับบุคคลอื่นๆ ในสังคมได้อย่างมีความสุข

6.4 ลักษณะของการปรับตัวที่ดี

กันยา สุวรรณแสง (2533) ได้อธิบายถึงหลักในการปรับตัวที่ดีสรุปได้ดังนี้

1. หลักแห่งความจริง จะต้องยอมรับและยึดหลักความจริง ก่อนทำต้องคิดพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อนว่ามีเหตุผล และเป็นทางที่เป็นไปได้จริงแล้วจึงตัดสินใจกระทำลงไปมิฉะนั้น อาจจะต้องสูญเสียบางประการ

2. หลักแห่งความมีใจกล้าพอ พร้อมทั้งจะเผชิญกับความขัดแย้งตลอดเวลาที่กำลังดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่เราต้องการ ไม่กลัวความยากลำบาก ไม่กลัวการเสี่ยงอันตราย กล้าหาญเพียงพอและพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่หวั่นไหว

3. การยอมรับตัวเอง ต้องพิจารณาดูตัวเองว่า มีความมุ่งหวังอะไร มีความสนใจด้านใดบ้าง ต้องเข้าใจตัวเอง จะต้องยอมรับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวต่าง ๆ ต้องรู้จักจุดอ่อนของตนเองรู้ว่าควรหลีกเลี่ยงสิ่งใดบ้างที่จะนำตนไปสู่ความพลาตหวังและเรียนรู้ว่าทำอย่างไร จึงจะอยู่กับผู้อื่นได้ ต้องยอมรับสภาพแห่งความเป็นจริงของตนเอง รู้จักตนเองดี ทั้งในด้านความถนัด ความสามารถ ความต้องการ และจุดอ่อนของตน จะได้ประเมินตนเองว่า ควรดำเนินการอย่างไรจึงจะดีที่สุด

วรารณณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2549) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดี เป็นบุคคลที่มีลักษณะ ดังนี้

1. รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ โดยปราศจากอคติ
2. ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น กล่าวคือ เป็นผู้ที่มี “ความพอใจในตนเอง”
3. ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. มองโลกในแง่ดี มีความคิดทางบวกมากกว่าความคิดด้านลบ

5. มีความเชื่อมั่นในตนเองไม่ตกอยู่ภายใต้ความกดดันจากบุคคล หรือสถานการณ์อื่นใด
 6. รู้จักควบคุมอารมณ์ และรู้จักจัดการกับอารมณ์อย่างเหมาะสม หรือที่เรียกว่า “มีความฉลาดทางอารมณ์” (Emotional Quotient)
 7. สามารถเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ได้ด้วยความมีสติและใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในชีวิตได้
 8. มักจะประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว การงาน และอาชีพ
 9. สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข
- โกศล วงศ์สวรรค์ และ เลิศลักษณ์ วงศ์สวรรค์ (2551) ได้กล่าวถึงบุคคลที่ปรับตัวได้ดี ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. สามารถควบคุมความคับข้องใจที่เกิดขึ้นในจิตใจได้ดี
2. สามารถแก้ปัญหาได้โดยอาศัยข้อเท็จจริง
3. รู้จักความสามารถของตนเอง
4. มีความเชื่อมั่นในตัวเองโดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจ
5. เป็นผู้ที่ยอมคล้อยตามสังคม แต่ไม่จำเป็นต้องทำตามตลอดเวลา
6. เป็นผู้ที่ยอมรับความผิดพลาดของผู้อื่น
7. เป็นผู้ที่ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

สรุปได้ว่า บุคคลที่ปรับตัวได้ดีคือ บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการรู้จักและยอมรับตนเอง บุคคลที่ปรับตัวได้ดีก็จะมีความสุข และตรงกันข้ามหากปรับตัวไม่ได้ก็เป็นทุกข์

6.5 การปรับตัวต่ออุทกภัย

เมื่อเกิดอุทกภัยแล้ว บ้านที่พักอาศัยต้องประสบปัญหา และเกิดความเสียหาย ควรเริ่มด้วยการตั้งสติ เพราะถ้าเป็นทุกข์อย่างเดียว ก็จะเสียสุขภาพจิต แม้บ้านอาศัยจะไม่มีแล้ว ซึ่งถ้าลองมองย้อนกลับไปในอดีตแล้วจะทำให้เข้าใจชีวิตมากขึ้น เพราะตอนเกิดใหม่ๆ ก็ไม่มีอะไรติดตัวมา ไม่มีอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคติดตัวมา เท่าที่ร่างกายมีความสูงมากกว่าตอนเกิดก็ถือว่าทำไ้แล้ว อาจจะมีสูญเสียบ้าง แต่ไม่ขาดทุน ถ้ายังมีชีวิตก็ยังมีโอกาส และ

เป็นสิ่งที่จะสามารถเรียนรู้ได้อยู่ตลอดชีวิตในโอกาสนั้นๆ ซึ่งหลังน้ำท่วมให้เริ่มทำการตรวจสอบด้วยจิตที่สงบ ดูบ้านว่าเกิดปัญหาใดเพิ่มขึ้นบ้าง รวมถึงโครงสร้างของบ้านด้วย เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนน้ำท่วม เช่น มีสัตว์อะไรเข้ามาพักอาศัยในบ้าน และตรวจสอบเรื่องระบบไฟฟ้าว่าเกิดไฟรั่ว หรือลัดวงจรที่ไหนบ้าง

การเตรียมรับสถานการณ์ก่อนน้ำท่วม เหตุการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้นในรอบหลายปีที่ผ่านมา ได้สร้างความเสียหายแก่ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ที่น้ำท่วม โดยทางรัฐและหน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบต้องทำการป้องกันและฟื้นฟู ระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญก่อน อาจไม่สามารถช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างทันที ดังนั้นประชาชนจึงควรมีความพร้อมในการเตรียมรับสถานการณ์น้ำท่วมเพื่อป้องกัน และบรรเทาภัยที่จะเกิดขึ้นได้ การป้องกันตัวเองและความเสียหายจากน้ำท่วม ควรมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า เพราะหากรอให้มีการเตือนภัย เวลามักจะไม่เพียงพอ ด้วยคำถามต่อไปนี้ เช่น ภายในละแวกใกล้เคียงในรอบหลายปีที่ผ่านมา เคยเกิดน้ำท่วมสูงที่สุดเท่าไร? เป็นต้น ซึ่งการเตรียมความพร้อมก่อนน้ำท่วม ควรปฏิบัติดังนี้ (ค่านาย อภิปรีชญาสกุล, 2554)

1. คาดคะเนความเสียหายที่จะเกิดกับทรัพย์สินเมื่อเกิดน้ำท่วม
2. ทำความคุ้นเคยกับระบบการเตือนภัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. เรียนรู้เส้นทางการเดินทางที่ปลอดภัยที่สุด
4. เตรียมอุปกรณ์ทำอาหารฉุกเฉิน แหล่งอาหารและไฟฉาย
5. นำรถยนต์และพาหนะไปเก็บไว้ในพื้นที่ที่ปลอดภัย

การแก้ไขวิกฤตโลกร้อน คงไม่เหมือนที่เราารู้สึกว่าอากาศมันร้อน แล้วแค่ถอดเสื้อเปิดพัดลมเป่าให้หายร้อน แต่ความเป็นจริงแล้ว ชั้นบรรยากาศของโลกเปรียบเหมือนกับสิ่งมีชีวิตที่หากมีอะไรเกิดสมดุลผิดธรรมชาติไป โลกก็จะปรับกลไกเพื่อให้เข้าสู่สมดุลอันใหม่ สภาวะโลกร้อนที่เราเจอในปัจจุบัน นับเป็นสมบัติของคนศตวรรษที่ 19 หรือเมื่อ 200 ปีที่แล้วสร้างไว้ให้เรา พวกเราอยู่ในศตวรรษที่ 21 กำลังจะสร้างสมบัติก้อนใหญ่ให้คนรุ่นต่อไปในศตวรรษที่ 22 และ 23 ฉะนั้นทางรอดอันหนึ่งของมนุษย์รุ่นปัจจุบันก็คือ การใช้ภูมิปัญญาในอดีตผสมผสานกับปรัชญาความพอเพียง ถ้าเราสามารถปรับตัวให้เข้ากับโลกที่กำลังแปรปรวนไปในสภาวะโลกร้อนสุดขีดได้ เราก็อยู่ได้ ลูกหลานของเราก็ไม่เดือดร้อนมากขึ้น การแก้ไขต้องลงสู่ทุกระดับ ทำให้มนุษย์ทุกคน

ตระหนักว่านี่คือภัยที่ไม่ได้กระทบกับใครคนใดคนหนึ่ง ทุกการกระทำของเราไม่ได้กระทบเฉพาะตัวเราเท่านั้น แต่กระทบไปทั่วทั้งหมด ถึงแม้เราไม่ได้ทำเอง แต่คนอื่นทำก็กระทบเราอยู่ดี และกระทบถึงลูกหลานของเราเพราะมันเป็นเรื่องของฟ้า (ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล, 2554)

มหาอุทกภัยปี 2554 ที่เกิดขึ้น มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนคนไทยอย่างยิ่ง เพราะ “น้ำ” ได้เปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างไปจากเดิม ระยะเวลาที่ถูกน้ำท่วมหลายคนต้องพยายามปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้ เป็นการดำรงอยู่อย่างเหมาะสม ทั้งยังต้องเฝ้าป้องกันอันตรายที่มากับน้ำด้วยวิธีการต่างๆ บางคนไม่อาจทนกับสภาพที่เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว ทำให้ปรับตัวไม่ได้ จำเป็นต้องย้ายที่อยู่อาศัย หลายคนเจอเหตุการณ์แล้วปรับตัวไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมา เกิดความเครียด วิตกกังวล นอนไม่หลับ ซึมเศร้า บางรายถึงขั้นคิดฆ่าตัวตาย เพราะบ้านและทรัพย์สินทั้งหมดถูกพัดหายไปไม่เหลือ แต่แท้จริงแล้ว ท่ามกลางวิกฤตย่อมมีทางออก วิธีชีวิตของคนต่างจังหวัดที่อยู่ใกล้ชิดกับน้ำ เป็นคำตอบที่ชัดเจน การมุ่งหมายเอาชนะ หรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเป็นสิ่งที่ยาก แต่การปรับตัว มองหาโอกาสที่จะอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ย่อมเป็นวิถีทางที่ดีที่จะอยู่กับน้ำได้ ซึ่งมหาอุทกภัยปี 2554 ที่เกิดขึ้นชนิดไม่มีใครคาดคิด ได้เกิดความคิดสร้างสรรค์แบบชาวบ้านขึ้นสัญชาตญาณการเอาตัวรอดทำให้เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ แต่สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างไม่น่าเชื่อ

โดยเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ปี 2554 นอกจากจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนแล้ว อีกทางหนึ่งกลับเป็นโอกาสของสินค้าน้ำท่วม ซึ่งมีทั้งที่เกิดจากภูมิปัญญาคนไทย หรือสินค้าสั่งนำเข้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะช่วงที่ปริมาณน้ำไม่ลดลง แต่กลับเริ่มเน่าเสีย ประชาชนต้องหาซื้อรองเท้าบูท กางเกงแก้ว ไม้สวมใส่เดินลุยน้ำเข้า-ออกบ้าน ป้องกันเชื้อโรค สินค้าต่างๆ ที่นำออกมาวางขายเกิดเป็น ตลาดเฉพาะกิจ ขึ้นในหลายพื้นที่ อาทิ เสื้อชูชีพ เรือ ซึ่งมีราคาแตกต่างกันไป แล้วแต่ว่าใครจะอยู่ไกล-ใกล้พื้นที่น้ำท่วม นับเป็นการพัฒนาสินค้าหลากหลายรูปแบบ ที่นำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ได้อย่างลงตัว (กองบรรณาธิการ ประชาชาติธุรกิจ มติชน ข่าวสด, 2555)

สรุปได้ว่า การปรับตัวต่ออุทกภัย เป็นการเตรียมความพร้อม และปรับตัวต่ออุทกภัย ซึ่งสามารถสรุปออกมาเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความเป็นอยู่ หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันในเรื่องของอาหารการกิน การสัญจร การประกอบอาชีพ รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตของตนเองเมื่อเกิดอุทกภัย
2. ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน หมายถึง การดูแลที่อยู่อาศัย ทรัพย์สิน และสิ่งของที่จำเป็นต่างๆ
3. ด้านสุขภาพ หมายถึง การดูแลในเรื่องสุขภาพกาย จิต และสุขภาพนามัย
4. ด้านการสื่อสาร หมายถึง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอุทกภัย
5. ด้านภูมิปัญญา หมายถึง นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุทกภัย หรือการคิดประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ อย่างสร้างสรรค์แบบชาวบ้าน

ตอนที่ 7 อุทกภัย

7.1 ความหมายและลักษณะของอุทกภัย

วัชรวิระพันธ์ และคณะ (2534) ได้จำแนกลักษณะของน้ำท่วมเป็น 2 ลักษณะ ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ ดังนี้

1. น้ำท่วมขัง เป็นลักษณะของอุทกภัยที่เกิดขึ้นจากปริมาณน้ำสะสมจำนวนมากที่ไหลบ่าในแนวระนาบ จากที่สูงไปยังที่ต่ำเข้าท่วมอาคารบ้านเรือน ได้รับความเสียหาย ในเขตเมืองใหญ่ที่เกิดจากฝนตกหนักต่อเนื่องเป็นเวลานาน มีสาเหตุมาจากระบบการระบายน้ำไม่ดีพอ มีสิ่งก่อสร้างกีดขวางทางระบายน้ำ หรือเกิดน้ำทะเลหนุนสูงกรณีพื้นที่อยู่ใกล้ชายฝั่งทะเล
2. น้ำท่วมฉับพลัน มักจะเกิดขึ้นในที่ราบต่ำหรือที่ราบลุ่มบริเวณใกล้ภูเขา ต้นน้ำเกิดขึ้นเนื่องจากฝนตกหนักเหนือภูเขาต่อเนื่องเป็นเวลานาน ทำให้จำนวนน้ำสะสมมีปริมาณมากจนพื้นดิน และต้นไม้ดูดซับไม่ไหวไหลบ่าลงสู่ที่ราบต่ำอย่างรวดเร็วมีอำนาจทำลายรุนแรงระดับหนึ่ง ที่ทำให้บ้านเรือนพังทลายเสียหาย และอาจทำให้เกิดอันตรายถึงชีวิตได้

เทพพรณี เสดสุบรรณ (2541) อุกทกภัย หมายถึง อันตรายจากน้ำท่วม มหาสมุทร และแม่น้ำสูงมาก จนท่วมทันดินฝั่งและตลิ่ง ไหลท่วมบ้านเรือน ด้วยความรุนแรงของกระแสน้ำ ทำความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินประชาชนเป็นจำนวนมาก

สรุปได้ว่า การเกิดอุทกภัยมีทั้งแบบน้ำท่วมขัง เกิดจากปริมาณน้ำสะสมเป็นจำนวนมาก โดยไหลบ่าจากที่สูงไปยังที่ต่ำ และแบบน้ำท่วมฉับพลัน เกิดขึ้นในที่ราบต่ำหรือที่ราบลุ่ม โดยฝนตกหนักต่อเนื่องเป็นเวลานาน ทำให้จำนวนน้ำสะสมมีปริมาณมาก

7.2 สาเหตุของการเกิดอุทกภัย

Alexander (1993) จำแนกอุทกภัยที่เกิดขึ้นในสถานที่ที่เกิดได้ คือ เป็นอุทกภัยที่เกิดขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเล อุทกภัยที่เกิดขึ้นบริเวณลำน้ำหรือแม่น้ำ อุทกภัยที่เกิดขึ้นบริเวณปากแม่น้ำ และอุทกภัยที่เกิดขึ้นบริเวณอื่นๆ เช่น เขื่อนพังทลาย

เทพพรณี เสดสุบรรณ (2541) ได้สรุปสาเหตุของการเกิดอุทกภัยในประเทศไทย ดังนี้

1. หย่อมความกดอากาศต่ำ
2. พายุหมุนเขตร้อน ได้แก่ พายุดีเปรสชัน, พายุโซนร้อน, พายุไต้ฝุ่น
3. ร่องมรสุมหรือร่องความกดอากาศต่ำ
4. ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้
5. ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ
6. เขื่อนพัง

สรุปได้ว่า สาเหตุของการเกิดจากอุทกภัย นอกจากจะเกิดจากธรรมชาติ โดยเกิดขึ้นในสถานที่บริเวณชายฝั่งทะเล แม่น้ำ แล้วนั้น อุทกภัยมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์ด้วย

7.3 ความเสียหายจากอุทกภัย

วัชรวิ วัระพันธ์ และคณะ (2534) ได้แบ่งอันตรายและความเสียหายที่เกิดจากอุทกภัยไว้ ดังนี้

1. น้ำท่วมอาคารบ้านเรือน สิ่งก่อสร้างและสาธารณสถาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมาก บ้านเรือนหรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่ไม่แข็งแรงจะถูกกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวพังทลายได้ คนและสัตว์พาหนะและสัตว์เลี้ยงอาจได้รับอันตรายถึงชีวิตจากการจมน้ำตาย

2. เส้นทางคมนาคมและการขนส่ง อาจจะถูกตัดเป็นช่วงๆ โดยความแรงของกระแส น้ำ ถนน และสะพานอาจจะถูกกระแสน้ำพัดให้พังทลายได้ สินค้าพัสดุดูอยู่ระหว่างการขนส่งจะได้รับความเสียหายมาก
3. ระบบสาธารณูปโภค จะได้รับความเสียหาย เช่น โทรศัพท โทรเลข ไฟฟ้า และประปา ฯลฯ
4. พื้นที่การเกษตรและการปศุสัตว์จะได้รับความเสียหาย เช่น พืชผล ไร่นา ทุกประการที่กำลังผลิดอกออกผล อาจถูกน้ำท่วมตายได้ สัตว์พาหนะ วัว ควาย สัตว์เลี้ยง ตลอดจนผลผลิตที่เก็บกักตุน จะได้รับความเสียหาย และยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยทั่วไป เกิดโรคระบาด สุขภาพจิตเสื่อม เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความเสียหายจากอุทกภัยจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ทางกายภาพ และจิตใจของบุคคลในสังคมที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจด้วย

7.4 วิฤตอุทกภัยปี 2554

วิฤตอุทกภัยในปี 2554 มีสาเหตุหลักๆ ที่ทำให้เกิดอุทกภัยในครั้งนี้ คือ เมื่อพิจารณาข้อมูลปริมาณน้ำฝนเดือนต่อเดือน ของพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือแล้ว พบว่าตั้งแต่เดือนมีนาคม จนถึง กรกฎาคม 2554 ปริมาณน้ำฝนจะสูงกว่าในปี 2553 ซึ่งรวมปริมาณน้ำฝนภาคกลางและภาคเหนือ ระหว่างเดือน 1 มกราคม ถึง 31 ตุลาคม พบว่าในปี 2553 มีปริมาณน้ำฝน 2,711.3 มิลลิเมตร จะต่ำกว่าปี 2554 ซึ่งมีปริมาณน้ำฝน 3,490 มิลลิเมตร โดยในปี 2554 มากกว่าปี 2553 ในช่วงเวลาเดียวกันคิดเป็นร้อยละ 28.72 ในช่วงที่มีพายุในช่วงเดือนสิงหาคม 2554 มีปริมาณน้ำฝนสูงสุด 78.7 มิลลิเมตรต่อวัน เพียง 1 วัน และช่วงระหว่าง 1 – 10 ตุลาคม 2554 มีปริมาณน้ำฝนสูงสุดเพียง 1 วัน คือวันที่ 2 ตุลาคม 2554 โดยมีปริมาณฝนในวันนั้น 79.20 มิลลิเมตร ฉะนั้นการบริหารการระบายน้ำต้องพิจารณาอย่างรอบคอบตั้งแต่เดือนมีนาคม 2554 (คำนาย อภิปรีชญาสกุล, 2554)

ส่วนสถานการณ์น้ำในเขื่อนขนาดใหญ่ เช่น เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนแควน้อย และเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ อยู่ในภาวะวิฤต โดยที่เขื่อนภูมิพลมีปริมาณน้ำ 98% เขื่อนสิริกิติ์มีปริมาณน้ำ 99% เขื่อนแควน้อยมีปริมาณน้ำ 98% และเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มีปริมาณน้ำ 136% ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กรมชลประทานจะต้องระบายน้ำออกจากเขื่อนอย่างต่อเนื่อง ลงมาทางใต้เขื่อน

ประกอบกับมีฝนตกหนักในหลายพื้นที่ติดต่อกันยาวนาน โดยภายหลังจากเกิดฝนตกต่อเนื่องกัน นานหลายวันจนส่งผลให้แม่น้ำลำคลองเริ่มมีปริมาณน้ำเป็นจำนวนมาก ประกอบกับ เขื่อนที่กักเก็บน้ำไว้เริ่มมีปริมาณน้ำที่สูงขึ้น จึงต้องมีการระบายน้ำออกอย่างต่อเนื่อง แต่น้ำก็มีปริมาณมากขึ้น ได้ไหลมารวมตัวกันที่ แม่น้ำ 4 สาย คือ ปิง วัง ยม น่าน แล้วก็ได้ไหลมารวมกันที่แม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อปริมาณน้ำเริ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้การระบายน้ำติดขัด ปริมาณน้ำก็ได้เข้าท่วมจังหวัดนครสวรรค์ แบบไม่ทันตั้งตัวในช่วงต้นเดือนตุลาคม โดยที่ไม่มีใครคาดคิดว่าปริมาณน้ำจะมากมายจนสามารถท่วมเมืองได้ทั้งเมือง หลังจากนั้นน้ำก็ได้เข้าท่วมจังหวัดชัยนาท จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี มาจนถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากนั้นน้ำก็ได้เข้ามาเริ่มใกล้กรุงเทพมหานคร แต่น้ำก็เข้าท่วมจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนนทบุรีก่อน หลังจากนั้นน้ำก็ได้แผ่ขยายออกไปตามแรงแค้น น้ำบางส่วนก็ไหลสู่ทุ่งนา แต่น้ำก็ได้ทำให้แม่น้ำท่าจีนมีปริมาณที่สูงขึ้น ส่งผลให้บางพื้นที่ในจังหวัดนครปฐมถูกน้ำท่วมด้วยเช่นกัน แต่ทุกฝ่ายก็ได้ช่วยกันปกป้องกรุงเทพมหานครอย่างสุดความสามารถ แต่ในที่สุดน้ำก็ได้ไหลเข้าท่วมจนได้ เริ่มจากปริมาณน้ำก็ได้ทำลายคันกั้นน้ำในหลายจุด ไหลเข้าท่วมนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่ง โดยที่โรงงานผลิตรถยนต์ต้องปล่อยรถจมน้ำหลายร้อยคัน โรงงานอุตสาหกรรมต้องทิ้งเครื่องจักรจมน้ำ ผู้คนก็ต้องอพยพย้ายหนีกัน และปริมาณน้ำก็ค่อยๆ แทรกซึมเข้ามาตามท่อระบายน้ำ ทำให้น้ำเริ่มท่วมที่ 5 แยกลาดพร้าว แล้วก็ได้เข้าท่วมถึงอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิได้อีกด้วย ส่วนทางด้านพื้นที่โซนตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาก็วิกฤตหนักเช่นกัน ซึ่งน้ำที่ขังอยู่นานในหลายพื้นที่ได้เริ่มกัดเซาะกำแพงปูน และน้ำก็ได้ไหลลงสู่คลองประปา ส่งผลให้ผู้คนที่ตระหนก เพราะไม่มั่นใจถึงความสะอาดของน้ำประปาในบางจุดที่เริ่มเปลี่ยนสี โดยผู้คนที่ประสบปัญหาน้ำท่วมก็ได้มีการขนส่งของที่มีค่าไปเก็บไว้บนที่สูง มีการกักตุนสินค้าที่จำเป็น ทำให้สินค้าเริ่มขาดตลาด เนื่องจากส่วนหนึ่งซื้อไปบริจาคช่วยเหลือผู้ที่ประสบอุทกภัยด้วย ขณะที่ผู้คนต่างอพยพหนีออกจากพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วม ย้ายไปอยู่ที่ศูนย์พักพิงชั่วคราวที่ทางการเตรียมไว้ให้ แล้วนำรถยนต์ขึ้นไปจอดบนอาคารจอดรถ บนทางด่วน และสะพานข้ามแยกต่างๆ กันเป็นจำนวนมาก ไว้เว้นแม้กระทั่งกองทัพที่นำรถถังไปจอดไว้บนถนนลอยฟ้าโทลล์เวย์ ถนนสายสำคัญต่างๆ ก็ได้กลายเป็นคลอง เช่น ถนนวิภาวดีรังสิต ถนนพหลโยธิน ถนนรามอินทรา ถนนบรมราชชนนี ถนนตลิ่งชัน – สุพรรณบุรี ถนนเพชรเกษม เป็นต้น โดยถนนต่างๆ เหล่านี้ต่างจมน้ำกันหมด รถเล็กไม่สามารถผ่านได้ ซึ่งมีระดับน้ำสูง 20

เซนติเมตรถึง 2 เมตรในบางจุด รวมถึงท่าอากาศยานดอนเมืองก็ถูกน้ำท่วมสูง รถยนต์หลายคันที่หนีน้ำไปจอดที่สนามบินก็จมเกือบทั้งคัน ด้านพื้นที่ชั้นในก็ต้องหวาดวิตกกันมาก โดยทั้งรัฐและเอกชนได้สร้างบังเกอร์กระสอบทรายวางวางเป็นแนวยาวป้องกันอาคารและสถานที่สำคัญ เมื่อน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาไหลล้นเขื่อนกั้นที่ท่าพระจันทร์ ทำให้น้ำไหลเข้าท่วมพระบรมมหาราชวัง (วัดพระแก้ว) แต่ปริมาณก็มาไม่ถึง โดยมีการเร่งสูบน้ำและดันน้ำลงสู่ทะเลด้วยเรือดันน้ำที่ปากอ่าว และการสร้างอุทกภัยหรือบิ๊กแบ็กสกัดกั้นน้ำเข้ากรุงเทพมหานครได้ในหลายจุด เหตุการณ์อุทกภัยครั้งนี้ถือว่าร้ายแรงที่สุดในรอบ 50 ปี ในหลายพื้นที่ถูกน้ำท่วมขังนานร่วมเดือน บางพื้นที่ที่ท่วมนานมากกว่า 1 เดือน ผู้คนต่างเกิดความเครียด ความกดดัน บางคนขอความช่วยเหลือ บางคนหุงบ้านไม่ยอมย้ายออก บางคนต่อสู้กับน้ำ มหาอุทกภัยในปี 2554 จึงถือได้ว่าหนักหนาสาหัส เพราะน้ำล้นออกจากทางเดินปกติ การระบายน้ำจึงเป็นเรื่องที่ยาก กว่าน้ำจะถูกดันลงทะเลและไหลลงแม่น้ำก็ใช้เวลานานเลยทีเดียว (กองบรรณาธิการประชาชาติธุรกิจ มติชน ข่าวสด, 2555)

สรุปได้ว่า จากการศึกษาต่อเนื่องกันนานหลายวัน มีผลทำให้แม่น้ำลำคลองต่างๆ เริ่มมีปริมาณที่มากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับเขื่อนที่กักเก็บน้ำมีปริมาณที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ต้องมีการระบายน้ำออกอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งทำให้เกิดมวลน้ำขนาดใหญ่ ไหลมารวมตัวกัน เป็นสาเหตุทำให้เกิดมหาอุทกภัยในปี 2554 ที่มีผลกระทบหนักหนาสาหัส เพราะน้ำล้นออกจากทางเดินปกติ การระบายน้ำจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยากขึ้น กว่าน้ำจะถูกระบายออกลงสู่ทะเลและไหลลงสู่แม่น้ำต้องใช้เวลาหลายวันทีเดียว

ตอนที่ 8 ชุมชน

8.1 ความหมายของชุมชน

ประเวศ วะสี (2535) ได้ให้ความหมายของชุมชน (Community) ว่าเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน อาจเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้สมาชิกของชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกัน มีความเชื่ออาทรต่อกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ของชุมชน มีองค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน องค์กรชุมชน ไม่ใช่สภาตำบล สภาตำบล

เป็นองค์การปกครอง องค์การชุมชนเป็นองค์การการจัดการของชาวบ้าน ส่งเสริมให้ชุมชนจัดการเรื่องของตัวเองให้มากที่สุด รวมทั้งการจัดการป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่นอื่นๆ ให้ชุมชนเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้คำจำกัดความของชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือข่าย จนถึงระดับหมู่บ้านและใหญ่กว่าระดับหมู่บ้าน และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ (2545) ได้กล่าวถึงความหมายของชุมชนว่า ชุมชน (Community) หมายถึง กลุ่มคนหรือบริเวณที่กลุ่มคนนั้นๆ อยู่ร่วมกันได้ ทั้งๆ ที่แต่ละคนแตกต่างกันหรือหลากหลายในชุมชนนั้น เช่น ความแตกต่างในด้านความต้องการ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545) กล่าวว่า ชุมชนมีความหมายแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ชุมชนพื้นที่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ
2. ชุมชนหน้าที่ ได้แก่ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมารวมกันเป็นกลุ่มกำหนดระเบียบแบบแผนข้อบังคับขึ้นเพื่อประกอบหน้าที่ ภารกิจใดภารกิจหนึ่งขึ้นเป็นองค์กรหนึ่ง โดยอาจมีชื่อแตกต่างกันไป เช่น ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท เป็นต้น

องค์ประกอบของชุมชนจะประกอบด้วย ประชาชนหรือคน ความสนใจร่วมกันอาณาเขตบริเวณหรือพื้นที่ การปฏิบัติต่อกัน ความสัมพันธ์ของสมาชิกที่ผูกพันให้อยู่ร่วมกันในชุมชน ประกอบกันขึ้นมาเป็นชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงไม่ได้หมายถึงคนใดคนหนึ่งแต่หมายถึงองค์รวมทั้งหมดในชุมชนนั้น จึงอาจรวมตัวกันในลักษณะขององค์กรชุมชน

สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง บุคคลหลากหลาย กลุ่มมารวมตัวกันในบริเวณเดียวกัน กฎระเบียบ ข้อบังคับเดียวกัน มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน และทำกิจกรรมที่ดีเป็นประโยชน์ด้วยกัน

8.2 ข้อมูลทั่วไปของตำบลหัวไผ่

ประวัติความเป็นมา

เดิมขึ้นอยู่กับ ตำบลสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ต่อมามีการจัดตั้งตำบลใหม่ โดยรวมบางส่วนของ ตำบลสนามแจง บางส่วนของ ตำบลโพทรวม อำเภอเมืองสิงห์บุรี และตำบล จีรวาย อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นตำบลใหม่ ให้ชื่อว่า "ตำบลหัวไผ่"

สภาพทั่วไปของตำบลหัวไผ่

เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การเพาะปลูก เนื้อที่ 17.31 ตารางกิโลเมตร หรือ 10,819 ไร่

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ตำบลโพธิ์ชัย อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลบางขาม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และตำบลบางมัญ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ตำบลมหาสอน, ตำบลบางขาม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลบางมัญ, ตำบลโพทรวม อำเภอเมือง และตำบลจีรวาย อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

จำนวนประชากร

จำนวนประชากร 2,641 คน และจำนวนหลังคาเรือน 4,971 หลังคาเรือน

ข้อมูลอาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน ทำไร่

อาชีพรอง รับจ้างทั่วไป

อาชีพเสริม ผลิตกรรมในครัวเรือน

สถานที่สำคัญ

1. วัดตะโหนด
2. วัดโพธิ์ชัย
3. วัดช้อย
4. วัดสามเกลียว
5. วัดธรรมสังเวช

6. บึงบางกระเจ็ด
7. สภาวัฒนธรรมตำบลหัวไผ่
8. ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล
9. สถานีตำรวจชุมชน (สำนักงานเกษตรจังหวัดสิงห์บุรี, 2555)

8.3 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบางระกำ

สภาพทั่วไปของตำบลบางระกำ

ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ห่างจากอำเภอบางเลนประมาณ 17 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 11,000 ไร่ มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ จะขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งบ้างเป็นบางปีที่น้ำเหนือเขื่อนขาดแคลน แบ่งพื้นที่ตำบลออกเป็นสองฝั่ง ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออก 9 หมู่บ้าน ฝั่งตะวันตก 6 หมู่บ้าน มีคลองทั้งหมด 28 สาย ระยะทาง 60 กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ตำบลลำพญา ตำบลบางปลา
ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลบางแก้วฟ้า ตำบลบางพระ อำเภอนครชัยศรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ตำบลนราภิรมย์ ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลดอนพุทธธา และตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนตูม

จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,242 คน ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 4,613 คน เป็นชาย 2,288 คน เป็นหญิง 2,325 คน

ข้อมูลอาชีพ

- อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน ทำไร่และเลี้ยงสัตว์
 อาชีพเสริม จักสานไม้ไผ่ น้ำพริก กะปิ อีสู

สถานที่สำคัญ

1. วัดสุขวัฒนาราม (วัดบางระกำ) ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาแลง หลวงพ่อแดงและเขตอภัยทาน วังมัจฉา บริเวณทำนน้ำสุขวัฒนาราม
2. ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8

3. โรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 โรงเรียนบ้านหนองแปรง ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 4 ตั้งอยู่หมู่ที่ 3

การคมนาคม

เดินทางจากอำเภอบางเลนถึงตำบลบางระกำ โดยทางรถยนต์ใช้เส้นทางถนนสายบางเลน - ดอนตูม (ทางหลวงหมายเลข 3296) ระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร (ยุทธชัย สกุลพฤทธิ, 2552)

8.4 ข้อมูลทั่วไปของแขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา

คลองมหาสวัสดิ์ หรือ **คลองชัยพฤกษ์** เป็นคลองที่เริ่มต้นจากคลองลาดบางกรวยหรือคลองบางกอกน้อย ไกล้วัดชัยพฤกษ์มาลา ไหลผ่านเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีกับเขตตลิ่งชันและเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ผ่านอำเภอพุทธมณฑล ไปออกแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลจี่วราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม รวมความยาว 28 กิโลเมตร

ที่ตั้งและอาณาเขต

เขตทวีวัฒนา เป็น 1 ใน 50 เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร อยู่ในกลุ่มเขตกรุงธนเหนือ ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีลำคลองหลายสายที่สามารถนำน้ำไปใช้ในการทำสวนผลไม้ อย่างไรก็ตาม พื้นที่เกษตรเหล่านั้นกำลังถูกแทนที่ทีละน้อยด้วยโครงการหมู่บ้านจัดสรรซึ่งเรียงรายอยู่ตามถนนสายหลักในพื้นที่ ตั้งอยู่บนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำเจ้าพระยาของกรุงเทพมหานครหรือฝั่งธนบุรี มีอาณาเขตติดต่อเรียงตามเข็มนาฬิกาดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีคลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นแบ่งเขต
ทิศใต้	ติดต่อ	เขตบางแค และเขตหนองแขม มีคลองบางเขื่อนหนึ่ง คลองทวีวัฒนา และคลองบางไผ่เป็นเส้นแบ่งเขต
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	เขตตลิ่งชัน มีถนนกาญจนาภิเษกฝั่งตะวันออกเป็นเส้นแบ่งเขต
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	อำเภอสสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ที่มาของชื่อเขต

สำนักงานเขตทวีวัฒนาตั้งชื่อตาม คลองทวีวัฒนา เป็นคลองที่มีความยาวมาก ไหลผ่านพื้นที่ของเขตในแนวตะวันตกเฉียงเหนือ - ตะวันออกเฉียงใต้

ประวัติความเป็นมา

โดยเริ่มแรกนั้น ท้องที่เขตทวีวัฒนาอยู่ในการปกครองของอำเภอตลิ่งชันของจังหวัดธนบุรี โดยเป็นส่วนหนึ่งของตำบลศาลาธรรมสพน์ (เดิมเรียกว่าตำบลศาลาทำศพ) เนื่องจากตำบลนี้มีอาณาเขตกว้างขวางและมีประชากรเพิ่มขึ้น กระทรวงมหาดไทยจึงได้โอนพื้นที่ 7 หมู่บ้านทางทิศใต้ของตำบลนี้มาจัดตั้งเป็น ตำบลทวีวัฒนา ในเดือนธันวาคม 2500

ภายหลังได้มีการยุบรวมจังหวัดธนบุรีและจังหวัดพระนคร เปลี่ยนฐานะเป็นจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรี และต่อมาเปลี่ยนเป็นกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้เปลี่ยนการเรียกตำบลและอำเภอใหม่ ตำบลทวีวัฒนาจึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็น แขวงทวีวัฒนา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ต่อมาท้องที่แขวงทวีวัฒนาและแขวงศาลาธรรมสพน์ (รวมกับท้องที่แขวงฉิมพลี แขวงบางระมาด แขวงบางพรหม และแขวงบางเข็อกหนึ่ง เฉพาะทางฟากตะวันตกของถนนกาญจนาภิเษก) ก็ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนแปลงพื้นที่เขตตลิ่งชันและจัดตั้งเขตทวีวัฒนา มีผลตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม 2541

การแบ่งเขตการปกครอง

เขตทวีวัฒนาแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 2 แขวง ได้แก่

1. ทวีวัฒนา
2. ศาลาธรรมสพน์

สถานที่สำคัญ

1. สวนทิววนารมย์และตลาดธนบุรี
2. ถนนอุทยาน
3. พระตำหนักทวีวัฒนา
4. บ้านพิพิธภัณฑ์
5. โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่

6. ที่ประสานงานชมรมรักถิ่นเขตทวีวัฒนา (โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่)
7. สำนักงานวิจัยและพัฒนาการทางทหารกองทัพเรือ (กรมวิทยาศาสตร์ทหารเรือ) (สภาองค์การชุมชน, 2555)

ตอนที่ 9 การพัฒนาฝีมือ

9.1 แนวทางการพัฒนาฝีมือ

ในการพัฒนาฝีมือ ได้มีนักการศึกษาให้แนวคิดและขั้นตอนการพัฒนาฝีมือไว้ ดังนี้
อาทิตยา โล่ห์พัฒนานนท์ (2535) ได้กำหนดขั้นตอนในการสร้างฝีมือไว้ 3 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผนร่างฝีมือ
2. การเตรียมข้อมูลในการสร้างฝีมือ
3. การทดสอบฝีมือ

ยุพเรศ วังยายฉิม (2540) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาฝีมือ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา และรูปแบบของฝีมือ
2. วิเคราะห์ลักษณะของผู้ใช้ฝีมือ
3. กำหนดวัตถุประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหา ความคิดรวบยอดในการให้ความรู้
4. สรรวจรายละเอียดและกำหนดจุดประสงค์ในการให้ความรู้
5. เขียนเนื้อหาของฝีมือให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสม
6. ออกแบบลักษณะรูปเล่ม ภาพประกอบ และจัดพิมพ์ตามกระบวนการผลิต นำไป

ทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาคุณภาพของฝีมือ

สฤณา ยวงทอง (2542) ได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนาฝีมือ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากเอกสาร ตำรา หลักสูตร งานวิจัย
ต่างๆ
2. วิเคราะห์ผู้ใช้ฝีมือ
3. กำหนดวัตถุประสงค์และกำหนดขอบข่ายเนื้อหากว้างๆ ของฝีมือ
4. สรรวจรายละเอียดของกำหนดจุดศึกษาในฝีมือ

5. เขียนเนื้อหาของคู่มือตามวัตถุประสงค์และขอบข่ายเนื้อหากว้างๆ ของคู่มือ

6. ออกแบบรูปเล่ม ภาพประกอบ จัดพิมพ์ ทดลองใช้ตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพของคู่มือ

7. แก้ไข ปรับปรุงนำไปใช้กับกลุ่มทดลองเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และมาเรียม นิลพันธุ์ (2542) ได้กล่าวถึง การจัดทำคู่มือจะต้องคำนึงถึงความจำเป็นของการสร้างคู่มือ เพราะคู่มือจะเป็นแหล่งของความรู้ของผู้ที่ต้องการศึกษา และสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้ทันที ในการเขียนคู่มือนั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นที่จะเป็นผู้สร้างขึ้น และผู้ใช้คู่มือก็ไม่จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญเช่นกัน เพราะหากมีผู้เชี่ยวชาญแล้ว คู่มือก็อาจไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป เพราะผู้เชี่ยวชาญจะให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขหรือปรับปรุงเท่านั้น เช่น ปรับปรุงในส่วนที่ต้องมีการเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ขึ้น

ขั้นตอนในการพัฒนาคู่มือมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. วางแผนร่างคู่มือ คำถามต่อไปนี้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจการวางแผนร่างคู่มือ

1.1 จุดหมายของคู่มือคืออะไร นั่นคือต้องการให้ผู้ใช้นำไปใช้อย่างไร ใช้เพื่ออะไร หรือใช้เมื่อไร เช่น คู่มือในการแก้ปัญหา ใช้คู่มือกำกับการปฏิบัติหรือใช้ก่อนการปฏิบัติงาน

1.2 ใครเป็นผู้ใช้คู่มือ ถ้ากำหนดผู้ใช้คู่มือ จะทำให้ถึงทราบถึงความต้องการของผู้ใช้ทันที พยายามสร้างคู่มือที่มีผู้ใช้ประเภทเดียวกันเท่านั้น เป็นการยากที่จะทำคู่มือสำหรับผู้ใช้หลายประเภท เพราะผู้ใช้อาจมีระดับการศึกษาที่ต่างกัน ดังนั้นความต้องการในแต่ละระดับจึงแตกต่างกัน และเป็นการยากที่จะทำคู่มือให้สามารถครอบคลุมความต้องการทั้งหมดได้ในทุกระดับ การสร้างคู่มือที่มีผู้ใช้ประเภทเดียวกัน จะทำให้คู่มือนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.3 การสอบถามผู้ใช้งาน พวกเขาต้องการคู่มือแบบไหน เช่น ไม่ต้องการเนื้อหา มากหรือต้องการรูปภาพประกอบ การสร้างต้องพยายามสร้างให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด

1.4 คู่มือนี้จะใช้ที่ไหน

1.5 คู่มือจะใช้อย่างไร เช่น ถ้าผู้ใช้ต้องการใช้เพื่อประกอบขั้นตอนในการปฏิบัติ ผู้สร้างคู่มือควรมีร่างขั้นตอนการทำงานประกอบ

1.6 เนื้อหาข้อมูลในคู่มือ จะต้องทำให้ผู้ใช้รู้ถึงสิ่งที่ตนเองต้องการ มีความถนัด และสนใจ และเป็นสิ่งที่ผู้ใช้นำไปปฏิบัติได้

1.7 ในการกำหนดขอบเขตการปฏิบัติงาน ทำอย่างไรจะทำให้ผู้ใช้เข้าใจ
วิธีการใช้คู่มือ

1.8 การกำหนดข้อมูลในแต่ละขั้นตอน กำหนดอย่างไร

1.9 การลำดับเนื้อหาในการเขียน ลำดับอย่างไร

2. การเตรียมข้อมูลในการพัฒนาคู่มือ

2.1 การเขียนหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย

2.2 จัดลำดับหัวข้อเหล่านั้น

2.3 วางแนวการนำข้อมูลใส่ในแต่ละหัวข้อ

2.4 เริ่มต้นเขียนเนื้อหา โดยการใช้คำง่ายๆ และสั้นๆ อธิบายความหมายศัพท์

เฉพาะได้ มีการยกตัวอย่างและลำดับของเนื้อหาต้องมีความต่อเนื่อง

2.5 วางแผนการสาธิตตัวอย่าง

3. การทดสอบคู่มือ ทดสอบในเรื่องต่อไปนี้

3.1 เนื้อหาคู่มือ

3.2 รูปแบบ

3.3 ผลกระทบ

ในการทดสอบนั้น เราควรกำหนดผู้ทำการทดสอบและวิธีการทดสอบ หลังจากนั้นนำคู่มือไปตรวจสอบและนำผลที่ได้มาทำการแก้ไข

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาคู่มือ เป็นขั้นตอนเพื่อสร้างคู่มือให้ดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นรูปแบบ แนวทางในการจัดกิจกรรม และแก้ไขปัญหาต่างๆ ส่วนมากแล้วจะมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาคู่มือไว้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาโครงร่างคู่มือ 3) การทดลองใช้คู่มือ 4) การประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขคู่มือ

9.2 ลักษณะของคู่มือที่ดี

ในการพัฒนาคู่มือขึ้นมาหนึ่ง จำเป็นจะต้องคำนึงถึงลักษณะของคู่มือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะผู้ใช้ หรือศึกษาคู่มือหนึ่งจะให้ความสนใจหรือไม่ ขึ้นอยู่กับลักษณะของคู่มือ

บุญเกื้อ ครอบหาเวช (2530) ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาคู่มือหนึ่ง ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ใช้ภาษาชัดเจนเข้าใจง่าย
2. ใคร่ครวญถึงปัญหา และสถานการณ์ต่างๆ อย่างทะลุปรุโปร่ง เพื่อให้ผู้ใช้เข้าใจนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ควรออกแบบคู่มือให้สวยงามน่าหยิบอ่าน
4. ควรมีรูปภาพหรือการ์ตูนประกอบ เพื่อให้น่าสนใจ
5. หากเป็นเล่มควรทำปกให้สวยงามและทนทานต่อการใช้ เขียนหน้าปกให้เด่นชัดคู่มือที่ใช้สำหรับหน่วยงานเพียงวิชาเดียว ควรใช้สีเดียวเพื่อง่ายต่อการบ่งชี้
6. แม้จะกำหนดหัวข้อไว้ตามองค์ประกอบข้างต้น ผู้ทำคู่มืออาจตัดหรือเพิ่มหัวข้อใดตามความเหมาะสมก็ได้

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และมาเรียม นิลพันธุ์ (2542) ได้แยกลักษณะที่ดีของคู่มือออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านเนื้อหา
 - 1.1 เนื้อหาสาระหรือรายละเอียดในคู่มือควรตรงกับเรื่องที่ศึกษา และไม่ยากจนเกินไป จนทำให้ไม่มีผู้ที่สนใจหยิบอ่าน
 - 1.2 การนำเสนอเนื้อหาควรให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของผู้ที่จะศึกษา
 - 1.3 ข้อมูลที่มีในคู่มือ ผู้อ่านสามารถประยุกต์ใช้ได้
 - 1.4 เนื้อหาควรเหมาะสมที่จะนำไปอ้างอิงได้
 - 1.5 ควรมีกรณีตัวอย่างประกอบในบางเรื่อง เพื่อจะได้ทำความเข้าใจง่าย
 - 1.6 ควรมีการปรับปรุงเนื้อหาของคู่มือให้ทันสมัยเสมอ
2. ด้านรูปแบบ
 - 2.1 ตัวอักษรที่ใช้ควรมีตัวโต และมีรูปแบบที่ชัดเจนอ่านง่ายเหมาะกับผู้ใช้คู่มือ
 - 2.2 ควรมีภาพหรือตัวอย่างประกอบเนื้อหา

2.3 ลักษณะการจัดรูปเล่มควรทำให้น่าสนใจ

2.4 การใช้ภาษาควรให้เข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้ใช้คู่มือ

2.5 ระบบการนำเสนอควรเป็นระบบจากง่ายไปยากหรือเป็นเรื่องๆ

3. ด้านการนำไปใช้

3.1 ควรระบุขั้นตอน วิธีการใช้คู่มือให้ชัดเจน

3.2 มีแผนภูมิ ตาราง ตัวอย่างประกอบให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3.3 มีข้อมูลที่สามารถใช้เพื่อประสานงานต่างๆ ได้สะดวกรวดเร็ว

3.4 บอกสิทธิประโยชน์และข้อควรปฏิบัติให้เข้าใจง่าย

สรุปได้ว่า ลักษณะของคู่มือที่ดี ควรมีรูปแบบ ขนาดรูปเล่มเหมาะสม ตัวอักษรอ่านง่าย ชัดเจนรูปภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา และการนำเสนอแต่ละขั้นตอนต้องมีความชัดเจน เนื้อหา วัตถุประสงค์ของคู่มือต้องกำหนดให้ชัดเจน ระบุขอบข่ายเนื้อหาคู่มือให้ครอบคลุมตาม วัตถุประสงค์ เข้าใจง่าย ส่วนคู่มือที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเนื้อหาความรู้ต้องมีความเหมาะสม ตรงกับความต้องการและความจำเป็น ซึ่งการกำหนดขั้นตอนการจัดทำคู่มือต้องชัดเจน

ตอนที่ 10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอกู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผล การวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งได้ข้อสรุปเกี่ยวกับงานวิจัยต่างๆ ดังนี้

10.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการปรับตัวผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ ยิ่งยง เทาประเสริฐ และคณะ (2538) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของ ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท กรณีศึกษา บ้านป่าห้า ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากชนบทไปสู่ชุมชนเมือง มีเหตุปัจจัยหลัก 2 ทาง คือ แรงดูดจาก กระแสนิยมสากลที่มากับการสื่อสารในรูปแบบ และแรงผลักดันจูงใจ จากการพัฒนาประเทศให้ ทันสมัยของรัฐบาล ซึ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลักมาตลอด ระยะเวลา 35 ปี ตั้งแต่ แผนพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 7 ดังนั้นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท จึง

ปรากฏทางผ่านของการปรับตัวทางสังคม ที่เกิดจากการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนเป็นความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนที่พยายามจะดำรงความอยู่รอดในสภาพการณ์ใหม่ๆ และเป็นปฏิภยิยารวมชาติที่ชุมชนจะต้องตอบสนองโดยอัตโนมัติต่อแรงบีบคั้นของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดและความหวังในการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่คิดว่าดีกว่าเดิม ซึ่งก็ไม่จำเป็นจะต้องจริงหรือถูกต้องเสมอไปทุกสภาพการณ์ อันเป็นบทเรียนทั้งความสำเร็จ และความสูญเสียที่ชุมชนจะต้องเรียนรู้ แล้วปรับตัวในระดับชุมชนกับการเรียนรู้และการปรับตัวในระดับครอบครัวและปัจเจกบุคคล ชุมชนจะดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวให้ทันและให้เข้ากับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว กระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยศักยภาพและความแข็งแกร่งของชุมชนนับตั้งแต่ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังเอื้ออำนวย มีทำเลที่ตั้งที่ได้เปรียบ กรณีกิ่งเมือง กิ่งชนบทมีทรัพยากรบุคคลที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเดิมเข้มแข็ง แม้จะต้องเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ยังสามารถผสมผสานสิ่งเก่าสิ่งใหม่ได้อย่างกลมกลืนและเหมาะสมกับสภาพการณ์ของชุมชน นับว่าเป็นก้าวแรกที่สำคัญเพราะจะนำมาซึ่งการเรียนรู้และปรับตัวที่ชาญฉลาดในเกือบทุกเรื่อง มีขีดความสามารถที่จะสรรสร้างและแสวงหาทางเลือกที่หลากหลายสำหรับการแก้ปัญหาของชุมชนและครอบครัวอันเป็นเหตุที่จะพาให้ชุมชนอยู่รอด

วรรณิ ดวงดีวีรัตน์ (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การปรับตัวของครอบครัวในชุมชนชนบทในสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อชุมชนและครอบครัว มีความหลากหลายในการประกอบอาชีพ อาชีพภาคเกษตรกรรมถูกลดความสำคัญลง มีการประกอบอาชีพอื่น เช่น การรับจ้างทั้งในประเทศและต่างประเทศ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติมีลดลง ความสำคัญระหว่างสมาชิกในครอบครัวได้รับผลกระทบจากอิทธิพลของสื่อและสิ่งยั่วยุจากสังคมภายนอก ประเพณีค่านิยมและความเชื่อบางอย่างของชุมชนและครอบครัวได้รับผลกระทบ เนื่องจากชุมชนให้ความสนใจกับการทำนาหาเลี้ยงชีพ ทำให้ไม่มีเวลา ว่างุ่นมีการคบหาเพื่อนต่างเพศและตัดสินใจเลือกคู่ครองเองมากขึ้น ผู้หญิงออกทำงานช่วยหารายได้ เกิดความห่างเหินของสมาชิกในครอบครัว ค่าใช้จ่ายในการบริโภคและการซื้อหาสิ่งของจากร้านค้ามาใช้มากขึ้น

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และคณะ (2546) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่อง สมุนไพร ชุมชนปลักไม้ลาย พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีการเรียนรู้ทั้งแบบในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย โดยผ่านการดูแบบอย่าง ผ่านกิจกรรม ผ่านสื่อบุคคล การอบรม สัมมนา ดูงานและการทำงานพัฒนา สำหรับแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้ โดยผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับสมุนไพรในโรงเรียน การให้ความรู้และพัฒนาผ่านกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน เป็นต้น และแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เช่น สื่อ ป้าย นิทรรศการ กิจกรรมในลักษณะการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเสวนาในชุมชน เครือข่าย การเรียนรู้ในชุมชนจะมีกลุ่มกิจกรรม องค์กร หน่วยงาน ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน หลายกลุ่มที่มีระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในหลายลักษณะ เช่น แบบพึ่งพา แบบร่วมมือ แบบมีส่วนร่วม แบบมีส่วนได้ส่วนเสีย และแบบเครือข่าย เป็นต้น

สุพจน์ แสงเงิน และคณะ (2546) ได้ทำวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการ พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน : ศึกษากรณี แผ่นดินทองคอยรุดตี๊กวา พบว่าชุมชนแผ่นดินทอง คอยรุดตี๊กวา เป็นชุมชนที่มีเป้าหมายหลักในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็น บุคคลที่มีคุณภาพทั้งร่างกาย สติปัญญาและจิตใจ โดยการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ทั้ง ในระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียน และการเรียนรู้ในวิถีชีวิต (การเรียนรู้ตามอัธยาศัย) ปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนมี 5 ประการ คือ จิตสำนึกร่วมภายในชุมชน ความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต แรงผลักดันจากผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เมื่อศึกษาถึงองค์ประกอบหลักของกระบวนการเรียนรู้ พบว่าประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักคือ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ และวิธีการเรียนรู้ในส่วน ของการศึกษาขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน พบว่ามี 5 ขั้นตอน คือ การรับรู้และการ ตระหนักในปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา การดำเนินการ แก้ไขปัญหาและการประเมินผลในการแก้ไขปัญหา โดย 5 ขั้นตอนนี้เกิดจากการเรียนรู้โดยผ่าน การปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้นภายใต้กรอบแนวคิด “รู้อดีต คิดปัจจุบัน ทำอนาคต”

จากผลการศึกษางานวิจัย สรุปได้ว่า การเรียนรู้เพื่อการปรับตัวส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการเพื่อสร้างความหลากหลายทางอาชีพ การปรับตัวต่อภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปของทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีการทำข้อตกลงเพื่อที่จะใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างยั่งยืน ซึ่งยังพบอีกว่าการเรียนรู้ที่จะปรับตัวของชุมชนที่จะสามารถดำรงอยู่ได้ต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ นั้น ต้องมีศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน เช่น มีผู้นำชุมชนที่ดี ทรัพยากรมีใช้และใช้อย่างเป็นประโยชน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถอยู่ได้เมื่อโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวต่อภัยพิบัติผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

จิรพันธ์ ไตรทิพจรัส (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากภัยพิบัติคลื่นสึนามิ และความต้องการความช่วยเหลือของประชาชนจังหวัดภูเก็ต พบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบจากคลื่นสึนามิ ร้อยละ 89.98 โดยผลกระทบที่ได้รับเกิดขึ้นกับตนเองมากที่สุด รองลงมา ญาติพี่น้อง และเพื่อน โดยผู้ประสบภัยในจังหวัดภูเก็ต ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติคลื่นสึนามิดังนี้

1. เครื่องมือประกอบอาชีพเสียหาย
2. สถานที่ประกอบการเสียหาย
3. ตกงานหลังเกิดภัยสึนามิ
4. ไม่มีรายได้หลังเกิดภัยสึนามิ
5. ยานพาหนะเสียหาย
6. พืชผลทางการเกษตรเสียหาย
7. บุตรธิดาไม่มีเงินค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายเล่าเรียน
8. ที่อยู่อาศัยเสียหาย
9. ญาติพี่น้องเสียชีวิต
10. บุตรธิดาได้รับผลกระทบ และไม่มีสถานที่เรียน
11. ญาติพี่น้องได้รับบาดเจ็บ
12. ญาติพี่น้องสูญหาย
13. ที่ดินเสียหาย

14. ผลกระทบด้านจิตใจ ได้แก่ มีความเครียดอย่างเห็นได้ชัด หมดหวัง และหมดอาลัยในชีวิตเนื่องจากความสูญเสียที่เกิดขึ้น มีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงสังคม ไม่สามารถทำงานหรือเข้าสังคมได้ จมอยู่กับความสูญเสีย

15. ผลกระทบทางด้านร่างกาย ได้แก่ ตื่นเต้นตกใจง่าย นอนไม่หลับ เมื่อยล้า ภูมิคุ้มกันของร่างกายลดลง เบื่ออาหาร ระบบย่อยอาหารผิดปกติ

สิทธิศักดิ์ เท่าสุรี (2544) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้และการปรับตัวของประชาชนบ้านน้ำก้อภายหลังเกิดภัยพิบัติจากอุทกภัยในปี 2544 พบว่าสภาพทั่วไปของบ้านน้ำก้อภายหลังจากการเกิดอุทกภัย มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การตั้งถิ่นฐานจากที่เคยตั้งที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณลำน้ำไปอยู่ในพื้นที่ที่มีความสูงกว่าเดิมและมีประชาชนบางส่วนที่อพยพไปอยู่ที่อื่น ปล่อยให้พื้นที่ที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่การเกษตรให้เป็นพื้นที่รกร้างสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ และสถานบริการของภาครัฐที่ได้รับความเสียหายจากอุทกภัย ได้ดำเนินการปรับปรุงและสามารถเปิดให้บริการแก่ประชาชนได้ตามปกติ และกำลังมีการดำเนินการของภาครัฐในการก่อสร้าง อ่างเก็บน้ำ การขุดลอกลำห้วย คลองต่างๆ ในพื้นที่บ้านน้ำก้อ เพื่อประโยชน์ในการทำการเกษตรและการป้องกันความรุนแรงจากอุทกภัย การรับรู้ของประชาชนบ้านน้ำก้อต่ออุทกภัย มีการรับรู้อยู่ในระดับสูง ทั้งในด้านสาเหตุของการเกิดอุทกภัย ด้านความรุนแรงจากการเกิดอุทกภัย และด้านการบรรเทาความรุนแรงจากการเกิดอุทกภัย การปรับตัวของประชาชนบ้านน้ำก้อเพื่อบรรเทาความรุนแรงจากการเกิดอุทกภัยครั้งใหม่ มีการปรับตัวอยู่ในระดับสูง ทั้งในด้านการยอมรับความสูญเสียจากอุทกภัย ด้านการลดความสูญเสียจากอุทกภัย และด้านการแสวงหาทางเลือกใหม่เพื่อบรรเทาความรุนแรงจากอุทกภัย นอกจากนี้ยังพบว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบ้านน้ำก้อส่งผลให้ประชาชนหมู่บ้านอื่น มีความตื่นตัวและมีความตระหนักรู้ต่ออุทกภัยมากกว่าเดิมและภาครัฐก็ให้ความสำคัญกับอุทกภัยมากขึ้น ซึ่งภาครัฐมีการดำเนินการในด้านการเตือนภัย การช่วยเหลือและฟื้นฟูสิ่งต่างๆ ภายหลังเกิดอุทกภัยด้วยความรวดเร็วกว่าแต่ก่อน

อาทิตย์ เลิศล้ำ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการของผู้ประสบภัยน้ำท่วม และการจัดการแก้ไขปัญหาบ้านน้ำท่วมในพื้นที่บ้านลำปาว อำเภอเขื่อนขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าความต้องการของผู้ประสบภัยน้ำท่วม มีความต้องการ 2 ช่วง คือ ช่วงที่น้ำท่วม และช่วงที่น้ำลด ในช่วงที่น้ำท่วมสิ่งที่ต้องการความช่วยเหลือประกอบด้วยข้าวสาร อาหารซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่น เสื้อผ้า

เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ในชีวิตรประจำวัน เครื่องใช้ในครัวเรือน เงิน สำหรับใช้ในชีวิตรประจำวัน การดูแลสุขภาพ ส่วนความต้องการหลังน้ำลด สิ่งที่ต้องการความช่วยเหลือประกอบด้วย วัสดุซ่อมแซมบ้านเรือน ห้องน้ำ ห้องส้วม ความเสียหายของพืชผลทางการเกษตร พื้นที่อยู่อาศัย และที่ดินทำการเกษตรแห่งใหม่หรือปรับถมพื้นที่อยู่อาศัยเดิมให้สูงขึ้น ในส่วนของการช่วยเหลือจากรัฐ สิ่งที่ผู้ประสบภัยเห็นว่าควรได้รับการปรับปรุง ประกอบด้วย ความรวดเร็วของการช่วยเหลือ เช่น วัสดุในการซ่อมแซมบ้านเรือน ความครอบคลุม ความโปร่งใส การช่วยเหลือในระยะยาว การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม และเงินทุนในการปลูกมันสำปะหลัง เลี้ยงวัว ควาย และจัดพาหนะ และตลาดจำหน่ายผัก สิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ การขอขยายขนาดความยาวของตาข่ายจับปลาจาก 10 เมตร เป็น 30 เมตร สำหรับการแก้ไขโดยองค์กรของรัฐจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายระดับ ทั้งระดับประเทศ ระดับจังหวัด แต่ระดับที่อยู่ใกล้กับประชาชน คือ ระดับอำเภอซึ่งมีคณะกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยระดับอำเภอ มีบทบาทในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เกิดขึ้น แต่จากการศึกษาพบว่า องค์กรดังกล่าวยังไม่ได้ทำตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

นันทริยา โลหะไพบูลย์กุล (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศักยภาพการดูแลตนเองของประชาชนในภาวะน้ำท่วม กรณีศึกษาน้ำท่วมจังหวัดชัยนาท” มีรูปแบบการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยได้เรียนรู้อุทกภัย (ความเดือดร้อน) ของประชาชนขณะเกิดน้ำท่วม การพึ่งพาตนเองของประชาชนในการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน และศึกษารูปแบบในการให้การช่วยเหลือประชาชน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังน้ำท่วม ได้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและเป็นองค์รวม สรุปผลการวิจัยในครั้งนี้

1. การรับรู้ข่าวสารน้ำท่วม การให้ข้อมูลแบบตัวต่อตัวกับประชาชนจะสื่อสารได้ดีกว่าหอกระจายข่าวเพียงอย่างเดียว การสื่อสารกับประชาชนต้องใช้รูปแบบที่หลากหลาย
2. การเรียนรู้การเตรียมตัวก่อนน้ำท่วม ประชาชนเรียนรู้จากประสบการณ์และใช้ศักยภาพของตนเองในการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน ก่อนได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น

3. สรุปปัญหา (ทุกข์) ของชาวบ้าน ประชาชน มีปัญหาด้านการเดินทางขณะน้ำท่วม ไม่มีที่อยู่อาศัย ทรัพย์สินสูญหาย การดำรงชีวิตประจำวันเปลี่ยนไป ประชาชนปรับตัวตามศักยภาพ การงาน อาชีพ ประชาชนบางส่วนไม่มีงานทำขาดรายได้ ได้รับผลกระทบด้านจิตใจ ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม มีปัญหาสุขภาพ การได้รับอุบัติเหตุ หกล้ม สัตว์มีพิษกัด และไฟฟ้าช็อต

จากผลการศึกษางานวิจัย สรุปได้ว่า อุทกภัยเมื่อทราบสาเหตุเวลาที่เกิด มนุษย์พอจะมีเวลาเตือนภัยและบรรเทาภัยอุทกภัยได้ เพื่อไม่ให้ภัยพิบัติขยายวงกว้างออกไปหรือให้มีเวลาของภัยพิบัติที่สั้นที่สุด และสามารถดำเนินกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจได้ จะต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับการรับรู้อุทกภัย รวมไปถึงมีการปรับตัวต่อภาวะอุทกภัย เพื่อลดความสูญเสียจากอุทกภัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคู่มือผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

กันทิมา เอมประเสริฐ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน ในระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบประสิทธิผลของคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน ในระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเพชรบุรี เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานโดยการศึกษาหลักสูตรประถมศึกษาปัจจุบันแนวการจัดการเรียนรู้ ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน และสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาคู่มือโดยจัดทำคู่มือฉบับร่างซึ่งประกอบด้วย คำชี้แจงการใช้คู่มือ วัตถุประสงค์ หลักการ แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน แนวทางการประเมินการเรียนรู้ และเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน แล้วนำคู่มือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ นำมาปรับปรุงแก้ไขหาประสิทธิภาพขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้คู่มือ โดยให้ครูผู้สอนจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานในทุกวิชาตามกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ และขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลและปรับปรุงคู่มือที่พัฒนาขึ้นโดยการประเมินคุณภาพคู่มือประเมินผลการเรียนโครงงานของนักเรียน และประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1) คู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน ในระดับประถมศึกษาประกอบด้วย คำชี้แจงการใช้คู่มือ วัตถุประสงค์ หลักการ แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน แนวทางการประเมินผลการเรียนรู้

และเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน 2) คู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน ในระดับประถมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จากหาประสิทธิภาพทั้งแบบหนึ่งต่อหนึ่ง แบบกลุ่มย่อย และแบบกลุ่มใหญ่ ผลปรากฏว่า ครูสอนสามารถเขียนแผนการสอนของตนเองโดยการบูรณาการและนักเรียนมีผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้โครงงาน และครูผู้สอนในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และโรงเรียนที่ไม่เป็นแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ก็สามารถจัดการเรียนรู้ได้ในทุกระดับชั้น และทุกกลุ่มประสบการณ์

นุดี รุ่งสว่าง (2543) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาคู่มือการสร้างหลักสูตรระดับโรงเรียนสำหรับครูประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบคุณภาพของคู่มือการสร้าง หลักสูตรระดับประถมศึกษา มีขั้นตอนการพัฒนาคู่มือ 4 ขั้นตอนคือ 1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาคู่มือ 3) การทดลองใช้คู่มือ 4) การประเมินผลคู่มือ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษามีดังนี้ ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ครูและผู้เกี่ยวข้องต้องการให้มีการพัฒนาคู่มือการสร้างหลักสูตรระดับโรงเรียน ผลการพัฒนาคู่มือ คู่มือประกอบด้วย คำชี้แจงการใช้คู่มือและเนื้อหา การสร้างหลักสูตรระดับโรงเรียนครอบคลุมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรและกระบวนการสร้างหลักสูตรระดับโรงเรียน ผลการทดลองใช้คู่มือ ครูมีการศึกษาคู่มือและปฏิบัติตามกิจกรรมตามลำดับเป็นไปตามกำหนดระยะเวลา ผลการประเมินคู่มือ ครูมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการสร้างหลักสูตรระดับโรงเรียนสามารถสร้างหลักสูตรระดับโรงเรียนได้ 18 หลักสูตร เป็นหลักสูตรที่อยู่ในระดับดี 15 หลักสูตร และอยู่ในระดับปานกลาง 3 หลักสูตร

จากผลการศึกษางานวิจัย สรุปได้ว่า การใช้คู่มือ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาจะทำให้ผู้ใช้มีความรู้ ความเข้าใจ ได้มากกว่า และดีกว่า เพราะเป็นการทำความเข้าใจด้วยตัวเอง คู่มือจะเป็นเครื่องมือในการตอบปัญหา และแก้ปัญหาได้ทันทีที่ต้องการ คู่มือจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ใช้จะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองตลอดเวลาและทันที

10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

Saljo (1979) ได้ศึกษาวิจัยกลุ่มผู้เรียนผู้ใหญ่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ผู้ใหญ่ เพื่อค้นหาความหมายของการเรียนรู้ พบว่า

1. การเรียนรู้เป็นการเพิ่มปริมาณความรู้ เป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น
2. การเรียนรู้เป็นการเพิ่มความจำ การเก็บบันทึกข้อมูล
3. การเรียนรู้เป็นข้อเท็จจริง ทักษะ และวิธีการที่สามารถนำมาใช้ได้
4. การเรียนรู้เป็นการทำความเข้าใจ หรือความหมายที่เป็นนามธรรม
5. การเรียนรู้เป็นการแปลและทำความเข้าใจความจริงที่แตกต่างกันในแต่ละวิธี

Billington (1988) ได้ศึกษาวิจัยในระดับปริญญาเอก เกี่ยวกับการเรียนรู้ผู้ใหญ่ พบว่ามีปัจจัย 7 ประการ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ผู้ใหญ่ และมีส่วนกระตุ้นให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนาปัจจัยดังกล่าว ได้แก่

1. สิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย และการสนับสนุนความต้องการของแต่ละบุคคล
2. สิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้เกิดอิสรภาพทางปัญญา สนับสนุนประสบการณ์ และเกิดความคิดสร้างสรรค์
3. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีความเป็นเพื่อน ได้รับการยอมรับ ความเคารพยอมรับในประสบการณ์ การได้แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน
4. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง
5. การเริ่มต้น ความสำเร็จ ความท้าทายทางปัญญา สิ่งที่น่าประทับใจ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ท้าทายบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ ความท้าทายต้องไม่ไกลเกินไป หรือง่ายเกินไป
6. การเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาตรงข้ามกับการเรียนรู้ที่รับฟังอย่างเดียว มีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้มีการสนทนา พูดคุยเพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ในการทำงาน การทดลอง การฝึกปฏิบัติ จะช่วยตรวจสอบความเป็นจริงในทางทฤษฎี และช่วยให้ผู้ได้พัฒนาดีขึ้น
7. การสะท้อนกลับ เป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนได้แสดงออก แสดงความสามารถ แสดงความต้องการในการเรียนรู้ จะเป็นประโยชน์ที่จะนำไปพัฒนาปรับปรุงของผู้สอนได้

McEnvoy (1990) ได้ศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่จะเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 7 ประการ

1. ผู้เรียนผู้ใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมายการเรียนรู้
2. ผู้เรียนผู้ใหญ่ถูกกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยตรง
3. หน้าที่ของนักการศึกษาจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มากกว่าที่จะเป็นครูผู้สอน
4. ผู้เรียนผู้ใหญ่จะเรียนรู้ตามรูปแบบของตนเอง
5. มีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี
6. ผู้เรียนผู้ใหญ่จะใช้ประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้
7. กิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องเกี่ยวข้องกับสภาวะหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่โดยตรง

Massey and Osbome (2004) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเสริมพลังอำนาจและการประเมินพบว่า เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการไปควบคู่กัน ซึ่งจะส่งผลดีต่อผู้เรียน โดยเฉพาะเมื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์แล้ว ผู้เรียนควรได้รับการประเมินประสบการณ์ก่อนที่ผู้สอนจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นฐานในการเสริมสร้างพลังอำนาจ และได้เสนอแนะว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจที่เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการศึกษาชั้นสูงของผู้ใหญ่นั้น ต้องอาศัยการอภิปรายให้เหตุผล กระตุ้น หรือต่อรองในขณะที่เรียนรู้ด้วย

จากผลการศึกษางานวิจัย สรุปได้ว่า การที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เป็นความจริง และใช้ประโยชน์จากบริบททางสังคมและทางกายภาพอย่างมีจุดมุ่งหมาย ควรที่จะให้มีกระบวนการที่จะพัฒนาการเรียนรู้ และวิธีการสอน รวมถึงการประเมินความต้องการที่จำเป็น ส่วนสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีความร่วมมือซึ่งกันและกัน เพื่อจะได้ผลลัพธ์ที่ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นทักษะที่ดีในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เพื่อจัดการกับปัญหาภัยพิบัติผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

Chen, Liu and Chan (2002) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการภัยพิบัติโดยผสมผสานการใช้ชุมชนเป็นฐานในประเทศไต้หวัน กรณีศึกษาหมู่บ้านฉางอัน โดยการเสริมสร้างพลังชุมชนให้ร่วมมือกันช่วยเหลือภัยพิบัติ การเตรียมพร้อมรับมือต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน และการตอบโต้สถานการณ์ฉุกเฉิน โดยการใช้กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติ เกิดการเรียนรู้ในการวิเคราะห์สภาวะการเกิดภัยพิบัติ เรียนรู้ในการค้นหาปัญหา เรียนรู้ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหา และการสร้างวิธีการที่ให้องค์กรมีภาระหน้าที่ในการจัดการภัยพิบัติ นอกจากนี้ การฝึกอบรมหลักสูตรการจัดการขั้นต้น และการจัดทำแผนงานด้านภัยพิบัติ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานของชุมชน โดยหลักพื้นฐานในการศึกษาครั้งนี้ คือ ระยะเวลาหรือขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยการริเริ่ม การประเมิน และการปฏิบัติ

Much and others (2006) ศึกษาเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนของแหล่งน้ำ การจัดหาน้ำสะอาดและสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม หรือการเตรียมการด้านสุขาภิบาลในสถานการณ์ฉุกเฉินอย่างยั่งยืน ซึ่งอธิบายถึงความจำเป็นของสุขาภิบาล (สุขอนามัย) ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งในที่นี้จำเพาะเจาะจงของการจัดหาและเตรียมชุดอุปกรณ์สุขาสำหรับเอาไว้ใช้ในสถานการณ์ฉุกเฉินเขตชนบทที่มีรายได้น้อย โดยศึกษาใน 3 กรณี คือ เหตุการณ์พายุเฮอริเคนในประเทศเอลซาวาดอร์ สงครามกลางเมืองในประเทศอัฟกานิสถาน และเหตุการณ์แผ่นดินไหวในประเทศปากีสถาน โดยจากการวิเคราะห์กรณีศึกษา พบว่า การจัดเตรียมระบบวิธีการที่ดีในระยะยาวสำหรับเหตุการณ์ฉุกเฉินเป็นสิ่งที่ควรกระทำก่อนเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินมากกว่าการเข้าไปในพื้นที่ สำหรับชุดอุปกรณ์สุขาที่สามารถช่วยให้ชีวิตอยู่ได้ในยามฉุกเฉินต้องเหมาะสมและใช้ได้ในพื้นที่ โดยมีเกณฑ์ที่ควรพิจารณาประกอบด้วย ความตระหนักและความรู้ในการช่วยเหลือชีวิตเบื้องต้น ความสะดวกในการขนส่ง เคลื่อนย้าย และการติดตั้งที่รวดเร็วของชุดอุปกรณ์ที่ได้มาตรฐาน ระดับและความต่อเนื่องของเหตุการณ์ฉุกเฉิน และกฎระเบียบที่วางไว้สำหรับการเตรียมการด้านสุขาภิบาลของหน่วยงานภาครัฐ สำหรับเหตุการณ์ภาวะฉุกเฉินในเมืองที่มีรายได้น้อย ได้มีการเสนอให้ใช้ชุดอุปกรณ์สุขาเป็นการเสริมการจัดการสิ่งปฏิกูลได้อย่างเหมาะสม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกรณีตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ การใช้หลุมหรือบ่อเป็นสถานที่ของห้องสุขา คงจะใช้ไม่ได้เป็นระยะเวลาานานๆ และได้เสนอแนะว่า ควรสนับสนุนความสามารถขององค์กรในชุมชนให้มีความรู้ ความชำนาญอย่างแพร่หลายและสร้างความตระหนักในการจัดการระบบการรองรับสิ่งขับถ่ายด้วยวิธีใหม่ๆ และรัฐบาลต้องจริงจังและมุ่งมั่นที่จะต้องพัฒนาหรือเข้าร่วมดำเนินการจัดการพื้นที่ที่ได้รับการเตือนไว้

จากผลการศึกษางานวิจัย สรุปได้ว่า การจัดการภัยพิบัติในชุมชนนั้นชุมชนต้องมีความพร้อมและเตรียมการที่จะดูแลตนเองเพื่อลดความสูญเสียหรือลดอันตรายที่มีต่อชีวิตจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยการเรียนรู้และมีมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวต่ออุทกภัยผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

Burton and Kates (1964) ได้ศึกษาภาวะอุทกภัย ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและอุตุนิยมวิทยา ต่อมาในปี 1968 ได้เสนอการศึกษาในการปรับตัวของประชาชนต่อภาวะอุทกภัยที่เกิดขึ้น โดยการปรับตัวต่อเหตุการณ์ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการปรับตัวจากภาวะอุทกภัย โดยการลดความรุนแรงของภาวะอุทกภัย ซึ่งสามารถใช้การวางแผนการใช้ที่ดิน โดยมีสิ่งปกคลุมดินรวมไปถึงการควบคุมการไหลบ่าของน้ำสามารถทำได้โดยการทำที่กักเก็บน้ำ คันดินกั้นน้ำ ผนังกั้นลำน้ำ เพื่อลดการไหลบ่าของน้ำ จะสามารถช่วยลดอัตราการไหลบ่าของน้ำได้ การปรับลดความสูญเสีย โดยกำหนดระดับเตือนภัย อาจมีการเคลื่อนย้ายและเตรียมตัวฉุกเฉิน การออกแบบสิ่งปลูกสร้าง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเคลื่อนย้ายแบบถาวร ด้านการลดความสูญเสีย จะมีประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) การกระจายความสูญเสียจะมีองค์กรของรัฐ เข้ามาดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำ เช่น การบรรเทาสาธารณภัย โดยความช่วยเหลือด้านต่างๆ การมีประกันอุทกภัย เป็นต้น 2) การวางแผนสำหรับการลดความสูญเสีย จัดให้มีการเตรียมการล่วงหน้าสำหรับสถานการณ์ต่างๆ รวมไปถึงการประกันอุทกภัย และการทนอยู่ในสภาพความสูญเสีย จะขึ้นกับปัจจัยของแต่ละบุคคลที่สามารถทนอยู่กับความสูญเสียได้ ในการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถระบุปัจจัยเกี่ยวกับการตอบสนองของมนุษย์ต่อภัยธรรมชาติอันเนื่องมาจากความสามารถในการตัดสินใจของมนุษย์ ที่จะเลือกปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นในการทนอยู่กับภัยธรรมชาติชนิดนั้นๆ เช่น กรณีภาวะอุทกภัยในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ จะมีผลกระทบน้อยมาก

ต่อประชาชนที่ประกอบกิจกรรมอยู่ในเขตพื้นที่อุทกภัยดังกล่าว สาเหตุดังกล่าวอาจใช้ปัจจัย การค้ำทุ่นทางเศรษฐกิจมาช่วยพิจารณา จะพบได้ว่า ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์อันเนื่องมาจากการตกตะกอนทับถมของแร่ธาตุ ถึงแม้ใช้ในการเพาะปลูกได้ปีละ 1 – 2 ครั้ง หรือมีความเสี่ยงต่อความสูญเสียสูง แต่ผลผลิตที่ได้มีความคุ้มกับการลงทุน

จากผลการศึกษางานวิจัย สรุปได้ว่า อุทกภัยก่อให้เกิดความเสียหายของชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งมนุษย์ที่ประสบปัญหาภัยธรรมชาติดังกล่าว จะทำให้สภาพเศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่นั้นตกต่ำลงด้วย และยังไม่สามารถปรับตัวต่อภัยธรรมชาติได้ ก็จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่กับภัยธรรมชาติได้เช่นกัน ถึงแม้จะมีการพยากรณ์อากาศ หรือการเตือนภัยล่วงหน้า รวมไปถึงการได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนหรือองค์กรอิสระที่ต้องช่วยกันพยายามให้ข้อมูล และความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องของอุทกภัยมากขึ้นด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคู่มือผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

Seymour (1999) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิจัยการพัฒนา และความน่าเชื่อถือของคู่มือการนิเทศของอาจารย์ใหญ่ในการประชุมประสานการนำเทคโนโลยียุคข้อมูลข่าวสารมาใช้ในห้องเรียน โดยมีความคิดว่าเทคโนโลยียุคข้อมูลข่าวสารทำให้ธุรกิจและอุตสาหกรรมทั่วโลกเปลี่ยนแปลง การนำเทคโนโลยีทางข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการปรับปรุงการสอนในห้องเรียนจะทำให้เกิดรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ใหม่ๆ ในสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ ซึ่งจะมีการใช้รูปแบบการสอนแบบร่วมมือกัน แทนที่รูปแบบเดิม การใช้กลยุทธ์การนิเทศแบบเดิมล้มเหลวเพราะขาดการสื่อสารที่ทันสมัย จากการศึกษาในเรื่องนี้ทำให้มีการผลิตคู่มือ เพื่อช่วยในการนิเทศของครูใหญ่กับครูในห้องเรียน โดยใช้ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารสมัยใหม่เข้ามาใช้ โดยคู่มือจะมีการอธิบายการใช้ข้อมูลพื้นฐานทางเทคโนโลยี การเรียนรู้การนิเทศที่ใช้ข้อมูลทางเทคโนโลยี ซึ่งคู่มือที่สร้างขึ้นนั้นนับได้ว่าเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ต่อผู้บริหารในการทำการนิเทศภายในห้องเรียน

Mollica – Minson (2000) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนา และการปฏิบัติตามคู่มือสำหรับพ่อแม่ที่อยู่ในสถานการณืหย่าร้าง โดยการศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ และเทคนิคบางประการแก่ผู้ปกครองในการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของลูกที่มีผลกระทบมาจากการหย่าร้างของพ่อแม่ โดยในคู่มือจะช่วยให้พ่อแม่ผู้ปกครองได้เรียนรู้และทำความเข้าใจถึงระดับของ

การพัฒนาการในด้านความคิด สังคม และอารมณ์ของเด็กตั้งแต่อายุ 12 ขวบลงไป โดยอ้างถึงแนวคิดทฤษฎีของอีริก อีริกสัน (Erik Erikson) และยีน เพียเจ (Jean Piaget) แหล่งข้อมูลของคู่มือนี้ได้นำเอาผลการวิจัยต่างๆ จากหลายๆ แหล่ง รวมทั้งบทความจากนิตยสารต่างๆ มารวมกันแล้วสรุปเป็นข้อมูลเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ผลจากการทดลองใช้คู่มือนี้ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองได้เข้าใจว่าถึงแม้จะมีการหย่าร้างเกิดขึ้น แต่หน้าที่ของความเป็นพ่อแม่มิได้สิ้นสุดลง นอกจากนี้ยังทำให้พ่อแม่ ได้เห็นว่าการหย่าร้างก่อให้เกิดผลเสียอย่างไรต่อสถาบันครอบครัว

จากผลการศึกษางานวิจัย สรุปได้ว่า คู่มือเป็นแหล่งความรู้ของผู้ศึกษา และที่สำคัญจะเป็นตัวช่วยให้มีความเข้าใจมากขึ้นและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ซึ่งในการพัฒนาคู่มือต้องเริ่มจากศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคู่มือ แล้วทดลองใช้คู่มือ พร้อมทั้งประเมินและแก้ไขปรับปรุงคู่มือ

ตอนที่ 11 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องการเรียนรู้ โดยได้นำหลักแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวต่ออุทกภัย มาสรุปและสังเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติ รายละเอียดมีดังนี้

กระบวนการเรียนรู้

ผู้วิจัยนำแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของ วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540), สุนทร สุนันท์ชัย (2543) และอดุลย์ วัชรวิฑูณ (2543) เนื่องจากทั้ง 3 แนวคิด ได้ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งสามารถนำมาใช้กับชุมชนได้ และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเรา ผู้วิจัยจึงนำมาศึกษาและสังเคราะห์สร้างเป็นแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของงานวิจัย เพื่อนำมาวิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัย โดยผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหา
2. การแสวงหาทางออก

3. การดำเนินการปฏิบัติ

4. การประเมินผล

โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหา

ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาจากกระบวนการเรียนรู้ของนักทฤษฎี และงานวิจัยที่ได้เสนอสาระสำคัญไว้ดังนี้

- การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหา วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540)
- ร่วมกันคิดวิเคราะห์ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543)

โดยสรุปได้ว่าขั้นตอนนี้เป็นกรวิเคราะห์ปัญหาทั้งของตนเอง ชุมชน และเชื่อมโยงปัญหาต่างๆ ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมาเพื่อจะนำไปสู่การหาแนวทางการในการแก้ไขปัญหา

2. การแสวงหาทางออก

ขั้นตอนการแสวงหาทางออก ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาจากกระบวนการเรียนรู้ของนักทฤษฎี และงานวิจัยที่ได้เสนอสาระสำคัญไว้ดังนี้

- การแสวงหาทางออกที่เหมาะสม วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540)
- การหาทางเลือกที่หลากหลาย สุนทร สุนันท์ชัย (2543)
- แสวงหาทางเลือก อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543)

โดยสรุปได้ว่าขั้นตอนนี้เป็นกรแสวงหาทางออกโดยกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับตนเอง และชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชุม การสัมมนา การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ

3. การดำเนินการปฏิบัติ

ขั้นตอนการดำเนินการปฏิบัติ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาจากกระบวนการเรียนรู้ของนักทฤษฎี และงานวิจัยที่ได้เสนอสาระสำคัญไว้ดังนี้

- การเรียนรู้ปฏิบัติการ สุนทร สุนันท์ชัย (2543)
- ดำเนินการ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543)

โดยสรุปได้ว่าขั้นตอนนี้เป็นกรดำเนินการปฏิบัติที่ดำเนินการตามทางเลือก หลังจากที่ได้มีการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่คาดว่าจะแก้ปัญหาได้

4. การประเมินผล

ขั้นตอนการประเมินผล ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาจากกระบวนการเรียนรู้ของนักทฤษฎีและงานวิจัยที่ได้เสนอสาระสำคัญไว้ดังนี้

- การประเมินผลกิจกรรม วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540)
- การประเมินผล สุนทร สุนันทชัย (2543)
- ประเมิน อุดุทธ์ วังศรีคุณ (2543)

โดยสรุปได้ว่าขั้นตอนนี้เป็นการสรุปผลการปฏิบัติการ และประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ และนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงกระบวนการทั้งหมดหรือสรุปผลการแก้ไขปัญหา

รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้

นักทฤษฎี / งานวิจัย	สาระสำคัญของแนวคิดทฤษฎี	สาระสำคัญที่นำมาใช้ในงานวิจัย
<p>วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหา 2. การแสวงหาทางออก 3. การสร้างสรรค์กิจกรรม 4. การประเมินผลกิจกรรม 	<p>1. การวิเคราะห์ปัญหา</p> <p>เป็นการวิเคราะห์ปัญหาทั้งของตนเอง ชุมชน และเชื่อมโยงปัญหาต่างๆ ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อจะได้นำไปสู่การหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา</p>
<p>สุนทร สุนันท์ชัย (2543)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตระหนักในปัญหา 2. การหาทางเลือกที่หลากหลาย 3. กำหนดทางเลือกที่เหมาะสม 4. การเรียนรู้ปฏิบัติการ 5. การปรับปรุงแก้ไข 6. การประเมินผล 	<p>2. การแสวงหาทางออก</p> <p>เป็นการแสวงหาทางออกโดยกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับตนเอง และชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ</p>
<p>อดุลย์ วังศรีคุณ (2543)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมกันคิดวิเคราะห์ 2. แสวงหาทางเลือก 3. ดำเนินการ 4. ประเมิน 	<p>เช่น การประชุม การสัมมนา การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ</p> <p>3. การดำเนินการปฏิบัติ</p> <p>เป็นการดำเนินการปฏิบัติที่ดำเนินการตามทางเลือก หลังจากที่ได้มีการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่คาดว่าจะแก้ปัญหาได้</p> <p>4. การประเมินผล</p> <p>เป็นการสรุปผลการปฏิบัติการ และประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ และนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงกระบวนการทั้งหมดหรือสรุปผลการแก้ไขปัญหา</p>

วิธีการเรียนรู้

ในการวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำวิธีการเรียนรู้จาก เอกวิทช์ ณ ถลาง (2540) ซึ่งได้ศึกษาถึงลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลที่มีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ โดยผู้วิจัยได้นำวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับงานวิจัยของเรามาใช้ เพราะสามารถนำไปศึกษาและวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ของงานวิจัยเราได้ ผู้วิจัยจึงสรุปวิธีการเรียนรู้ที่สำคัญออกมาได้ 5 วิธี ดังนี้

1. การลองผิดลองถูก
2. การปฏิบัติจริง
3. การสาธิต
4. การแลกเปลี่ยนความรู้
5. ครูพักลักจำ

การปรับตัวต่ออุทกภัย

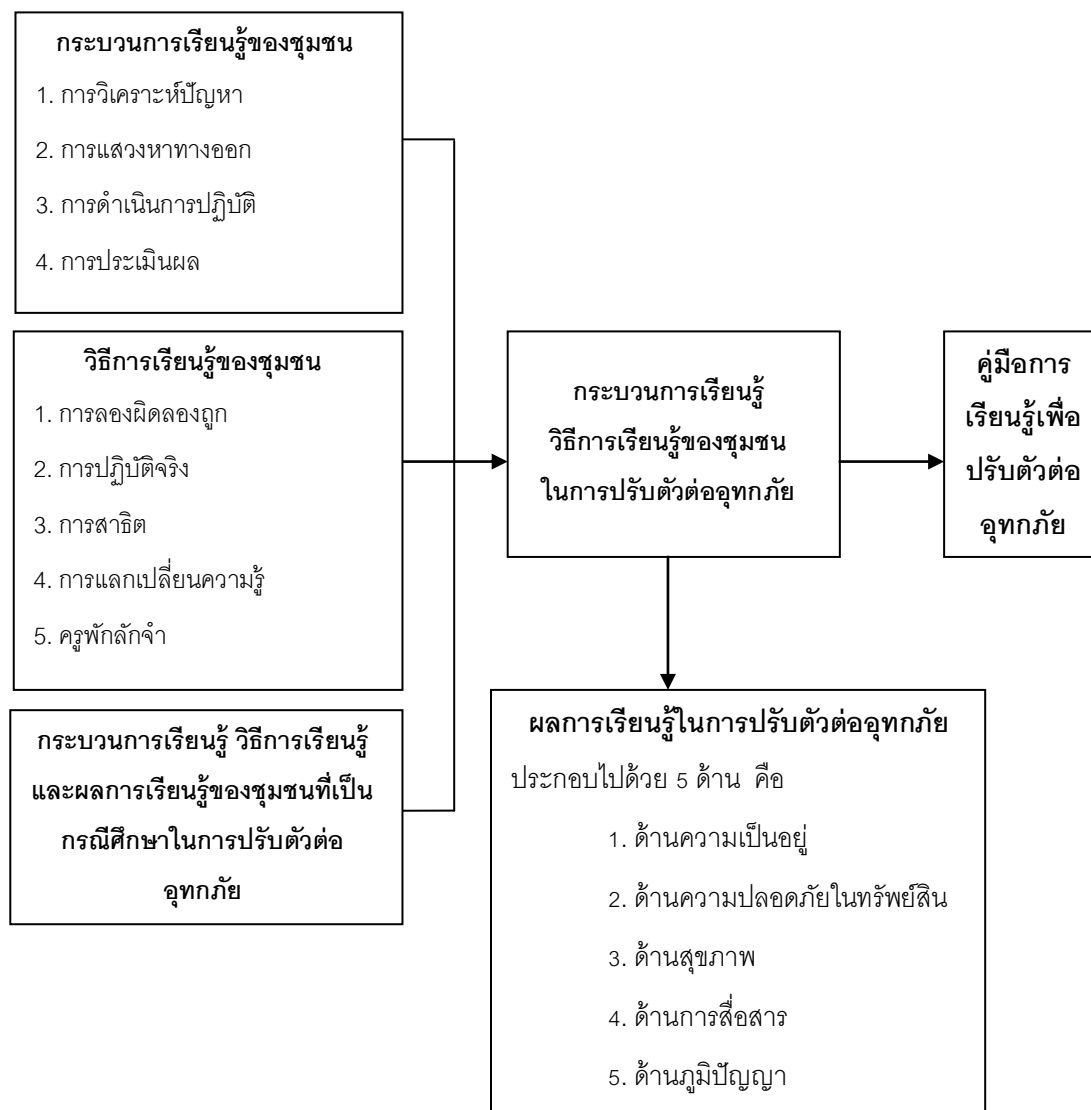
ผู้วิจัยได้สังเคราะห์การปรับตัวต่ออุทกภัยจากการศึกษาหนังสือของ คำนาย อภิปรัชญาสกุล (2554), ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล (2554) และกองบรรณาธิการประชาชาติธุรกิจ มติชน ข่าวสด (2555) โดยใจความสำคัญมีดังนี้

เมื่อเกิดอุทกภัยแล้ว บ้านที่พักอาศัยต้องประสบปัญหา และเกิดความเสียหาย ควรเริ่มด้วยการตั้งสติ เพราะถ้าเป็นทุกข์อย่างเดียว ก็จะเสียสุขภาพจิต ซึ่งหลังน้ำท่วมให้เริ่มทำการตรวจสอบด้วยจิตที่สงบ ดูบ้านว่าเกิดปัญหาใดเพิ่มขึ้นบ้าง รวมถึงโครงสร้างของบ้านด้วย เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนน้ำท่วม เช่น มีสัตว์อะไรเข้ามาพักอาศัยในบ้าน และตรวจสอบเรื่องระบบไฟฟ้าว่าเกิดไฟรั่ว หรือลัดวงจรที่ไหนบ้าง การเตรียมรับสถานการณ์ก่อนน้ำท่วม เหตุการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้นในรอบหลายปีที่ผ่านมาได้สร้างความเสียหายแก่ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ที่น้ำท่วม ดังนั้นประชาชนจึงควรมีความพร้อมในการเตรียมรับสถานการณ์น้ำท่วมเพื่อป้องกัน และบรรเทาภัยที่จะเกิดขึ้นได้ การป้องกันตัวเองและความเสียหายจากน้ำท่วม ควรมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า โดยมหาอุทกภัยปี 2554 ที่เกิดขึ้น มีผลกระทบต่อการค้าเงินชีวิตของประชาชนคนไทยอย่างยิ่ง เพราะ “น้ำ” ได้เปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างไปจากเดิม ระยะเวลาที่ถูกน้ำท่วมหลายคนต้องพยายามปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้

ได้ เป็นการดำรงอยู่อย่างเหมาะสม ทั้งยังต้องเฝ้าป้องกันอันตรายที่มากับน้ำด้วยวิธีการต่างๆ บางคนไม่อาจทนกับสภาพที่เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว ทำให้ปรับตัวไม่ได้ จำเป็นต้องย้ายที่อยู่อาศัย หลายคนเจอเหตุการณ์แล้วปรับตัวไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมา เกิดความเครียด วิตกกังวล นอนไม่หลับ ซึมเศร้า บางรายถึงขั้นคิดฆ่าตัวตาย เพราะบ้านและทรัพย์สินทั้งหมดถูกพัดหายไปไม่เหลือ แต่แท้จริงแล้ว ท่ามกลางวิกฤตย่อมมีทางออก วิถีชีวิตของคนต่างจังหวัดที่อยู่ใกล้ชิดกับน้ำ เป็นคำตอบที่ชัดเจน การมุ่งหมายเอาชนะ หรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเป็นสิ่งที่ยาก แต่การปรับตัว มองหาโอกาสที่จะอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ย่อมเป็นวิถีทางที่ดีที่จะอยู่กับน้ำได้ ซึ่งมหาอุทกภัยปี 2554 ที่เกิดขึ้นชนิดไม่มีใครคาดคิด ได้เกิดความคิดสร้างสรรค์แบบชาวบ้านขึ้นสัญชาตญาณการเอาตัวรอดทำให้เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ แต่สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างไม่น่าเชื่อ ซึ่งเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ปี 2554 นอกจากจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนแล้ว อีกทางหนึ่งกลับเป็นโอกาสของสินค้าน้ำท่วม ซึ่งมีทั้งที่เกิดจากภูมิปัญญาคนไทย อาทิ เสื้อชูชีพ เรือ ทางรอดอันหนึ่งของมนุษย์รุ่นปัจจุบันก็คือ การใช้ภูมิปัญญาในอดีตผสมผสานกับปรัชญาความพอเพียง ถ้าเราสามารถปรับตัวให้เข้ากับโลกที่กำลังแปรปรวนไปในสภาวะโลกร้อนสุดขีดได้ เราก็อยู่ได้

ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ได้ว่าการปรับตัวต่ออุทกภัยแบ่งออกเป็นทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความเป็นอยู่ หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันในเรื่องของอาหารการกิน การสัญจร การประกอบอาชีพ รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตของตนเองเมื่อเกิดอุทกภัย
2. ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน หมายถึง การดูแลที่อยู่อาศัย ทรัพย์สิน และสิ่งของที่เป็นจำเป็นอย่าง
3. ด้านสุขภาพ หมายถึง การดูแลในเรื่องสุขภาพกาย จิต และสุขอนามัย
4. ด้านการสื่อสาร หมายถึง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอุทกภัย
5. ด้านภูมิปัญญา หมายถึง นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุทกภัย หรือการคิดประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ อย่างสร้างสรรค์แบบชาวบ้าน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ คือ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย และเพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง โดยผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนของการวิจัย เป็น 2 ขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

ขั้นที่ 2 นำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

เพื่อเป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีของชุมชน 3 แห่ง และศึกษาเอกสาร ข้อมูลต่างๆ ผ่านตำรา วารสาร หนังสือ อินเทอร์เน็ต งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคลากรหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน ในแต่ละแห่งรวม 45 คน เพื่อรวบรวมนำความรู้ที่ได้มาสรุปเป็นข้อมูลเบื้องต้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย

กรณีศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกรณีศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเป็นกรณีตัวอย่างที่ดี ใช้ศึกษาและเก็บข้อมูลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย จากชุมชนทั้ง 3 แห่ง เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กับบุคลากรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชนแห่งละ 15 คน โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

**เกณฑ์ของผู้วิจัยในการคัดเลือกกรณีศึกษาชุมชนเพื่อวิเคราะห์กระบวนการ
วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย**

1. เป็นชุมชนที่เคยประสบกับปัญหาอุทกภัยในปี พ.ศ. 2554
2. เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ภาคกลาง
3. เป็นชุมชนที่มีการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัย
4. เป็นชุมชนที่พร้อม และสนใจในการให้ข้อมูลชุมชนที่เกี่ยวกับกระบวนการ

วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

**เกณฑ์ของผู้วิจัยในการคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์กระบวนการ
วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย**

1. เป็นเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของ
ชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

2. เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2555

3. เป็นเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือ โดยปรากฏสถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ และชื่อผู้
พิมพ์หรือผู้โฆษณาอย่างชัดเจน

**เกณฑ์ของผู้วิจัยในการคัดเลือกกรณีศึกษาที่ใช้เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ซึ่ง
เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)**

1. มีประสบการณ์ในการประสบกับปัญหาอุทกภัยโดยตรง
2. ได้รับความช่วยเหลือหรือเป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหามหาภัย
3. เป็นผู้ที่พร้อมและสนใจในการให้ข้อมูลชุมชนที่เกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการ

และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย เก็บข้อมูลจากกรณีศึกษาที่ดี
ของชุมชน โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวิจัยดังนี้

1. นำข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาข้อมูล จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลต่างๆ ผ่านตำรา
วารสาร หนังสือ อินเทอร์เน็ต งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ นำมาสร้างเป็น
เครื่องมืองานวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามกรอบแนวคิดการวิจัย

2. นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ และพิจารณาตรวจสอบแก้ไขตามความเหมาะสม

3. ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการออกหนังสือราชการ ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย และส่งหนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย แก่ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน ด้วยตนเองพร้อมนำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ร่างที่ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านชุมชน 1 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา 1 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอุทกภัย 1 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต 1 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ภาษา การตั้งข้อความ ฯลฯ

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับผู้นำชุมชน 1 คน นักพัฒนาชุมชน 1 คน ครูการศึกษาชนนอกโรงเรียนในชุมชน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านอุทกภัย 1 คน ชาวบ้านที่เคยประสบกับปัญหาอุทกภัย 1 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อความคำถามที่ครอบคลุมเนื้อหา และความเหมาะสมในการนำไปใช้ (รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 ท่าน ในการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์)

5. ปรับปรุงแก้ไขภาษาให้เข้าใจง่ายขึ้น เพื่อให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เข้าใจข้อความมากขึ้น แล้วสร้างแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีวิธีการศึกษาดังนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบวิเคราะห์เอกสาร ตามเกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมนำความรู้ที่ได้มาสรุปเป็นข้อมูลเบื้องต้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย สรุปเป็นประเด็นในแบบวิเคราะห์เอกสาร

การศึกษาจากกรณีศึกษาที่ดีของชุมชนมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้กับกรณีศึกษาที่ดีของชุมชนตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดทั้ง 3 แห่ง โดยผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย ชาวบ้าน ครู ผู้นำชุมชน ตามเกณฑ์ที่ได้ระบุไว้ รวมทั้งสิ้น 45 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับกรณีศึกษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์เพื่อนัดหมายวันและเวลาในการสัมภาษณ์
2. ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการออกหนังสือราชการ ขอความอนุเคราะห์ขอเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย และส่งหนังสือขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง
3. ผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่ได้นัดหมาย
4. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และวิธีอุปนัยเชิงวิเคราะห์ โดยนำข้อมูลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้มาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ลดทอนข้อมูล สกัดสาระ และสร้างข้อสรุป โดยยึดหลักการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยการจำแนกข้อมูลแบบไม่ใช้ทฤษฎี ตามที่ สุภางค์ จันทวานิช (2551) เสนอไว้คือ จำแนกข้อมูลที่วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูลและจำแนกข้อมูลชนิดต่างๆ ก่อนแล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล อธิบายถึงความสัมพันธ์และสาเหตุของปรากฏการณ์โดยยึดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เอกสารเป็นหลัก ประกอบกันกับการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

การศึกษาจากกรณีศึกษาที่ดีของชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามแนวทางที่ สุภางค์ จันทวานิช (2551) และชาย โพธิ์สีตา (2550) เสนอไว้ ดังนี้

1. การประมวลข้อมูลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ที่ได้จากการจัดบันทึกระหว่างการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากแถบบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ นำมาตีความข้อมูล และจัดหมวดหมู่
2. การวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มาวิเคราะห์เนื้อหาด้านความจริง และวิเคราะห์เนื้อหาด้านความหมายของคำพูด เปรียบเทียบกันเพื่อสร้างความชัดเจนในความคิดเห็นที่เป็นทัศนะ เป็นการกำหนดประเด็น

ความเห็นที่ได้แบ่งเป็นประเด็นย่อยๆ โดยไม่มีการปรับแต่งข้อมูล จากนั้นจำแนกประเด็นย่อย ออกเป็นหมวดหมู่ตามหมวดคำถาม สำหรับข้อมูลที่ได้นอกเหนือจากคำถามก็แยกไว้อีกส่วนหนึ่ง นำผลที่ได้มาเรียบเรียงในลักษณะของการพรรณนา

3. การสร้างข้อสรุป ผู้วิจัยดำเนินการเชื่อมข้อมูลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ที่ได้จากการเปรียบเทียบข้อมูลเข้าด้วยกัน และแสดงความสัมพันธ์ของข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรมใน ลักษณะพรรณนา โดยผู้วิจัยได้ตัดทอนข้อมูลให้เหลือแต่คุณลักษณะร่วมที่มีความหมาย พิจารณาถึงความสัมพันธ์ของข้อมูล ซึ่งเป็นคำตอบชั่วคราวที่จะต้องตรวจสอบอีกครั้ง และเมื่อ ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจะทำการยืนยันข้อสรุปเพื่อนำข้อสรุปไปสังเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมต่อไป

4. การสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปข้อมูลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ภาพรวมใน ขั้นตอนสุดท้าย ผู้วิจัยใช้วิธีแบบอุปนัย คือ รวบรวมข้อมูลที่เป็นรูปธรรมในลักษณะพรรณนา ซึ่งมี ลักษณะเป็นข้อมูลแยกย่อย มารวมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรม ในลักษณะของ บทสรุปหรือแบบแผนของกระบวนการทางความคิดเกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการ และผลการ เรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

ขั้นที่ 2 นำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่อ อุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

การพัฒนาคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัย ในพื้นที่ภาคกลาง ผู้วิจัยดำเนินการโดยสร้างคู่มือให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการ วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่อ อุทกภัยจากขั้นที่ 1 ในการพัฒนาคู่มือประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การสร้างโครงร่างคู่มือ ฉบับร่าง 2) การตรวจสอบโครงร่างคู่มือ 3) การปรับปรุงแก้ไข โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การสร้างคู่มือฉบับร่าง โดยการนำข้อมูลพื้นฐาน ที่วิเคราะห์จากการศึกษา และการ สัมภาษณ์ ตามขั้นที่ 1 ตลอดจนนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัยมาพัฒนาโครงร่างคู่มือ ซึ่งประกอบด้วย 1) ความหมายของอุทกภัย 2) สาเหตุของการเกิดอุทกภัย 3) ปัญหาที่เกิดจาก อุทกภัย 4) ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย และ 5) การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

2. ตรวจสอบคู่มือฉบับร่าง โดยนำคู่มือฉบับร่างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำแนะนำในส่วนที่บกพร่องเกี่ยวกับสำนวนภาษา และความเหมาะสมของข้อมูลที่นำมาใช้ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นนำคู่มือที่ได้รับการแก้ไขแล้วมาจัดสนทนากลุ่ม ซึ่งการสนทนากลุ่มนี้จัดขึ้นเพื่อเป็นเวทีอิสระในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการปฏิบัติ โดยจัดสนทนากลุ่มในชุมชนทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของคู่มือการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

3. นำคู่มือที่ได้รับการตรวจสอบจากการสนทนากลุ่มไปปรับปรุงแก้ไข

กรณีศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกรณีศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อจัดสนทนากลุ่มในชุมชนทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เพื่อตรวจสอบคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง โดยกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มสนทนาตามแนวคิดของ Stewart, Shamdasani and Rook (1990) ที่เสนอว่าขนาดของผู้ทรงคุณวุฒิควรมีประมาณกลุ่มละ 6 – 12 คน เพื่อให้ได้รับคำตอบที่เพียงพอต่อประเด็นคำถามที่ต้องการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ดังนี้

1. นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
2. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
3. ผู้นำชุมชน
4. เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล
5. ชาวบ้านในชุมชน
6. เจ้าหน้าที่ด้านอุทกภัย
7. นักวิชาการพัฒนาชุมชน

8. ผู้อำนวยการโรงเรียนในชุมชน
9. ครูโรงเรียนในชุมชน
10. ครูการศึกษานอกโรงเรียนในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ผลจากการศึกษาวิจัยขั้นที่ 1 มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการสนทนากลุ่ม นำแนวทางการสนทนากลุ่มที่ได้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความเหมาะสมในการเรียงข้อความหลัก และคำถามรอง นำข้อเสนอที่ได้จากอาจารย์ที่ปรึกษาไปปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำแนวทางการสนทนากลุ่มให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านชุมชน อุตสาหกรรม และการศึกษาตลอดชีวิต จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา และความเหมาะสมในการเรียงข้อความหลักและคำถามรอง จากนั้นนำข้อเสนอที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงเป็นแนวทางการสนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ติดต่อประสานงานกับผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการออกหนังสือราชการ ขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมประชุมกลุ่ม แจ้งสถานที่ในการสนทนากลุ่ม คือ ศาลาประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่ วันที่ 3 พฤษภาคม 2556 เวลา 10.00 - 12.00 น. ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ วันที่ 9 เมษายน 2556 เวลา 10.00 - 12.00 น. ที่ทำการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ วันที่ 22 เมษายน 2556 เวลา 10.00 - 12.00น.

2. จัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม โดยสรุปเนื้อหาของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ดีของกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุตสาหกรรม สรุปเป็นประเด็นที่จะใช้ในการสนทนา โดยนำไปให้ด้วยตนเองก่อนการจัดสนทนากลุ่มล่วงหน้า 1 สัปดาห์

3. จัดเตรียมสถานที่ และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการสนทนากลุ่ม ซึ่งได้แก่ เอกสารแนวทางการสนทนากลุ่ม แบบจดบันทึกข้อมูลการสนทนา เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกภาพ กล้องถ่ายรูปรูป และอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ที่จำเป็น รวมทั้งอาหารว่าง เครื่องดื่ม และของที่ระลึก

4. ชักซ้อมทำความเข้าใจระหว่างผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยในการทำหน้าที่จดบันทึกระหว่างการจัดสนทนา เพื่อให้เข้าใจขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล และการประสานงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนา

5. เมื่อจบการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยรายงานการสนทนากลุ่ม

6. ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่เป็นประเด็นที่น่าสนใจที่ได้จากการสนทนา สรุปออกมาในรูปแบบของความเรียง

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยจัดการสนทนากลุ่ม โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้ จำนวน 10 ท่าน เพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย ในวัน เวลา และสถานที่ ตามความเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ตามแนวทางที่สุภาวงศ์ จันทวานิช (2551) และชาย โพธิ์สีตา (2550) เสนอไว้ ดังนี้

1. การประมวลข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชนที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากแถบบันทึกเสียง นำมาตีความข้อมูล และจัดหมวดหมู่

2. การวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชนที่ได้จากแถบบันทึกเสียง มาวิเคราะห์เนื้อหา ด้านความจริง และวิเคราะห์เนื้อหาด้านความหมายของคำพูด เปรียบเทียบกันเพื่อสร้างความชัดเจนในความคิดเห็นที่เป็นทัศนะ เป็นการกำหนดประเด็นความเห็นที่ได้แบ่งเป็นประเด็นย่อยๆ โดยไม่มีการปรับแต่งข้อมูล จากนั้นจำแนกประเด็นย่อยออกเป็นหมวดหมู่ตามหมวดคำถาม สำหรับข้อมูลที่ได้นอกเหนือจากคำถามก็แยกไว้อีกส่วนหนึ่ง นำผลที่ได้มาเรียบเรียงในลักษณะของการพรรณนา

3. การสร้างข้อสรุป ผู้วิจัยดำเนินการเชื่อมข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชนที่ได้จากการเปรียบเทียบข้อมูลเข้าด้วยกัน และแสดงความสัมพันธ์ของข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรมในลักษณะพรรณนา โดยผู้วิจัยได้ตัดทอนข้อมูลให้เหลือแต่คุณลักษณะร่วมที่มีความหมาย พิจารณาถึงความสัมพันธ์ของข้อมูล ซึ่งเป็นคำตอบชั่วคราวที่จะต้องตรวจสอบอีกครั้ง และเมื่อตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจะทำการยืนยันข้อสรุปเพื่อนำข้อสรุปไปสังเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมต่อไป

4. การสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชนภาพรวมในขั้นตอนสุดท้าย ผู้วิจัยใช้วิธีแบบอุปนัย คือ รวบรวมข้อมูลที่เป็นรูปธรรมในลักษณะพรรณนา ซึ่งมีลักษณะเป็น

ข้อมูลแยกย่อย มารวมเข้าด้วยกันเพื่อสร้างเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรม ในลักษณะของบทสรุปหรือ
คู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย และเพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ดีของชุมชนที่มีการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัย

ตอนที่ 2 ผลการเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

โดยมีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ดีของชุมชนที่มีการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัย

ผลจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ของกรณีศึกษาที่ 1 คือ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี โดยแบ่งเป็นประเด็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“ชุมชนบางกระเจ็ด”

ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

ประวัติความเป็นมา

เดิมขึ้นอยู่กับ ตำบลสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ต่อมามีการจัดตั้งตำบลใหม่ โดยรวมบางส่วนของ ตำบลสนามแจง บางส่วนของ ตำบลโพกรวม อำเภอเมืองสิงห์บุรี และ ตำบลจิวราย อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นตำบลใหม่ ให้ชื่อว่า "ตำบลหัวไผ่"

อาณาเขตที่ตั้ง

ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองสิงห์บุรี เป็นระยะทาง 15 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 17.31 ตารางกิโลเมตร หรือ 10,819 ไร่

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ตำบลโพธิ์ชัย อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลบางขาม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ตำบลบางมัญ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี และตำบลเขาสอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ตำบลมหาสอน และตำบลบางขาม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัด ลพบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลบางมัญ, ตำบลโพกรวม อำเภอเมือง และตำบลจรัญราย อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่ม ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว และดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การเพาะปลูก

จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 4,971 คน ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 2,641 คน เป็นชาย 2,374 คน เป็นหญิง 2,330 คน

ข้อมูลอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน และทำไร่ ส่วนอาชีพรอง คือ รับจ้างทั่วไป และยังมีอาชีพเสริม คือ หัตถกรรมในครัวเรือน พร้อมทั้งยังมีหลากหลายธุรกิจ ได้แก่ ปั้มน้ำมัน โรงสี และอู่ซ่อมรถ เป็นต้น

การคมนาคม

การคมนาคมของตำบลหัวไผ่ เป็นการคมนาคมทางบกมีถนนสายสิงห์บุรี – หัวไผ่ เป็นถนนสายหลักในการติดต่อ

สถานที่สำคัญ

1. วัดตะโหนด
2. วัดโพธิ์ชัย
3. วัดข่อย
4. วัดสามเกลียว
5. วัดธรรมสังเวช

6. บึงบางกระเจ็ด
7. สภาวัฒนธรรมตำบลหัวไผ่
8. ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล
9. สถานีตำรวจชุมชน

ผลที่เกิดจากอุทกภัยของชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมสูงราวหนึ่งเมตรครึ่งถึงสองเมตร ยาวนานติดต่อกันหลายเดือน โดยได้รับผลกระทบจากอิทธิพลพายุโซนร้อน และอิทธิพลจากร่องมรสุมกำลังแรง ประกอบกับการระบายน้ำที่มีปริมาณมากเป็นสาเหตุของการเกิดอุทกภัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนได้รับความเดือดร้อนในชีวิต และทรัพย์สิน เป็นจำนวนมาก โดยในช่วงที่วิกฤตน้ำท่วมเริ่มแรกๆ ประตุน้ำบางโคมศรีเกิดพังทลายลง ส่งผลให้น้ำไหลเข้าท่วมพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างในจังหวัดสิงห์บุรี โดยเกิดขึ้นเร็วมากและรุนแรงกว่าครั้งไหนๆ ความทุกข์ยากลำบากก็ได้เกิดขึ้นมาเรื่อยๆ โดยเกิดความเสียหายทางด้านทรัพย์สิน บ้านเรือนและเงินทอง และผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งร่างกายและจิตใจที่ถูกกระทบอย่างสูง ในช่วงที่ประตุน้ำระบายน้ำบางโคมศรี พังทลาย ทำให้ชาวบ้านต้องเจอกับกระแสน้ำที่มีความเชี่ยว ซึ่งการได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมครั้งนี้ ได้มีการรับมือกับน้ำที่มากและเร็วกว่าทุกปี พร้อมทั้งไปเฝ้าระวังประตุน้ำบางโคมศรีไม่ให้พัง และมีการประชุมกันเพื่อปรึกษาหารือ รวมกำลังกันออกมาช่วยป้องกัน กรอกทรายลงกระสอบ ทำพนังกั้นน้ำ แต่เมื่อถึงเวลาจริงๆ ตรงคอสะพานบางโคมศรีเกิดมีปัญหา ซึ่งไม่สามารถจัดการได้ คอสะพานบางโคมศรีก็พังจริงๆ แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะอุดน้ำที่คลองบางโคมศรีได้ ก็อาจจะเกิดน้ำท่วมได้ โดยยังมีประตุน้ำอีก 2 จุดเหนือขึ้นไป ซึ่งหากมีการจัดการรับมือที่ดีกว่านี้ ก็จะช่วยไม่ให้น้ำท่วมพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว แต่สุดท้ายน้ำก็ได้เข้าท่วมพื้นที่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ด้วยระดับน้ำที่สูงประมาณเมตรครึ่งถึงสองเมตร ทำให้ประชาชนรู้สึกเครียด ดังนั้น เวลาเกิดอะไรขึ้นต้องช่วยเหลือตัวเองก่อน ซึ่งการอยู่กับน้ำเป็นเดือนๆ ได้นั้น ต้องจัดการระบบในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้วย และควรอยู่ด้วยกันแบบเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันไปเพราะทุกคนก็ลำบากด้วยกันทั้งนั้น โดยจากผลที่เกิดจากอุทกภัยจึงนำไปสู่การแก้ปัญหาอุทกภัย ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้

ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรีเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมสูงราวหนึ่งเมตรครึ่งถึงสองเมตร ยาวนานติดต่อกันหลายเดือน ดังนั้น การดำรงชีวิตอยู่กับน้ำของคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทางเลือกเดียวที่จะมีชีวิตรอดและปลอดภัยมากที่สุด คือ การรู้จักปรับตัวและต่อสู้กับน้ำท่วม โดยกระบวนการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยของชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี มีการเตรียมความพร้อม ดังนี้ องค์กรในระดับชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อบต.) ได้มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาของน้ำท่วมที่เกิดขึ้น โดยทำการสำรวจข้อมูลหาความต้องการต่างๆ แล้วจะค้นพบปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นเรียกผู้นำชุมชนมาประชุมเพื่อปรึกษาหารือ และเตรียมการวางแผนช่วยเหลือประชาชนในชุมชน

“...มีการสำรวจข้อมูลของประชาชนว่าประชาชนในชุมชนมีความเดือดร้อนและความต้องการในเรื่องใดบ้าง เพื่อจะได้มาเป็นข้อมูลในการเตรียมการน้ำท่วม...”

(สมบุญ ไสภา, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...มีการประชุมชี้แจง หลังจากสำรวจข้อมูล แล้วทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชน ซึ่งในการดำเนินงานจะของบประมาณจากส่วนกลาง...”

(วันวิสาข์ ธรรมกรณ, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...ปัญหาน้ำท่วมเป็นปัญหาที่แก้ไขยาก พอเขื่อนบางโคมศรีพัง น้ำก็ไหลไปท่วมที่ลพบุรี แล้วจากลพบุรีก็ไหลย้อนกลับมาท่วมที่ชุมชนอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถป้องกันได้ เนื่องจากระดับน้ำสูงประมาณเกือบ 5 เมตร จึงมีการจัดประชุมผู้นำชุมชนอย่างเร่งด่วน เพื่อหาทางที่จะช่วยเหลือประชาชนที่ประสบกับปัญหาน้ำท่วม...”

(เสน่ห์ โกสุมา, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม โดยมีการปรึกษาหารือ ซึ่งในเบื้องต้นก็ได้มีการจัดตั้งศูนย์กลางในการแจกจ่ายสิ่งของและกระจายการดูแลช่วยเหลือกันให้ทั่วถึง ซึ่งทางชุมชนปฏิบัติงานร่วมกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เครือข่ายตำบลสุขภาวะภาคกลาง โดยสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง

เสริมสุขภาพ(สสส.) ทำให้การเตรียมการเป็นไปอย่างรอบคอบและสถานการณ์เบาลงได้ ทำให้คนในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตต่อสู้กับน้ำที่ท่วมสูงได้ดี

“...เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ขนาดนี้เป็นสิ่งที่ไม่เคยประสบกันก่อน เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับเหตุการณ์น้ำท่วมในปีพ.ศ. 2538 นั้นก็ไม่ท่วมใหญ่มากถึงขนาดนี้ โดยการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของชุมชนในเบื้องต้น จะมีการเรียกประชุมฝ่ายกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และพนักงานของหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มารับทราบข้อมูล เพื่อจะได้ลงไปให้ความช่วยเหลือชาวบ้านได้อย่างรวดเร็วที่สุด...”

(เอนก สว่างวงศ์, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...การติดต่อประสานในเรื่องของที่มาแจกจ่าย จะมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่อบต. โดยของบริจาคได้มีการประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ และก็จะประสานกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้มารับของไปแจกจ่ายให้กับคนในชุมชนต่อไป โดยมีการทำกันเป็นระบบแบบแผนแล้วก็จะไม่เกิดปัญหาความวุ่นวายใดๆ ตามมา...”

(ธนวรรธ นาคน้ำ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ในเรื่องของของบริจาคก็จะร่วมมือกันพายเรือกันมา เพื่อรับของบริจาคจากทางหน่วยงานราชการและเอกชนที่นำมาแจก ก็มีความรู้สึกถึงความช่วยเหลือที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งที่ที่เป็นศูนย์กลางในชุมชนจะมีการใช้หน่วยงานทางราชการ(อบต.) วัด หรือบ้านไหนที่ใหญ่โต ตามความสะดวกในตอนนั้นโดยอาจจะใช้บ้านของผู้ใหญ่บ้านก็ได้ จากเหตุการณ์น้ำท่วมจะแถบไม่ต้องไม่ใช้เงินเลยในช่วงนั้นซึ่งก็จะชอบในตรงนี้...”

(พิชเนศร์ ศรีรัง, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2556)

“...ประสานกับผู้นำชุมชน ให้ช่วยดูแลชาวบ้านกันตลอดเวลา เพราะจะมีการแบ่งโซนกันดูแล หรือกระทั่งการแจกจ่ายของ โดยมีด้วยกัน 4 โซน เช่นโซนวัดช้อย ก็แบ่งดูแลหมู่ 5 หมู่6 และหมู่13 เป็นต้น ซึ่งแบ่งตามอาณาเขตบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงกันเพื่อจะได้ดูแลกันอย่างทั่วถึงโดยให้กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกอบต. คอยดูแลชาวบ้าน รวมทั้งดูแลการสัญจรทางเรือเพื่อออกไปรับของบริจาคและติดต่อหน่วยงานราชการ...”

(สมบุญ โสภา, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...จะพยายามที่จะเพิ่มอาชีพเสริมให้ประชาชน จะสนับสนุนให้ปลูกพืชผักสวนครัว เช่น มะละกอ ตะไคร้ และโหระพา เป็นต้น โดยจะมีการแจกของเหล่านี้ไปให้เลย พวกโหระพา มะกรูด มะนาว เพื่อให้ประชาชนมีกินมีใช้ก่อน โดยจะได้ไม่ต้องไปรอฟังของบริจาคที่อาจจะไม่เพียงพอ ความต้องการของประชาชนที่ได้รับผลกระทบกันเยอะ...”

(วันวิสาข์ ธรรมภรณ์, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...เราคงจะแก้ไขปัญหาลงจากที่น้ำท่วมไปแล้ว ส่วนในตอนขณะที่น้ำท่วมอย่างดีเราแค่เอาข้าวสารไปแจก เอาน้ำไปให้เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และยังได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในเรื่องการเอาน้ำไปแจกเอาข้าวสารอาหารแห้งไปให้ ซึ่งสามารถบรรเทาความทุกข์ร้อนของชาวบ้านในขณะช่วงน้ำท่วมได้...”

(เสนห์ โกสุมา, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...ในชุมชนมีการวางแผน ถามข่าว และประกาศให้ชาวบ้านได้รู้ว่าจะมาเมื่อไหร่ โดยเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้มารับข้อมูลข่าวสาร และนำข่าวสารไปประกาศให้ชาวบ้านได้รับรู้ เพื่อที่จะได้มีการเตรียมความพร้อมต่อน้ำท่วม...”

(กฤษชัญญา ขวัญนาค, **สัมภาษณ์**, 28 มกราคม 2556)

แบ่งภารกิจหน้าที่ให้กับผู้นำชุมชนแต่ละคนไปปฏิบัติ เพื่อที่จะได้เป็นศูนย์รวมในการติดต่อประสานงานต่างๆ เช่นในเรื่องเฝ้าระวังน้ำท่วม ติดตามข่าวสาร และติดต่อประสานงานกับหน่วยงานรัฐที่เข้ามาช่วยเหลือ เป็นต้น

“...มีการเตรียมความพร้อมว่าน้ำมาจะทำอย่างไร เช่น ในด้านการทำอาหารการกิน การคมนาคม รวมทั้งการดูแลเด็กเล็ก และคนชรา ต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้กันอย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะมีรู้ตัวเองก่อน มีการเตรียมตัวก่อนแล้ว นอกจากบางบ้านที่ยากจน จะมีการดูแลเป็นพิเศษ โดยจะให้อพยพไปอยู่ที่วัด และมีการกระจายข่าวสารน้ำท่วม ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเชื่อข่าวที่ผู้ใหญ่บ้านบอกล่วงหน้าว่าน้ำท่วมแน่จากในปี 2554 ที่เกิดขึ้น...”

(พิชเนศร์ ศรีรัง, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2556)

“...มีการเตรียมกิจกรรมโดยจะมองในเรื่องของเป้าหมายชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ ขึ้นอยู่กับความต้องการเป็นหลัก กิจกรรมที่ว่า คือ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานในเรื่องถนน น้ำ สาธารณูปโภค และสาธารณูปการต่างๆ ที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม...”

(วันวิสาข์ ธรรมกรณ์, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...วิธีของเราที่จะไปหาประชาชนโดยผ่านทางผู้นำชุมชน ซึ่งประชาชนจะไม่ค่อยได้มาประชุม เพราะว่าแค่นี้ก็เครียด เรือ แพก็ไม่ค่อยจะมี ซึ่งหลังจากน้ำท่วมแล้วทางอบต.ก็จะมี การติดตามสถานการณ์ความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างใกล้ชิด...”

(เอนก สว่างวงศ์, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ชาวบ้านในชุมชนช่วยกันกันน้ำในสถานที่สำคัญๆ ของชุมชน เช่น หน่วยงานราชการ วัด เป็นต้น ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจช่วยกันกัน ทั้งในช่วงเช้า กลางวัน เย็น และในช่วงกลางค่ำ กลางคืนก็เปลี่ยนเวรสลับกันคอยตรวจระดับน้ำ ซึ่งในช่วงนี้เป็นช่วงที่ชาวบ้านสามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะทุกคนเดือดร้อนด้วยกัน...”

(ธนวรรณ นาคน้ำ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

2. วิธีการเรียนรู้

เมื่อเกิดปัญหาน้ำท่วมขึ้น ทางชุมชนก็ได้มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา จะได้นำไปปฏิบัติ ซึ่งทำให้เกิดวิธีการเรียนรู้ของชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ดังนี้

- ใช้ประสบการณ์ในอดีต ซึ่งทางชุมชนจะรู้ว่าน้ำน่าจะมาในเดือนสิงหาคม จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องของน้ำดื่ม ข้าวสาร พร้อมทั้งไปไฝ่ระวังประตูละบายน้ำบางโคมศรี

- เรียนรู้จากการสังเกตจากคนรอบข้าง หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และทางชุมชนจะมีการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ต้องมองว่าน้ำท่วมที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาของเรา จะรอให้คนอื่นมาช่วยเหลืออย่างเดียวไม่ได้ โดยเมื่อเกิดปัญหานั้นต้องมีการช่วยเหลือตนเองก่อน

- เรียนรู้จากการที่มีหน่วยงานจากทางราชการ และหน่วยงานต่างๆ ภายนอกชุมชนที่ได้เข้ามาช่วยเหลือ ว่ามีแผนการและวิธีการในการเตรียมความพร้อมใดบ้างที่ทำให้ตนเองสามารถอยู่รอดจากน้ำท่วมได้ และทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจในการที่จะอยู่ร่วมกับน้ำท่วมได้

พร้อมทั้งสามารถพึ่งพาอาศัยขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือได้ และไม่เกิดความเครียด

- แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแสดงความคิดเห็นเพื่อจะได้เรียนรู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นในเวทีการประชุม

- จัดฝึกอบรม เพื่อเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้

“...มีการทำประชาคมหมู่บ้าน ให้ประชาชนเสนอข้อมูลในการวางแผนเตรียมการกันเข้ามา โดยจุดศูนย์กลางในการประชุมจะใช้สถานที่ของอบต. แล้วในช่วงน้ำท่วมก็จะเป็นสถานที่ไว้แจกจ่ายสิ่งของบริจาค และมีการแจกจ่ายงบประมาณไปยังพื้นที่ต่างๆ ในชุมชน...”

(กฤษ์ชญา ขวัญนาถ, **สัมภาษณ์**, 28 มกราคม 2556)

“...มีการทำโรงเรียนครอบครัวขึ้น ซึ่งจะมองไปถึงเยาวชน โดยจะสอนเด็กให้แก้ปัญหาว่า ถ้าเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมเราจะอยู่อย่างไร ซึ่งจะสอนให้เด็กว่ายน้ำเป็น มีการทำวาริบำบัด จะใช้สถานที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ(อนามัย) มีเป็นบ่อ โดยปูพื้นฐานให้เด็กเล็กที่มาเรียนในศูนย์เด็กเล็ก โดยในหนึ่งอาทิตย์เด็กก็จะมาฝึกว่ายน้ำสักหนึ่งวัน อันนี้อย่างน้อยเป็นการช่วยเหลือตนเองได้ในเบื้องต้น โดยเป็นการทำให้เด็กรู้ว่าเวลาน้ำท่วมจะอยู่แบบไหน จะอยู่อย่างไร ซึ่งจะให้ความสำคัญในการฝึกตั้งแต่ในช่วงวัยเด็กเลย...”

(วันวิสาข์ ธรรมภรณ์, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...ใช้ประสบการณ์ที่เคยถูกน้ำท่วมมาบ่อยๆ ประชาชนก็จะเรียนรู้ที่จะอยู่กับน้ำอย่างไร ปรับตัวที่จะเรียนรู้ที่จะอยู่กับน้ำ ก็จะมีประสบการณ์แล้วว่าควรเตรียมเรือ เตรียมอาหาร พอน้ำท่วมไม่รู้จะไปไหนก็จะอยู่บ้านพึ่งวิทยุคูโทรทัศน์ แก่เครียดไปเรื่อยๆ...”

(เสน่ห์ โกสุมา, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...เรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งสมัยก่อนการเดินทางถนนยังไม่ถึง โดยแต่เดิมแล้วพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ถูกน้ำท่วมก็จะเป็นพื้นที่นาเป็นส่วนใหญ่ก็จะมีการใช้เรือกันเป็นปกติ แต่พอในปัจจุบันมีถนนขึ้นมากการใช้เรือก็ลดน้อยลง เมื่อประสบกับน้ำท่วมประชาชนส่วนใหญ่ก็จะมีไม่มีการเตรียมการในเรื่องเรือ แต่พอหลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมแล้วนั้นประชาชนจึงเห็นว่าเรือมีความสำคัญก็ได้มีการเตรียมเรือกันมากขึ้น...”

(อนก สว่างวงศ์, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...มีการปรับสภาพให้อยู่ได้ โดยที่ว่ายเคียวใช้รถ แต่ ณ.ตอนนั้นก็ต้องหันมาใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางกัน และส่วนใหญ่ก็จะว่ายน้ำกันเป็น พายเรือกันเป็นในช่วงที่น้ำท่วม สิ่งเหล่านี้ก็เป็นวิธีการเรียนรู้ที่จะต้องปรับตัว โดยปกติบางคนว่ายน้ำกันไม่เป็น พายเรือกันไม่เป็น แต่พอถึงเวลานั้นจริงๆ ทุกคนจำเป็นจะต้องทำสิ่งเหล่านี้ให้เป็น...”

(สาธิต ขวัญนาค, **สัมภาษณ์**, 28 มกราคม 2556)

“...ใช้ประสบการณ์ที่เคยประสบกับน้ำท่วมมาเป็นวิธีการเรียนรู้ทำให้ได้ทราบว่าครั้งหน้าจะมีวิธีป้องกันอย่างไร มีการเตรียมและร่วมกันวางแผนถ้าเกิดมีน้ำมาต้องทำอะไร เช่น มีการปรับพื้นที่ลุ่มก็ทำการถมให้สูงและเตรียมสถานที่ไว้สำหรับเป็นที่อพยพของประชาชนให้พร้อม รวมทั้งผู้นำก็ใช้พื้นที่ที่เป็นของสาธารณะถมที่ดินให้สูง ไว้สำหรับย้ายคนในชุมชนไปอยู่ในที่ที่ปลอดภัย และรวมถึงสัตว์เลี้ยง เช่น พื้นที่ของวัดที่วางสูงแล้วก็ถมที่ไว้ให้สูงยิ่งขึ้น...”

(สมบุญ ไสภา, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...คนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ที่เคยเจอมาในอดีตแล้วนำมาปรับใช้กับเรื่องน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในปีที่ผ่านมา...”

(สันธาน เพ็ญฟูง, **สัมภาษณ์**, 2 กุมภาพันธ์ 2556)

“...เรียนรู้จากหน่วยงานเอกชน โดยจากการที่ชุมชนทำเครือข่ายของตำบลสุขภาวะ (สสส.) กลุ่มในเครือข่ายทั้งหมดจะมาช่วยบริจาคข้าว ปลา อาหารแห้ง อยู่เป็นประจำและกรมเจ้าท่ากับป้องกันสาธารณสุขก็ได้มีการส่งเรือเข้ามาช่วยเหลือดูแลยามเกิดอุทกภัย รวมทั้งมีการเข้ามาให้ความรู้ฝึกอบรมการช่วยเหลือตนเองยามเกิดอุทกภัย...”

(รังสิมันต์ เทียนศรี, **สัมภาษณ์**, 28 มกราคม 2556)

“...ในส่วนของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ จะมีการฝึกเก็บอาหารและถนอมอาหาร โดยร่วมมือกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ซึ่งจะจัดโครงการในเรื่องของการถนอมอาหาร เช่น การแปรรูปปลา ให้มาเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของการทำปลาร้า ปลาฝัก จะช่วยให้เป็นกิจกรรมเสริมช่วงน้ำท่วมของคนในชุมชนได้...”

(ประชา พิมหอม, **สัมภาษณ์**, 5 กุมภาพันธ์ 2556)

“...วิธีการเรียนรู้ของคนในชุมชนมีการไปเรียนรู้ด้วยตนเองมาจากปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อจะได้ความรู้ในการฝึกอาชีพมาใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและยามที่เกิดน้ำท่วม...”

(ธนวรรณ นาคัน, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

3. ผลการเรียนรู้

3.1 ด้านความเป็นอยู่

ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี เป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมสูงแต่สำหรับคนในชุมชนส่วนใหญ่ที่ต้องเผชิญกับปัญหาน้ำท่วมที่มีระยะเวลาการท่วมที่นาน ก็สามารถอยู่ร่วมกับน้ำได้ โดยคนในชุมชนมีการปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ ดังนี้

- คนในชุมชนสามารถประกอบอาหารกินเองได้ในช่วงที่มีน้ำท่วมซึ่งเป็นระยะเวลาานาน ซึ่งวัตถุดิบต่างๆ สามารถออกไปหาซื้อที่ตลาดในเมืองได้

- การสัญจรก็ได้มีการจัดให้มีเรือคอปรับส่งคนเดินทางเข้า - ออกภายในชุมชน ซึ่งเรือเดินทางจะวิ่งบริการทั้งวันตั้งแต่เช้าจนถึงหกโมงเย็น เมื่อออกไปพื้่นน้ำท่วมก็จะสามารถต่อรถเข้าไปซื้อหาอาหารในตลาดได้

- คนในชุมชนส่วนใหญ่จะหาปลาหรือใช้เบ็ดในการตกปลามากินเป็นอาหารเพื่อดำรงชีวิตในยามประสบกับน้ำท่วม เพราะปลาในช่วงน้ำท่วมมีจำนวนมาก และในบางครั้งคนในชุมชนก็จับปูนิ่มมากินกันเป็นอาหารได้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งนอกจากจับมากินเป็นอาหารแล้วคนในชุมชนก็นำปลาที่จับได้ไปขาย เพื่อสร้างรายได้ในตอนนี้น้ำยังไม่ลด อีกทั้งยังนำไปแบ่งปันกับเพื่อนบ้านภายในชุมชน

“...ที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านชั้นเดียวก็จะท่วมมิดไปเลย ก็จะอพยพไปอยู่ที่วัด เพราะวัดน้ำจะไม่ท่วม โดยปกติบ้านที่เป็นบ้านสูง น้ำจะท่วมแค่ชั้นล่าง อาหารการกิน เช่น มาล่า ปลากระป๋อง รวมทั้งอาหารกล่องก็ได้รับความช่วยเหลือจากที่อื่น และคนในชุมชนก็หาปลามารับประทานเป็นอาหารด้วยตนเอง...”

(สมหมาย ไทยถาวร, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ถ้าบ้านสองชั้นก็จะมีผลกระทบ แต่จะมีผลกระทบกับบ้านชั้นเดียว โดยจะมีการย้ายไปอยู่ตามวัด โรงเรียน อาคารสูง หรือในที่ราบสูงที่น้ำท่วมไม่ถึง...”

(สมบุญ ไสภา, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...จากสิ่งที่คุณขายก็ยังมีโชคดีอยู่ กล่าวคือ ชาวบ้านอยู่ได้โดยไม่ต้องใช้เงินเลย มีอาหารและปลากระป๋องมาแจก ส่วนปลาก็ไหลมาจากที่อื่นแสดงว่ามีความอุดมสมบูรณ์มาก ถือได้ว่าอาหารในช่วงนั้นมีมากมายเหลือเกิน...”

(พิชเนศร์ ศรีรัง, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2556)

“...เรื่องที่อยู่อาศัยไม่ค่อยมีปัญหา เพราะ ทางราชการได้ให้ชาวบ้านย้ายไปอยู่ที่วัดกัน โดยส่วนมากจะไม่ค่อยไปอยู่กัน เนื่องจากสภาพสังคมเป็นชนบทที่มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ซึ่งบ้านหลังไหนที่เป็นสองชั้นก็ช่วยเหลือให้คนที่บ้านชั้นเดียวมาพักพึ่งอาศัยได้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะย้ายไปอยู่บ้านใกล้ๆ ที่เป็นบ้านสองชั้น แต่ก็ได้มีการให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดให้เป็นศูนย์อพยพ แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็จะไม่ค่อยไปอยู่กัน...”

(กฤษชัญญา ขวัญนาค, **สัมภาษณ์**, 28 มกราคม 2556)

“...ไฟฟ้าส่วนใหญ่ในชุมชนจะไม่ถูกตัด เพราะการไฟฟ้าจะเข้ามาทำการยกมิเตอร์ให้สูงพ้นเหนือระดับน้ำที่คาดว่าจะมาถึง พอรู้ว่ามีน้ำมากการไฟฟ้าก็จะเอื้อเฟื้อดูแล ซึ่งจะมีความปลอดภัยในตรงนี้และสามารถใช้งานได้...”

(รังสิมันต์ เทียนศรี, **สัมภาษณ์**, 28 มกราคม 2556)

“...ในเรื่องของการเดินทางจะต้องเปลี่ยนมาใช้ทางเรือกันมากขึ้น และในเรื่องที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนส่วนมากจะเป็นบ้านยกสูง จะไม่ค่อยมีบ้านที่อยู่ในพื้นที่ต่ำ ซึ่งจะมีส่วนน้อยมีเป็นบ้านพื้นที่ต่ำก็จะมาอยู่ตามที่พักที่ทางราชการจัดให้ ...”

(ธนวรรณ นาคน้ำ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

“...มีการเตรียมพร้อมเรือและเสื้อชูชีพ เพราะในช่วงน้ำท่วมต้องนำมาใช้เดินทางและป้องกันอันตรายจากการจมน้ำ...”

(เสน่ห์ โกสุมา, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...เคยสัญจรไปมาสะดวกแค่ 10 - 15 นาที ก็ถึงสิงห์บุรี(ตัวเมือง)แล้ว แต่ในช่วงน้ำท่วม ต้องใช้ระยะเวลาถึง 1 ชั่วโมง ซึ่งถ้าไป - กลับก็ใช้เวลา 2 ชั่วโมงกว่าหรือเกือบ 3 ชั่วโมง ระยะทางจากที่นี้ไปขึ้นที่สายเอเชีย ก็ต้องเปลี่ยนเป็นใช้เรือเป็นพาหนะ และช่วงระหว่างการรอเรือจะต้องเน้นในเรื่องความอดทน เพราะต้องรอระยะเวลาที่เรือจะมาและกว่าเรือจะไปซึ่งต้องดูจังหวะตรงนี้ให้ดี...”

(วันวิสาข์ ธรรมภรณ์, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...สภาพพื้นที่จากการที่โดนน้ำชะล้างและเกิดการทับถมในสิ่งต่างๆ จะทำให้น้ำท่วมให้ผลผลิตดีในปีนั้น เหมือนกับไม่ต้องใส่ปุ๋ยเลย แล้วพวกแมลงต่างๆ ก็ไปกับน้ำเยอะด้วย...”

(ประวิทย์ นาคแท้, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2556)

3.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี มีการดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินในช่วงที่น้ำท่วม โดยวิธีการดังต่อไปนี้

- แบ่งภารกิจหน้าที่กันอย่างชัดเจน เพื่อให้เป็นการกระจายการดูแลช่วยเหลือกันได้อย่างทั่วถึง ผู้ดูแลรับผิดชอบ มีดังต่อไปนี้

- นายกองค้การบริหารส่วนตำบล
- เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล
- กำนัน
- และผู้ใหญ่บ้านรวมทั้งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะรับผิดชอบชุมชน จะแบ่งกันเป็น

หลังคาเรือน หนึ่งหมู่บ้านมีที่หลังก็แบ่งกันดูแลรับผิดชอบกันให้ทั่วถึง

“...มีการประสานกับผู้นำชุมชน ให้ช่วยดูแลชาวบ้านกันตลอดเวลา เพราะจะมีการแบ่งโซนกันโดยให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกอบต. คอยดูแลชาวบ้านในเรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สิน...”

(สมบุญ โสภา, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ในเรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สิน ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีขโมย เนื่องจากสภาพชุมชนที่ชาวบ้านในชุมชนมีความรักกันดี รู้จักกัน ซึ่งในบางชุมชนอาจจะไม่มีในตรงนี้ โดยเฉพาะส่วนใหญ่นั้นในชุมชนนี้จะเป็นคนในพื้นที่ที่อยู่ด้วยกันมานานและพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน...”

(สมหมาย ไทยถาวร, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ด้านทรัพย์สินส่วนมากจะย้ายขึ้นข้างบน แต่ก็มีส่วนที่ย้ายไม่ทันก็จะจมน้ำ เช่น ตู้เสื้อผ้า และพืชผลทางการเกษตรที่เก็บเกี่ยวไม่ทันก็จะเสียหาย...”

(ธนวรรณ นาคน้ำ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ภายในชุมชนไม่ค่อยมีขโมย แต่ก็มีบ้าง เช่น พอปิดบ้านไม่อยู่ในช่วงน้ำท่วมก็มีคนจะไปพยายามที่จะขโมยของ ทางชุมชนก็มีการสอดส่องดูแลให้เจ้าหน้าที่ไปตรวจสอดส่องดูแล ขับเรือผ่านไปผ่านมา จะได้เป็นการปรามๆ ขโมยได้อีกทางหนึ่ง...”

(เสน่ห์ โกสุมา, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

3.3 ด้านสุขภาพ

ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ในช่วงขณะน้ำท่วมจะมีการดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนตลอด 24 ชั่วโมงด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

- ทางองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ได้ติดต่อประสานงานกับแพทย์เพื่อเข้ามาช่วยเหลือในด้านสุขภาพให้กับคนในชุมชนในช่วงน้ำท่วม

- มีรพพยาบาลอยู่ประจำในขณะที่น้ำท่วม รพพยาบาลต้องเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับส่งผู้ป่วยตรงท่าเรือที่ทางอบต.กำหนดไว้

- ผู้นำชุมชนจะไม่ปิดโทรศัพท์ เพราะถ้าเกิดเหตุฉุกเฉินมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะประสานงานกันได้ตลอดเวลา การทำเช่นนี้จะทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจไม่ว่าจะเจ็บป่วยเวลาใดก็ตามก็สามารถรับบริการได้ทันที

- การที่จะอยู่กับน้ำท่วมได้นั้น ต้องทำให้คนในชุมชนไม่รู้สึกริษยาหรือให้ริษยาน้อยที่สุด

- ในช่วงเวลาที่จะมีอะไรเกิดขึ้น คนในชุมชนต้องช่วยเหลือตัวเองให้ได้มากที่สุดก่อน ซึ่งถ้ารอรับแต่ความช่วยเหลือจากคนอื่นอาจจะไม่ทันการ

“...ในเรื่องของสุขภาพ จะมีการเตรียมยาให้พร้อมและเพียงพอกับความต้องการของคนในชุมชน แต่ถ้าพบว่ากลุ่มไหนที่มีอาการหนัก ก็จะทำให้อพยพไปอยู่ในตัวเมือง และก็ได้มีการประสานงานกับหน่วยงานของสาธารณสุขชุมชนและโรงพยาบาลชุมชน ให้เข้ามาช่วยดูแลสุขภาพของคนในชุมชนในช่วงที่เกิดน้ำท่วม...”

(สมหมาย ไทยถาวร, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

“...มีการประสานกับหมอ และอาสาสมัครสาธารณสุข(อสม.) ของหมู่บ้านให้เข้ามาช่วยดูแลประสานในเรื่องของสุขภาพของคนในชุมชนยามที่ต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมเป็นระยะเวลานาน...”

(สมบุญ โสภา, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ฝ่ายผู้ใหญ่บ้านก็จะมีหอกระจายข่าว เพื่อประกาศข่าวเกี่ยวกับน้ำท่วมที่ได้มาจากทางราชการมาเตือนในเรื่องของ โรคภัยไข้เจ็บ แล้วก็มีสุขภัณฑ์ยามาแจก รวมถึงยารักษาโรคพื้นฐาน ยาทาแก้โรคผิวหนัง ยาลดน้ำมูก และยาไข้หวัด เป็นต้น ก็เริ่มมีความรู้สึกได้ถึงแม้จะลำบากอยู่กับน้ำเป็นเวลานานๆ แต่ก็มีมาให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี ต้องยอมรับว่าน้ำใจคนไทยในช่วงนั้นดีมากจริงๆ...”

(พิชเนศร์ ศรีรัง, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2556)

“...มีโรคน้ำกัดเท้า ซึ่งจะมีหมอนามัยมาตั้งจุดศูนย์กลางอยู่ที่อบต. เพราะน้ำท่วมน้อยมาดูแลรักษาสุขภาพให้กับคนในชุมชนในช่วงน้ำท่วม...”

(ธนวรรณ นาคน้ำ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

“...มีการเจ็บป่วยด้วยโรคไข้หวัด ไข้เลือดออก สุขภาพจิต และความเครียดเหล่านี้เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง ก็มีหมอเข้าไปดูแลโดยทางอบต.ได้ประสานกับทางสาธารณสุข...”

(เสน่ห์ โกสุมา, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...มีการเตรียมรองเท้าบูทไว้ใช้ในช่่วงน้ำท่วมให้พร้อม เพื่อป้องกันโรคน้ำกัดเท้า...”

(ราตรี โพนินิม, **สัมภาษณ์**, 2 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ประชาชนส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยอพยพไป นอกเสียจาก ผู้สูงอายุที่จะลำบากในเรื่องของการรักษาพยาบาลที่เจ็บป่วย ก็จะได้รับการอพยพไปนอกพื้นที่ เพื่อความสะดวกและปลอดภัย...”

(วันวิสาข์ ธรรมภรณ์, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

3.4 ด้านการสื่อสาร

ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ในช่วงน้ำท่วมมีการให้ความสำคัญในเรื่องของการส่งข่าวสารให้กับคนในชุมชนได้รับรู้กันเป็นอย่างดี เช่น

- คนในชุมชนสามารถต่อสายตรงถึงผู้นำชุมชนได้ตลอดเวลา ทำให้เป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกมากขึ้น

- แจ็งเบอร์โทรศัพท์ของนายกอบต. ให้กับคนในชุมชนได้มีทุกคน เพราะจะทำให้บริหารงานได้ง่ายขึ้น เช่น สมมติว่ามีคนไม่ได้ของบริจาค นายกอบต. ก็ต้องชวนผู้นำชุมชนลงพื้นที่นำของบริจาคไปให้คนในชุมชนด้วยตนเอง

- มีการสื่อสารส่งข้อมูลข่าวสารระหว่างชุมชนกับพื้นที่ตำบลใกล้เคียงที่จะต้องเผชิญกับน้ำที่ไหลบ่าลงมาก่อน คือ เขตอำเภออินทร์บุรี ซึ่งประกอบไปด้วย ตำบลน้ำตาล เทศบาลอินทร์บุรี ตำบลท่างาม ตำบลชีน้ำร้าย และส่งข่าวต่อไปยังเครือข่ายในเขตจังหวัดลพบุรี เช่น ตำบลมหาร ตำบลบางขาม เพื่อรวมกำลังกันออกมาช่วยป้องกัน กรอกทรายลงกระสอบ ทำพนังกั้นน้ำ

“...ทางอบต. มีการสื่อสารผ่านผู้นำท้องถิ่น กำหนด ผู้ใหญ่บ้านให้กระจายกันไปเพื่อส่งข้อมูลข่าวสารให้ชาวบ้านรับรู้...”

(เสน่ห์ โกสุมา, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

“...การสื่อสารจะใช้โทรศัพท์ติดต่อสื่อสารเพื่อส่งข่าวสาร และในชุมชนก็จะใช้หอกระจายข่าวในการแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านรับรู้...”

(สมบุญ โสภา, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...มีการใช้หอกระจายข่าว โดยทุกหมู่บ้านจะมีหอกระจายข่าวใช้เตือนและแจ้งข่าวให้กับชาวบ้าน ยกตัวอย่างเช่น เรื่องโรคเท้าเปื่อยก็จะมีประกาศให้ชาวบ้านได้ระวังโรคนี้ไว้ยามที่เกิดน้ำท่วม เป็นต้น...”

(พิชเนศร์ ศรีวัง, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2556)

“...พอถึงหน้าน้ำมากก็จะมีการติดตามผลอยู่ตลอดเวลา รวมถึงจะประชาสัมพันธ์ในเรื่องของอาชีพเกษตรกรรมจะให้ระงับการทำก่อนอย่าเพิ่งลงทุนกับทำนา เพราะอาจจะทำให้นาเสียหาย ซึ่งทำไปก็ไม่คุ้มค่างับค่าเสียหาย ไม่คุ้มกับค่าทดแทน ซึ่งชาวบ้านก็เชื่อในการแจ้งข่าวสารไป...”

(เอนก สว่างวงศ์, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ในการสื่อสาร การประสานงาน จะมีการแบ่งกลุ่มทีมงานของผู้ใหญ่ และกลุ่มของเด็กเยาวชน ซึ่งจะแบ่งไปตามจุดต่างๆ ในชุมชน เพื่อสื่อสารและประสานงานตามจุดต่างๆ นั้นได้อย่างรวดเร็ว โดยจะทราบถึงความต้องการและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น...”

(วันวิสาข์ ธรรมกรณ์, **สัมภาษณ์**, 24 มกราคม 2556)

3.5 ด้านภูมิปัญญา

ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี มีการใช้ภูมิปัญญาที่มีในชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงน้ำท่วมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้

- เมื่อผู้นำชุมชนได้ลงไปสำรวจพื้นที่แล้วเห็นว่าช่วงน้ำท่วมมีปลาเป็นจำนวนมาก จึงให้คนในชุมชนทำเครื่องปลาร้า หรือหมักดองกันไว้หลายๆ เพื่อเก็บไว้เป็นอาหารได้ แล้วทางชุมชนก็จะเป็นผู้รับซื้อไปให้เครือข่ายที่เข้ามาช่วยเหลือซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

- ทำเสื่อซุชิพขึ้นมาใช้กันเอง เพราะในช่วงน้ำท่วมเสื่อซุชิพขาดแคลนเป็นจำนวนมาก โดยทำมาจากถุงปุ๋ยและเย็บกับกระสอบ แล้วก็ใช้ขวดน้ำที่เหลือใช้ก็เป็นเสื่อซุชิพที่ประดิษฐ์ขึ้นเองหนึ่งตัวที่พร้อมใช้งานได้

“...ชาวบ้านนำปลาที่จับได้เอามาทำเป็นปลาร้า ซึ่งทำในโองหรือไหก็ได้ โดยจากความสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีอยู่มากในช่วงน้ำท่วมแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่สังเกตได้ คือ ปลาในช่วงน้ำท่วมนี้เป็นปลาที่อร่อยที่สุด เพราะปลานั้นได้กินอาหารในหลายๆ ประเภท เช่น ปลาตะเพียน กินไปแล้วสามารถรู้ได้เลยว่าเป็นปลาที่อร่อยกว่าปลาชนิดอื่นๆ เลย...”

(พิชเนศร์ ศรีรัง, **สัมภาษณ์**, 25 มกราคม 2556)

“...มีการทำเสื้อชูชีพขึ้นเอง โดยใช้ถุงปุ๋ยเย็บกับกระสอบประมาณ 10 กว่าลูก และใช้ขวดน้ำ เพื่อช่วยเหลือป้องกันการจมน้ำได้ โดยนำมาใช้แทนเสื้อชูชีพ เนื่องจากเสื้อชูชีพไม่เพียงพอ...”

(สมบุญ โสภา, **สัมภาษณ์**, 1 กุมภาพันธ์ 2556)

“...ให้คนในชุมชนประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ ในช่วงที่เกิดน้ำท่วม ซึ่งปัจจุบันก็ยังสามารถนำมาเป็นอาชีพเสริมได้ด้วย...”

(ธนวรรณ นาคน้ำ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2556)

“...หาน้ำท่วมปลาก็จะหาง่าย ก็จะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการไปเข้าร่วมโครงการถนนอาหารมาใช้ เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ได้ในช่วงระหว่างน้ำท่วม...”

(ศุภรดา โอบาส, **สัมภาษณ์**, 5 กุมภาพันธ์ 2556)

สรุป

ชุมชนที่ 1 ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

กระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ พบว่า ผู้นำชุมชนร่วมกับชาวบ้านในชุมชนวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแสดงความคิดเห็น แล้วหาแนวทางในการรับมือและเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย จากนั้นจึงให้ผู้นำชุมชนกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทุกคนได้รับทราบและปฏิบัติตาม โดยเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือ นอกจากนั้นชาวบ้านยังได้เรียนรู้จากการฝึกอบรม เช่น ได้มีการจัดอบรมการว่ายน้ำสำหรับเยาวชนเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย

ผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความเป็นอยู่ ชุมชนมีการปรับตัวในด้านการเดินทางโดยสัญจรทางเรือแทนการสัญจรทางรถยนต์ มีการเตรียมเรือและเสื้อชูชีพไว้ให้พร้อม และย้ายไปอยู่ศูนย์พักพิง คือ วัด

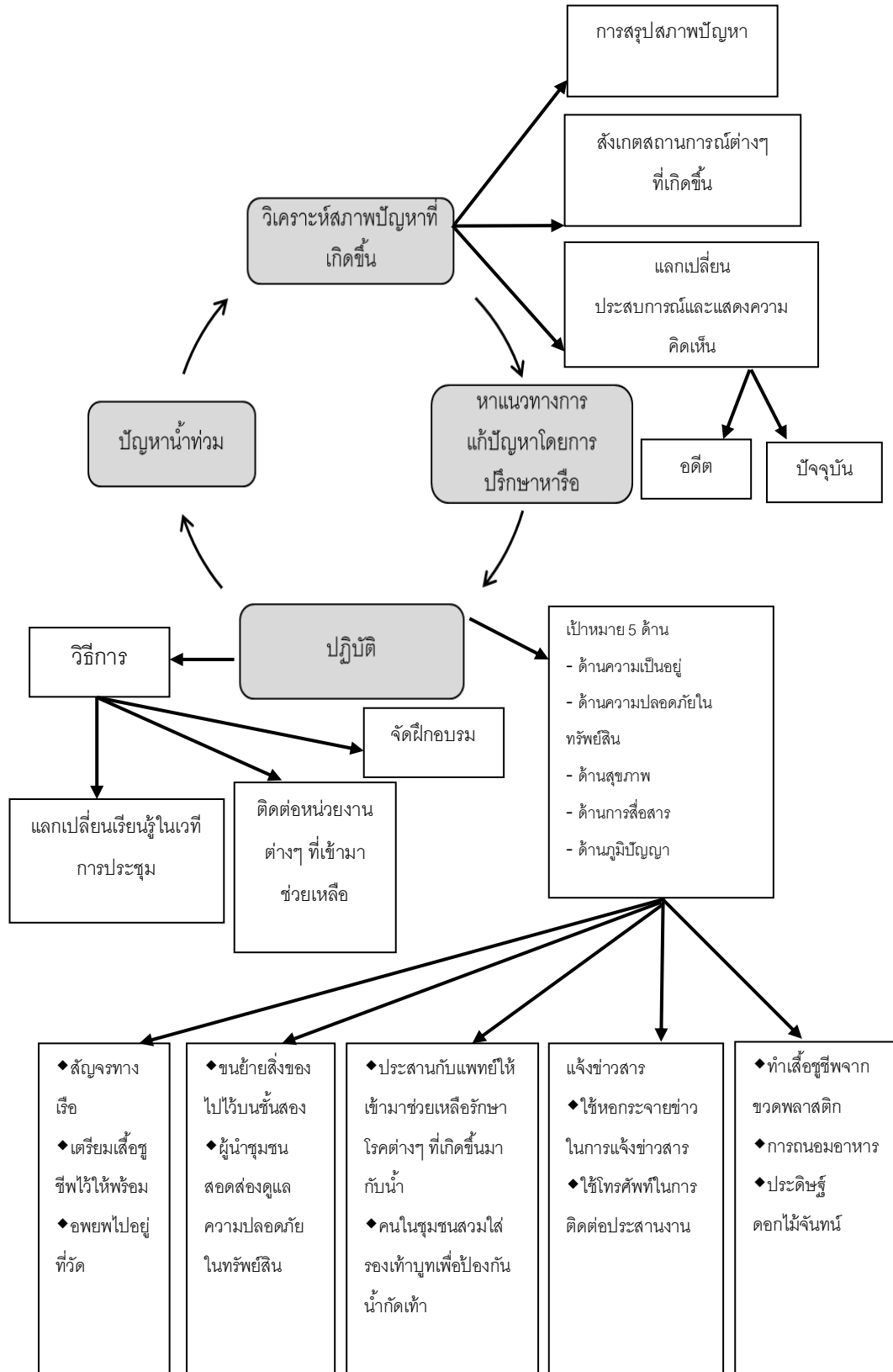
2) ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีการขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้าน มีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยจากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น ผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักในการเข้ามาดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สิน และคนในชุมชนก็ยังมี การช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยให้แก่ตนเองและเพื่อนบ้าน

3) ด้านสุขภาพ มีการติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ และคนในชุมชนมีการสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

4) ด้านการสื่อสาร มีการแจ้งข่าวสารให้แก่คนในชุมชนโดยหอกระจายข่าว มีการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร และติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์

5) ด้านภูมิปัญญา มีการทำเสื้อชูชีพจากขวดพลาสติก มีการสร้างเรือขึ้นมาจากโฟม มีการสร้างส้วมลอยน้ำ มีการถนอมอาหาร และประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์

ภาพที่ 2 แผนผังการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

ผลจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ของกรณีศึกษาที่ 2 คือ ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยแบ่งเป็นประเด็นตามกรอบความคิดการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“ชุมชนบ้านบางระกำ”

ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ประวัติความเป็นมา

องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2538 ซึ่งตั้งอยู่ หมู่ที่ 8 ตำบลบางระกำ เดิมสถานที่ตั้งเป็นที่ดินของวัดสุขวัฒนาราม ทางวัดได้บริจาคให้เป็นสถานที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำเมื่อปี 2539 ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ จัดเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กมีพื้นที่รับผิดชอบ 15 หมู่บ้าน

อาณาเขตที่ตั้ง

ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบางเลน ระยะห่างจากอำเภอบางเลน ประมาณ 17 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 11,000 ไร่

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลลำพญา ตำบลคลองนกกระทุง ตำบลบางปลา

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบางแก้วฟ้า ตำบลบางพระ อำเภอนครชัยศรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลนราภิรมย์ ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลดอนพุทรา และตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนตูม

ภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสีเขียว มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน แบ่งตำบลออกเป็นสองฝั่ง คือ ฝั่งตะวันออก 9 หมู่บ้าน ฝั่งตะวันตก 6 หมู่บ้าน มีคลองทั้งหมด 28 สาย ระยะทาง 60 กิโลเมตร

จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,242 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 4,613 คน เป็นชาย 2,288 คน เป็นหญิง 2,325 คน

ข้อมูลอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ ส่วนอาชีพเสริม ได้แก่ จักสานไม้ไผ่ น้ำพริก กะปิ และอิฐ

การคมนาคม

การคมนาคมของตำบลบางระกำ ต้องโดยสารทางรถยนต์ โดยเดินทางจากอำเภอบางเลนถึงตำบลบางระกำจะใช้เส้นทางถนนสายบางเลน - ดอนตูม (ทางหลวงหมายเลข 3296) ระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร

สถานที่สำคัญ

1. วัดสุขวัฒนาราม (วัดบางระกำ) ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาแลง หลวงพ่อแดงและเชตอภัยทาน วังมัจฉา บริเวณทำนน้ำสุขวัฒนาราม
2. ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8
3. โรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 โรงเรียนบ้านหนองแปรัง ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 4 ตั้งอยู่หมู่ที่ 3

ผลที่เกิดจากอุทกภัยของชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีน้ำไหลเข้าท่วมพื้นที่ เป็นน้ำที่เอ่อล้นมาจากทุ่งพระยาบันลือ และเป็นพื้นที่สุดท้ายที่รับน้ำมาจากจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนนทบุรี เพราะเป็นทางผ่านของน้ำในฝั่งตะวันตกลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งในช่วงที่น้ำท่วมบ้านเรือนของประชาชนได้รับความเสียหายและเกิดน้ำท่วมขัง โดยท่วมนานกว่า 3 เดือน พื้นที่ทางการเกษตรของประชาชนได้รับความเสียหาย ซึ่งพื้นที่ทางการเกษตรที่ได้รับความเสียหายเป็นพื้นที่นาข้าว พื้นที่ปลูกต้นไทร ต้นรัก กุ้ยช่าย สวนมะม่วง และผักชีฝรั่ง เป็นต้น โดยทั้งหมดอยู่ในสภาพแห้งเฉาตายจากน้ำที่ท่วมสูง รวมทั้งสวนกล้วยไม้หลายแห่งก็ได้รับความเสียหาย ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก เพราะไม่ได้ประกอบการอาชีพหลักที่ใช้ทำมาหาเลี้ยงชีพนาน 3 เดือน โดยเจ้าหน้าที่กรมชลประทานได้ลงพื้นที่เพื่อติดตั้งเครื่องสูบน้ำที่ประตูระบายน้ำคลองบางควาย เพื่อเร่งสูบน้ำออกจากนาข้าวในพื้นที่ให้เร็วที่สุด เพราะพื้นที่ตำบลบางระกำเป็นจุดรับน้ำจากทุกพื้นที่และเป็นจุดสุดท้ายที่คาดว่าน้ำจะแห้ง ซึ่ง

ระดับน้ำก็จะลดระดับลงจนเข้าสู่ภาวะปกติและสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ ในฐานะที่เป็นพื้นที่รองรับน้ำเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเข้าท่วมกรุงเทพมหานคร พื้นที่ในชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ต้องเผชิญกับวิกฤตน้ำท่วมหนัก น้ำท่วมปี 2554 จึงมีระดับน้ำที่เข้าท่วมพื้นที่มากยิ่งขึ้นกว่าน้ำท่วมใหญ่เมื่อปี 2549 อีกหลาย 10 เซนติเมตร แต่ทางชุมชนก็ได้มีการวางแผนรับมือน้ำท่วมใหญ่มาจนร่วมเดือน อีกทั้งยังเตรียมการโดยคาดการณ์ระดับน้ำสูงสุดไว้ 1 เมตร ซึ่งจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในพื้นที่นับจากเมื่อปี 2538 ซึ่งเกิดความเสียหายหนักเนื่องจากชาวบ้านไม่ได้เตรียมการรับมือ จนกระทั่งเมื่อปี 2549 แม้ความรุนแรงจะน้อย แต่คนในชุมชนใช้การทำคันกั้นพื้นที่ของตัวเองไว้ไม่ให้น้ำท่วม ทำให้สุดท้ายน้ำไหลเข้าท่วม ภายในคืนเดียวน้ำก็ท่วมหมดทั้งตำบลโดยไม่ทันตั้งตัว ซึ่งต้องใช้เวลาเป็นปีกว่าความเสียหายทั้งพืชผลทางการเกษตร และบ้านเรือนจะฟื้นฟูได้หมด โดยหลังจากเหตุการณ์เหล่านี้ ชาวบ้านทั้งลุ่มแม่น้ำท่าจีนจังหวัดนครปฐม ได้ร่วมกันพูดคุยเพื่อหาทางออก เพราะหากยังแก้ปัญหาแบบเดิมๆ ทุกคนก็คงต้องเจอกับความเสียหายกันอีก ถึงแม้จะดูเป็นวิกฤตที่น่าหว่นวิตก แต่สิ่งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ประชาชนในชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมก็เตรียมพร้อมที่จะรับมือ พร้อมกับการตระหนักต่อภาวะความเปลี่ยนแปลงของโลก หากปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นทุกปี จะต้องมีการหาทางแก้ไข เพื่อที่จะพร้อมปรับตัวอยู่กับน้ำให้ได้ จากผลที่เกิดจากอุทกภัยต่างๆ นี้ จึงนำไปสู่การแก้ปัญหาอุทกภัย ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้

ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนที่น้ำท่วมสูงราวหนึ่งเมตรจนถึงสองเมตร เป็นหลายเดือน ซึ่งการดำรงชีวิตอยู่กับน้ำของประชาชนกว่า 5,000 คน จะต้องมีการปรับตัวและอยู่ร่วมกับน้ำให้ได้โดยพื้นที่ที่ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่รองรับน้ำเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเข้าท่วมกรุงเทพมหานคร ชุมชนจึงต้องเผชิญกับวิกฤตน้ำท่วมที่หนัก ชุมชนจึงมีการวางแผนเตรียมการรับมือกับเหตุการณ์น้ำท่วม และฟื้นฟูหลังน้ำท่วมเพื่อให้คนในชุมชนอาศัยอยู่ได้ ซึ่งมีการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อเตรียมรับมือกับน้ำท่วม โดยใช้งบประมาณของท้องถิ่นเป็นหลัก ร่วมกับความช่วยเหลือจากหน่วยงานในส่วนอำเภอและจังหวัด ทำให้เกิดความคล่องตัวในการจัดการและ

บริหารงบประมาณ ซึ่งการเตรียมการไว้ล่วงหน้า หรือคาดการณ์สิ่งต่างๆ ไว้จะทำให้ปัญหาที่ใหญ่ กลายเป็นสิ่งที่เล็ก และสามารถแก้ไขหรือหาทางออกได้ มีการเตรียมการดังนี้

องค์กรในระดับชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อบต.) จัดประชุมผู้นำชุมชน, นักวิชาการภายนอกชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อหาทางรับมือและเตรียมความพร้อมต่อ ปัญหาอุทกภัย

“...เราเตรียมตัวมาตั้งแต่ปลายเดือนกรกฎาคม พอมีข่าวฝนตกน้ำท่วมในลุ่มน้ำยมจาก พายุนกเตน เราประชุมเตรียมแผนรับน้ำท่วมกันเลย...”

(ณัฐวัฒน์ ชันอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...มีการประชุมเพื่อแจ้งข่าวสารล่วงหน้าก่อนน้ำจะท่วม มีการคาดคะเนว่าน้ำจะมา เมื่อไหร่และมีปริมาณมากน้อยแค่ไหนเพื่อที่จะได้รับมือได้ถูก...”

(ไพรัช เส็งประชา, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...มีการจัดประชุม ซึ่งยิ่งถ้าเป็นช่วงฤดูที่น้ำจะมาหรือฝนตกชุก ตรงนี้จะประชุมกัน ค่อนข้างถี่ โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมรับทราบข้อมูลได้อย่างทั่วถึง ส่วน กระบวนการให้ข้อมูลข่าวสารจะแจ้งโดยใช้หอกระจายข่าว...”

(สมเกียรติ สุนทรอำไพ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

โดยผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนักวิชาการภายนอกชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ถึง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งของตนเองและชุมชนเพื่อร่วมกันหาวิธีการในการรับมือต่อปัญหาอุทกภัย

“...ใช้ข้อมูลพื้นฐานเดิม หลายปีชุมชนถูกน้ำท่วมเป็นประจำอยู่แล้ว พอมีข่าวว่าจะถูกน้ำท่วมอีก ผู้นำระดับต่างๆ เช่น นายกอบต. สมาชิกอบต. กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน จะไม่แตกกัน มีการรวมตัวกันเพื่อพูดคุย ทำแผนร่วมกัน และให้ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์เสนอความคิดเห็นได้โดยให้ เขามาถ่ายทอดร่วมกันและกัน คือ ภายในชุมชนอยากเห็นการมีส่วนร่วม...”

(ฉลอง ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...ร่วมกันคิดเพื่อหาวิธีในการอยู่ร่วมกับน้ำด้วยการพึ่งตนเองเป็นหลัก ไม่ใช่รอแต่ความช่วยเหลือจากรัฐบาล โดยดูจากวิถีชีวิตของปู่ย่าตายายที่เคยดำรงมาในอดีต และเตรียมความพร้อมอยู่เสมอหากเกิดวิกฤติน้ำท่วมขึ้นอีกครั้ง เช่น เตรียมเรือหรือสิ่งของใดสามารถเก็บไว้ที่สูงได้ก็จะเก็บไว้ตลอด...”

(สมศักดิ์ วันบรรจบ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

หลังจากนั้นทีมงานของผู้นำแต่ละกลุ่มร่วมกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาโดยการปรึกษาหารือและวางแผนงานโครงการต่างๆ ตามหน้าที่และภาระงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย โดยผู้นำชุมชนแต่ละคนจะได้แบ่งหน้าที่และลักษณะงานที่จะนำไปปฏิบัติให้เหมาะสม

“...ผู้นำชุมชนมีการรวมตัวกัน เพื่อคิดและทำแผนงานร่วมกัน รวมทั้งมีการถ่ายทอดชี้แจง และทำความเข้าใจเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง...”

(สมเกียรติ สุนทรอำไพ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...มีการดำเนินการพูดคุย วางแผน ในการจัดการชุมชน หรือวางแผนต่อว่าจะบล็อกยังไง ถ้าน้ำมันมา เพื่อจะได้ป้องกันชุมชนไว้ให้อยู่จากน้ำท่วม...”

(ณัฐวัฒน์ ชันอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...มีการประสานความร่วมมือในการแบ่งงาน และกระจายข่าวต่างๆ ผ่านผู้นำชุมชนเพื่อไปถึงชาวบ้านให้รับทราบ...”

(นิตยา สุนทรศารทูล, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

นำแผนงานที่ได้วางแผนร่วมกันไว้นำไปดำเนินการปฏิบัติจริง และมีการติดตามประเมินแผนปฏิบัติการโดยผู้นำชุมชน นักวิชาการภายนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

“...ทางอบต. จะประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดการฝึกอบรมในการช่วยเหลือตนเองเมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม รวมถึงการแนะนำวิธีการปฏิบัติเพื่อเป็นการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์น้ำท่วม และมีการติดตามประเมินผลพฤติกรรมของชาวบ้าน...”

(ชัชวาล ศรีปิ่นเป้า, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...หลังจากน้ำท่วมก็มีการทำเวทีประชาคมเพื่อประชุมกันในทุกๆ เดือน เพื่อสอบถามว่าแต่ละครัวเรือนเป็นอย่างไรบ้าง และหาแนวทางในการปรับปรุงเรื่องของการประกอบอาชีพในการทำเกษตร...”

(สมศักดิ์ วันบรรจบ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมมาติดตั้งเครื่องวัดระดับน้ำที่แม่น้ำเพื่อให้รู้ว่าถ้าน้ำขึ้นสูงถึงระดับนี้จะท่วมเข้ามาในหมู่บ้านระดับไหน...”

(ไพรัช เส็งประชา, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...มีกระบวนการทำงานเชิงวิจัยเล็กๆ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม โดยมาทำในพื้นที่เกี่ยวกับระดับน้ำให้ได้เห็นว่ ถ้าน้ำท่วมอีก จะท่วมเท่าไร ให้เห็นทั้งชุมชน ซึ่งพอน้ำมา ก็รู้ได้ว่า อีกกี่เซนติเมตรที่ชุมชนนี้จะท่วม ซึ่งจะทำให้เตรียมอพยพได้ โดยเมื่อก่อนจะไม่สามารถบอกได้ว่าน้ำจะต้องท่วมเท่าไร...”

(ณัฐวัฒน์ ชันอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

2. วิธีการเรียนรู้

ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้พยายามสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยมีวิธีการเรียนรู้ในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย ดังนี้ ตั้งแต่ตอนเกิดน้ำท่วมใหญ่ในชุมชน เมื่อปี 2538 คนในชุมชนก็ไม่ได้เตรียมการรับมือกับน้ำท่วมได้อย่างทันถ่วงที่ทำให้เกิดความเสียหายหนักให้กับคนในชุมชน จนกระทั่งเมื่อปี 2549 ได้เกิดน้ำท่วมขึ้นอีกแต่ความรุนแรงจะน้อยกว่า โดยคนในชุมชนใช้การทำคั้นกันพื้นที่ของตัวเองไว้ไม่ให้น้ำท่วม ทำให้สุดท้ายน้ำไหลป่า ภายในคืนเดียวทำให้น้ำท่วมหมดทั้งชุมชนโดยที่คนในชุมชนยังไม่ทันได้ตั้งตัวทำให้เกิดความเสียหายทั้งพืชผลทางการเกษตร และบ้านเรือนต้องใช้เวลาเป็นปีกว่าเพื่อที่จะสามารถฟื้นฟูได้ทั้งหมด ซึ่งหลังจากเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นทำให้คนในชุมชนเกิดวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตเพื่อที่จะเตรียมพร้อมต่ออุทกภัย

“...ชุมชนมีประสบการณ์เจอน้ำท่วมกันมาก่อน หลังจากนั้นหลายคนเริ่มใช้วิธีการปรับตัว เรียนรู้จากสิ่งต่างๆ หรือแม้แต่อบต. ก็เริ่มเรียนรู้กันแล้วว่า การที่เราทุ่มทุนไปกับการป้องกันน้ำ สุดท้ายเงินที่ทุ่มทุนไปก็ไม่คุ้มค่า โดยเพียงแค่นั้นกระสอบทราย แต่ในปีที่แล้ว เราเปลี่ยนเป็นทุ่มทุนกับการที่จะอยู่กับน้ำได้อย่างไร โดยการสร้างกระบวนการ คือ น้ำมาอพยพตรงไหน อพยพไป แล้วจะทำให้คนในชุมชนมีรายได้ช่วงระหว่างน้ำท่วมได้อย่างไร...”

(ณัฐวัฒน์ ชื่นอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...วิธีการเรียนรู้ คือ มีประสบการณ์ ฉะนั้นประสบการณ์ที่มีอยู่ พอนำมาก็สามารถปรับตัวและวางแผนได้เลย...”

(สมเกียรติ สุทธธำไพ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...มีการเรียนรู้จากอดีต นำวิถีชีวิตที่เคยใช้มาปรับเปลี่ยนเพื่อให้ดำรงชีวิตร่วมกับน้ำได้ในปัจจุบัน...”

(บัณฑิต ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...มีการเรียนรู้จากประสบการณ์อยู่เรื่อยๆ เนื่องจากบริเวณนี้น้ำท่วมเป็นประจำอยู่เสมอ...”

(ไพรัช เสียงประชา, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...เมื่อก่อนตอนเด็กๆ ก็เคยใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับน้ำมาบ้าง แต่พอเวลาผ่านไปนานก็ต้องมาเริ่มปรับตัวใหม่โดยการนี้กว่าตอนเด็กๆ เราเคยดำรงชีวิตอยู่อย่างไร เช่น การใช้เรือ การเก็บผัก และการหาปลา...”

(สมศักดิ์ วันบรรจบ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...ปกติน้ำก็ท่วมบ้างไม่ท่วมบ้างอยู่แล้ว เลยทำให้เกิดการปรับตัวอยู่กับน้ำได้ดีขึ้นเรื่อยๆ...”

(เสน่ห์ ปิ่นเวหา, **สัมภาษณ์**, 11 มกราคม 2556)

“...เกิดจากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในอดีตแล้วก็ลองทำตามความคิดที่ผุดขึ้นมาในตอนนั้น...”

(สุโข เพชรเกษม, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

คนในชุมชนทั้งกลุ่มแม่น้ำท่าจีน จ.นครปฐมร่วมพูดคุยกันเพื่อหาทางออก เพราะหากยังแก้ปัญหากันแบบเดิมๆ ทุกคนก็คงต้องพบกับความเสียหายกันอีกซ้ำแล้วซ้ำเล่า คนในชุมชนได้ร่วมกับชุมชนข้างเคียงเพื่อร่วมกันวางแผน โดยหากพื้นที่ไหนคาดว่าน้ำต้องท่วมจะเตรียมอพยพคนไปยังพื้นที่ส่วนกลางที่จัดเตรียมไว้ ส่วนเส้นทางที่คิดว่าจะจะเป็นเส้นทางสัญจรหลักจะมีการทำคันดินกัน หรือพื้นที่สำคัญ เช่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจ พื้นที่ที่มีชุมชนอยู่หนาแน่น สถานที่ราชการ จะทำระบบบล็อกน้ำเพื่อรักษาพื้นที่ และผันน้ำลงไปในพื้นที่แก้มลิงรับน้ำ โดยน้ำท่วมปี 2554 นี้ จึงมีการคาดการณ์ได้ว่า ระดับน้ำที่เข้าท่วมชุมชนจะมีมากกว่าน้ำท่วมใหญ่ เมื่อปี 2549 อีกหลาย 10 เซนติเมตร แต่ข่าวคราวที่น้ำขึ้นตระหนกนี้กลับไม่ทำให้เกิดความวิตกกังวลให้คนในชุมชนบ้านบางระกำ เพราะในชุมชนได้มีการวางแผนรับมือกับน้ำท่วมใหญ่มานานร่วมเดือน อีกทั้งยังเตรียมการโดยคาดการณ์ระดับน้ำสูงสุดไว้ถึง 1 เมตร รวมทั้งมีการจัดฝึกอบรมเพื่อสร้างอาชีพเสริมขึ้นมาในช่วงน้ำท่วม

“...มีการลองผิดลองถูกโดยการอาศัยดูจากเพื่อนบ้านบ้าง หรือชุมชนรอบข้างบ้าง และอบต. ก็มีการกิจกรรมให้ความรู้ในเรื่องการเกษตรเพื่อให้มีพืชผักสวนครัวที่สามารถนำใช้กินได้ในขณะที่น้ำท่วม...”

(สมศักดิ์ วันบรรจบ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...เรียนรู้จากการที่อบต. จัดกิจกรรมฝึกอบรมต่างๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่กับน้ำได้ เช่น ฝึกทำขนม ฝึกทำอาชีพเสริมต่างๆ...”

(ไพรัช เส็งประชา, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...อาศัยการเรียนรู้จากศูนย์สาธิตหรือศูนย์การเรียนรู้ เนื่องจากมีปราชญ์ชาวบ้านหลายคนเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน...”

(มีชัย อรุณภู, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

“...มีมูลนิธิเพื่อนพึ่งพายามยากส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง ยามเกิดเหตุภัยพิบัติฉุกเฉินทางอุทกภัย โดยเนื้อหาจะเป็นการแนะนำในการปฏิบัติตน รวมถึงการทำน้ายาล้างจานของใช้ในครัวเรือน การใช้ปุ๋ยชีวภาพ การทำเกษตรอินทรีย์ การปลูกพืชไว้ทานเองเวลาน้ำท่วม และการเลี้ยงหมูหลุม...”

(ชัชวาล ศรีปิ่นเป้า, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...เราพยายามจะวางแผนการช่วยเหลือตัวเอง โดยตอนนี้เราได้ดำเนินการให้ชุมชนฝึกอบรม หลังจากฝึกอบรมหลายครั้งแล้ว ก็เกิดการทำอะไรต่างๆ ใช้อะไร เช่น การทำสบู่ ทำยาสระผม น้ำยาล้างจาน เป็นต้น ซึ่งต้องให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองแล้ว โดยจะไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ได้...”

(สมเกียรติ สุนทรอำไพ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2556)

3. ผลการเรียนรู้

3.1 ด้านความเป็นอยู่

คนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีการปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ ดังนี้

- ถึงแม้จะประกอบอาหารกินเองในบ้าน แต่ก็มีโครงการครัวเพื่อผู้ประสบภัย ซึ่งจะมีอาหารมื้อเย็นหนึ่งมื้อแจกฟรีทุกวันให้กับผู้ประสบอุทกภัยในชุมชน นอกจากนี้ทางชุมชนก็มีโครงการส่งอาหารช่วยเหลือคนในชุมชนในเบื้องต้นด้วย โดยมีแม่บ้านช่วยกันทำอาหารเพื่อแจกคนในชุมชน ซึ่งถ้าบ้านหลังไหนไกลผู้นำชุมชนก็จะนำไปแจก ถ้าบ้านหลังไหนใกล้ก็ให้มารับอาหารเอง

- มีหน่วยงานต่างๆ ได้ส่งถุงยังชีพและน้ำเข้ามาให้ แต่ก็ได้มีการคาดการณ์กันไว้ว่าการช่วยเหลืออีกไม่นานก็คงจะน้อยลง ซึ่งก็ต้องมีการวางแผนที่จะช่วยเหลือตนเอง ในกรณีถ้าไม่มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือแล้ว ก็ต้องช่วยเหลือตัวเองให้ได้ โดยได้มีการนำเงินในส่วนต่างๆ ที่พอมีจากโครงการอื่น ปรับโครงการที่ไม่เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน มาทำในส่วนของโครงสร้างพื้นฐานชุมชนให้ดีกว่าก่อน

- ในช่วงน้ำท่วมอาชีพที่พอจะทำได้ คือ การปลูกผักบุ้งตามริมแม่น้ำ ถือว่าเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ที่ดี เพราะผักบุ้งจะขายดีและไม่เกิดความเสียหายในช่วงน้ำท่วม คนในชุมชนที่ปลูกก็จะลงเรือไปส่งตามที่ท่าเรือแล้วจะมีรถรับส่งไปขายที่ตลาดในเมืองด้วย

- การเดินทางส่วนใหญ่จะใช้เรือ ดังนั้นการเดินทางของคนในชุมชนจะใช้เรือ ในการซื้อหาอาหารหรือเดินทางไปข้างนอก แม้ระยะทางจะไกลมากและใช้เวลายาวหลายชั่วโมง

- อาชีพเรื้อรังรับจ้างเป็นอาชีพที่คนในชุมชนจะทำงานเพื่อเป็นรายได้ในยามทุกข์ยาก และถือเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอีกทางหนึ่งเพราะราคาค่าเรือจะไม่มีเรือเอาเปรียบคนทุกข์ยากเหมือนกัน

- การทำนา จากเมื่อก่อนเคยทำกันปีละ 3 ครั้ง ก็ได้มีการแนะนำให้ทำกันแค่ปีละ 2 ครั้ง โดยในฤดูที่ 3 ไม่ต้องทำ เป็นการพักดินไว้เตรียมรับน้ำท่วมในช่วงปลายปี และให้เกษตรกรหันไปทำอาชีพที่อยู่กับน้ำได้ อย่างเช่น ปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉดแทน

- ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านบางระกำจะมีประชากรจำนวนมาก แต่ก็สามารถดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ซึ่งชุมชนมีการปรับตัวในเรื่องที่อยู่อาศัยโดยมีการเตรียมศูนย์อพยพไว้ให้สำหรับบ้านที่มีชั้นเดียวและน้ำท่วมขัง

- คนในชุมชนจะพึ่งพาตนเอง โดยมีการเปลี่ยนอาชีพเป็นการหาปลา และหากินตามสิ่งที่พอมีตามวิถีชีวิตชาวบ้าน

“...เรื่องที่อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ก็ปรับตัวมานานแล้ว เนื่องจากถ้านี้เป็นที่ลุ่ม ส่วนใหญ่ปลูกบ้านสองชั้น แต่อีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดใหม่ก็มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยโดยจะอพยพย้ายไปนอกพื้นที่...”

(ณัฐวัฒน์ ชื่นอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...เบื้องต้นมีการดูว่าบ้านใดที่ไม่สามารถอยู่อาศัยได้จะมีการเคลื่อนย้ายไปยังศูนย์พักพิงส่วนทางด้านอาชีพ คือ หากบ้านไหนมีเรือก็จะนำเรือมารับจ้างในการขนส่ง...”

(สมศักดิ์ วันบรรจบ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...อาหารที่สามารถหากินได้ตลอดก็คือปลา และทางอบต. จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลและอำนวยความสะดวกในเรื่องของอาหาร ส่วนที่อยู่อาศัยก็ต้องย้ายขึ้นไปอยู่บนชั้นสอง...”

(ปัทมพร ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...การปรับตัวอีกอย่างคือน้ำมาปลาเยอะ อาหารการกินก็เลยกินแต่ปลาเป็นอาหารหลักและเป็นอาชีพได้ด้วย ซึ่งสามารถสร้างรายได้ได้...”

(ฉลอง ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...เรื่องการสัญจรเป็นปัญหาที่ใหญ่ เดินทางกันไม่ได้ ต้องหันมาใช้การเดินทางทางเรือ ...”

(บุญยืน เฟื่องพิศ, **สัมภาษณ์**, 11 มกราคม 2556)

“...ปรับเปลี่ยนชีวิตในการเดินทางจากเดินทางโดยรถยนต์ไปทำงานก็เปลี่ยนมาเป็นใช้เรือในการเดินทางแทน หรือบางทีก็อาจจะพักที่ทำงานเลย ส่วนเรื่องการกินอยู่นั้นเวลาน้ำท่วมจะไม่มีร้านค้าหรือร้านอาหาร จึงต้องรู้จักเก็บตุนอาหารเพื่อที่จะใช้ให้เพียงพอมาก และที่สำคัญ คือความปลอดภัยของชีวิตจากเหตุการณ์ไฟฟ้าช็อต เมื่อน้ำท่วมทางส่วนกลางจะรีบประสานงานกับทางไฟฟ้าเพื่อให้เข้ามาดูแลและแก้ไขให้ทันท่วงที...”

(นิตยา สุนทรศารทูล, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...ช่วงที่น้ำท่วมจะไม่มีรายได้ ก็ได้มีการตั้งครัวเพื่อทำอาหารเลี้ยงคนในชุมชน...”

(เสนห์ ปิ่นเวหา, **สัมภาษณ์**, 11 มกราคม 2556)

“...น้ำท่วมปี 2554 ที่ผ่านมา ถ้าครอบครัวไหนไม่พร้อมไม่สะดวกเรื่องการประกอบอาหาร ทางส่วนกลางก็จะประกอบอาหารแล้วไปให้ไปส่งถึงบ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต.ที่ดำเนินการและช่วยบอกว่า บ้านไหนบ้างที่ไม่สะดวก ซึ่งไม่ใช่ที่บ้านนี้ยากจนแล้วจะทอดทิ้งในชุมชนจะให้ความเสมอภาคกันเท่าเทียมกัน...”

(มานะชัย สุนทรอำไพ, **สัมภาษณ์**, 12 มกราคม 2556)

“...หันมาปลูกพืชเกษตรที่มีอายุสั้น เช่น พวกถั่ว แตง หรือดอกไม้ก็จะเป็นดาวเรือง เพราะพวกที่เป็นพืชระยะยาวที่เคยปลูก เช่น กุยช่าย กุหลาบ นั้นใช้การลงทุนเยอะและใช้ระยะเวลานานกว่าจะเก็บเกี่ยวได้ หากได้รับความเสียหายก็ต้องมาเริ่มนับหนึ่งใหม่...”

(ไพรัช เส็งประชา, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากที่เคยทำไร่พืชยืนต้นมาเป็นการทำไร่กับพวกพืชระยะสั้น เปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางการเกษตรโดยทำคันป้องกันน้ำ...”

(สุโข เพชรเกษม, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

“...ทุ้งนาจะทำกันแค่สองรอบ แล้วก็ปล่อยน้ำท่วมเลย ซึ่งก็จะทำให้ไม่เสียหายอะไรมาก โดยเมื่อก่อนจะปลูกพวกมะม่วง ชมพู่มะนาว และพวกไม้ผลต่างๆ ซึ่งจะทำให้ น้ำท่วมเสียหายหมด...”

(ชัชวาล ศรีปีนเป้า, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...การปลูกข้าวควรทำปีละสองครั้ง จะไม่ทำหนสาม เพราะว่าจะมีปัญหาความเสี่ยงและเกิดความเสียหายขึ้นได้ ส่วนการปลูกพืชผักพยายามทำคันล้อมให้พ้น แล้วก็พยายามปลูกพืชอายุไม่ข้ามปี จะทำให้สามารถเก็บเกี่ยวได้ทันก่อนช่วงที่น้ำจะมา...”

(สมเกียรติ สุทธธำไพ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...ปรับวิธีการทำอาชีพที่อยู่กับน้ำได้ หันมาปลูกผักบึงกันเยอะ ในช่วงน้ำท่วม...”

(ประณต ขำนิล, **สัมภาษณ์**, 12 มกราคม 2556)

3.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เมื่อก่อนน้ำท่วมไม่ค่อยมี จะมีก็นานๆ ครั้ง คนในชุมชนจึงคิดว่าน้ำคงไม่ท่วม จึงนิยมปลูกบ้านพื้นติดดิน แต่ตั้งแต่ปี 2549 เป็นด้วยพื้นที่ชุมชนที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม จึงถูกน้ำท่วมล้นฝั่งจากแม่น้ำท่าจีน และเกิดน้ำท่วมเกิดน้ำท่วมบ่อยเรื่อยมา ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วมและสร้างความปลอดภัยให้แก่ทรัพย์สินจึงมีคำแนะนำ คือ ในเรื่องของการขออนุญาตปลูกสร้างบ้านเรือนโดยทางอบต. จะแนะนำให้ปลูกบ้านยกพื้นได้สูง ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนลำบากน้อยที่สุด และอยู่กับน้ำได้ ทำให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในเบื้องต้น

“...ด้านทรัพย์สินจะไม่ค่อยได้รับความเสียหายมากนัก เนื่องจากบ้านแถวนี้อยู่ติดริมแม่น้ำ น้ำท่วมเป็นประจำอยู่แล้ว จึงเก็บข้าวของไว้ชั้นสูงอยู่ตลอด...”

(ไพรัช เส็งประชา, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...ทรัพย์สินส่วนใหญ่จะเก็บไว้อยู่บนที่สูง จากที่เคยยกชั้นไว้ตอนน้ำท่วมก็เอาไว้อย่างนั้นเลย ยกเว้นของที่จำเป็นจริงๆ จึงจะนำลงมาใช้ข้างล่าง...”

(มีชัย อรุณภู, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

“...เรื่องของหายจะไม่มีเลย และชาวบ้านก็มีการเตรียมทำร้านเพื่อยกของขึ้นเก็บไว้...”

(เสนห์ ปิ่นเวหา, **สัมภาษณ์**, 11 มกราคม 2556)

“...ถ้าเป็นเอกสารสำคัญจะเก็บใส่กระเป๋าไว้อย่างดี เพื่อเตรียมพร้อมต่อการเคลื่อนย้าย
...”

(ฉลอง ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...ถ้ารู้ว่าน้ำจะท่วมก็ควรที่จะเก็บของมีค่าไว้กับตัวก่อน...”

(ปณณธร ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...การปรับตัวในตอนี้ที่ทำได้ คือ การยกกร้าน ทำกร้าน โดยมีระดับน้ำปี 2554 บอกแล้ว
ว่าน้ำจะมาประมาณไหน คนในชุมชนที่ทำยกกร้านเก็บข้าวเก็บของต่างๆ ไว้ ส่วนใหญ่จะไม่เอา
สิ่งของลงมาหมด จะนำสิ่งของลงมาใช้แค่เฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น...”

(สมเกียรติ สุนทรอำไพ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...มีแนวคิดที่จะทำการป้องกัน โดยติดตั้งกล่องวงจรปิดทั้งชุมชน เพื่อดูแลคนในชุมชน
แล้วก็มีเจ้าหน้าที่ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน(อปพร.) ก็จะมีเวรออกตรวจ...”

(ณัฐวัฒน์ ชันอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...ที่ชุมชนนี้จะอยู่กันอย่างพึ่งพากัน เป็นหูเป็นตาซึ่งกันและกัน ดูแลซึ่งกันและกัน มี
ความเอื้ออาทร...”

(สุโข เพชรเกษม, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

3.3 ด้านสุขภาพ

ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้มีการวางแผน
ด้านสุขภาพของคนในชุมชนก่อนน้ำจะท่วม โดยในเรื่องของสุขภาพก่อนที่น้ำจะท่วมทางชุมชนได้
เตรียมแผนการ ดังนี้ เรื่องยารักษาโรคได้ร่วมกับทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยได้มี
การเตรียมยาที่ใช้กันเป็นประจำ นำไปแจกจ่ายให้คนในชุมชนไว้ล่วงหน้า เช่น ยาเบาหวานหรือยา
ที่กินเป็นประจำ ทางชุมชนได้มีการจัดในเรื่องยารักษาโรคไว้เรียบร้อย ส่วนปัญหาเรื่องน้ำกัดเท้า
เป็นปัญหาที่คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ก็ได้มีการนำไปแจกจ่ายให้กับคนในชุมชนไว้ใช้เมื่อน้ำท่วม
มาถึง

“...ปรึกษาโรงพยาบาล โดยทางโรงพยาบาลมีเรือเคลื่อนที่ ทางอบต.ก็ให้รถบริการ ก็จะนำชาวบ้านไปรวมเป็นจุดๆ เป็นมุมๆ ให้หมอเข้าไปตรวจ หรือแม้แต่พอหลังจากน้ำลด ก็มีทีมวิทยาลัยการพยาบาลของนครปฐมที่กำลังเรียนอยู่ ลงมาช่วยทุกครัวเรือนตรวจเยี่ยม ไม่ว่าจะด้านจิตวิทยาและด้านต่างๆ...”

(ณัฐวัฒน์ ชันอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...ผู้ใหญ่บ้านมีการช่วยลดปัญหาความเครียดให้แก่ลูกบ้านโดยการเข้าไปพูดคุยและให้กำลังใจ ส่วนทางด้านอสม. มีการเข้าไปดูแลเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ เช่น มือเท้าเปื่อย และดูแลเรื่องการกำจัดขยะ เนื่องจากพวกพืชผัก พืชสวน ไร่นามีการเน่าเปื่อยก็ยิ่งทำให้ยุ่งชุม รวมถึงการแจกถุงยังชีพ...”

(สมศักดิ์ วันบรรจบ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...อสม. จะคอยดูแลสุขภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ป่วยเรื้อรังหรือผู้ป่วยติดเตียง จะมีการไปรับยาจากโรงพยาบาลสุขภาพชุมชนหรือไม่ก็โรงพยาบาลหลวงพ่อบ้าง เพื่อนำมาแจกจ่ายให้แก่ผู้ป่วย...”

(มีชัย อรุณภู, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

“...ทางอบต. จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลเรื่องความเจ็บป่วย หากบ้านไหนมีผู้ป่วยหรือต้องการเคลื่อนย้ายก็สามารถแจ้งมาทางอบต. ได้ ทางอบต.ก็จะส่งเรือไปรับ...”

(ปัทมธร ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...มีทีมชุดอสม. ในการออกตรวจสุขภาพของชาวบ้าน...”

(ชัชวาล ศรีปิ่นเป้า, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...ด้านสุขภาพจะมีทีมอสม. ช่วยดูแล ซึ่งอสม. ของชุมชนเป็นทีมที่เข้มแข็ง จะไปช่วยกันจัดการช่วยดูแลเรื่องสุขภาพของคนในชุมชนในช่วงน้ำท่วม...”

(สมเกียรติ สุนทรอำไพ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

3.4 ด้านการสื่อสาร

ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีการรับรู้ข้อมูลน้ำท่วม ดังนี้

- ผู้นำจะเป็นที่พึ่งให้คนในชุมชน โดยจะต้องร่วมมือกันในการหาทางช่วยเหลือคนในชุมชน และนำข่าวสารไปบอกกับชาวบ้านโดยตรง พร้อมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนในชุมชน

- คนในชุมชนต้องได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับน้ำท่วมที่สามารถเชื่อถือได้และเป็นจริง ซึ่งจะช่วยให้พึ่งพาตนเองก่อนได้

- ถ้าไม่มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ คนในชุมชนก็ต้องดูแลตนเองก่อนเท่าที่ทำได้ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนสามารถอยู่รอดและผ่านพ้นวิกฤตน้ำท่วมไปได้

“...มีการใช้หอกระจายข่าวในการแจ้งประกาศเรื่องของโรงครัว การรับอาหาร แจกถุงยังชีพ หรือมีกิจกรรมต่างๆ ก็ประกาศทางหอกระจายข่าวให้ชาวบ้านได้รับทราบ ส่วนผู้นำชุมชนจะมีการโทรศัพท์ประสานกันเพื่อทำหน้าที่การกระจายข่าวไปยังลูกบ้านของตนเอง เนื่องจากน้ำท่วมจึงไม่สามารถส่งหนังสือทางราชการได้...”

(สมศักดิ์ วันบรรจบ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...ตอนที่น้ำท่วมมีการส่งสัญญาณคือการจุดพลุ เพื่อให้ชาวบ้านรู้กันว่าต้องไปช่วยกันป้องกันตามตำแหน่งพลุที่เห็น และก็มีการใช้โทรศัพท์และวิทยุสื่อสาร...”

(เสน่ห์ ปิ่นเวหา, **สัมภาษณ์**, 11 มกราคม 2556)

“...จะมีการกระจายข่าวผ่านผู้นำชุมชนและใช้หอกระจายข่าว...”

(ปัทมธร ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...ในส่วนราชการเวลาจะส่งเอกสารราชการไปยังภายนอกจะทำการส่งอีเมลล์ก่อนเพื่อความรวดเร็ว แล้วจึงส่งเอกสารตามไปที่หลัง...”

(ชัชวาล ศรีปิ่นเป้า, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...จะใช้หอกระจายข่าวในการประชาสัมพันธ์ในทุกๆ เรื่อง เพื่อให้ชาวบ้านได้รับทราบข่าวเป็นระยะๆ...”

(สุโข เพชรเกษม, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

“...รู้ข้อมูลข่าวสารจากคนภายนอกที่ติดตามสถานการณ์น้ำท่วม โดยติดตามดูทางโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีการบอกสถานะของน้ำในเขื่อนตั้งแต่เดือนนี้ถึงเดือนนี้มันมีเท่าไร ...”

(สมเกียรติ สุนทรอำไพ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...ใช้ระบบสื่อสารโดยตรง เช่น หอกระจายข่าวก็ยังสามารถใช้น้ำท่วมก็ยังสามารถใช้กันได้อยู่ ซึ่งจะประกาศให้คนในชุมชนเตรียมยกของขึ้นที่สูง หรือแม้แต่วัสดุไฟฟ้า ก็ได้ประสานกับทางไฟฟ้าให้มายกมิเตอร์ขึ้นให้พ้นน้ำ และศูนย์อพยพต่างๆ ก็ได้ประสานเรื่องไฟฟ้าด้วย...”

(ณัฐวัฒน์ ชื่นอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

3.5 ด้านภูมิปัญญา

ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ที่ต้องอยู่กับน้ำให้ได้ ต้องปรับตัว ปรับวิถีชีวิต โดยพื้นที่กว่าร้อยละ 40 ได้ถูกปล่อยให้เป็นที่รองรับน้ำ และคาดว่าพื้นที่ถึงร้อยละ 70 จะถูกท่วม ถึงแม้จะเป็นวิกฤตที่नावิตกกังวล แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่คนในชุมชนบ้านบางระกำจะต้องเตรียมรับมือกับน้ำท่วม พร้อมกับจะต้องตระหนักถึงภาวะความเปลี่ยนแปลงของโลก หากปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นทุกปี จะต้องร่วมกันหาทางแก้ไข และพร้อมที่จะปรับตัวอยู่กับน้ำให้ได้

- ได้มีการประสานความร่วมมือกันของ "เครือข่ายชมรมคนรักแม่น้ำท่าจีน" ตั้งแต่จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม ไปจนถึงจังหวัดสมุทรสาคร มีการประชุมกันทุกเดือนเพื่อหาทางออก รวมทั้งการผลักดันน้ำในแม่น้ำให้ลงสู่ทะเล โดยใช้ภูมิปัญญาชุมชน

- มีการออกแบบใบพัดสำหรับผลักดันน้ำ เป็นใบพัดใหญ่ๆ คล้ายใบพัดเรือ แต่มีแค่ใบพัดเปล่าๆ ที่ใช้มอเตอร์ ไม่มีเรือ และเมื่อนำความคิด แบบร่างใบพัดไปขอความช่วยเหลือจากกรมชลประทาน จึงได้ใบพัดผลักดันน้ำมาใช้ครั้งแรกในปี 2550 เป็นจำนวนถึง 20 ตัว

- ได้เดินเครื่องให้ใบพัดเรือดันน้ำให้ไหลเร็วขึ้น เพื่อลดปริมาณน้ำที่มาจาก จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนนทบุรี จากนั้นที่ จังหวัดสมุทรสาคร ก็จะผลักดันต่อกันไปเป็นทอดๆ อีกทั้งยังมีความร่วมมือกันระหว่าง "แม่น้ำ – คลอง - ชุมชน" โดยมีการสูบน้ำในคลองออกมาสู่มแม่น้ำเพื่อรักษาระดับน้ำเมื่อฝนตกลงมา

“...มีคนปลุกบ้านด้วยแพแล้ว มีตัวอย่างอยู่บ้านหนึ่ง เพราะว่าเขาได้ถูกน้ำท่วมเสียหายมากเมื่อปีที่แล้ว ก็เลยลงทุนสร้างเป็นบ้านอยู่ในแพ เนื่องจากที่บ้านของเขามีบ่อน้ำขนาดใหญ่ นี่คือการเปลี่ยนวิธี โดยเขาบอกว่า ถึงน้ำมายังไง เขาก็อยู่ได้ ไม่กลัว...”

(ณัฐวัฒน์ ชันอินทร์งาม, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...ส่วนใหญ่จะปรับปรุงบ้านโดยการยกใต้ถุนสูง หรือไม่ก็สร้างเป็นบ้านแพลอยน้ำไปเลย...”

(มีชัย อรุณภู, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

“...มีการทำเสื้อชูชีพจากถุงพลาสติกแบบชั่วคราว แล้วช่วงน้ำท่วมก็จะหาเรือได้ยากจึงตัดแปลงโฟมเอามาใช้ในการขนส่งโดยการนั่งบนโฟมแทนเรือ...”

(ไพรัช เส็งประชา, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...ถ้าบ้านไหนไม่มีเรือก็จะมีการใช้โฟมขนาดใหญ่เพื่อที่จะได้ขึ้นไปอยู่บนโฟมแทนเรือได้...”

(เสนห์ ปิ่นเวหา, **สัมภาษณ์**, 11 มกราคม 2556)

“...มีการถนอมอาหารเพื่อให้เก็บไว้ได้นาน เช่น การทำปลาตากแห้ง ปลาเค็ม เนื่องจากปลาจะหาได้ง่ายอยู่แล้วในช่วงน้ำท่วม...”

(ปณณธร ปิ่นทองคำ, **สัมภาษณ์**, 10 มกราคม 2556)

“...คนในชุมชนบางคนมีการปลูกผักบนผักโป่ง เพื่อทำเป็นพืชลอยน้ำ...”

(สุโข เพชรเกษม, **สัมภาษณ์**, 9 มกราคม 2556)

“...การปรับตัวเรื่องของพืชผักต่างๆ ที่เราต้องใช้ประกอบอาหาร อันนี้ต้องบอกว่าบางจุดสามารถที่จะปลูกในสภาวะยกขึ้นวางได้ เช่น ตะไคร้ ข่า กระเพรา โหระพา ใบมะกรูดหรืออื่นๆ ที่เราต้องใช้ในชีวิตประจำวัน อันนี้ปลูกลงกระถางไว้ แล้วก็ยกไว้ให้พ้นน้ำ...”

(สมเกียรติ สุนทรอำไพ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...แนะนำภูมิปัญญาในรูปแบบง่ายๆ คือ สวนครัวลอยน้ำ โดยใช้แผ่นโฟมวางบนพื้นน้ำ นำพืชผักไปปลูกบนนั้นได้เลย แล้วผูกเอาไว้ซึ่งก็จะทำให้ลอยน้ำได้แล้ว...”

(สมศักดิ์ วันบรรจบ, **สัมภาษณ์**, 8 มกราคม 2556)

“...ในศูนย์เรียนรู้มีการสร้างลักษณะแพ ซึ่งจะสามารถเลี้ยงเปิดได้ เลี้ยงไก่ไว้ในแพได้ แล้วนอกจากอาหารที่เป็นปลาแล้ว เรายังมีประเภทไข่ที่เราไม่ต้องไปหาซื้อ เราไม่จำเป็นต้องไปร้องขอถุงยังชีพใคร...”

(ชัชวาล ศรีปิ่นเป้า, **สัมภาษณ์**, 7 มกราคม 2556)

“...สิ่งที่คิดว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นมาในช่วงน้ำท่วม คือ คนในชุมชนสามารถอยู่กับน้ำได้ ไม่ว่าจะต่อเรือ ต่อแพกันเองได้...”

(กฤษณา ช่างทุ่งใหญ่, **สัมภาษณ์**, 14 มกราคม 2556)

สรุป

ชุมชนที่ 2 ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

กระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ พบว่า ผู้นำชุมชนจัดประชุมโดยร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในชุมชนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งของตนเองและชุมชนจากประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งร่วมกันหาแนวทางในการรับมือและเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยโดยการปรึกษาหารือ จากนั้นทีมงานของผู้นำแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนงานและโครงการต่างๆ ตามหน้าที่และภาระงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย ซึ่งผู้นำแต่ละคนจัดตั้งทีมงานของตนเองเพื่อแบ่งหน้าที่และลักษณะงานที่จะไปทำให้เหมาะสม แล้วจึงนำแผนงานที่ได้ร่วมกันวางไว้ไปดำเนินการปฏิบัติการ โดยมีการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือเรียนรู้จากการฝึกอบรมอาชีพ และเรียนรู้จากการจัดเวทีประชาคม และมีการติดตามและประเมินแผนปฏิบัติการ

ผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความเป็นอยู่ คนในชุมชนหาอาหารในการดำรงชีวิต เช่น การจับปลามาเป็นอาหารหลักในการดำเนินชีวิต และนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ ผู้นำชุมชนร่วมกันจัดตั้งโรงครัวขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดทำและแจกจ่ายอาหารให้แก่คนในชุมชน และติดต่อประสานงานการไฟฟ้าเพื่อยกมิเตอร์ให้สูงขึ้นจะได้พ้นระดับน้ำที่จะท่วมสูง การเดินทางได้เปลี่ยนการสัญจรทางรถยนต์ให้เป็นการสัญจรทางเรือจนกว่าน้ำจะลด มีการปรับตัวด้านของอาชีพเกษตรกรรมในเรื่องการปลูกพืชระยะยาวเป็นพืชระยะสั้นเพื่อจะได้เก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดฝึกอบรมอาชีพที่เกี่ยวกับของใช้จำเป็นในบ้านเรือนหรือเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ เพื่อสร้างรายได้และยังสามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้

2) ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีการขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้านส่วนในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมสูงมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยจากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น ผู้นำชุมชนมีการจัดเวรยามขึ้นมาดูแลความปลอดภัยทรัพย์สินภายในชุมชน พร้อมทั้งจะมีการติดตั้งกล้องวงจรปิดขึ้นมาภายในชุมชนเพื่อช่วยดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สิน

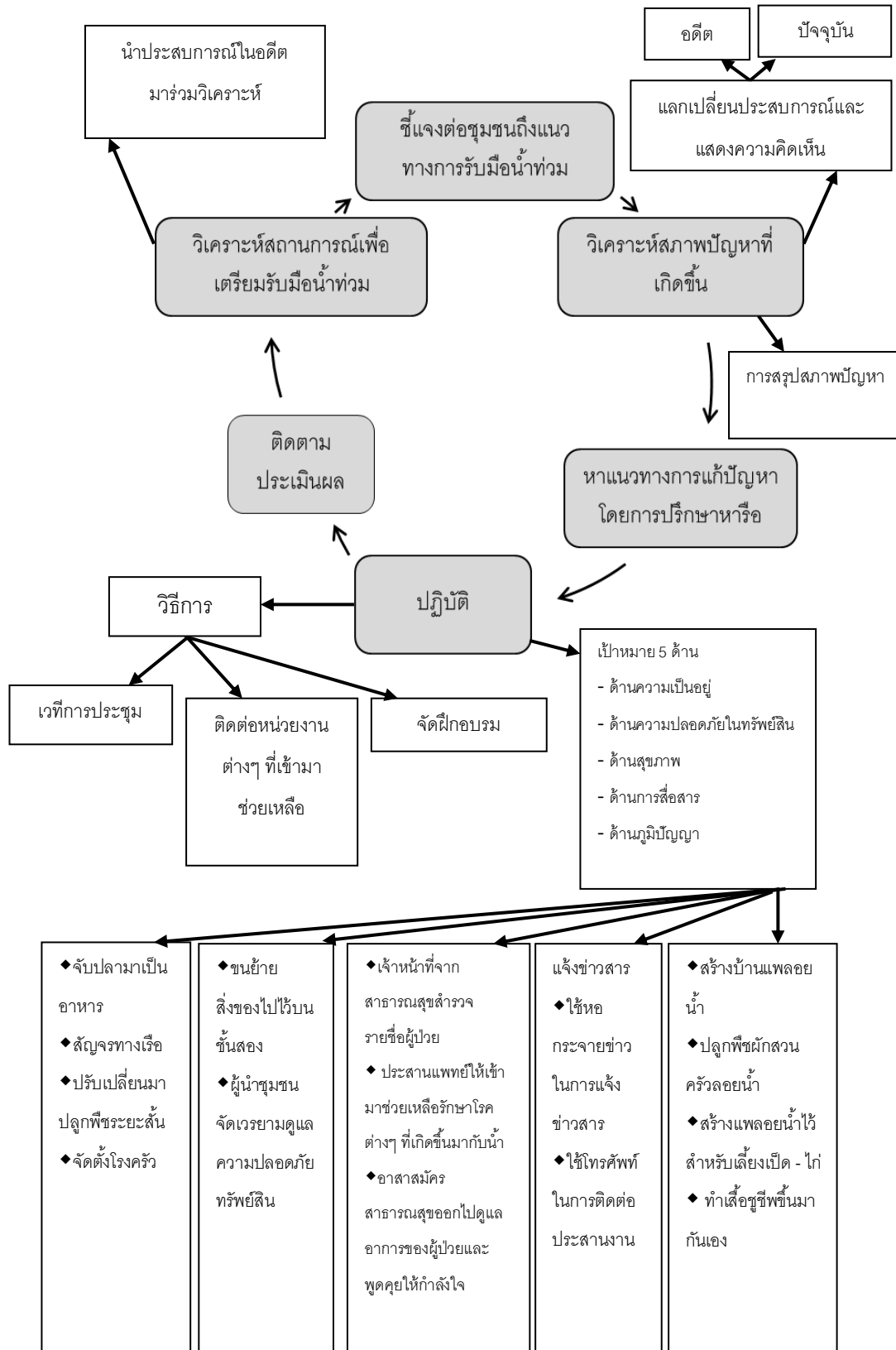
3) ด้านสุขภาพ ผู้นำชุมชนให้เจ้าหน้าที่จากสาธารณสุขเข้ามาสำรวจรายชื่อชาวบ้านที่อาจจะเป็นผู้ป่วยในกลุ่มเสี่ยงถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการไม่หนักก็นำยาไปแจกจ่ายแต่ถ้าเป็นผู้ป่วยที่

มีอาคารหนักก็ให้อพยพผู้ป่วยออกมา และมีการติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ ระหว่างเกิดอุทกภัยมีการแบ่งทีมงานของอาสาสมัครสาธารณสุขออกไปดูแลอาการของผู้ป่วยและพูดคุยให้กำลังใจ และคนในชุมชนส่วนใหญ่มีการสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

4) ด้านการสื่อสาร มีการใช้วิทยุชุมชนประกาศเตือนและให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับน้ำท่วมแก่คนในชุมชน และยังมีการบอกข่าวสารโดยตรง รวมทั้งมีการใช้โทรศัพท์และวิทยุสื่อสารในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร มีการสอบถามข้อมูลข่าวสารโดยตนเองกับผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์

5) ด้านภูมิปัญญา มีการสร้างบ้านแพลอยน้ำ ปลูกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ สร้างแพลอยน้ำไว้สำหรับเลี้ยงเป็ด-ไก่ ทำเสื่อซุงจากขวดพลาสติก สร้างเรือขึ้นมาจากโฟม สร้างส้วมลอยน้ำ มีการจุดพลุเพื่อเป็นสัญญาณเรียกรวมตัวชาวบ้านให้มาช่วยกันสร้างคันกันน้ำ และใช้แกลลอนน้ำหรือขวดพลาสติกมาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงในการทำสิ่งของลอยน้ำ

ภาพที่ 3 แผนผังการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชนบ้านบางระกำ ตำบล
บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ผลจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ของกรณีศึกษาที่ 3 คือ ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเป็นประเด็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์”

แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

ประวัติความเป็นมา

โดยเริ่มแรกนั้น ท้องที่เขตทวีวัฒนาอยู่ในการปกครองของอำเภอตลิ่งชันของจังหวัดธนบุรี โดยเป็นส่วนหนึ่งของตำบลศาลาธรรมสพน์ (เดิมเรียกว่าตำบลศาลาทำศพ) เนื่องจากตำบลนี้มีอาณาเขตกว้างขวางและมีประชากรเพิ่มขึ้น กระทรวงมหาดไทยจึงได้โอนพื้นที่ 7 หมู่บ้านทางทิศใต้ของตำบลนี้มาจัดตั้งเป็น ตำบลทวีวัฒนา ในเดือนธันวาคม 2500

ภายหลังได้มีการยุบรวมจังหวัดธนบุรีและจังหวัดพระนคร เปลี่ยนฐานะเป็นจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรี และต่อมาเปลี่ยนเป็นกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้เปลี่ยนการเรียกตำบลและอำเภอใหม่ ตำบลทวีวัฒนาจึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็น แขวงทวีวัฒนา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ต่อมาท้องที่แขวงทวีวัฒนาและแขวงศาลาธรรมสพน์ (รวมกับท้องที่แขวงฉิมพลี แขวงบางระมาด แขวงบางพรหม และแขวงบางเข็อกหนึ่ง เฉพาะทางฝั่งตะวันตกของถนนกาญจนาภิเษก) ก็ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เปลี่ยนแปลงพื้นที่เขตตลิ่งชันและจัดตั้งเขตทวีวัฒนา มีผลตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม 2541

เขตทวีวัฒนาแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 2 แขวง ได้แก่

1. ทวีวัฒนา
2. ศาลาธรรมสพน์

อาณาเขตที่ตั้ง

เขตทวีวัฒนา เป็น 1 ใน 50 เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร อยู่ในกลุ่มเขตกรุงธนเหนือ ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีลำคลองหลายสายที่สามารถนำน้ำไปใช้ในการทำสวนผลไม้ อย่างไรก็ตาม พื้นที่เกษตรเหล่านั้นกำลังถูกแทนที่ทีละน้อยด้วย

โครงการหมู่บ้านจัดสรรซึ่งเรียงรายอยู่ตามถนนสายหลักในพื้นที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำเจ้าพระยาของกรุงเทพมหานครหรือฝั่งธนบุรี สำนักงานเขตทวีวัฒนาตั้งชื่อตาม คลองทวีวัฒนา เป็นคลองที่มีความยาวมาก ไหลผ่านพื้นที่ของเขตในแนวตะวันตกเฉียงเหนือ - ตะวันออกเฉียงใต้ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีคลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับ เขตบางแคและเขตหนองแขม มีคลองบางเชือกหนัง คลองทวีวัฒนา และคลองบางไผ่เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ เขตตลิ่งชัน มีถนนกาญจนาภิเษกฝั่งตะวันออกเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอสสามพรานและอำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ภูมิประเทศ

คลองมหาสวัสดิ์ หรือ คลองชัยพฤกษ์ เป็นคลองที่เริ่มต้นจากคลองลาดบางกรวยหรือคลองบางกอกน้อย ไกล้วัดชัยพฤกษ์มาลา ไหลผ่านเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีกับเขตตลิ่งชันและเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ผ่านอำเภอฟุทธมณฑล ไปออกแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลจี่วราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม รวมความยาว 28 กิโลเมตร

สถานที่สำคัญ

1. สวนทิววนารมย์และตลาดธนบุรี
2. ถนนอุทยาน
3. พระตำหนักทวีวัฒนา
4. บ้านพิพิธภัณฑ
5. โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่
6. ที่ประสานงานชมรมรักถิ่นเขตทวีวัฒนา (โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่)
7. สำนักงานวิจัยและพัฒนาการทางทหารกองทัพเรือ

ผลที่เกิดจากอุทกภัยของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เกิดน้ำท่วม โดยมีระยะเวลาการท่วมที่ยาวนาน ซึ่งมีน้ำปริมาณมากจากจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี ได้ไหลเข้าท่วมพื้นที่ สถานการณ์ระดับน้ำบริเวณคลองทวีวัฒนา ที่ประตูระบายน้ำคลองทวีวัฒนาได้มีปริมาณน้ำเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ซึ่งบริเวณใกล้เคียง อาทิ วัดปุณณวาส เริ่มมีน้ำไหลเข้าท่วมพื้นที่บริเวณวัดแล้ว โดยทางกรุงเทพมหานครได้ประกาศเตือนให้คนในชุมชนอพยพทันที เพราะสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่เขตทวีวัฒนาเริ่มมีสถานการณ์รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากมวลน้ำจากจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานีได้ไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาจนมีปริมาณสูงแทบจะไหลผ่านแนวกำแพงเข้าท่วมบ้านเรือนที่อยู่ริมน้ำ จึงต้องให้ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา และริมคลองมหาสวัสดิ์ รีบอพยพออกจากบ้านเรือน โดยปริมาณน้ำที่สูงขึ้น จะทำให้ไหลเข้าท่วมบ้านเรือน หากไม่รีบอพยพจะได้รับความเสียหายจำนวนมาก โดยสถานการณ์มีความรุนแรงมาก ซึ่งทางเขตทวีวัฒนา ก็ได้มีการจัดเตรียมศูนย์พักพิงชั่วคราวในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานครเพื่อรองรับประชาชนแล้ว แต่ประชาชนในเขตทวีวัฒนา โดยเฉพาะที่แขวงศาลาธรรมสพน์ เกิดความกังวลโดยอยากให้เร่งการระบายน้ำในคลองมหาสวัสดิ์ เพราะอาจจะได้รับผลกระทบ เพราะประชาชนต้องใช้ชีวิตอยู่กับระดับน้ำที่สูงเกือบ 1 เมตร แต่หากมีความจำเป็นต้องเร่งการระบายน้ำเพื่อเป็นการแบ่งเบาความเดือดร้อน ก็พร้อมที่จะยอมรับ ทำให้ประชาชนบางส่วนไม่สามารถกลับเข้าไปอาศัยในบ้านได้ เพราะน้ำยังท่วมสูงอยู่ ประชาชนต้องมาอาศัยในที่พักชั่วคราว โดยน้ำท่วมที่สูงเป็นช่วงๆ ทำให้รถเล็กไม่สามารถผ่านได้ ประชาชนที่ต้องเข้า - ออกภายในชุมชน ต้องอาศัยเรือรับจ้างซึ่งมีราคาที่สูงกว่าค่าน้ำมัน ส่วนรถจีเอ็มซีของทหารที่มาให้บริการก็มีประชาชนจำนวนมากรอใช้บริการเต็มทุกเที่ยว จากผลที่เกิดจากอุทกภัย จึงนำไปสู่การแก้ปัญหาอุทกภัย ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมสูง โดยในช่วงน้ำท่วมมีการประกาศแจ้งเตือนให้เตรียมการอพยพคนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานครออกจากบ้านเรือน

เพราะมวลน้ำเนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ของประเทศได้ไหลเข้ามาถึงอำเภอบางใหญ่และอำเภอบางกรวยมากขึ้น ส่งผลให้น้ำในคลองมหาสวัสดิ์ และคลองทวีวัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะทำให้เกิดน้ำท่วมหลังเขื่อนภายใน 3 วัน สิ่งที่คนในชุมชนได้มีการเตรียมความพร้อมและทำตามข้อเสนอของประกาศ คือ ไปอยู่ที่ศูนย์พักพิงที่สำนักงานประกาศ

“...ในช่วงที่น้ำท่วมมาก ทางเขตทวีวัฒนาได้มีการประกาศว่าจะปิดศูนย์ที่ชุมชนนี้ แล้วให้อพยพไปศูนย์พักพิงจุดอื่น เพราะที่ศูนย์นี้ไม่สามารถส่งอะไรมาช่วยได้ ซึ่งไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง เพราะน้ำได้ขึ้นสูงขึ้นเรื่อยๆ...”

(โชติ แสงใสว, **สัมภาษณ์**, 16 มกราคม 2556)

“...ตอนช่วงน้ำท่วมทางเขตก็ได้เข้ามาแล้วบอกให้คนในชุมชนอพยพออกไปอยู่ที่อื่นที่มีความปลอดภัย เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน...”

(บุญชัย ทวีทรัพย์เกษม, **สัมภาษณ์**, 16 มกราคม 2556)

“...ทำการอพยพโดยทำตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่...”

(เกวลิน เลิศพินิจชนะชัย, **สัมภาษณ์**, 19 มกราคม 2556)

การดำรงชีวิตอยู่กับน้ำของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทางเลือกเดียวที่จะมีชีวิตรอด คือ ต้องมีการปรับตัวกับปัญหาน้ำท่วม ซึ่งพอทราบข่าวดังกล่าวคนในชุมชนไม่ได้แตกตื่นกับเรื่องน้ำมากนัก ขั้นตอนในการแก้ไขปัญหานี้ของชุมชนมี 2 วิธี คือ ต้องอพยพออกไปไกลๆ กับไม่ยอมออกจากชุมชนที่อยู่เลย โดยเลือกที่จะอยู่กับน้ำ สิ่งสำคัญในการอยู่กับน้ำคือ การรู้ที่จะอยู่ให้ได้ จึงมีนักวิชาการและอาสาสมัครจากภายนอกชุมชนได้ตัดสินใจเข้ามาสำรวจสถานการณ์และผลกระทบในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ หลังจากนั้นวิเคราะห์สถานการณ์และผลกระทบโดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน

“...ทางชุมชนส่วนใหญ่ไม่ยอมอพยพกัน และทางเขตก็ได้บอกกับผมว่า ถ้าคนอื่นไม่ไปลุงตู่ก็ต้องอพยพ ผมก็เลยบอกไปว่าผมจะไปได้อย่างไร ในเมื่อคนอื่นไม่ไปกัน ผมจะทิ้งไปได้ไง ผมบอกผมไปที่อื่นไม่ได้ ผมจะอยู่จนกระทั่งคนสุดท้าย ซึ่งทางเขตก็เลยบอกว่าถ้าลุงตู่ตัดสินใจแบบนี้ ลุงตู่ก็ต้องเป็นคนรับผิดชอบของเสียหายต่างๆ จะต้องรับผิดชอบทุกอย่างถ้ามีอะไรเกิดขึ้นทางเขตก็ให้หนังสือผมเซ็นเป็นคนรับผิดชอบ สุดท้ายก็สามารถอยู่ได้จนกระทั่งน้ำลด ถ้าตอนนั้น

ผมบอกไปว่าผมรับผิดชอบไม่ไหว ทางเขตก็คงไม่ให้อยู่ในชุมชนได้ ผมก็เลยบอกว่าผมยอมรับผิดชอบแล้วผมก็เซ็นยอมรับ แล้วก็สามารถอยู่กระทั่งจนจบเหตุการณ์น้ำท่วม...”

(สวัสดิ์ ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...คุณหมอกโกมาตรเป็นคนวางแผนให้กับคนในชุมชนทั้งหมด โดยเริ่มต้นจากการวางแผนในเรื่องไฟฟ้าดับ ก็ได้มีการเตรียมเครื่องปั่นไฟ และพร้อมทั้งเตรียมน้ำมันในการเอาไว้เติมเครื่องปั่นไฟให้เพียงพอ แม้กระทั่งในเรื่องของปั้มน้ำก็เตรียมไว้...”

(วีรพล ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...ผู้นำชุมชนได้ใช้เรือเพื่อนำถุงยังชีพเข้าไปแจกช่วยเหลือคนที่ไม่ยอมออกจากบ้านมาอยู่ที่ศูนย์อพยพ...”

(ภัทรา อุดมสันติสุข, **สัมภาษณ์**, 19 มกราคม 2556)

มีการให้คนในชุมชนช่วยกันคิดผ่านการหารือกับครู และผู้นำชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนจะรู้จักจุดต่างๆของชุมชน เพื่อที่จะช่วยกันค้นหาทรัพยากรในชุมชนสร้างศูนย์อพยพให้เป็นที่อยู่รอดให้ได้ และปรึกษาหารือกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา หลังจากนั้นจึงได้มีการลงมือปฏิบัติทันที โดยใช้โรงเรียนคลองมหาสวัสดิ์ที่มีอาคารสูงให้เป็นศูนย์พักพิง เพื่อเป็นจุดที่ให้คนในชุมชนได้อพยพมาอยู่อาศัย

“...ทางชุมชนมีการวางแผนระยะสั้น เพราะทราบว่าน้ำมาแล้ววางแผนก็คือขนของหนีน้ำถ้าอยู่บ้านชั้นเดียว และก็มีขายขึ้นไปอยู่ที่สูงสำหรับบ้านที่เป็นสองชั้น นำเอาเฉพาะของสำคัญๆ ขึ้นไปด้วย...”

(สวัสดิ์ ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...ในเรื่องการจัดการของในศูนย์อพยพมีระบบสต็อกของบริจาค ยา อาหาร ที่นอน และหมอน ฯลฯ...”

(โชติ แสงใสว, **สัมภาษณ์**, 16 มกราคม 2556)

“...มีการจัดการพื้นที่ในศูนย์อพยพให้เป็นสัดส่วนโดยจัดให้คนแก่และผู้ป่วยอยู่ในบริเวณที่สะดวกต่อการเคลื่อนย้าย ควรจัดให้ใกล้ห้องน้ำและใกล้ห้องพยาบาล...”

(ทูล เควิงค์, **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2556)

“...ต้องเตรียมพื้นที่ครัวหีนน้ำ ห้องพยาบาล ห้องเก็บสต็อกของ ฝ่ายต้อนรับและลงทะเบียน และฝ่ายบริหาร แล้วต้องมีการจัดระเบียบที่พักอาศัยในศูนย์อพยพ โดยมีกฎระเบียบที่ชัดเจน และสื่อกับผู้เข้าพักในศูนย์อพยพให้รับรู้ตั้งแต่ต้น...”

(ประจวบ สุขสุแพทย์, **สัมภาษณ์**, 21 มกราคม 2556)

“...ในชุมชนมีถังน้ำที่ไม่ได้ใช้ถูกทิ้งไว้อยู่ที่ท้ายโรงเรียนถูกถอด และมีอาสาสมัครมายกขึ้นไปไว้ที่ชั้น 3 เพื่อเป็นระบบน้ำสำรอง เพราะที่ชั้น 3 มีก๊อกน้ำสำหรับเด็กนักเรียนดื่ม น้ำที่โรงเรียนในกทม. ชื่อดี คือ มีระบบน้ำกรองให้ใช้ในโรงเรียนที่เป็นศูนย์อพยพ...”

(วีรพล ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

2. วิธีการเรียนรู้

คนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ส่วนมากจะไม่อพยพออกจากชุมชน โดยจะใช้โรงเรียนคลองมหาสวัสดิ์เป็นศูนย์พักพิงของชุมชน วิธีการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัยของชุมชนจะมาจากนพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ นักมานุษยวิทยา และทีมสื่ออิสระอาสา ที่ลงพื้นที่ชุมชนค้นคิดเตรียมความพร้อม โดยท่ามกลางข่าวการให้ “อพยพ” หีนน้ำท่วม ทิศทางข้อเสนอที่ให้ผู้คนในพื้นที่เสี่ยง “อพยพ” ออกจากชุมชน แต่สุดท้ายแล้วคนในชุมชนเลือกที่จะไม่อพยพ และพยายามที่จะอยู่กับน้ำให้ได้ โดยมีทีมจากภายนอกชุมชนเข้ามาช่วยเหลือคนในชุมชนด้วย แต่คนที่อพยพหีนน้ำท่วมก็จะไปพักที่บ้านญาติ ซึ่งชุมชนก็ช่วยกันสร้างศูนย์พักพิงในชุมชน เพื่อจะได้อยู่อยู่กับน้ำได้นานๆ จะได้ไม่เป็นภาระของผู้อื่น และมีการจัดฝึกอบรมอาชีพด้วย

“...คุณหมอโกมาตร เป็นคนวางแผนตั้งแต่เริ่มต้น มีการทำงานเป็นขั้นตอน เช่น วางแผนในเรื่องไฟไม่มี ได้เอาเครื่องไฟมาให้ และเตรียมทุกสิ่งทุกอย่าง แม้กระทั่งแนะนำให้เปลี่ยนมาเดินทางกันทางเรือในช่วงน้ำท่วมสูง ซึ่งช่วยทำให้คนในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้ว่าถ้าน้ำมาควรทำอย่างไร...”

(สวัสดิ์ ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยประสบมาก่อนจากในอดีต ทำให้ในช่วงเหตุการณ์น้ำท่วมสามารถพึ่งพาตนเองได้ อยู่กับน้ำได้...”

(ทูล เควิงค์, **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2556)

“...มีการฝึกอบรมอาชีพที่เกี่ยวกับของใช้จำเป็นในบ้านเรือนหรือเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและสามารถทำเป็นอาชีพเสริมได้...”

(กิตติ พูลสวัสดิ์, **สัมภาษณ์**, 21 มกราคม 2556)

“...วิธีการเรียนรู้เกิดจากการที่มีการลงมือทดลองดูที่จะพยายามปรับตัวให้อยู่กับน้ำได้จนสามารถรู้ได้ว่าพอน้ำมาควรมีการเตรียมการอย่างไรบ้าง...”

(ศิริชัย พรหมดี, **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2556)

3. ผลการเรียนรู้

3.1 ด้านความเป็นอยู่

คนในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่อยู่ริมน้ำ ดังนั้นการปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ของคนในชุมชนจึงมีความหลากหลาย ดังนี้

- คนในชุมชนส่วนใหญ่เคยใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง จึงมีเรือเตรียมพร้อมไว้สำหรับเจอเหตุการณ์น้ำท่วม พอเกิดสถานการณ์น้ำท่วมจึงเปลี่ยนการเดินทางและขนส่งมาเป็นการใช้รถเพื่อขนส่งสิ่งจำเป็นในสถานการณ์แบบนี้

- คนในชุมชนร่วมมือกันทำโป๊ะเรือไว้สำรอง ในกรณีที่ระดับน้ำสูงขึ้นจนไม่สามารถใช้รถยนต์ได้ ซึ่งจะยังสามารถส่งอาหารสิ่งของเข้ามาสนับสนุนทางคลองมหาสวัสดิ์ได้ จึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่ช่วยทำให้ศูนย์อพยพอยู่ได้ด้วย ถึงแม้ว่าจะท่วม

- ในช่วงที่เกิดน้ำท่วมขึ้นได้มีการหาปลานำมาทำเป็นอาหารหลัก เนื่องจากพื้นที่ชุมชนมีน้ำหลากก็จะมีปลามากมายในคลองนี้ คนในชุมชนก็จะเอาฉมวกมาต่อเข้ากับสายเบ็ดและรอกเบ็ด พอได้ปลาก็ปล่อยสายเอ็นและสาวปลาขึ้นมา

“...ของมาส่งที่ชุมชนไม่ได้เลยเพราะน้ำมาเยอะ ก็ต้องมีการลากเรือไปเอาของ ให้เด็กประมาณ 7 - 8 คน โดยใช้เรือที่คุณหมอบโกมาตรเอามาให้ไว้ใช้ใส่ของ ซึ่งจะช่วยกันลากทวนน้ำเพื่อไปเอาของ นำมาให้คนที่อยู่ในศูนย์...”

(สวัสดิ์ ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...จากเหตุการณ์น้ำท่วม คนในชุมชนจะใช้เรือในการเดินทาง ซึ่งวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตก็ใช้เรือในการเดินทางไปมาอยู่แล้ว...”

(กิตติ พูลสวัสดิ์, **สัมภาษณ์**, 21 มกราคม 2556)

“...มีการหาปลาเป็นอาหาร โดยคนในชุมชนนำมาเป็นอาหารในการดำรงชีวิตช่วงน้ำท่วมและก็มีแบ่งปันซึ่งกันและกัน...”

(กฤษฎา ผดุงเจริญ, **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2556)

“...คนในชุมชนอยู่กันแบบ ถ้าใครว่างก็ไปตกปลาขึ้นมาเพื่อเอามาเป็นอาหาร แบ่งปันกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งกันทำคนละไม้คนละมือ ร่วมมือกันเกิดความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน...”

(โชติ แสงใสว, **สัมภาษณ์**, 16 มกราคม 2556)

“...มีการจัดตั้งศูนย์พักพิงไว้สำหรับคนในชุมชนที่ถูกระลอกน้ำท่วมสูง...”

(เกวลิน เลิศพินิจชนะชัย, **สัมภาษณ์**, 19 มกราคม 2556)

“...มีการจัดตั้งครัวไว้เป็นจุดศูนย์กลางในการแจกจ่ายอาหารในศูนย์อพยพ...”

(วีรพล ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...ได้รับการช่วยเหลือในเรื่องอาหารการกินจากหน่วยงานภายนอก...”

(ทูล เควิงค์, **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2556)

“...หม้อแปลงไฟฟ้าตามบ้านเรือนได้มีการยกให้สูงขึ้นเหนือกว่าระดับที่จะท่วม เพราะว่าถ้าน้ำท่วมก็จะทำให้หม้อแปลงไฟฟ้าระเบิดได้...”

(ประจวบ สุขสุแพทย์, **สัมภาษณ์**, 21 มกราคม 2556)

3.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยการนำของผู้นำชุมชน ครู และนักวิชาการภายนอก ร่วมมือกับคนในชุมชนมีการช่วยกันดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สิน ดังนี้

- มีการจัดการกับระบบไฟ โดยเข้าตรวจสอบอาคารต่างๆ และช่วยกันตัดกระแสไฟ เพื่อความปลอดภัย มีการจัดเตรียมไฟสำรอง โดยค้นหาเครื่องปั่นไฟสำรอง

- ระบบน้ำ ทางชุมชนได้มีระบบน้ำสำรอง ที่สะอาดปลอดภัย ทั้งน้ำดื่ม น้ำใช้ ซึ่งองค์การอนามัยโลกกำหนดให้มือน้ำสะอาด 5 ลิตรต่อคนต่อวัน แต่ในสถานการณ์วิกฤต อาจลดน้อยลงได้

- ระบบความปลอดภัย ต้องมีการป้องกันอุบัติเหตุ คนร้าย หรือภัยซ้ำเติมอื่นๆ ต้องถ่ายรูปผู้เข้าพักในศูนย์อพยพทั้งครอบครัว เพื่อให้รู้ว่าใครเป็นใคร และหากมีเด็กพลัดหลงหรือสูญหาย ก็จะมีรูปไว้สำหรับการติดตาม

- มีอาสาสมัคร (รปภ.) ช่วยดูแลความปลอดภัยคอยตรวจตราทรัพย์สินของคนในชุมชน และแบ่งอาสาสมัครบางกลุ่มไปช่วยดูแลที่ศูนย์อพยพ

“...ทรัพย์สินมีการย้ายรถมอเตอร์ไซด์ ขึ้นไปไว้ชั้นบนที่น้ำท่วมไม่ถึง และก็มีมีการย้ายตู้เย็น ขึ้นไปไว้ด้วย...”

(สวัสดิ์ ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...คนในชุมชนมีการขนของหนีน้ำถ้าอยู่บ้านชั้นเดียว ก็ขนแทบไม่ทัน บางบ้านรถาก็ถูกน้ำท่วม ก็มีการย้ายสิ่งของที่สำคัญไปอยู่ที่สูง...”

(เกวลิน เลิศพินิจชนะชัย, **สัมภาษณ์**, 19 มกราคม 2556)

“...ใช้โรงเรียนที่เป็นตึกหลายชั้นให้เป็นที่สำหรับคนในชุมชนได้อพยพย้ายขึ้นไปอยู่ที่ชั้นสอง เพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินและใช้อาศัยอยู่ยามที่เกิดน้ำท่วมในระดับที่สูง...”

(วีรพล ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

3.3 ด้านสุขภาพ

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร มีการปรับตัวในด้านสุขภาพ ดังนี้

- แยกเด็ก คนแก่ คนป่วย และคนพิการ ออกจากพื้นที่ในชุมชนที่ถูกน้ำท่วม โดยกลุ่มคนเหล่านี้ต้องได้รับการดูแลจากแพทย์เป็นพิเศษ จัดที่พักพิงที่ปลอดภัยไม่ต้องย้ายซ้ำ ถ้าย้ายออกจากชุมชนได้ก็ควรย้ายออก

- ระบบการรักษาพยาบาล มีหน่วยดูแลผู้ป่วย แต่ถ้าเป็นผู้ป่วยที่ต้องการการดูแลต่อเนื่องจากแพทย์ ควรออกมาอยู่ที่ศูนย์พักพิงใหญ่ที่มีบุคลากรและเครื่องมือทางการแพทย์

- เตรียมความพร้อมเรื่องสถานที่ การเดินทาง และการอยู่ร่วมกันในศูนย์อพยพ ต้องช่วยให้คนในชุมชนได้ดูแลซึ่งกันและกันอย่างทั่วถึง ทั้งร่างกายและจิตใจโดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้บริการและให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพในช่วงน้ำท่วม

“...ในช่วงน้ำท่วมมีการได้รับบาดเจ็บจากเศษแก้ว สังกะสี และกระจกแตกในเวลาที่ยังไปเดินในน้ำแล้วไม่ใส่รองเท้าก็เหยียบสิ่งเหล่านี้จนเกิดบาดแผล ซึ่งก็จะช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน...”

(สวัสดิ์ ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...มีการประสานให้เจ้าหน้าที่จากสาธารณสุขเข้ามาช่วยดูแลการทำแผลและเตรียมยาไว้ให้กับคนในชุมชนด้วย...”

(วีรพล ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...มีการสำรวจเพื่อขนย้ายคนที่เจ็บป่วยและคนท้องให้ออกมาอยู่ที่ศูนย์อพยพ ซึ่งจะมีการดูแลเป็นพิเศษ...”

(โชติ แสงใสว, **สัมภาษณ์**, 16 มกราคม 2556)

“...มีหน่วยแพทย์เข้ามารักษาดูแลในเรื่องเจ็บป่วยและความเครียดของคนในชุมชน...”

(บุญชัย ทวีทรัพย์เกษม, **สัมภาษณ์**, 16 มกราคม 2556)

3.4 ด้านการสื่อสาร

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร มีระบบการสื่อสารที่ดีดังนี้

- ภายในศูนย์และเชื่อมโยงกับภายนอก เพื่อขอการสนับสนุนและความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น

- มีการเตรียมการและประกาศข่าวให้ชาวบ้านเตรียมการที่จะอพยพ โดยได้มีการกำหนดแล้วว่าจะให้ไปอยู่ที่ไหน

- มีการเตรียมจัดหาถุงยังชีพ พอเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมขึ้นก็ได้มีการนัดหมายสื่อสารจุดที่จะให้ไปรับถุงยังชีพ โดยต้องแจกจ่ายถุงยังชีพให้ทั่วถึง

- มีการหารถที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงหรือหาเรือเพื่อที่จะเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านและบอกข่าวสารชาวบ้านโดยตรง

- มีการคิดเตรียมการประสานกับทางราชการ เพื่อรับข้อมูลข่าวสารและขอความช่วยเหลือในช่วงน้ำท่วม

“...ใช้สื่อโทรทัศน์ในการขอความช่วยเหลือโดยออกข่าวของสทรยุทธ และวันรุ่งขึ้นก็ได้มีทหารเรือเอาเครื่องสูบน้ำเข้ามาสูบน้ำออกให้...”

(กฤษฎา ผดุงเจริญ, **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2556)

“...การสื่อสารจะมีหัวหน้าทางฝ่ายราชการคอยดูแล ทำการติดต่อสื่อสารกับชุมชน เพื่อคอยอำนวยความสะดวกในช่วงน้ำท่วม...”

(สวัสดิ์ ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...เมื่อมีข่าวสารน้ำท่วมที่จำเป็นเร่งด่วนเข้ามานั้น ผู้นำชุมชนจะเป็นคนที่คอยกระจายข่าวให้กับคนในชุมชนรับรู้ข่าวสารกันอย่างทั่วถึง และมีการบอกต่อส่งข่าวสารซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน...”

(กิตติ พูลสวัสดิ์, **สัมภาษณ์**, 21 มกราคม 2556)

“...แจ้งข่าวสารและเตรียมการที่จะอพยพให้ชาวบ้านย้ายออกไปอยู่ที่ที่ไม่ถูกน้ำท่วมเพื่อพักอาศัยชั่วคราวซึ่งก็ได้มีการจัดตั้งศูนย์พักพิงขึ้นทั้งภายในพื้นที่ของชุมชนหรือนอกเขตพื้นที่เพื่ออพยพชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วมสูงมาพักอาศัยอยู่ชั่วคราว...”

(วีรพล ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

3.5 ด้านภูมิปัญญา

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ในช่วงน้ำท่วมมีการคิดในเรื่องของภูมิปัญญาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับในด้านความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นซึ่งจะลำบากจึงมีการสร้างสิ่งของขึ้นมาเพื่อบรรเทาทุกข์ในช่วงน้ำท่วม ดังนี้

- ทำร่องน้ำรอบบ้าน เพื่อป้องกันน้ำทะเลาะ ซึ่งก็ช่วยป้องกันน้ำได้พอสมควร
- มีระบบสุขาภิบาล เช่น สุขาคเคลื่อนที่จาก กทม. สุขาลอยน้ำ และเก้าอี้สุขา
- มีระบบการกำจัดขยะ โดยต้องมีเรือขนขยะเข้าไปเก็บขยะเป็นระยะๆ

“...สร้างส้วมลอยน้ำขึ้นมา เนื่องจากช่วงนั้นสุขาในแต่ละบ้านถูกน้ำท่วมเสียหาย จึงสร้างส้วมลอยน้ำท่วมขึ้นมาใช้กันชั่วคราวในชุมชน...”

(ทูล เควิงค์, **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2556)

“...สร้างสุขาขึ้นมา โดยทำมาจากเก้าอี้เพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน...”

(กิตติ พูลสวัสดิ์, **สัมภาษณ์**, 21 มกราคม 2556)

“...ทำคันดินป้องกันน้ำท่วมรอบๆ ชุมชน พร้อมทั้งทำเป็นร่องน้ำรอบบ้าน พอน้ำท่วมคันดินกั้นน้ำก็เอาอยู่ น้ำก็จะถูกสกัดกั้นก่อนเข้าท่วมชุมชนในบางส่วน...”

(วีรพล ลิ้มตระกูล, **สัมภาษณ์**, 15 มกราคม 2556)

“...น้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสียจากเหตุน้ำท่วม จึงมีการใช้ฮีเอ็มบอลเพื่อป้องกันน้ำเสีย

...”

(กฤษฎา ผดุงเจริญ, **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2556)

สรุป

ชุมชนที่ 3 ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

กระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ พบว่า ผู้นำชุมชนร่วมกับนักวิชาการภายนอกชุมชน ทำการสำรวจสถานการณ์และผลกระทบในชุมชน หลังจากนั้นร่วมกันวิเคราะห์ถึงสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบัน เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาและเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย จากนั้นจึงนำแผนงานที่ได้ร่วมกันวางไว้ไปดำเนินการปฏิบัติการ พร้อมทั้งมีการจัดการฝึกอบรมอาชีพเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ขณะที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ และติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่องโดยผู้นำชุมชนและนักวิชาการภายนอกชุมชน

ผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความเป็นอยู่ ผู้นำชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์พักพิงภายในพื้นที่ของชุมชนเพื่ออพยพชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วมสูงมาพักอาศัยอยู่ชั่วคราว มีการจัดตั้งโรงครัวขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดทำและแจกจ่ายอาหารให้แก่คนในชุมชน และติดต่อประสานงานการไฟฟ้าเพื่อยกมิเตอร์ให้สูงขึ้นจะได้พ้นระดับน้ำที่จะท่วมสูง ส่วนการเดินทางได้เปลี่ยนการสัญจรทางรถยนต์ให้เป็นการสัญจรทางเรือจนกว่าน้ำจะลด นอกจากนั้นยังมีการจัดฝึกอบรมอาชีพที่เกี่ยวกับของใช้จำเป็นในบ้านเรือนหรือเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ เพื่อสร้างรายได้ และในแต่ละบ้านมีการเตรียมเรือเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน

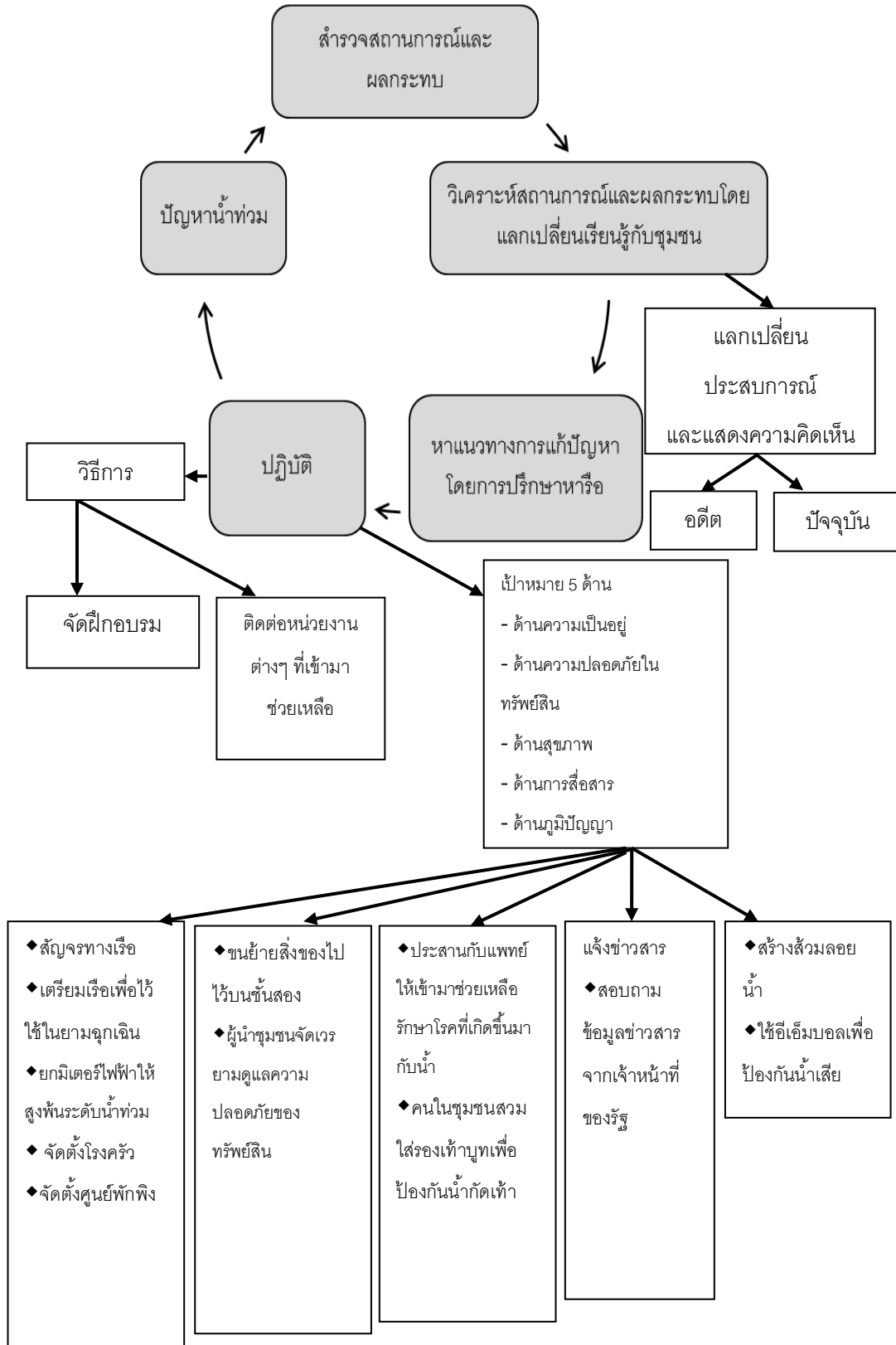
2) ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีการขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้าน ผู้นำชุมชนมีการจัดเวรยามขึ้นมาดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินภายใน

3) ด้านสุขภาพ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีการสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัด มีการติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ

4) ด้านการสื่อสาร มีการบอกข่าวสารโดยตรง รวมทั้งมีการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร มีการสอบถามข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์

5) ด้านภูมิปัญญา ทำเลื้อยซี่พจากขวดพลาสติก สร้างส้วมลอยน้ำ และมีการใช้อีเอ็มบอลเพื่อป้องกันน้ำเสีย

ภาพที่ 4 แผนผังการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวง
ศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

สรุป

ชุมชนทั้ง 3 แห่ง

กระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ พบว่า ผู้นำชุมชนมีการจัดประชุมเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกับคนในชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งสังเกตสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น แล้วหาแนวทางการแก้ปัญหาในการรับมือเพื่อเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยโดยการปรึกษาหารือ และกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทุกคนได้รับทราบ เพื่อนำไปปฏิบัติตาม โดยคนในชุมชนยังได้เรียนรู้จากการฝึกอบรมต่างๆ เช่น จัดฝึกอบรมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับของใช้จำเป็นในบ้านเรือนหรือเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ เพื่อสร้างรายได้และยังสามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้ พร้อมทั้งมีการติดตามและประเมินแผนปฏิบัติการ

ผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความเป็นอยู่ คนในชุมชนมีการจับปลาเป็นอาหารหลักในการดำเนินชีวิต และนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ ผู้นำชุมชนร่วมกันจัดตั้งโรงครัวขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดทำและแจกจ่ายอาหารให้แก่คนในชุมชน และติดต่อประสานงานการไฟฟ้าเพื่อยกมิเตอร์ให้สูงขึ้นจะได้พ้นระดับน้ำที่จะท่วมสูง การเดินทางได้เปลี่ยนการสัญจรทางรถยนต์ให้เป็นการสัญจรทางเรือ จนกว่าน้ำจะลด มีการปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชระยะยาวเป็นพืชระยะสั้นเพื่อจะได้เก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรได้รวดเร็วขึ้น และในแต่ละบ้านมีการเตรียมเรือและเสื้อชูชีพไว้ให้พร้อมสำหรับการใช้งาน

2) ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีการขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้านส่วนในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมสูงมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยจากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น ผู้นำชุมชนมีการจัดเวรยามขึ้นมาดูแลความปลอดภัยทรัพย์สินภายในชุมชน

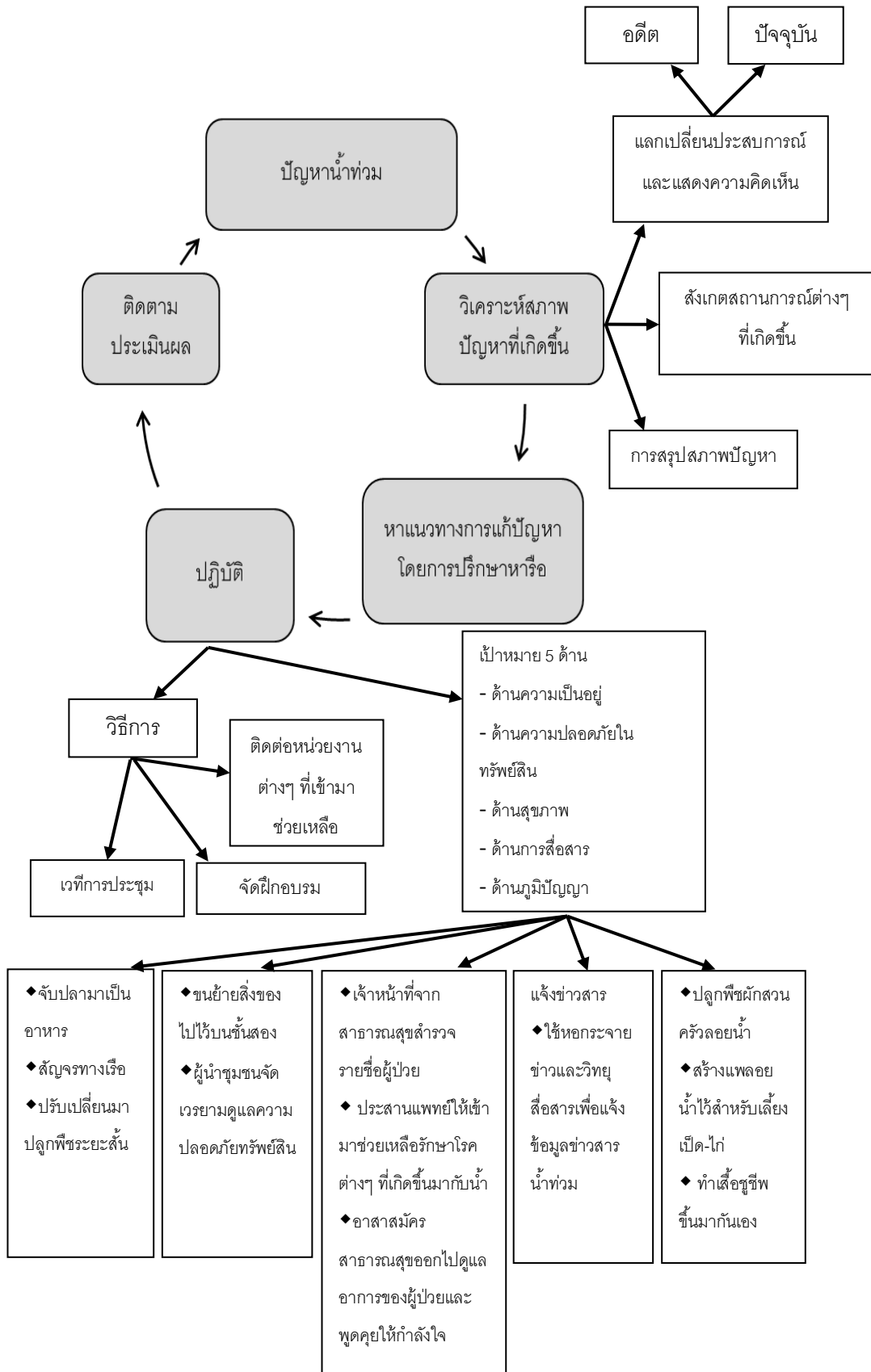
3) ด้านสุขภาพ ผู้นำชุมชนให้เจ้าหน้าที่จากสาธารณสุขเข้ามาสำรวจรายชื่อชาวบ้านที่อาจจะเป็นผู้ป่วยในกลุ่มเสี่ยงถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการไม่หนักก็นำยาไปแจกจ่ายแต่ถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการหนักก็ให้อพยพผู้ป่วยออกมา และมีการติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ ระหว่างเกิดอุทกภัยมีการแบ่ง

ทีมงานของอาสาสมัครสาธารณสุขออกไปดูแลอาการของผู้ป่วยและพูดคุยให้กำลังใจ และคนในชุมชนส่วนใหญ่มีการสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

4) ด้านการสื่อสาร มีการใช้วิทยุชุมชนประกาศเตือนและให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆเกี่ยวกับน้ำท่วมแก่คนในชุมชน และยังมีการบอกข่าวสารโดยตรง รวมทั้งมีการใช้โทรศัพท์และวิทยุสื่อสารในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร มีการสอบถามข้อมูลข่าวสารโดยตนเองกับผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์

5) ด้านภูมิปัญญา มีการสร้างบ้านแพลอยน้ำ ปลูกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ สร้างแพลอยน้ำไว้สำหรับเลี้ยงเบ็ด-ไก่ ทำเสื่อชูชีพจากขวดพลาสติก สร้างเรือขึ้นมาจากโฟม สร้างส้วมลอยน้ำ

ภาพที่ 5 แผนผังสรุปการเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของทั้ง 3 ชุมชน

ตอนที่ 2 ผลการเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์กรณีศึกษาชุมชนทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร แล้วนำผลที่ได้มาเป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อจัดทำคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง โดยนำเสนอให้อยู่ในรูปของความเรียง แล้วนำคู่มือที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความหมายของอุทกภัย 2) สาเหตุของการเกิดอุทกภัย 3) ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย 4) ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย และ 5) การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย เพื่อใช้เป็นประเด็นในการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2556 ณ ศาลาประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหมด 10 ท่าน ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2556 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหมด 10 ท่าน ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2556 ณ ที่ทำการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหมด 10 ท่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 1 นำมาทำเป็นร่างคู่มือมี 5 องค์ประกอบ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายของอุทกภัย

ความหมายของอุทกภัย คือ ภัยที่เกิดจากน้ำท่วม หรือเกิดจากสภาวะที่น้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำเข้าท่วมบ้านเรือน ก่อให้เกิดความเสียหายและอันตรายแก่ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน

2. สาเหตุของการเกิดอุทกภัย

สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากธรรมชาติ มีสาเหตุ ดังนี้

1. ฝนตกหนักจากพายุ ฝนฟ้าคะนอง เป็นพายุที่มีปริมาณฝนตกหนักมาก จนทำให้พื้นที่ที่อยู่ในที่ต่ำเกิดน้ำท่วม

2. ผลจากน้ำทะเลหนุน น้ำทะเลมีระดับสูงขึ้นจนน้ำเอ่อล้นตลิ่ง ทำให้เกิดน้ำท่วม

3. ฝนตกหนักในป่าบนภูเขา ปริมาณน้ำบนภูเขามาก และไหลเชี่ยวอย่างรุนแรงลงสู่ที่ราบเชิงเขา ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน

สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากการกระทำของมนุษย์

1. เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า
2. การขยายเขตเมืองรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่ลุ่มต่ำ
3. การก่อสร้างขวางทางน้ำธรรมชาติ
4. การสร้างทางระบายน้ำของถนนไม่เพียงพอ
5. การบริหารจัดการน้ำที่ไม่ดี

3. ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย

ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย มีปัญหาดังนี้

1. น้ำท่วมอาคารบ้านเรือน และพื้นที่ทางการเกษตรเสียหาย รวมถึงคนและสัตว์อาจเสียชีวิตได้

2. เส้นทางคมนาคมถูกตัดขาด ทำให้การเดินทางไม่สะดวก

3. ระบบสาธารณูปโภคได้รับความเสียหาย เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์

4. ทำให้เกิดโรคระบาดที่มากับน้ำ และเกิดความเครียด สุขภาพจิตเสื่อม

4. ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย

ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย มีดังนี้

1. องค์กรในระดับชุมชน เช่น อบจ. อบต. เทศบาล และสำนักงานเขต เป็นต้น จัดประชุมผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาอุทกภัย พร้อมทั้งหาวิธีการรับมือต่ออุทกภัย

2. ในที่ประชุมจะร่วมกันหาแนวทางการแก้ปัญหาจะได้นำไปวางแผนและแบ่งหน้าที่งานในการรับมือต่ออุทกภัย

3. โดยหัวหน้างานแต่ละฝ่ายดำเนินการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้รับมอบหมาย มีการกระจายงานเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการรับมือต่ออุทกภัย

4. หลังจากนั้นติดตามและประเมินผลแผนงาน

5. การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

5.1 ด้านความเป็นอยู่

การปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ มีดังนี้

- มีการหาอาหารในการดำรงชีวิต เช่น จับปลาที่มากับน้ำมาใช้ในการทำอาหาร
- จัดตั้งโรงครัวเพื่อจัดทำและแจกจ่ายอาหาร
- ปรับตัวในด้านการเดินทางมาใช้ในการเดินทางโดยเรือ
- จัดฝึกอบรมอาชีพให้แก่คนในชุมชน เช่น ทำน้ำยาล้างจาน ยาสระผม เป็นต้น

5.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

การปรับตัวในด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีดังนี้

- ควรขนย้ายสิ่งของที่มีค่าไปไว้บนที่สูง
- ควรปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยจากชั้นเดียวให้เป็นสองชั้น
- ผู้นำชุมชนจัดเวรยามคอยดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินของคนในชุมชน
- คนในชุมชนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินของตนเองและเพื่อน

บ้านข้างเคียง

5.3 ด้านสุขภาพ

การปรับตัวในด้านสุขภาพ มีดังนี้

- ผู้นำชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทำการสำรวจรายชื่อของคนในชุมชนที่เป็นผู้ป่วย เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดเตรียมยาและแจกจ่ายยาให้แก่ผู้ป่วย

- มีการประสานกับแพทย์เพื่อให้การรักษาโรคต่างๆ ที่มากับน้ำให้กับคนใน
- ควรจัดตั้งทีมงานอาสาสมัครสาธารณสุขช่วยดูแลอาการเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ

สำหรับผู้ประสบอุทกภัย

- คนในชุมชนต้องสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

5.4 ด้านการสื่อสาร

การปรับตัวในด้านการสื่อสาร มีดังนี้

- ผู้นำชุมชนใช้วิทยุชุมชนและวิทยุสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับ
อุทกภัย

- ติดต่อประสานงานให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน

- คนในชุมชนใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารและขอความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชน

- คนในชุมชนควรสอบถามข้อมูลด้วยตนเองจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้าน

อุทกภัย

- ติดตามสถานการณ์อุทกภัยจากโทรทัศน์

5.5 ด้านภูมิปัญญา

การปรับตัวในด้านภูมิปัญญา มีดังนี้

- สร้างบ้านแพลอยน้ำ โดยการใช้ไม้ไผ่ในการสร้างตัวบ้านและต่อพื้นบ้านเป็นแพ และใช้
แกลลอนน้ำผูกติดล้อมรอบตัวแพเพื่อเป็นการช่วยพยุงตัวให้สามารถลอยน้ำได้ดียิ่งขึ้น

- ปลูกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ คือ การปลูกพืชผักสวนครัวบนแพที่ลอยน้ำ หรือนำกระบะ
ใส่ดินที่ปลูกพืชผักสวนครัวไปวางไว้บนแพ

- สร้างแพลอยน้ำเพื่อใช้สำหรับการเลี้ยงเบ็ดและไก่

- ประดิษฐ์เสื้อชูชีพด้วยตนเองโดยใช้ถุงยังชีพมาตัดเป็นตัวเสื้อ แล้วนำขวดพลาสติกใส่ใน
ถุงและมัดให้แน่น หลังจากนั้นนำไปใส่ที่ด้านหน้าและด้านหลังของเสื้อ

จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชน
เพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง ทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่
ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบล
บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลา
ธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีประเด็นในการสนทนามีองค์ประกอบ 5
ด้าน ดังนี้ 1) ความหมายของอุทกภัย 2) สาเหตุของการเกิดอุทกภัย 3) ปัญหาที่เกิดจาก
อุทกภัย 4) ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย และ 5) การเรียนรู้เพื่อปรับตัว
ต่ออุทกภัย สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. ความหมายของอุทกภัย

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า ความหมายของอุทกภัยในคู่มือมีความถูกต้องครบถ้วน และชัดเจนดี มีเนื้อหาที่ครอบคลุม และเข้าใจง่าย เป็นประโยชน์กับผู้อ่านคู่มือเล่มนี้ แต่ควรปรับภาษาในบางคำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และควรเป็นภาษาที่ไม่เป็นทางการจนเกินไป จนคนที่อ่านความหมายของอุทกภัยในคู่มือเล่มนี้เข้าใจได้ยากจนเกินไป ในภาพรวมเป็นความหมายที่ดี ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ ดังนี้

“...ความหมายของอุทกภัยในคู่มือพออ่านแล้ว โดยรวมมีความถูกต้องและครอบคลุม ความหมายของคำว่า “อุทกภัย” แล้ว...”

(นักวิชาการพัฒนาชุมชนตำบลหัวไผ่)

“...ควรปรับภาษาในบางคำให้เข้าใจได้ง่าย เช่น คำว่า “อุทกภัย ให้เป็น น้ำท่วม” เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้อ่านแล้วเข้าใจได้ง่ายขึ้น...”

(รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...เป็นความหมายที่สั้น กะทัดรัด แต่สามารถเข้าใจได้ง่าย...”

(ชาวบ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...ในคู่มือมีความหมายของอุทกภัยที่ครอบคลุมแล้ว สามารถเข้าใจได้ง่าย มีความเหมาะสม...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ)

“...ภาษาที่ใช้ในความหมายของอุทกภัยเข้าใจง่าย และถูกต้องชัดเจน...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...เป็นความหมายที่ถูกต้อง และเข้าใจง่าย...”

(ชาวบ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...ความหมายของอุทกภัยในคู่มือมีความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์แล้ว...”

(ประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เป็นความหมายที่สามารถเข้าใจได้ง่าย...”

(กรรมการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...ความหมายเข้าใจได้ง่าย และเป็นประโยชน์กับผู้ที่ได้อ่านความหมายในคู่มือนี้...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

2. สาเหตุของการเกิดอุทกภัย

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า สาเหตุของการเกิดอุทกภัยทั้งจากธรรมชาติ และจากการกระทำของมนุษย์ มีความถูกต้อง ครบคลุม และชัดเจนเป็นอย่างดี เป็นประโยชน์ต่อคนที่ได้อ่านคู่มือเล่มนี้ แต่ควรปรับเนื้อหาให้ สั้นลง และยังได้ใจความที่สำคัญอยู่ ซึ่งโดยภาพรวมในประเด็นสาเหตุของการเกิดอุทกภัย ครบคลุมแล้ว เนื้อหาในประเด็นนี้มีความเหมาะสมมีใจความที่สำคัญที่สามารถทำให้ผู้ที่อ่าน คู่มือนี้เข้าใจได้ง่าย โดยภาพรวมแล้วสาเหตุของการเกิดอุทกภัยครบถ้วนสมบูรณ์ ตามที่ ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ ดังนี้

“...ถูกต้อง และชัดเจนดี ไม่ได้นอกเหนือไปจากประเด็นสาเหตุของการเกิดอุทกภัย...”

(ครูการศึกษาออกโรงเรียนตำบลหัวไผ่)

“...สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ เนื้อหา โดยรวมดี และถูกต้อง รวมทั้งเป็นประโยชน์สำหรับคนที่ได้อ่านคู่มือเล่มนี้...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...ในส่วนของสาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากการกระทำของมนุษย์ ควรปรับให้มีเนื้อหาที่ สั้นๆ แต่เข้าใจง่าย ไม่ควรใส่รายละเอียดเยอะเกินไป...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...เนื้อหาสาเหตุของการเกิดอุทกภัยมีความถูกต้อง และชัดเจน โดยมีความครอบคลุมใน ประเด็นนี้...”

(ครูการศึกษาออกโรงเรียนตำบลบางระกำ)

“...สาเหตุของการเกิดอุทกภัยในคู่มือเล่มนี้ มีเนื้อหาที่เข้าใจได้ง่าย...”

(อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน)

“...สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ โดยรวมมี เนื้อหาที่เหมาะสม และครบถ้วน...”

(นักวิชาการพัฒนาชุมชนตำบลบางระกำ)

“...ถูกต้อง และชัดเจน เป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจ...”

(รองประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ เนื้อหาโดยรวมถูกต้อง มีประโยชน์...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งพิรุฬห์ธรรม)

“...สาเหตุของการเกิดอุทกภัยมีเนื้อหาที่เข้าใจง่าย และครอบคลุม...”

(กรรมการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

3. ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย มีความถูกต้อง ซึ่งในช่วงที่เกิดน้ำท่วมจะมีปัญหาในเรื่องของการสัญจร โดยพอหลังจากน้ำท่วมแล้วจะทำให้การสัญจรจะไม่ค่อยสะดวก ถนนขรุขระเสียหาย สร้างความเสียหายให้กับพืชผลทางการเกษตร มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งในคู่มือได้ระบุปัญหานี้อยู่ด้วย รวมทั้งการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์หรือไฟฟ้าก็มีสะดุดหรือใช้งานไม่ได้บ้าง ควรเพิ่มปัญหาในด้านการประกอบอาชีพในคู่มือ โดยในตอนน้ำท่วมไม่สามารถทำนา ทำสวนได้ รวมทั้งอาชีพต่างๆ หยุดชะงัก และอาชีพรับจ้างทั่วไปจะขาดรายได้ เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ได้สร้างความเสียหายให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะอาหารการกินอะไรต่างๆ ซึ่งน้ำท่วมต้องใช้เวลาเป็นปีกว่าความเสียหายของพืชผลทางการเกษตรและบ้านเรือนจะฟื้นฟูกลับมาได้หมด โดยน้ำที่ไหลมาเร็ว และแรงดันของน้ำที่ทะลักเข้ามาจะทำความเสียหายรุนแรงกว่าปล่อยให้ น้ำค่อยๆ ไหลเอ่อขึ้นมาเองตามธรรมชาติ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ ดังนี้

“...ในคู่มือมีความถูกต้องในเรื่องของปัญหาคมนาคม ซึ่งก็ต้องยอมรับสภาพให้ได้ว่า ในเมื่อน้ำท่วมมันหนีไม่ออกแล้ว ก็ต้องอยู่ตามวิถีที่ต้องอยู่ร่วมกับน้ำ...”

(รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...คู่มือเล่มนี้ยังไม่มีเนื้อหาปัญหาในเรื่องของการกินอยู่ต่างๆ ซึ่งก็ต้องมีการปรับในเรื่องของการกินอาหาร จะไม่ค่อยได้ซื้ออาหารกินเอง เพราะขาดอาชีพ ทำให้ขาดรายได้ แต่ต้องมีภาระค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น โดยมีการเปลี่ยนจากที่เคยซื้อของกินในตลาดราคาแพงหรือสิ่งที่เราอยากกิน มาเป็นต้องกินในสิ่งที่มันมีอยู่...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...คู่มือได้กล่าวถึงปัญหาในเรื่องของการสัญจร ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในช่วงน้ำท่วม เพราะ จากที่เคยสัญจรไปมาสะดวกใช้ระยะเวลาไม่นาน แต่พอน้ำท่วมก็สัญจรไปมาลำบากใช้ระยะเวลานาน ซึ่งต้องหันมาใช้เรือเป็นพาหนะ จะต้องมีความอดทนสูงในช่วงน้ำท่วม...”

(ชาวบ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...สามารถเพิ่มปัญหาน้ำท่วมในเรื่องสร้างความเสียหายให้กับพืชผลทางการเกษตร เช่น ข้าว พืช ผัก และต้นไม้ต่างๆในคู่มือนี้ได้...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...สามารถเพิ่มปัญหาในเรื่องของความสะดวกราบรื่นน้อยลงได้ หรือการดำเนินความสะดวกต่างๆ ต้องใช้ความอดทนซึ่งจากที่เคยอยู่แอร์ก็ไม่ได้อยู่แอร์ในช่วงน้ำท่วมในคู่มือเล่มนี้ได้...”

(รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...ปัญหาในเรื่องการสัญจรถือได้ว่าเรื่องใหญ่เลย เดินทางไม่ได้ ต้องใช้การเดินทางทางเรือเป็นเนื้อหาที่ถูกต้องในคู่มือนี้...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ)

“...คู่มือเล่มนี้มีเนื้อหาที่ถูกต้องเกี่ยวกับน้ำท่วมโดยจะสร้างความเดือดร้อนในเรื่องของที่อยู่อาศัย ถนนหนทางต่างๆ เสียหายไปกับกระแสน้ำที่ท่วมมา...”

(อาสาสมัครป้องกันภัยพลเรือน)

“...คู่มือนี้ควรเพิ่มปัญหาในเรื่องของอาชีพที่ไม่มีระหว่างน้ำท่วม เพราะน้ำท่วมนานมากท่วมตั้งแต่เดือนตุลาคม กว่าที่จะแห้งก็เข้าสู่เดือนกุมภาพันธ์ ระยะเวลาคือท่วมที่หลัง แต่น้ำข้างท่วมนาน...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...เพิ่มปัญหาไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ทำให้ขาดรายได้ในช่วงน้ำท่วม ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นจะมีราคาแพงขึ้นในช่วงน้ำท่วมไปในคู่มือด้วย...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...ในช่วงน้ำท่วมก็เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย เนื่องจากสารเคมีที่ไหลมากับน้ำเพิ่มไปในคู่มือได้...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เกิดปัญหาในด้านที่อยู่อาศัย การเป็นอยู่ในช่วงน้ำท่วมจะอยู่กันอย่างลำบาก ซึ่งบางส่วนจะอยู่กันไม่ได้ต้องอพยพย้ายออกไปอยู่ข้างนอก การช่วยเหลือบางที่ยังมีความล่าช้ามีเนื้อหาในคู่มือที่ถูกต้อง...”

(กรรมการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

4. ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย ในคู่มือมีเนื้อหาที่ถูกต้องโดยชุมชนจะมีการจัดประชุมผู้นำชุมชนโดยใช้ประสบการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตมาปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้นอยู่ในตอนนั้น เพื่อหาทางรับมือและเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย จากนั้นให้ชาวบ้านได้เตรียมความพร้อมและปฏิบัติตาม พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลด้วย เพื่อจะได้กลับมาดูถึงความผิดพลาด โดยจะได้ปรึกษาหารือกันใหม่ว่า ความผิดพลาดเกิดจากตรงไหน ในคู่มือเล่มนี้สามารถเพิ่มการร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักวิชาการภายนอกชุมชนด้วยเพื่อร่วมกันหาวิธีการในการรับมือและเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย และต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ข่าวสารสถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับน้ำท่วมให้ชาวบ้านได้รับทราบโดยนักวิชาการภายนอก ผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ก็มีความจำเป็นในการรับข่าวสารไปในคู่มือด้วย พร้อมทั้งมีการติดตามประเมินแผนการปฏิบัติโดยนักวิชาการภายนอกและผู้นำชุมชน ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ ดังนี้

“...คู่มือเล่มนี้มีการกล่าวถึงการประชุมชี้แจงและค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชน เช่น บ้านไหนน้ำท่วมบ้าง จะมีการสำรวจข้อมูลผู้ที่ประสบอุทกภัยและกั้นของบประมาณจากส่วนกลาง มาเพื่อเตรียมการรับมือกับน้ำท่วมเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องในเรื่องขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...ใช้ประสบการณ์ที่เคยถูกน้ำท่วมบ่อยครั้ง ก็จะทำให้มีประสบการณ์ในการเตรียมการอย่างไรเมื่อเกิดน้ำท่วมเนื้อหาข้อมูลนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัยได้...”

(ครูการศึกษาออกโรงเรียนตำบลหัวไผ่)

“...คู่มือเล่มนี้มีการเชื่อมโยงการใช้ประสบการณ์ที่เคยเจอมาในอดีตมาปรับใช้กับเรื่องขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่อน้ำท่วม...”

(ชาวบ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ และติดตามข่าวสารฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ เพื่อจะได้เตรียมการได้ถูกต้องตามสถานการณ์ไว้ในคู่มือได้...”

(ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนตำบลหัวไผ่)

“...กระบวนการเรียนรู้นอกจากจะมีการจัดประชุมผู้นำชุมชนและการวิเคราะห์แล้ว ในคู่มือควรเพิ่ม กระบวนการในการแจ้งข่าวสารให้กับคนในชุมชนด้วยเพื่อจะได้มีการร่วมมือกัน ซึ่งต้องมีการแจ้งข่าวสารอยู่ในขั้นตอนนี้ด้วย...”

(นักวิชาการพัฒนาชุมชนตำบลบางระกำ)

“...กระบวนการการเรียนรู้มีการจัดประชุมผู้นำ วิเคราะห์ จัดทีมการทำงาน และควรเพิ่มกระบวนการในการแจ้งข่าวสารให้กับคนในชุมชนเกี่ยวกับการร่วมมือป้องกันระงับภัยในคู่มือนี้...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ)

“...คู่มือนี้มีเนื้อหาที่ถูกต้องซึ่งมีผู้นำชุมชนประชุมกัน จัดเวทีประชุมกันบ่อยๆ ว่าน้ำจะมาเป็นการเตรียมความพร้อมในระดับผู้นำ แต่ว่าพอถึงคราวเหตุการณ์เฉพาะหน้าเข้าจริงๆ จะเป็นหน้าที่ของชาวบ้านจะต้องร่วมกันรับผิดชอบ และก็จะระดมแรงกันง่ายมาก เพราะทุกคนอยากจะทำเอาตัวรอดเหมือนกัน ถ้าผู้นำไม่รอดลูกบ้านก็ไม่รอด...”

(กรรมการชุมชนบ้านบางระกำ)

“...การเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนรุ่นใหม่ๆ จะไม่มีประสบการณ์กับน้ำท่วม ซึ่งในคู่มือควรมีเนื้อหาในเรื่องที่ต้องอาศัยผู้ที่อายุมากๆ จะทันกับเหตุการณ์น้ำท่วม คนรุ่นใหม่ที่ไม่เรียนและทำมาหากินนอกพื้นที่จะอยู่กับน้ำไม่ค่อยได้ จะกลับมาจับพ่อแม่ให้ย้ายไปอยู่ข้างนอกทั้งๆ ที่พ่อแม่ไม่อยากไป เพราะพ่อแม่อยู่กันได้ แต่ช่วงหลังจะไม่มีรอยต่อช่วงที่อยู่กับน้ำ ซึ่งคนรุ่นใหม่จะอยู่กับน้ำได้ยาก...”

(ชาวบ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...ในคู่มือนี้จะช่วยให้คนรุ่นใหม่รู้ว่าต้องศึกษาจากประสบการณ์ในอดีต ของผู้เฒ่าผู้แก่ ปู่ย่า ตายาย ซึ่งจะคล้ายๆ เหมือนทำการฉีดวัคซีนให้กับเด็กให้มีภูมิคุ้มกัน เด็กรุ่นใหม่จะยังไม่ค่อยมีภูมิคุ้มกันเรื่องน้ำท่วม คือ ยังไม่รับรู้ ไม่เคยรู้ว่าต้องเรียนรู้อย่างไร ต้องอยู่ยังไง เรื่องนี้เหมือนเป็นวัคซีนให้กับเด็ก...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะบอกว่าปรับตัวอยู่ไม่ได้ ลำบาก ซึ่งคนสมัยก่อนอยู่กับน้ำได้ เหมือนกับกรณีที่ว่าพอไฟดับก็จะอยู่กันไม่ได้ ร้อน ไฟก็ไม่มียุง แต่คนรุ่นก่อนอยู่ตะเกียง พัดลมก็ไม่มี แอร์ก็ไม่มี แต่ก็อยู่กันได้ จึงต้องให้คนรุ่นใหม่ต้องมีการเรียนรู้จากคู่มือนี้ในเรื่องอยู่กับน้ำท่วมให้ได้...”

(อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน)

“...พอกันธิรูปล็อกเมตรครึ่ง พอกันเสิร์จน้ำก็ผุดๆ มา เอาไม่อยู่ แค่คืนเดียวน้ำขึ้นมาเร็วมาก ซึ่งคลองที่นี้เป็นพื้นที่ที่เตี้ย แต่ได้มีการสู้กับน้ำ ซึ่งสู้ถึงที่สุดก็เอาไม่อยู่ ทำการกันบ้าน กันที่ต่างๆ มีการได้รับแจ้งข่าวว่าน้ำจะมา ซึ่งทำให้ต้องเตรียมตัวให้เร็วร้อยซึ่งเพิ่มเนื้อหาตรงนี้ไปในคู่มือได้...”

(กรรมการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...คู่มือมีความถูกต้องโดยในช่วงน้ำท่วมพอน้ำจะมา ควรแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านได้รับรู้ ...”

(ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...สามารถเพิ่มขึ้นแรกต้องช่วยเหลือตนเองก่อน พอหลังจากนั้นจะมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือลงไปคู่มือได้...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เพิ่มการติดตามข่าวสารในช่วงที่เกิดน้ำท่วม โดยสำนักงานเขตต้องแจ้งข่าวสารน้ำท่วมเข้ามาด้วยกัน พร้อมทั้งต้องเฝ้าดูสถานการณ์น้ำที่ประตูระบายน้ำในคู่มือด้วยได้...”

(ประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เพิ่มใส่ประสบการณ์ที่เคยเจอน้ำท่วมกันมาแล้ว ต้องใช้ประสบการณ์ที่เคยประสบกันมาว่าควรเตรียมการอย่างไร ทำให้รู้หลักการในช่วงน้ำท่วมกันพอสมควรไปคู่มือนี้...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งพิรุฬห์ธรรม)

5. การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

5.1 ด้านความเป็นอยู่

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า คู่มือเล่มนี้ในเรื่องของการปรับตัวด้านความเป็นอยู่มีเนื้อหาที่ถูกต้อง ชัดเจน โดยต้องจับปลาเป็นอาหารหลักในการดำเนินชีวิต ผู้นำชุมชนร่วมกันจัดตั้งโรงครัวขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดทำและแจกจ่ายอาหารให้แก่คนในชุมชน ปรับเปลี่ยนการสัญจรทางรถยนต์ให้เป็นการสัญจรทางเรือจนกว่าน้ำจะลด ปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชระยะยาวเป็นพืชระยะสั้น เช่น ผักบุ้ง ผักคะน้า เป็นต้น เพื่อจะได้เก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนั้นควรจัดฝึกอบรมอาชีพที่เกี่ยวข้องของใช้จำเป็นในบ้านเรือนหรือเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ เพื่อสร้างรายได้และยังสามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้ และในแต่ละบ้านควรเตรียมเรือและเสื้อชูชีพไว้ให้พร้อมสำหรับการใช้งาน เนื้อหาการปรับตัวด้านความเป็นอยู่ในคู่มือเล่มนี้มีรายละเอียดในเรื่องอาหารซึ่งส่วนใหญ่คนในชุมชนจะเน้นไปในทางหาปลาเพื่อนำมาเป็นอาหาร และในชุมชนสัญจรทางเรือแทนการการสัญจรทางรถยนต์ จัดฝึกอบรมอาชีพ เช่น ทำน้ายาล้างจาน ยาสระผม เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างรายได้ขณะที่ประสบอุทกภัย ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ ดังนี้

“...ตอนน้ำท่วมอาหารการกินก็จะอุดมสมบูรณ์ดี ซึ่งส่วนใหญ่จะหนักไปทางปลา เพราะหาได้ง่ายที่สุดในตอนนั้นเป็นเนื้อหาที่นำไปใส่ในคู่มือได้ถูกต้อง...”

(ชาวบ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...ในคู่มือมีเนื้อหาที่ถูกต้องในเรื่องของการปรับสภาพให้อยู่ได้กับน้ำท่วม โดยจากที่เคยใช้รถในการสัญจร แต่ในช่วงนั้นก็ต้องหันมาใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจรแทน...”

(พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...การเดินทางในช่วงที่เกิดน้ำท่วมต้องใช้เวลาเดินทางทางเรือเป็นหลักเป็นข้อมูลที่ต้องการในการปรับตัวด้านความเป็นอยู่ของคู่มือเล่มนี้...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...ในคู่มือมีเนื้อหาของการฝึกอบรมอาชีพต่างๆ ที่พอจะทำได้ในช่วงน้ำท่วม เช่น ทำน้ายาล้างจาน ยาสระผม และเย็บปักถักร้อยต่างๆ เพื่อจะได้เป็นการเพิ่มอาชีพเสริมให้ประชาชนเป็นข้อมูลนำไปใช้ได้จริงในช่วงน้ำท่วม...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...เตรียมเรือให้พร้อม เพื่อใช้ในการสัญจรในช่วงน้ำท่วม และต้องเตรียมเสื้อชูชีพไว้ให้พร้อมด้วยสามารถนำไปเป็นเนื้อหาของคู่มือได้...”

(รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...อาชีพที่มาในช่วงน้ำท่วมจะมีการจับปลาที่มีมากเนื้อหานี้ในคู่มือมีความถูกต้อง...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ)

“...การจัดตั้งโรงครัวเพื่อเป็นศูนย์กลางไม่แน่ใจว่าจะทำให้ชาวบ้านเคยตัวหรือเปล่า แต่เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือเบื้องต้น ณ. วันนั้นที่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมก็ควรใส่เนื้อหานี้ไว้ในคู่มือเล่มนี้...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...เนื้อหาที่ถูกต้องในคู่มือ คือ ช่วงน้ำเยอะจะใช้เรือได้ ให้การเข้าออกและสัญจรสะดวกขึ้น...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...ควรใส่เนื้อหาในเรื่องปรับเปลี่ยนการปลูกพืชให้เป็นพืชระยะสั้น เพื่อจะได้เก็บเกี่ยวให้ทันก่อนที่น้ำจะท่วมไว้ในคู่มือ...”

(ชาวบ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...คู่มือมีเนื้อหาการสัญจรที่ถูกนำท่วมสูงควรหันมาสัญจรกันทางเรือที่ถูกต้อง...”

(รองประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...สามารถเพิ่มการเดินทางเข้า - ออกชุมชนจะลำบากมาก แต่ก็สามารถเดินทางได้โดยทางรถไฟได้ด้วยลงไปคู่มือ...”

(กรรมการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เพิ่มเรื่องในชุมชนจะมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ส่วนหนึ่งก็อพยพย้ายไปไปอยู่ที่ศูนย์อพยพไว้ในคู่มือ...”

(ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เพิ่มคนในชุมชนจะรับจ้างประกอบอาชีพเพื่อรับจ้าง เพื่อเป็นรายได้ในช่วงน้ำท่วมในคู่มือ...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

5.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า การปรับตัวด้านความปลอดภัยในทรัพย์สินในคู่มือนี้มีความถูกต้อง โดยมีการขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้าน ส่วนในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมสูงควรปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยจากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น ผู้นำชุมชนจัดเวรยามขึ้นมาดูแลความปลอดภัยทรัพย์สินภายในชุมชน ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ ดังนี้

“...คู่มือนี้มีเนื้อหาถูกต้องโดยทรัพย์สินที่มีค่าต้องย้ายขึ้นชั้นบนของบ้าน แต่ส่วนที่ย้ายไม่ทันก็ต้องยอมให้จมน้ำไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเฟอร์นิเจอร์ที่ค่อนข้างหนักและพืชผลทางการเกษตรที่เก็บเกี่ยวไม่ทัน...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...คู่มือได้กล่าวถึงเนื้อหาให้ทางชุมชนต้องสอดส่องดูแลโดยอาจจะให้เจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบ สอดส่องดูแล ขับเรือผ่านไปผ่านมา จะได้เป็นการตรวจจับขโมยได้อีกทางหนึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสม ในช่วงน้ำท่วม...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...ข้อเสนอแนะในด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน อยากจะให้ในคู่มือระบุเนื้อหาให้เป็น บ้านสองชั้นเกือบทุกหลัง...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...หลายพื้นที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง คือ การปลูกบ้าน รื้อบ้านเก่ายกระดับใหม่ ที่อยู่อาศัยยกให้สูงขึ้น จากบ้านชั้นเดียวเป็นสองชั้น บางพื้นที่มีทุนถมดินเข้าและให้สูงกว่าเดิมในคู่มือมีเนื้อหาในส่วนนี้เป็นข้อมูลที่ถูกต้อง...”

(นักวิชาการพัฒนาชุมชนตำบลบางระกำ)

“...ในคู่มือควรมีเนื้อหานี้ คือ ในแต่ละพื้นที่เกือบทุกบ้านจะถูกน้ำท่วมหมด ซึ่งก็จะทำการยกบ้านให้สูงขึ้น...”

(กรรมการชุมชนบ้านบางระกำ)

“...ถ้าได้ข้อมูลที่ไม่แน่นอน ก็จะประเมินสถานการณ์ไม่ได้ เช่นในปี 2554 ที่ว่าน้ำจะมาไม่เยอะ เพราะติดคำว่า “เขาอยู่” ที่นี้เข้าใจผิดกลายเป็นว่าเขาอยู่ในพื้นที่เอาน้ำมาอยู่ในพื้นที่ เลยอยู่กับน้ำตั้ง 4 เดือน อยู่ยาวนานด้วย ทำให้เตรียมการขนย้ายของขึ้นไปไว้บนที่สูงไม่ทัน ดังนั้น ในคู่มือควรมีข้อมูลในส่วนนี้...”

(ครูการศึกษาออกโรงเรียนตำบลบางระกำ)

“...คู่มือมีเนื้อหาที่ถูกต้องโดยนำสิ่งของเครื่องใช้ที่สำคัญและมีค่าย้ายขึ้นไปอยู่ชั้นบนของบ้าน และไม่ควรมีการอพยพไปอยู่ข้างนอกกัน เพราะเป็นห่วงบ้าน ส่วนคนแก่ต้องอพยพไปอยู่ข้างนอกตั้งแต่ตอนน้ำท่วมแรกๆ...”

(ประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เฟอร์นิเจอร์และสิ่งของที่อยู่ในบ้านที่มีขนาดใหญ่ต่างๆ จะเสียหายหมด ควรขนย้ายทรัพย์สินเหล่านี้ไปไว้ในที่สูงหรือในพื้นที่ที่น้ำไม่ท่วมตั้งแต่ต้นสามารถใส่เนื้อหาไว้ในคู่มือได้...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...ในคู่มือมีเนื้อหาที่ถูกต้องโดยควรช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินทั้งบ้านของตนเองและเพื่อบ้านที่อยู่รอบข้าง...”

(กรรมการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เนื้อหาในคู่มือที่ถูกต้อง คือ บางบ้านต้องปรับเปลี่ยนที่อยู่ให้เป็นบ้านสองชั้น เพราะไม่สามารถอาศัยอยู่ได้เลยในช่วงน้ำท่วม...”

(ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เพิ่มเนื้อหาโดยบ้านส่วนใหญ่จะเป็นบ้านสองชั้นอยู่แล้ว ซึ่งในช่วงน้ำท่วมจะสามารถอาศัยอยู่อยู่ที่ชั้นสองของบ้านได้ไปในคู่มือ...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งพิรุฬห์ธรรม)

5.3 ด้านสุขภาพ

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า คู่มือเล่มนี้มีเนื้อหาการปรับตัวด้านสุขภาพที่ถูกต้อง ซึ่งควรให้เจ้าหน้าที่จากสาธารณสุขเข้ามาสำรวจรายชื่อชาวบ้านที่อาจจะเป็นผู้ป่วยในกลุ่มเสี่ยงถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการไม่หนักก็นำยาไปแจกจ่าย แต่ถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการหนักก็ให้อพยพผู้ป่วยออกมา และติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ ระหว่างเกิดอุทกภัยมีการแบ่งทีมงานของอาสาสมัครสาธารณสุขออกไปดูแลอาการของผู้ป่วยและพูดคุยให้กำลังใจ และคนในชุมชนส่วนใหญ่ควรสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า เนื้อหาในคู่มือในเรื่องการปรับตัวด้านสุขภาพควรติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ เช่น ไข้เลือดออก ไข้หวัด เป็นต้น ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ดังนี้

“...ในด้านสุขภาพในคู่มือเล่มนี้มีความถูกต้อง โดยในช่วงน้ำท่วมส่วนใหญ่มีการเจ็บป่วยด้วยโรคไข้หวัดและไข้เลือดออก รวมทั้งสุขภาพจิต ก็ควรมีหมอเข้าไปดูแลรักษาโรคที่มาทับน้ำเหล่านี้...”

(รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...โรคน้ำกัดเท้าก็เป็นอีกโรคที่จะมากับน้ำในช่วงน้ำท่วม ดังนั้นควรสวมใส่รองเท้าบูทไว้ใช้ในช่วงน้ำท่วม เพื่อป้องกันน้ำกัดเท้าเป็นเนื้อหาที่ถูกต้องในคู่มือเล่มนี้...”

(ชาวบ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...สามารถเพิ่มเนื้อหาเรื่องของความเครียดซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง โดยควรจัดหมอบทางนี้เข้าไปดูแลโดยอบต. ซึ่งต้องประสานกับทางสาธารณสุขในคู่มือนี้ได้...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...ด้านสุขภาพควรเตรียมเรื่องของยารักษาโรคต่างๆ โดยเฉพาะชาวบ้านที่มีโรคประจำตัวต้องดูแลเป็นพิเศษ ใส่เนื้อหาส่วนนี้ไว้ในคู่มือนี้ถูกต้องแล้ว...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ)

“...สามารถเพิ่มเนื้อหาการเตรียมยารักษาโรคเกี่ยวกับสัตว์มีพิษ เพราะว่าเวลาน้ำท่วมสัตว์เหล่านี้ก็จะมีที่อยู่ก็จะมาหลบซ่อนอยู่กับมนุษย์ โดยเฉพาะงูที่มีทองแดงๆ ตัวสีชมพูๆ มีจุดดำๆ คืองูมอด ถ้าเวลากัดจะทำให้ตายได้ และควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์มีพิษที่มาพร้อมกับน้ำท่วมในคู่มือนี้...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...คนส่วนใหญ่จะเป็นโรคเครียดมากกว่าโรคอื่น เป็นโรคของความกังวล จากข่าวสารที่เราได้รับจากสื่อโทรทัศน์ หรือจากหน่วยงานต่างๆ บางครั้งบอกว่าน้ำมาน้อยก็ไม่เครียด แต่พอบอกว่าน้ำมาเยอะก็จะเริ่มเครียด วิตกกังวล ควรมีการดูแลเป็นพิเศษและเพิ่มในคู่มือเล่มนี้เป็น การให้ความรู้...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...เนื้อหาคู่มือที่ถูกต้อง คือ โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ที่เกิดในช่วงน้ำท่วม ได้แก่ น้ำกัดมือเท้า เปื่อยต่างๆ และที่สำคัญจะเกิดความเครียด ควรมีแพทย์เข้าไปให้ความช่วยเหลือและดูแลเป็นพิเศษ...”

(รองประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...ในคู่มือมีเนื้อหาเรื่องสารเคมีที่ทำให้น้ำเน่าเสียจะทำให้เกิดโรคน้ำกัดเท้าเพราะต้องเดินลุยน้ำ ควรสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้าที่ถูกต้อง...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...สามารถเพิ่มเนื้อหาที่ควรเตรียมซื้อยาจากข้างนอกในพื้นที่ที่น้ำไม่ท่วมหรือขอจากหน่วยแพทย์ที่ตั้งอยู่บนทางคู่ขนานลอยฟ้าให้พร้อมในยามฉุกเฉินไว้ในคู่มือได้...”

(ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...ในคู่มือควรมีเนื้อหาที่มีจุดรวมศูนย์กลางไว้เป็นที่นัดหมายเพื่อให้ไปรับสิ่งของและยารักษาโรคต่างๆ...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งพิรุฬห์ธรรม)

5.4 ด้านการสื่อสาร

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า ในคู่มือเล่มนี้การปรับตัวด้านการสื่อสารมีข้อมูลที่ต้อง โดยใช้วิทยุชุมชนประกาศเตือนและการบอกข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับน้ำท่วมแก่คนในชุมชน รวมทั้งใช้โทรศัพท์และวิทยุสื่อสารในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร และติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ ดังนี้

“...ในด้านการสื่อสารของคู่มือเล่มนี้ จะให้อบต. สื่อสารผ่านผู้นำชุมชนเพื่อจะได้ไปแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ชาวบ้านได้เตรียมพร้อม...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...ข้อเสนอเพิ่มเติมจากเหตุการณ์น้ำท่วมที่นำไปใส่ในคู่มือ โดยในช่วงน้ำท่วมทีวีก็ยังคงดูได้ โทรศัพท์ก็ยังสามารถใช้ได้ สื่อไม่ขาด ไฟฟ้าก็ยังมา ดูหนังดูละครได้เหมือนเดิม เพียงแต่จำกัดบริเวณที่อยู่อาศัย...”

(ชาวบ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...หน่วยงานราชการต้องให้ข้อมูลที่แน่นอน โดยพอน้ำมาจะได้มีการนั่งคุยกันว่าจะทำกันอย่างไร ซึ่งจะทำให้รู้ว่าน้ำจะท่วมไหมจะเยอะแค่ไหน และมีกระจายข่าวสารในหอกระจายข่าวของชุมชนสามารถเพิ่มในคู่มือได้...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...ผู้นำท้องถิ่น กำนัน และผู้ใหญ่บ้านต้องกระจายกันไปเพื่อส่งข้อมูลข่าวสารน้ำท่วมให้ชาวบ้านรับรู้เป็นเนื้อหาที่สามารถเพิ่มในคู่มือได้...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...เรื่องข้อมูลข่าวสารในคู่มือเล่มนี้ควรสื่อสารไปยังหน่วยงานต่างๆ ต้องบอกให้ตรงกับความเป็นจริง จะทำให้คนที่รับฟังข่าวไม่เครียด โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่จะมีความเครียดมาก...”

(ชาวบ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...เนื้อหาในคู่มือนี้ถูกต้องโดยมีการใช้หอกระจายข่าวในชุมชนกระจายข้อมูลข่าวสารในช่วงน้ำท่วม...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...คู่มือควรมีการกล่าวถึงภาครัฐต้องยอมรับความจริง ถึงยังก็ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสไว้ โดยปล่อยให้ น้ำไหลไปตามธรรมชาติ ถ้าไปกั้นแล้วคิดว่าอยู่ทั้งหมด ก็จะกลายเป็นความเสียหายที่เยอะ...”

(ครูการศึกษาออกโรงเรียนตำบลบางระกำ)

“...เพิ่มการใช้อินเทอร์เน็ต เพราะในช่วงน้ำท่วมส่งข้อมูลข่าวสารให้ทางราชการจะใช้อินเทอร์เน็ตเป็นหลัก แต่ในกรณีไฟดับใช้วิธีการเดินทางไปส่งสาร ถ้าเกิดว่ามีข่าวสารก็เดินทางไปส่งด้วยตนเองในคู่มือเล่มนี้ได้...”

(นักวิชาการพัฒนาชุมชนตำบลบางระกำ)

“...ในคู่มือมีเนื้อหาที่ถูกต้องโดยควรมีเรื่องตำรวจตรวจตราดูอย่างรวดเร็วและแจ้งข่าวสาร...”

(กรรมการชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...คู่มือมีเนื้อหาที่เพิ่มได้โดยการสื่อสารไฟฟ้าไม่ดับ น้ำไม่ตัด โทรศัพท์ยังสามารถใช้ติดต่อได้ ยกให้สูงขึ้น...”

(ประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เพิ่มเนื้อหาถ้าไฟไม่ดับ ต่อไปนะ อยู่ได้หมด น้ำท่วมยังไงก็อยู่ได้ พอเวลาน้ำท่วมไฟฟ้าขอให้มายกให้สูงในคู่มือได้...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...ควรมีรถทหารและจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือ พร้อมทั้งให้ข่าวสารสถานการณ์น้ำด้วยเป็นเนื้อหาที่เหมาะสมในคู่มือนี้...”

(รองประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

5.5 ด้านภูมิปัญญา

ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดเห็นว่า การปรับตัวด้านภูมิปัญญาในคู่มือเล่มนี้มีความถูกต้อง ชัดเจน โดยควรสร้างบ้านแพลอยน้ำ ปลุกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ สร้างแพลอยน้ำไว้สำหรับเลี้ยงเปิด - ไข่ ทำเชื้อชื้อจากขวดพลาสติก สร้างเรือขึ้นมาจากโฟม การปรับตัวด้านภูมิปัญญาในคู่มือเล่มนี้มีเนื้อหาที่ตรง และถูกต้องในเรื่องการทำเชื้อชื้อจากขวดพลาสติก แต่ไม่ควรใส่การสร้างอาชีพให้คนในชุมชน เพื่อสร้างรายได้เสริมในประเด็นนี้ สามารถเพิ่มสร้างลอยน้ำ และใช้อีเอ็มบอลเพื่อป้องกันน้ำเสีย ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอไว้ ดังนี้

“... เชื้อชื้อก็ก็เป็นสิ่งที่สำคัญมีการประดิษฐ์เชื้อชื้อโดยใช้วัสดุที่เหลือใช้ เช่น ขวดพลาสติก เป็นต้นเป็นเนื้อหาที่ถูกต้องในคู่มือเล่มนี้...”

(ครูการศึกษาออกโรงเรียนตำบลหัวไผ่)

“...ไม่ควรใส่การประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ในช่วงน้ำท่วมลงในเนื้อหาประเด็นนี้ในคู่มือ เพราะจะอยู่ในประเด็นขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...คู่มือมีข้อมูลบอกในส่วนนี้โดยใช้โฟมลูกใหญ่มาติดเครื่องยนต์ เพื่อใช้สัญจรไปมาสามารถบรรทุกทุกคนได้ถึง 10 คน ปรับเปลี่ยนเป็นเรือได้เลย เพราะบางบ้านไม่ใช่เรือ จะใช้โฟมแทนเรือเลย แต่ต้องใช้กาวเทปสีน้ำตาลมาปิดล้อมรอบกันไม่ให้โฟมแตกเวลาไปชุกกับอะไร...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...ที่ไปดูงานที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) แล้วนำมาใช้ได้จริงในช่วงน้ำท่วม คือ การปลุกพืชในตะกร้า โดยใส่ในตะกร้าพลาสติกที่สานไว้แล้ว แล้วนำดินใส่ตะกร้า แล้วก็ปลุกพืช แล้วสามารถนำไปแขวนไว้ในที่สูงได้ ปลุกได้แต่พืชระยะสั้น พืชจำพวกถั่ว สามารถทำให้มีพืชพวกนี้กิน ในคู่มือมีเนื้อหาส่วนนี้แล้ว โดยในปี 2554 อยากรักษาข้าวผัดกระเพราะมากๆ แต่หากกระเพราะไม่ได้ ซึ่งทุกวันนี้ยังกินข้าวผัดกระเพราะไม่เลิกเลย...”

(นักวิชาการพัฒนาชุมชนตำบลบางระกำ)

“...สามารถเพิ่มการใช้โฟมสำหรับหนุ่นรถได้ แต่ต้องใช้ในกรณีที่น้ำไม่สูงหรือลึก โดยต้องมีฟุ่นคอยประคองไว้ในคู่มือได้ด้วย...”

(กรรมการชุมชนบ้านบางระกำ)

“...โฟมลอยน้ำ ขวดพลาสติก และก้านกล้วย ที่สามารถลอยน้ำได้ นำมาทำเป็นแพลอยน้ำได้เป็นเนื้อหาที่สามารถนำมาใช้ในคู่มือนี้ได้...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...เนื้อหาด้านภูมิปัญญาในคู่มือที่ถูกต้อง ส่วนใหญ่ก็จะสร้างเรื่องที่ทำด้วยโฟม เพราะในช่วงนั้นไม่เพียงพอต่อคนในชุมชนจริงๆ...”

(ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...ในช่วงน้ำท่วมส่วนมากจะใช้โฟม จึงต้องซื้อโฟมเก็บไว้ใช้ลอยน้ำได้ ซึ่งมีในคู่มือได้...”

(ประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

“...เพิ่มเนื้อหาในคู่มือนี้ได้โดยการทำน้ำหมักชีวภาพ น้ำอีเอ็ม เพราะในช่วงน้ำท่วมจะใช้ประโยชน์ได้เยอะ เป็นปุ๋ย สามารถดับกลิ่นที่เน่าเสียได้...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งพิรุฬห์ธรรม)

“...สามารถเพิ่มเนื้อหาในคู่มือโดยใช้ลูกอีเอ็ม บอลที่ใช้ส่วนผสมของแกลบและดิน สามารถใช้กับบริเวณที่อยู่รอบๆ บ้านได้...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

6. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

“...คู่มือดี มีรูปการ์ตูนสอดแทรก เนื้อหาเข้าใจได้ง่าย ทำให้ผู้คนสนใจ เด็กสามารถศึกษาได้ ผู้สูงอายุก็อ่าน เพราะ ตัวหนังสือชัดเจนดี...”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...เพิ่มเติมข้อมูลหรือเบอร์ติดต่อของหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือป้องกันภัยน้ำท่วม หน่วยงานราชการของจังหวัด อำเภอกอง สวรรณสุข และกรมเจ้าท่า เป็นต้น...”

(ชาวบ้านชุมชนบางกระเจ็ด)

“...เนื้อหาที่มีค่าสั้นๆ ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย มีรูปภาพประกอบที่น่าสนใจ...”

(รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่)

“...การทำคู่มือต้องมีจุดเริ่มต้น และได้เป็นลำดับขั้นตอน กล่าวคือ ต้องมีแหล่งที่มาของคู่มือก็จะทำให้คู่มือดีขึ้น...”

(นักวิชาการพัฒนาชุมชนตำบลบางระกำ)

“...การนำไปใช้ภาพรวมมีความเหมาะสมกับทุกกลุ่มอายุ ซึ่งเด็กสามารถนำไปดูได้ด้วย...”

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

“...เป็นคู่มือที่น่าสนใจ มีภาพประกอบที่สวยงาม มีเนื้อหาสอดคล้อง...”

(ชาวบ้านชุมชนบ้านบางระกำ)

“...ทำให้เด็กได้ศึกษากระบวนการ วิธีการสามารถปลูกฝังเด็กได้ตั้งแต่เล็กๆ...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งพิรุฬห์ธรรม)

“...คู่มือมีคุณค่า มีประโยชน์...”

(ชาวบ้านชุมชนคลองมหาสวัสดิ์)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อทำเป็นคู่มือโดยมี 5 องค์ประกอบ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

อุทกภัย (FLOOD) หมายถึง ภัยที่เกิดจากน้ำท่วม หรือเกิดจากสภาวะที่น้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำเข้าท่วมบ้านเรือน ก่อให้เกิดความเสียหายและอันตรายแก่ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน

สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากธรรมชาติ

1. ฝนตกหนักจากพายุ ฝนฟ้าคะนอง เป็นพายุที่มีปริมาณฝนตกหนักมาก จนทำให้พื้นที่ที่อยู่ในที่ต่ำเกิดน้ำท่วม
2. ผลจากน้ำทะเลหนุน น้ำทะเลมีระดับสูงขึ้นจนน้ำเอ่อล้นตลิ่ง ทำให้เกิดน้ำท่วม
3. ฝนตกหนักในป่าบนภูเขา ปริมาณน้ำบนภูเขามาก และไหลเชี่ยวอย่างรุนแรงลงสู่ที่ราบเชิงเขา ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน

สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากการกระทำของมนุษย์

1. การตัดไม้ทำลายป่า
2. การขยายเขตเมืองรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่ลุ่มต่ำ
3. การก่อสร้างขวางทางน้ำธรรมชาติ
4. การสร้างทางระบายน้ำของถนนไม่เพียงพอ
5. การบริหารจัดการน้ำที่ไม่ดี

ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย

1. น้ำท่วมอาคารบ้านเรือน และพื้นที่ทางการเกษตรเสียหาย รวมถึงคนและสัตว์อาจเสียชีวิตได้
2. เส้นทางคมนาคมถูกตัดขาด ทำให้การเดินทางไม่สะดวก
3. ระบบสาธารณูปโภคได้รับความเสียหาย เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์
4. ทำให้เกิดโรคระบาดที่มากับน้ำ และเกิดความเครียด สุขภาพจิตเสื่อม
5. คนในชุมชนมีปัญหาในการประกอบอาชีพ ทำให้ขาดรายได้

ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย

1. องค์กรในระดับชุมชนร่วมกับชาวบ้านทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาของอุทกภัยทั้งที่เคยเกิดในอดีตและปัจจุบัน พร้อมทั้งหาวิธีการรับมือต่ออุทกภัย
2. ที่ประชุมร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปวางแผนและแบ่งหน้าที่งานในการรับมือต่ออุทกภัย เช่น ฝ่ายป้องกันน้ำ ฝ่ายรักษาพยาบาล ฝ่ายอาหาร ฝ่ายขนส่ง และฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น
3. หัวหน้างานแต่ละฝ่ายดำเนินการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมีการกระจายงานเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการรับมือต่ออุทกภัย
4. ติดตามและประเมินผลโดยจัดเวทีประชาคม เพื่อสอบถามว่าแต่ละครัวเรือนเป็นอย่างไรบ้าง และติดตามประเมินผลพฤติกรรมของชาวบ้าน โดยผู้นำชุมชน นักวิชาการภายนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน้าที่งานในการรับมือต่ออุทกภัย

ฝ่ายป้องกันน้ำ

สำรวจและเตรียมความพร้อมด้านการป้องกัน เช่น พนังกั้นน้ำ เครื่องสูบน้ำ ระบายน้ำ พื้นที่ระบายน้ำ และประตูระบายน้ำ พร้อมทั้งเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์และยานพาหนะที่ใช้ช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม

ฝ่ายรักษาพยาบาล

จัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพในสถานการณ์ภาวะฉุกเฉิน เพื่อช่วยเหลือชีวิต รักษาโรคต่างๆ ที่มากับน้ำ และอพยพผู้ประสบภัยน้ำท่วม

ฝ่ายอาหาร

มีการกำหนดพื้นที่สำหรับเป็นศูนย์กลางในเรื่องของอาหาร เตรียมบุคลากรผู้ปฏิบัติงานให้พร้อม แบ่งมอบพื้นที่/ภารกิจ เพื่อส่งอาหารและแจกจ่ายสิ่งของ (ถุงยังชีพ) ช่วยเหลือผู้ประสบภัย

ฝ่ายขนส่ง

ประสานงานและควบคุมการขนส่งและคมนาคม ทำการกำหนดเส้นทางคมนาคมและจุดรับส่ง เพื่อสำรวจและเตรียมความพร้อมของแผนอพยพ จุดอพยพ เส้นทางอพยพ รวมทั้งพาหนะในการอพยพ

ฝ่ายประชาสัมพันธ์

ประชาสัมพันธ์เพื่อเตรียมความพร้อมให้ประชาชน ชุมชน แจ้งเตือนเหตุฉุกเฉินให้กับประชาชนโดยการแถลงข่าว และทำความเข้าใจกับประชาชนชน รวมทั้งเตรียมความพร้อมด้านระบบสื่อสารและเครื่องมือสื่อสารในภาวะฉุกเฉินเพื่อจะได้แจ้งเตือน ติดต่อสื่อสาร และแจ้งเหตุฉุกเฉินประชาชนได้ทันที

การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

1. ด้านความเป็นอยู่

- อาหาร

- หาเครื่องอุปโภคพื้นฐานที่หาได้ง่ายเพื่อเป็นอาหารหลักในการดำรงชีวิต เช่น ปลา หอย และผักชนิดต่างๆ

- จัดทำและแจกจ่ายอาหารโดยการจัดตั้งโรงครัว
- การเดินทาง
 - ใช้พาหนะที่อยู่บนน้ำสำหรับอาศัยในการเดินทาง เช่น เรือ
 - เตรียมปัจจัยที่ใช้ในการเดินทาง เช่น เรือ เสื้อชูชีพ และยารักษาโรค
- อาชีพ
 - ปรับเปลี่ยนในด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกพืชระยะสั้น ได้แก่ ผักบุ้ง ผักคะน้า ผักกาดขาว เป็นต้น เพื่อจะได้เก็บเกี่ยวให้ทันก่อนน้ำมา
 - จัดการฝึกอบรมอาชีพให้แก่คนในชุมชน เช่น ทำน้ำยาล้างจาน ยาสระผม ร้อยลูกปัด เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถสร้างเป็นรายได้

2. ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

- ขนย้ายสิ่งของที่มีค่าไปไว้บนที่น้ำท่วมไม่ถึง
- ปรับเปลี่ยนในเรื่องที่อยู่อาศัย เช่น จากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น เพื่อเตรียมพร้อมก่อนถึงช่วงน้ำท่วม
- ผู้นำชุมชนจัดเวรยามคอยดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินของคนในชุมชน
- คนในชุมชนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินของตนเองและเพื่อนบ้านข้างเคียง

3. ด้านสุขภาพ

- ผู้นำชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทำการสำรวจรายชื่อของคนในชุมชนที่เป็นผู้ป่วย เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดเตรียมยาและแจกจ่ายยาให้แก่ผู้ป่วยที่มีอาการไม่หนักมากนัก ส่วนผู้ป่วยที่มีอาการหนักต้องทำการอพยพออกมา
- ผู้นำชุมชนมีการประสานกับแพทย์เพื่อให้มารับรักษาโรคต่างๆ ที่มากับน้ำให้กับคนในชุมชน เช่น ตาแดง ไข้เลือดออก ฉี่หนู เป็นต้น
- จัดตั้งทีมงานอาสาสมัครสาธารณสุขช่วยดูแลอาการเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจสำหรับผู้ที่ประสบอุทกภัย
- คนในชุมชนควรสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

โรคตาแดง

การป้องกันโรคตาแดง ควรรักษาความสะอาดของมือและลดโอกาสที่จะรับเชื้อโรคหรือน้ำสกปรกเข้าสู่ตา เช่น

- ไม่ควรว่ายน้ำ หรือเล่นน้ำที่ท่วมขัง หลีกเลี่ยงการสัมผัสกับน้ำสกปรกหากไม่

จำเป็น

- หากน้ำสกปรกกระเด็นเข้าตา ควรใช้น้ำสะอาดรีบล้างหน้าและล้างตาทันที
- ไม่อยู่ใกล้หรือคลุกคลีใกล้ชิดกับผู้ป่วยโรคตาแดง แยกของใช้ส่วนตัว โดยไม่ใช้

ร่วมกัน เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดตัว เป็นต้น

- หมั่นล้างมือด้วยน้ำสบู่บ่อยๆ พยายามอย่าใช้มือสัมผัสกับดวงตา

โรคไข้เลือดออก

วิธีป้องกันโรคไข้เลือดออก คือ

- หาฝาปิดภาชนะ เช่น โถง ถังน้ำ ให้มิดชิด
- กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย เช่น กะลา ยาง และกระป๋อง
- ในแหล่งน้ำสาธารณะควรเลี้ยงปลา หรือใส่สารเคมีเพื่อกำจัดลูกน้ำ

โรคฉี่หนู

การป้องกันโรคฉี่หนู มีดังนี้

- หลีกเลี่ยงการแช่น้ำ หรือโคลนนานๆ โดยเฉพาะเมื่อมีบาดแผลตามแขน ขา

มือ และเท้า

- ถ้ามีความจำเป็นต้องแช่น้ำ ควรสวมรองเท้าบูท และถุงมือยาง
- ซ้ำระล้างร่างกาย โดยเฉพาะบริเวณบาดแผลให้สะอาด หลังจากลุยน้ำ หรือขึ้น

จากน้ำทันที

- ดูแลบ้านเรือนให้สะอาด และปราศจากสัตว์กัดแทะโดยเฉพาะหนู
- เก็บกวาด ทิ้งขยะให้มิดชิดไม่ให้เป็นแหล่งอาหารของหนู
- รับประทานอาหารที่ปรุงสุกแล้วทันที หรือเก็บอาหารในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด

4. ด้านการสื่อสาร

- ผู้นำชุมชนใช้วิทยุชุมชนประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับอุทกภัยให้กับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

- ผู้นำชุมชนใช้วิทยุสื่อสารเพื่อติดต่อประสานงานให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน

- คนในชุมชนใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารและขอความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชน

- ผู้นำชุมชนนำข่าวสารของอุทกภัยมาแจ้งเตือนคนในชุมชนโดยตรง

- คนในชุมชนสอบถามข้อมูลด้วยตนเองจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้าน

อุทกภัย ข้อมูลที่ควรทราบ เช่น

- ปริมาณน้ำฝนและเวลาที่น้ำจะมาถึง
- ระดับความสูงของน้ำที่เคยเกิดขึ้นในอดีต
- เส้นทางใดบ้างที่จะถูกไอน้ำท่วม
- คนในชุมชนติดตามสถานการณ์อุทกภัยจากโทรทัศน์

5. ด้านภูมิปัญญา

- สร้างบ้านแพลอยน้ำ โดยการใช้ไม้ไผ่ในการสร้างตัวบ้านและต่อพื้นบ้านเป็นแพ และใช้แกลลอนน้ำผูกติดล้อมรอบตัวแพเพื่อเป็นการช่วยพยุงตัวให้สามารถลอยน้ำได้ดียิ่งขึ้น

- ปลูกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ คือ การปลูกพืชผักสวนครัวบนแพที่ลอยน้ำ โดยเลือกใช้พืชที่สามารถเจริญเติบโตได้ในน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกาด หรือนำกระบะใส่ดินที่ปลูกพืชผักสวนครัวไปวางไว้บนแพ

- สร้างแพลอยน้ำเพื่อใช้สำหรับการเลี้ยงเป็ดและไก่ โดยการสร้างเป็นคอกเปิดและคอกไถ่บนแพ

- ประดิษฐ์เสื้อชูชีพด้วยตนเองโดยใช้ถุงยังชีพมาตัดเป็นตัวเสื้อ แล้วนำขวดพลาสติกใส่ในถุงและมัดให้แน่น หลังจากนั้นนำไปใส่ที่ด้านหน้าและด้านหลังของเสื้อ

- ประดิษฐ์พาหนะที่อยู่บนน้ำเพื่อช่วยในการเดินทาง เช่น เรือที่ทำด้วยโฟม เป็นลักษณะคล้ายโป๊ะเพื่อใช้ในการขนส่งคนจำนวนน้อย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย และเพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งครอบคลุมกรอบแนวคิดทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1.กระบวนการเรียนรู้ 2.วิธีการเรียนรู้ 3.ผลการเรียนรู้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์การวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย โดยสัมภาษณ์บุคลากรหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร รวม 45 ท่าน จากนั้นผู้วิจัยสรุปข้อมูลที่ได้เพื่อนำเสนอเป็นคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง ผู้วิจัยจัดการสนทนากลุ่ม (Focus group) กรณีศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้ จำนวน 10 ท่าน ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้ จำนวน 10 ท่าน ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้ จำนวน 10 ท่าน เพื่อสรุปหาฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการเสนอเป็นคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัย สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ดีของชุมชนที่มีการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัย

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จากการศึกษาเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ผ่านตารา วารสาร หนังสือ อินเทอร์เน็ต และใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย ซึ่งครอบคลุมกรอบแนวคิดทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ สรุปผลได้ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า

กระบวนการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยของชุมชนบางกระเจ็ด มีการเตรียมความพร้อม ดังนี้

1. ชุมชนมีการวิเคราะห์สภาพปัญหาเพื่อหาแนวทางในการรับมือและเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย

2. จากนั้นจึงให้ชาวบ้านในชุมชนมารวมกลุ่มกันเพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทุกคนได้รับทราบ

3. นำไปปฏิบัติตาม

กระบวนการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยของชุมชนบ้านบางระกำ มีการเตรียมความพร้อม ดังนี้

1. มีการจัดประชุมผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งของตนเองและชุมชน

2. ร่วมกันหาแนวทางในการรับมือและเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย

3. ผู้นำแต่ละคนจัดตั้งทีมงานของตนเองเพื่อแบ่งหน้าที่และลักษณะงานที่จะไปทำให้เหมาะสม

4. นำแผนงานที่ได้ร่วมกันวางไว้ไปดำเนินการปฏิบัติการ

5. ติดตามและประเมินแผนปฏิบัติการ

กระบวนการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ มีการเตรียมความพร้อม ดังนี้

1. ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับนักวิชาการภายนอกชุมชนเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการรับมือและเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย

2. จากนั้นจึงนำแผนงานที่ได้ร่วมกันวางไว้ไปดำเนินการปฏิบัติการ

3. ติดตามการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องโดยนักวิชาการภายนอกและผู้นำชุมชน

2. วิธีการเรียนรู้

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า

วิธีการเรียนรู้ของชุมชนบางกระเจ็ด มีดังนี้

1. เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต

2. เรียนรู้จากหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ

3. ชาวบ้านได้เรียนรู้จากการฝึกอบรมการว่ายน้ำโดยชุมชนโดยได้มีการจัดอบรมขึ้นเพื่อ

เป็นการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัยให้แก่ทุกคนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน

วิธีการเรียนรู้ของชุมชนบ้านบางระกำ มีดังนี้

1. ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต

2. เรียนรู้จากหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ

3. เรียนรู้จากการฝึกอบรมอาชีพ

วิธีการเรียนรู้ของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ มีดังนี้

1. เรียนรู้จากหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ

2. มีการจัดการฝึกอบรมอาชีพเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ขณะที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้

3. ผลการเรียนรู้

3.1 ด้านความเป็นอยู่

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า

การปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ของชุมชนบางกระเจ็ด มีดังนี้

1. ชุมชนมีการปรับตัวในด้านการเดินทางโดยสัญจรทางเรือแทนการสัญจรทางรถยนต์

2. มีการเตรียมปัจจัยที่ช่วยเหลือในการเดินทาง เช่น เรือและเสื้อชูชีพไว้ให้พร้อม

การปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านบางระกำ มีดังนี้

1. คนในชุมชนมีการหาอาหารในการดำเนินชีวิต เช่น จับปลามาเป็นอาหารและนำไปขายเพื่อสร้างรายได้

2. ผู้นำชุมชนร่วมกันจัดตั้งโรงครัวขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดทำและแจกจ่ายอาหารให้แก่คนในชุมชน

3. ติดต่อประสานงานการไฟฟ้าเพื่อยกมิเตอร์ให้สูงขึ้นจะได้ผันระดับน้ำที่จะท่วมสูง

4. ปรับตัวในด้านการเดินทางโดยได้เปลี่ยนการสัญจรทางรถยนต์ให้เป็นการสัญจรทางเรือจนกว่าน้ำจะลด

5. มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องอาชีพเกษตรกรรมโดยจากการที่ปลูกพืชระยะยาวเปลี่ยนเป็นปลูกพืชระยะสั้นเพื่อจะได้เก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรได้รวดเร็วขึ้น

6. ในแต่ละบ้านมีการเตรียมปัจจัยในการช่วยเหลือในการเดินทาง เช่น เรือและเสื้อชูชีพไว้ให้พร้อมสำหรับการใช้งาน

การปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ มีดังนี้

1. ผู้นำชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์พักพิงภายในพื้นที่ของชุมชนเพื่ออพยพชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วมสูงมาพักอาศัยอยู่ชั่วคราว

2. มีการจัดตั้งโรงครัวขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดทำและแจกจ่ายอาหารให้แก่คนในชุมชน

3. ติดต่อประสานงานการไฟฟ้าเพื่อยกมิเตอร์ให้สูงขึ้นจะได้พ้นระดับน้ำที่จะท่วมสูง
4. ปรับตัวในด้านการเดินทางโดยได้เปลี่ยนการสัญจรทางรถยนต์ให้เป็นการสัญจรทางเรือจนกว่าน้ำจะลด
5. ในแต่ละบ้านมีการเตรียมปัจจัยที่ช่วยเหลือในการเดินทาง เช่น เรือ เพื่อไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน

3.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า

การดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินในช่วงที่น้ำท่วมของชุมชนบางกระเจ็ด คือ

1. มีการขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้าน
2. มีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยจากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น
3. ผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักในการเข้ามาดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สิน

การดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินในช่วงที่น้ำท่วมของชุมชนบ้านบางระกำ คือ

1. มีการขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้าน
2. ในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมสูงมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยจากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น

3. ผู้นำชุมชนมีการจัดเวรยามขึ้นมาดูแลความปลอดภัยทรัพย์สินภายในชุมชน

การดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินในช่วงที่น้ำท่วมของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ คือ

1. มีการขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้าน
2. ผู้นำชุมชนมีการจัดเวรยามขึ้นมาดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินภายใน

3.3 ด้านสุขภาพ

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า

การวางแผนด้านสุขภาพของชุมชนบางกระเจ็ดก่อนน้ำจะท่วม มีดังนี้

1. มีการติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ

2. คนในชุมชนมีการสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

การวางแผนด้านสุขภาพของชุมชนบ้านบางระกำก่อนน้ำจะท่วม มีดังนี้

1. ผู้นำชุมชนให้เจ้าหน้าที่จากสาธารณสุขเข้ามาสำรวจรายชื่อชาวบ้านที่อาจจะเป็นผู้ป่วยในกลุ่มเสี่ยงถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการไม่หนักก็นำยาไปแจกจ่ายแต่ถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการหนักก็ให้อพยพผู้ป่วยออกมา

2. มีการติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ

3. ระหว่างเกิดอุทกภัยมีการแบ่งทีมงานของอาสาสมัครสาธารณสุขออกไปดูแลอาการของผู้ป่วยและพูดคุยให้กำลังใจ

4. คนในชุมชนส่วนใหญ่มีการสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

การวางแผนด้านสุขภาพของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ก่อนน้ำจะท่วม มีดังนี้

1. มีการติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ

2. คนในชุมชนส่วนใหญ่มีการสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัด

3.4 ด้านการสื่อสาร

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า

การส่งข่าวสารให้กับคนในชุมชนของชุมชนบางกระเจ็ด มีดังนี้

1. มีการแจ้งข่าวสารให้แก่คนในชุมชนโดยตรง
2. มีการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร
3. ติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์

การส่งข่าวสารให้กับคนในชุมชนของชุมชนบ้านบางระกำ มีดังนี้

1. มีการใช้วิทยุชุมชนประกาศเตือนและให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับน้ำท่วมแก่คนในชุมชน
2. มีการใช้โทรศัพท์และวิทยุสื่อสารในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร
3. มีการสอบถามข้อมูลข่าวสารโดยตนเองกับผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์

การส่งข่าวสารให้กับคนในชุมชนของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ มีดังนี้

1. มีการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร
2. มีการสอบถามข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์

3.5 ด้านภูมิปัญญา

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า

ชุมชนบางกระเจ็ด มีการใช้ภูมิปัญญาที่มีในชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงน้ำท่วมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. มีการทำเสื้อชูชีพจากขวดพลาสติก
2. มีการสร้างพาหนะที่ใช้ลอยน้ำ เช่น เรือที่ทำขึ้นมาจากโฟม
3. มีการสร้างส้วมลอยน้ำ

ชุมชนบ้านบางระกำ มีการใช้ภูมิปัญญาที่มีในชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงน้ำท่วมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. มีการสร้างบ้านแพลอยน้ำ
2. ปลูกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ
3. สร้างแพลอยน้ำไว้สำหรับเลี้ยงเป็ด-ไก่
4. ทำเสื้อชูชีพจากขวดพลาสติก
5. สร้างพาหนะที่ใช้ลอยน้ำ เช่น เรือที่ทำขึ้นมาจากโฟม
6. สร้างส้วมลอยน้ำ

7. ใช้แกลลอนน้ำหรือขวดพลาสติกมาใช้เป็นเครื่องท่นแรงในการทำให้สิ่งของลอยน้ำ
ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ มีการใช้ภูมิปัญญาที่มีในชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงน้ำท่วมมาใช้ให้
เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. ทำเสื่อชูชีพจากขวดพลาสติก
2. สร้างส้วมลอยน้ำ
3. มีการใช้อีเอ็มบอลเพื่อป้องกันน้ำเสีย

ตอนที่ 2 ผลการเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัว ต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อ
พัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง โดยผู้เชี่ยวชาญจากชุมชนบาง
ระเจ็ด ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 10 ท่าน ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบาง
ระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จำนวน 10 ท่าน และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลา
ธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำนวน 10 ท่าน ซึ่งมีประเด็นในการสนทนาครอบคลุม
5 ด้าน ได้แก่ ความหมายของอุทกภัย สาเหตุของการเกิดอุทกภัย ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย
ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย และการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย สามารถสรุป
ผลได้ ดังนี้

1. ความหมายของอุทกภัย

อุทกภัยมีความหมาย ดังนี้ ภัยที่เกิดจากน้ำท่วม หรือเกิดจากสภาวะที่น้ำไหลเอ่อล้นฝั่ง
แม่น้ำเข้าท่วมบ้านเรือน ก่อให้เกิดความเสียหายและอันตรายแก่ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน

2. สาเหตุของการเกิดอุทกภัย

สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากธรรมชาติ มีสาเหตุ ดังนี้

1. ฝนตกหนักจากพายุ ฝนฟ้าคะนอง เป็นพายุที่มีปริมาณฝนตกหนักมาก จนทำให้พื้นที่
ที่อยู่ในที่ต่ำเกิดน้ำท่วม
2. ผลจากน้ำทะเลหนุน น้ำทะเลมีระดับสูงขึ้นจนน้ำเอ่อล้นตลิ่ง ทำให้เกิดน้ำท่วม และฝน
ตกหนักในป่าบนภูเขา ปริมาณน้ำบนภูเขามาก และไหลเชี่ยวอย่างรุนแรงลงสู่ที่ราบเชิงเขา ทำ
ให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน

ส่วนสาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากการกระทำของมนุษย์

1. เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า
2. การขยายเขตเมืองรुक้าเข้าไปในพื้นที่ลุ่มต่ำ
3. การก่อสร้างขวางทางน้ำธรรมชาติ
4. การสร้างทางระบายน้ำของถนนไม่เพียงพอ
5. การบริหารจัดการน้ำที่ไม่ดี

3. ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย

ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย มีปัญหาดังนี้

1. น้ำท่วมอาคารบ้านเรือน และพื้นที่ทางการเกษตรเสียหาย รวมถึงคนและสัตว์อาจเสียชีวิตได้
2. เส้นทางคมนาคมถูกตัดขาด ทำให้การเดินทางไม่สะดวก
3. ระบบสาธารณูปโภคได้รับความเสียหาย เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์
4. ทำให้เกิดโรคระบาดที่มากับน้ำ และเกิดความเครียด สุขภาพจิตเสื่อม
5. คนในชุมชนมีปัญหาในการประกอบอาชีพ ทำให้ขาดรายได้

4. ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย

ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย มีดังนี้

1. องค์กรในระดับชุมชนร่วมกับชาวบ้านทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาของอุทกภัยทั้งที่เคยเกิดในอดีตและปัจจุบัน พร้อมทั้งหาวิธีการรับมือต่ออุทกภัย
2. ที่ประชุมร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปวางแผนและแบ่งหน้าที่งานในการรับมือต่ออุทกภัย เช่น ฝ่ายป้องกันน้ำ ฝ่ายรักษาพยาบาล ฝ่ายอาหาร ฝ่ายขนส่ง และฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น
3. หัวหน้างานแต่ละฝ่ายดำเนินการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมีการกระจายงานเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการรับมือต่ออุทกภัย
4. ติดตามและประเมินผลโดยจัดเวทีประชาคม เพื่อสอบถามว่าแต่ละครัวเรือนเป็นอย่างไรบ้าง และติดตามประเมินผลพฤติกรรมของชาวบ้าน โดยผู้นำชุมชน นักวิชาการภายนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

5.1 ด้านความเป็นอยู่

การปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ มีดังนี้

- อาหาร

- หาเครื่องอุปโภคพื้นฐานที่หาได้ง่ายเพื่อเป็นอาหารหลักในการดำรงชีวิต เช่น

ปลา หอย และผักชนิดต่างๆ

- จัดทำและแจกจ่ายอาหารโดยการจัดตั้งโรงครัว

- การเดินทาง

- ใช้พาหนะที่อยู่บนน้ำสำหรับอาศัยในการเดินทาง เช่น เรือ ซึ่งควรมีการเตรียม

ปัจจัยที่ใช้ในการเดินทางด้วย เช่น เรือ เสื้อชูชีพ และยารักษาโรคไว้ให้พร้อม

- อาชีพ

- ปรับเปลี่ยนในด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกพืชระยะสั้น ได้แก่

ผักบุ้ง ผักคะน้า ผักกาดขาว เป็นต้น เพื่อจะได้เก็บเกี่ยวให้ทันก่อนน้ำมา

- จัดฝึกอบรมอาชีพให้แก่คนในชุมชน เช่น ทำน้ายาล้างจาน ยาสระผม ร้อย

ลูกปัด เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถสร้างเป็นรายได้

5.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

การปรับตัวในด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีดังนี้

- ควรขนย้ายสิ่งของที่มีค่าไปไว้บนที่สูง

- ปรับเปลี่ยนในเรื่องที่อยู่อาศัย เช่น จากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น เพื่อ

เตรียมพร้อมก่อนถึงช่วงน้ำท่วม

- ผู้นำชุมชนจัดเวรยามคอยดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินของคนในชุมชน

- คนในชุมชนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินของตนเองและเพื่อน

บ้านข้างเคียง

5.3 ด้านสุขภาพ

การปรับตัวในด้านสุขภาพ มีดังนี้

- ผู้นำชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทำการสำรวจรายชื่อของคนในชุมชนที่เป็นผู้ป่วย เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดเตรียมยาและแจกจ่ายยาให้แก่ผู้ป่วยที่มีอาการไม่หนักมากนัก ส่วนผู้ป่วยที่มีอาการหนักต้องทำการอพยพออกมา

- มีการประสานกับแพทย์เพื่อให้การรักษาโรคต่างๆ ที่มากับน้ำให้กับคนในชุมชน เช่น ตาแดง ไข้เลือดออก ฉีหนู เป็นต้น

- ควรจัดตั้งทีมงานอาสาสมัครสาธารณสุขช่วยดูแลอาการเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ สำหรับผู้ที่ประสบอุทกภัย

- คนในชุมชนควรสวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

5.4 ด้านการสื่อสาร

การปรับตัวในด้านการสื่อสาร มีดังนี้

- ผู้นำชุมชนใช้วิทยุชุมชนและวิทยุสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับอุทกภัยอย่างสม่ำเสมอ

- ติดต่อประสานงานให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน โดยผู้นำชุมชนควรนำข่าวสารของอุทกภัยมาแจ้งเตือนคนในชุมชนโดยตรง

- คนในชุมชนก็ยังสามารถใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารและขอความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชน

- คนในชุมชนควรสอบถามข้อมูลด้วยตนเองจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้านอุทกภัย ข้อมูลที่ควรทราบ เช่น ปริมาณน้ำฝนและเวลาที่น้ำจะมาถึง ระดับความสูงของน้ำที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เส้นทางใดบ้างที่จะถูกไอน้ำท่วม

- คนในชุมชนติดตามสถานการณ์อุทกภัยจากโทรทัศน์

5.5 ด้านภูมิปัญญา

การปรับตัวในด้านภูมิปัญญา มีดังนี้

- สร้างบ้านแพลอยน้ำ โดยการใช้ไม้ไผ่ในการสร้างตัวบ้านและต่อพื้นบ้านเป็นแพ และใช้แกลลอนน้ำผูกติดล้อมรอบตัวแพเพื่อเป็นการช่วยพยุงตัวให้สามารถลอยน้ำได้ดียิ่งขึ้น

- ปลุกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ คือ การปลุกพืชผักสวนครัวบนแพที่ลอยน้ำ โดยเลือกใช้พืชที่สามารถเจริญเติบโตได้ในน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกาด หรือนำกระบะใส่ดินที่ปลุกพืชผักสวนครัวไปวางไว้บนแพ
- สร้างแพลอยน้ำเพื่อใช้สำหรับการเลี้ยงเบ็ดและไก่ โดยการสร้างเป็นคอกเปิดและคอกไก่บนแพ
- ประดิษฐ์เสื้อชูชีพด้วยตนเองโดยใช้ถุงยังชีพมาตัดเป็นตัวเสื้อ แล้วนำขวดพลาสติกใส่ในถุงและมัดให้แน่น หลังจากนั้นนำไปใส่ที่ด้านหน้าและด้านหลังของเสื้อ
- ประดิษฐ์พาหนะที่อยู่บนน้ำเพื่อช่วยในการเดินทาง เช่น เรือที่ทำด้วยโฟม เป็นลักษณะคล้ายโป๊ะเพื่อใช้ในการขนส่งคนจำนวนน้อย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการจัดสนทนากลุ่มการวิจัย เรื่องการนำเสนอคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน ผู้วิจัยนำประเด็นสำคัญมาอภิปราย ดังนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ดีของชุมชนที่มีการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัย

1. กระบวนการเรียนรู้

จากผลการวิจัยชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่อำเภอเมืองจังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย มีดังนี้ จัดประชุมโดยเชิญผู้นำชุมชน นักวิชาการ ภายนอกชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งของตนเองและชุมชนเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการรับมือต่อปัญหาอุทกภัย จากนั้นในที่ประชุมจะร่วมกันวางแผนและแบ่งหน้าที่งานในการรับมือต่ออุทกภัย เช่น ฝ่ายป้องกันน้ำ ฝ่ายรักษาพยาบาล ฝ่ายอาหาร ฝ่ายขนส่ง และฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น โดยหัวหน้างานแต่ละฝ่ายดำเนินการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้รับมอบหมาย จะมีการกระจายงานเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการรับมือต่ออุทกภัย หลังจากนั้นติดตามและประเมินผลแผนงานโดยจัดเวที

ประชาคมเพื่อประชุมกันในทุกๆ เดือน เพื่อสอบถามว่าแต่ละครัวเรือนเป็นอย่างไรบ้าง และติดตามประเมินผลพฤติกรรมของชาวบ้าน โดยผู้นำชุมชน นักวิชาการภายนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับอคุศลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้เสนอว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้องมีลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชุมชน โดยร่วมกันคิดวิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการและประเมิน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนี้ประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตหรือกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน และสอดคล้องกับวิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ที่ได้เสนอว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่ชุมชนเป็นผู้สร้าง มีดังนี้ วิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหา ทั้งของตนเอง ชุมชน และเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับสังคมไทยตลอดจนสังคมโลก แสวงหาทางออกที่เหมาะสมกับตนเอง และชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชุม สัมมนา การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นผลจากการตัดสินใจของตนเองและชุมชน ในแง่ของชุมชนกิจกรรมที่ทำขึ้นนี้อาจเรียกว่า กิจกรรมเครือข่าย เพราะเป็นตัวชักจูงและเชื่อมโยงคนเข้าด้วยกัน และประเมินผลกิจกรรมนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงกระบวนการทั้งหมด

2. วิธีการเรียนรู้

จากผลการวิจัยชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่อำเภอเมืองจังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า วิธีการเรียนรู้ มีดังนี้จากเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีการลองผิดลองถูก ซึ่งเกิดจากการจดจำสังเกตจากคนรอบข้าง พร้อมทั้งเรียนรู้ติดตามสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นหรือสังเกตจากหน่วยงานทางราชการ และหน่วยงานต่างๆ ภายนอกชุมชนที่ได้เข้ามาช่วยเหลือว่ามีแผนการและวิธีการในการเตรียมความพร้อมใดบ้างที่ทำให้ตนเองสามารถอยู่รอดจากน้ำท่วมได้ ซึ่งวิธีการต่างๆ ต้องทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจในการที่จะอยู่ร่วมกับน้ำท่วมได้ และหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือสามารถเป็นที่พึ่งพาอาศัยในการขอความช่วยเหลือได้ และช่วยให้คนในชุมชนไม่เกิดความเครียดในช่วงที่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมเพื่อที่จะเตรียมพร้อมต่ออุทกภัยสอดคล้องกับเอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้เสนอว่า ลักษณะการเรียนรู้ของบุคคลเกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้น มีการลองผิดลองถูก โดยในอดีตมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษา

เผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดด้วยการหาอาหาร ต่อสู้กับธรรมชาติ ฯลฯ จากนั้นมนุษย์ก็ได้สะสมความรู้ ความเข้าใจของตนไว้แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้ลูกหลาน และครูพักลักจำ เป็นการเรียนที่แอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำดูเป็น วิธีการธรรมชาติและธรรมชาติของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น โดยการตามเฝ้าสังเกตอยู่เงียบๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเมื่อสามารถทำได้จริง และอีกวิธีการจะต้องมีการพึ่งพาตนเองเป็นหลักด้วย โดยต้องมองว่าน้ำท่วมที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาของเราด้วย จะรอให้คนอื่นมาช่วยเหลืออย่างเดียวไม่ได้ ซึ่งเมื่อเกิดปัญหานั้นต้องมีการช่วยเหลือตนเองก่อน

ตอนที่ 2 ผลการเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยในพื้นที่ภาคกลาง

1. ความหมายของอุทกภัย

อุทกภัยมีความหมาย ดังนี้ ภัยที่เกิดจากน้ำท่วม หรือเกิดจากสภาวะที่น้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำเข้าท่วมบ้านเรือน ก่อให้เกิดความเสียหายและอันตรายแก่ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน สอดคล้องกับเทพพรณี เสตสุบรรณ (2541) ได้เสนอว่า อุทกภัยเป็นอันตรายจากน้ำท่วมมหาสมุทร และแม่น้ำสูงมาก จนท่วมทันล้นฝั่งและตลิ่ง ไหลท่วมบ้านเรือน ด้วยความรุนแรงของกระแสน้ำ ทำความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินประชาชนเป็นจำนวนมาก

2. สาเหตุของการเกิดอุทกภัย

สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากธรรมชาติ มีสาเหตุ ดังนี้

1. ฝนตกหนักจากพายุ ฝนฟ้าคะนอง เป็นพายุที่มีปริมาณฝนตกหนักมาก จนทำให้พื้นที่ที่อยู่ในที่ต่ำเกิดน้ำท่วม

2. ผลจากน้ำทะเลหนุน น้ำทะเลมีระดับสูงขึ้นจนน้ำเอ่อล้นตลิ่ง ทำให้เกิดน้ำท่วม และฝนตกหนักในป่าบนภูเขา ปริมาณน้ำบนภูเขามาก และไหลเชี่ยวอย่างรุนแรงลงสู่ที่ราบเชิงเขา ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน สอดคล้องกับเทพพรณี เสตสุบรรณ (2541) ได้เสนอว่า สาเหตุของการเกิดอุทกภัยในประเทศไทย มีดังนี้หย่อมความกดอากาศต่ำ พายุหมุนเขตร้อน ได้แก่ พายุดีเปรสชัน พายุไซร่อน พายุไต้ฝุ่น ร่องมรสุมหรือร่องความกดอากาศต่ำ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และเขื่อนพัง

3. ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย

ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย มีปัญหาดังนี้

1. น้ำท่วมอาคารบ้านเรือน และพื้นที่ทางการเกษตรเสียหาย รวมถึงคนและสัตว์อาจเสียชีวิตได้
2. เส้นทางคมนาคมถูกตัดขาด ทำให้การเดินทางไม่สะดวก
3. ระบบสาธารณูปโภคได้รับความเสียหาย เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์
4. ทำให้เกิดโรคระบาดที่มากับน้ำ และเกิดความเครียด สุขภาพจิตเสื่อม
5. คนในชุมชนมีปัญหาในการประกอบอาชีพ ทำให้ขาดรายได้ สอดคล้องกับวัชรวิระพันธ์ และคณะ (2534) ได้เสนอว่า อันตรายและความเสียหายที่เกิดจากอุทกภัย มีดังนี้ น้ำท่วมอาคารบ้านเรือน สิ่งก่อสร้างและสาธารณสถาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมาก บ้านเรือนหรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่ไม่แข็งแรงจะถูกกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวพังทลายได้ คนและสัตว์พาหนะและสัตว์เลี้ยงอาจได้รับอันตรายถึงชีวิตจากการจมน้ำตาย เส้นทางคมนาคมและการขนส่ง อาจจะถูกตัดเป็นช่วงๆ โดยความแรงของกระแสน้ำถนน และสะพานอาจจะถูกกระแสน้ำพัดให้พังทลายได้ สินค้าพัสดุอยู่ระหว่างการขนส่งจะได้รับความเสียหายมาก ระบบสาธารณูปโภค จะได้รับความเสียหาย เช่น โทรศัพท์ โทรเลข ไฟฟ้า และประปา และพื้นที่ทางการเกษตรและการปศุสัตว์จะได้รับความเสียหาย เช่น พืชผล ไร่นา ทุกประการที่กำลังผลิดอกออกผล อาจถูกน้ำท่วมตายได้ สัตว์พาหนะ วัว ควาย สัตว์เลี้ยง ตลอดจนผลผลิตที่เก็บกักตน จะได้รับความเสียหาย และยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยทั่วไป เกิดโรคระบาด สุขภาพจิตเสื่อม เป็นต้น

3. ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย

ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย มีดังนี้

1. องค์กรในระดับชุมชนร่วมกับชาวบ้านทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาของอุทกภัยทั้งที่เคยเกิดในอดีตและปัจจุบัน พร้อมทั้งหาวิธีการรับมือต่ออุทกภัย
2. ที่ประชุมร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปวางแผนและแบ่งหน้าที่งานในการรับมือต่ออุทกภัย เช่น ฝ่ายป้องกันน้ำ ฝ่ายรักษาพยาบาล ฝ่ายอาหาร ฝ่ายขนส่ง และฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

3. หัวหน้างานแต่ละฝ่ายดำเนินการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมีการกระจายงานเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการรับมือต่ออุทกภัย

4. ติดตามและประเมินผลโดยจัดเวทีประชาคม เพื่อสอบถามว่าแต่ละครัวเรือนเป็นอย่างไรบ้าง และติดตามประเมินผลพฤติกรรมของชาวบ้าน โดยผู้นำชุมชน นักวิชาการภายนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการต่างๆ นี้ สอดคล้องกับโคเฮนและฮัฟฮอฟฟ์ Cohen and Uphoff (1980) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

4. การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

4.1 ด้านความเป็นอยู่

จากผลการวิจัยชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า การปรับตัวในด้านความเป็นอยู่ มีดังนี้ มีหาเครื่องอุปโภคพื้นฐานที่หาได้ง่ายเพื่อเป็นอาหารหลักในการดำรงชีวิต เช่น ปลา หอย และผักชนิดต่างๆ และจัดตั้งโรงครัวเพื่อจัดทำและแจกจ่ายอาหาร ตรงกับที่ปิ่นฉัตร ปิ่นทองคำ: สัมภาษณ์ กล่าวไว้ว่า อาหารที่สามารถหากินได้ตลอดก็คือปลา และทางอบต. จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลและอำนวยความสะดวกในเรื่องของอาหาร ในเรื่องของการเดินทางจะใช้พาหนะที่อยู่บนน้ำสำหรับอาศัยในการเดินทาง เช่น เรือ ซึ่งควรมีการเตรียมเรือ เสื้อชูชีพ และยา รักษาโรคไว้ให้พร้อม สอดคล้องกับกองบรรณาธิการประชาชาติธุรกิจ มติชน ข่าวสด (2555) ได้เสนอว่า สินค้าต่างๆ ที่นำออกมาวางขายเกิดเป็น ตลาดเฉพาะกิจ ขึ้นในหลายพื้นที่ อาทิ เสื้อชูชีพ เรือ ซึ่งมีราคาแตกต่างกันไป แล้วแต่ว่าใครจะอยู่ไกล - ใกล้พื้นที่น้ำท่วม นับเป็นการพัฒนาสินค้าหลากหลายรูปแบบ ที่นำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ได้อย่างลงตัว ส่วนในเรื่องอาชีพเกษตรกรมีการปลูกพืชระยะสั้น เช่น ผักบุ้ง ผักคะน้า ผักกาดขาว เป็นต้น เพื่อจะได้เก็บเกี่ยวให้ทันก่อนน้ำมาโดยนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถสร้างเป็นรายได้ ตรงกับที่ ไพรัช เสงี่ยมประชา : สัมภาษณ์ กล่าวไว้ว่า ได้หันมาปลูกพืชเกษตรที่มีอายุสั้น เช่น พริก ถั่ว แตง หรือดอกไม้ก็

จะเป็นดาวเรือง เพราะพวกที่เป็นพีชะระยะยาวที่เคยปลูก เช่น กุยช่าย กุหลาบ นั้นใช้การลงทุน เยอะและใช้ระยะเวลาานกว่าจะเก็บเกี่ยวได้ หากได้รับความเสียหายก็ต้องมาเริ่มนับหนึ่งใหม่

4.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

จากผลการวิจัยชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชน คลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า การปรับตัวในด้าน ความปลอดภัยในทรัพย์สิน มีดังนี้ ผู้นำชุมชนจัดเวรยามคอยดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินของ คนในชุมชน และคนในชุมชนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สินของเพื่อนบ้าน ข้างเคียง สอดคล้องกับคำนาย อภิปรัชญาสกุล (2554) ได้เสนอว่า เมื่อเกิดอุทกภัยแล้ว บ้านที่พัก อาศัยต้องประสบปัญหา และเกิดความเสียหาย ควรเริ่มด้วยการตั้งสติ แม้บ้านอาศัยจะไม่มีแล้ว ซึ่งถ้าลองมองย้อนกลับไปในอดีตแล้วจะทำให้เข้าใจชีวิตมากขึ้น เพราะตอนเกิดใหม่ๆ ก็ไม่มีอะไร ติดตัวมา ถ้ายังมีชีวิตก็ยังมีโอกาส และเป็นสิ่งที่จะสามารถเรียนรู้ได้อยู่ตลอดชีวิตในโอกาสนั้นๆ ซึ่งหลังน้ำท่วมให้เริ่มทำการตรวจสอบด้วยจิตที่สงบ ดูบ้านว่าเกิดปัญหาใดเพิ่มขึ้นบ้าง รวมถึง โครงสร้างของบ้านด้วย เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนน้ำท่วม ตรวจสอบเรื่องระบบไฟฟ้าว่าเกิดไฟรั่ว หรือลัดวงจรที่ไหนบ้าง การเตรียมรับสถานการณ์ก่อนน้ำท่วม เหตุการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้นในรอบ หลายปีที่ผ่านมาได้สร้างความเสียหายแก่ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ ที่น้ำท่วม ดังนั้นประชาชนจึงควรมีความพร้อมในการเตรียมรับสถานการณ์น้ำท่วมเพื่อป้องกัน และบรรเทาภัยที่จะเกิดขึ้นได้ การป้องกันตัวเองและความเสียหายจากน้ำท่วม ควรมีการ เตรียมการไว้ล่วงหน้า เพราะหากรอให้มีการเตือนภัย เวลามักจะไม่เพียงพอ ด้วยคำถามต่อไปนี้ เช่น ภายในละแวกใกล้เคียงในรอบหลายปีที่ผ่านมา เคยเกิดน้ำท่วมสูงที่สุดเท่าไร เป็นต้น และ ควรขนย้ายสิ่งของที่มีค่าไปไว้บนที่สูง รวมทั้งควรปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยจากชั้นเดียวให้เป็นสอง ชั้นให้พร้อมก่อนถึงช่วงน้ำท่วม สอดคล้องกับกองบรรณาธิการประชาชาติธุรกิจ มติชน ข่าวสด (2555) ได้เสนอว่า มหาอุทกภัยปี 2554 ที่เกิดขึ้น มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนคน ไทยอย่างยิ่ง เพราะ “น้ำ” ได้เปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างไปจากเดิม ระยะเวลาที่ถูกน้ำท่วม หลายคนต้องพยายามปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้ เป็นการดำรงอยู่อย่างเหมาะสม ทั้งยังต้อง

เฝ้าป้องกันอันตรายที่มากับน้ำด้วยวิธีการต่างๆ บางคนไม่อาเจียนกับสภาพที่เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว ทำให้ปรับตัวไม่ได้ จำเป็นต้องย้ายที่อยู่อาศัย

4.3 ด้านสุขภาพ

จากผลการวิจัยชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า การปรับตัวในด้านสุขภาพ มีดังนี้ มีการวางแผนด้านสุขภาพของคนในชุมชนก่อนน้ำจะท่วม โดยในเรื่องของยารักษาโรคร่วมกับทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการเตรียมยาที่ใช้กันเป็นประจำ นำไปแจกจ่ายให้คนในชุมชนไว้ล่วงหน้า ส่วนปัญหาเรื่องน้ำกัดเท้าเป็นปัญหาที่คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ก็ได้มีการนำไปแจกจ่ายให้กับคนในชุมชนไว้ใช้เมื่อน้ำท่วมมาถึง มีการติดต่อประสานงานกับแพทย์เพื่อเข้ามาช่วยเหลือในด้านสุขภาพให้กับคนในชุมชนในช่วงน้ำท่วม ส่วนการที่จะอยู่กับน้ำท่วมได้นั้น ต้องทำให้คนในชุมชนไม่รู้สึกรุนแรงหรือให้เครียดน้อยที่สุด โดยในช่วงเวลาที่จะมีอะไรเกิดขึ้น คนในชุมชนต้องช่วยเหลือตัวเองให้ได้มากที่สุดก่อน ซึ่งถ้ารอรับแต่ความช่วยเหลือจากคนอื่นอาจจะไม่ทันการ สอดคล้องกับกองบรรณาธิการประชาชาติธุรกิจ มติชน ข่าวสด (2555) ได้เสนอว่า หลายคนที่เจอเหตุการณ์น้ำท่วมแล้วปรับตัวไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมา เกิดความเครียด วิตกกังวล นอนไม่หลับ ซึมเศร้า บางรายถึงขั้นคิดฆ่าตัวตาย เพราะบ้านและทรัพย์สินทั้งหมดถูกพัดหายไปไม่เหลือ แต่แท้จริงแล้ว ท่ามกลางวิกฤตย่อมมีทางออก วิธีชีวิตของคนต่างจังหวัดที่อยู่ใกล้ชิดกับน้ำ เป็นคำตอบที่ชัดเจน การมุ่งหมายเอาชนะ หรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเป็นสิ่งที่ยาก แต่การปรับตัว มองหาโอกาสที่จะอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ย่อมเป็นวิถีทางที่ดีที่จะอยู่กับน้ำได้

4.4 ด้านการสื่อสาร

จากผลการวิจัยชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า การปรับตัวในการสื่อสาร มีดังนี้ ผู้นำชุมชนใช้วิทยุชุมชนและวิทยุสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับอุทกภัยอย่างสม่ำเสมอ และติดต่อประสานงานให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชน รวมทั้ง

คนในชุมชนควรสอบถามข้อมูลด้วยตนเองจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้านอุทกภัย ข้อมูลที่ควรทราบ เช่น ปริมาณน้ำฝนและเวลาที่น้ำจะมาถึง ระดับความสูงของน้ำที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เส้นทางใต้น้ำที่จะถูกไอน้ำท่วม และคนในชุมชนติดตามสถานการณ์อุทกภัยจากโทรทัศน์ สอดคล้องกับคำนาย อภิปรัชญาสกุล (2554) ได้เสนอว่า ประชาชนควรมีความพร้อมในการเตรียมรับสถานการณ์น้ำท่วมเพื่อป้องกัน และบรรเทาภัยที่จะเกิดขึ้นได้ การป้องกันตัวเองและความเสียหายจากน้ำท่วม ควรมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า เพราะหากรอให้มีการเตือนภัย เวลา มักจะไม่เพียงพอ ด้วยคำถามต่อไปนี้ เช่น ภายในละแวกใกล้เคียงในรอบหลายปีที่ผ่านมา เคยเกิดน้ำท่วมสูงที่สุดเท่าไร? เป็นต้น ซึ่งการเตรียมความพร้อมก่อนน้ำท่วม ควรปฏิบัติดังนี้ คาดคะเนความเสียหายที่จะเกิดกับทรัพย์สินเมื่อเกิดน้ำท่วม ทำความคุ้นเคยกับระบบการเตือนภัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เรียนรู้เส้นทางเดินทางที่ปลอดภัยที่สุด เตรียมอุปกรณ์ทำอาหารฉุกเฉิน แหล่งอาหารและไฟฉาย และนำรถยนต์และพาหนะไปเก็บไว้ในพื้นที่ที่ปลอดภัย

4.5 ด้านภูมิปัญญา

จากผลการวิจัยชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ตำบลหัวไผ่อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า การปรับตัวในด้านภูมิปัญญา มีดังนี้ สร้างบ้านแพลอยน้ำ โดยการใช้นิ่วในการสร้างตัวบ้านและต่อพื้นบ้านเป็นแพ และใช้เกลลอนน้ำผูกติดล้อมรอบตัวแพเพื่อเป็นการช่วยพยุงตัวให้สามารถลอยน้ำได้ ปลุกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ โดยเลือกใช้พืชที่สามารถเจริญเติบโตได้ในน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกาด สร้างแพลอยน้ำเพื่อใช้สำหรับการเลี้ยงเป็ดและไก่ สอดคล้องกับธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล (2554) ได้เสนอว่า ทางรอดอันหนึ่งของมนุษย์รุ่นปัจจุบันก็คือ การใช้ภูมิปัญญาในอดีตผสมผสานกับปรัชญาความพอเพียง ถ้าเราสามารถปรับตัวให้เข้ากับโลกที่กำลังแปรปรวนไปในสภาวะโลกร้อนสุดขีดได้ เราก็อยู่ได้ ลูกหลานของเราจะไม่เดือดร้อนมากขึ้น การแก้ไขต้องลงสู่ทุกระดับ ทำให้มนุษย์ทุกคนตระหนักว่านี่คือภัยที่ไม่ได้กระทบกับใครคนใดคนหนึ่ง ทุกการกระทำของเราไม่ได้กระทบเฉพาะตัวเราเท่านั้น แต่กระทบไปทั่วทั้งหมด ถึงแม้เราไม่ได้ทำเอง แต่คนอื่นทำก็กระทบเราอยู่ดี และกระทบถึงลูกหลานของเราเพราะมันเป็นเรื่องของฟ้า และมีการประดิษฐ์เสื้อชูชีพด้วยตนเอง โดยใช้ถุงยังชีพมาตัดเป็นตัวเสื้อ แล้วนำขวดพลาสติกใส่ในถุงและมัดให้แน่น หลังจากนั้นนำไปใส่

ที่ด้านหน้าและด้านหลังของเสื้อ รวมทั้งประดิษฐ์พาหนะที่อยู่บนน้ำเพื่อช่วยในการเดินทาง เช่น เรือที่ทำด้วยโฟม เป็นลักษณะคล้ายโป๊ะเพื่อใช้ในการขนส่งคนจำนวนน้อย สอดคล้องกับกองบรรณาธิการประชาชาติธุรกิจ มติชน ข่าวสด (2555) ได้เสนอว่า มหาอุทกภัยปี 2554 ที่เกิดขึ้นชนิดไม่มีใครคาดคิด ได้เกิดความคิดสร้างสรรค์แบบชาวบ้านขึ้นสัญชาตญาณการเอาตัวรอดทำให้เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ แต่สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างไม่น่าเชื่อ ซึ่งเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ปี 2554 นอกจากจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนแล้ว อีกทางหนึ่งกลับเป็นโอกาสของสินค้าน้ำท่วม ซึ่งมีทั้งที่เกิดจากภูมิปัญญาคนไทย หรือสินค้าสั่งนำเข้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะช่วงที่ปริมาณน้ำไม่ลดลง แต่กลับเริ่มเน่าเสีย ประชาชนต้องหาซื้อรองเท้าบูท กางเกง แก้ว วัสดุผสมใส่เดินลุยน้ำเข้า - ออกบ้าน เพื่อป้องกันเชื้อโรค

4.6 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

คู่มือการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัยจัดทำเพื่อเป็นแนวทางสำหรับ ประชาชน ชุมชน และหน่วยงานทางราชการได้มีการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือต่อปัญหาอุทกภัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเนื้อหาของคู่มือการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัยเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการในการปรับตัวต่ออุทกภัย ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้ในเรื่องกระบวนการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ และการปรับตัวเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนที่จะได้พัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัย โดยคู่มือจะเป็นประโยชน์ให้ประชาชน ชุมชน และหน่วยงานทางราชการได้ศึกษา เรียนรู้ รวมทั้งนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัยได้ ตลอดจนนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตให้อยู่ร่วมกับน้ำได้

ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

1. การได้รับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐที่ถูกต้อง จะทำให้คนในชุมชนสามารถเตรียมพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยได้ทัน่วงที
2. ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และคนในชุมชน ต้องร่วมมือกันในการเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย
3. การนำผลวิจัยไปใช้ ควรต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชนที่แตกต่างกัน เนื่องจากแนวทางดังกล่าวนี้ได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่ในเขตภาคกลาง

4. เสนอแนะให้นำคู่มือไปใช้ในชุมชนที่จะมีภาวะเสี่ยงที่จะประสบอุทกภัย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำแนวทางในการเตรียมความพร้อมเพื่อปรับตัวต่ออุทกภัยไปศึกษาและวิจัยกับชุมชนอื่นที่มีอยู่ในประเทศไทย

2. ควรมีการนำเสนอแนวทางในการเตรียมความพร้อมเพื่อปรับตัวต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติประเภทอื่นๆ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. การศึกษานอกระบบโรงเรียน : ทำไมต้องมีการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2533.

กองบรรณาธิการประชาชาติธุรกิจ มติชน ข่าวสด. ที่คืน ที่วันวาย บันทึกประวัติศาสตร์มหา
อุทกภัย'54. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2555.

กัญญาภัค จัตุรงค์. สัมมนา ถอดบทเรียน ป้องกันน้ำท่วมมหิดลศาลายา และการจัดการภัยพิบัติ
ในอนาคต. มหิดลสาร 37 (มกราคม 2555) : 3-5.

กันทิมา เอมประเสริฐ. การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานในระดับประถมศึกษา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

กันยา สุวรรณแสง. การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร : บำรุงสาส์น, 2533.

กันยา สุวรรณแสง. การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร : บำรุงสาส์น, 2536.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. การศึกษาตามอัธยาศัยแนวความคิดและประสบการณ์.
กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2544.

โกศล วงศ์สุวรรณค์ และเลิศลักษณ์ วงศ์สุวรรณค์. สุขภาพจิต. กรุงเทพมหานคร : ๓เนศวร พรีนติ้ง,
2551.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่

21. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิก, 2544.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. การจัดการภัยพิบัติและการฟื้นฟู

บูรณะหลังการเกิดภัย กรณีศึกษาไทยและต่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, 2554.

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และคณะ. รายงานการวิจัย : การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรร

ชุมชนปลักไม้ลาย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, 2546.

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และมาเรียม นิลพันธ์. การศึกษาและจัดทำคู่มือปฏิบัติงานอาสาสมัครท้องถิ่น

ในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อสม.มศ.). นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

คำนาย อภิปรัชญาสกุล. วิกฤตการณ์น้ำท่วมประเทศไทยปี 2554 วิเคราะห์สาเหตุ แนวทาง

ป้องกัน และลดความเสียหายจากน้ำท่วม. กรุงเทพมหานคร : โฟกัสมีเดีย แอนด์พับลิชซิง, 2554.

ชัชวรา ชมะวรรณ มุกดาวิจิตร. คำทำของภัยพิบัติและปฏิบัติการของวิชามานุษยวิทยา. จดหมาย

ข่าวศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 14 (ตุลาคม-ธันวาคม 2554) : 1-6.

จิรพันธ์ ไตรทิพจรัส. รายงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากภัยพิบัติคลื่นสึนามิ และความต้องการความ

ช่วยเหลือของประชาชนจังหวัดภูเก็ต. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2548.

จุฬารกรณ์ มาเสถียรวงศ์ และคณะ. บทเรียนมหาอุทกภัยกับการเรียนรู้ใหม่เพื่อเด็กและเยาวชน.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2554.

ฉันทิพย์ ปิเลย์. ผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการปรับตัวกับเพื่อนของนักเรียนประจำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสามมุกคริสเตียนวิทยา จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน (Community Research Study). นนทบุรี : เอส.อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, 2545.

ชวนพิศ ทองทวี. จิตวิทยาการศึกษา. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท, 2522.

ชัยยศ อิมสุวรรณ. แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน (2544) : 19-23.

ชาย โพธิ์สิตา. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินติ้งฯ, 2550.

เต็มศักดิ์ คทวนิช. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2549.

ทองหล่อ วงษ์อินทร์. จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. ปทุมธานี : แผนกบริการการศึกษา สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยสงครณ, 2523.

ทองอยู่ แก้วไทรชะ. ระบบการศึกษาในปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน หน่วยที่ 1 – 6. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.

ทิตนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

เทพวรรณี เสตสุบรรณ. ภัยพิบัติจากธรรมชาติในเขตร้อน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2541.

ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล. โลกร้อนสุดขีด วิกฤตอนาคตประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สุสานการพิมพ์, 2554.

นุดี รุ่งสว่าง. การพัฒนาคู่มือการสร้างหลักสูตรระดับโรงเรียน สำหรับครูประถมศึกษา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

บางระกำ – หัวไผ่ ชุมชนอยู่ร่วมกับน้ำ. มติชน (10 พฤศจิกายน 2554).

บุญเกิด ครอบหาเวช. นวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยาการพิมพ์, 2530.

ปฐุม นิคมานนท์. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการศึกษาลดอดีตและการศึกษานอกระบบ
หน่วยที่ 6 ปรัชญาและหลักการของการศึกษานอกระบบ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

มณีนีภา ชูติบุตร และคณะ. รายงานการวิจัยการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะ
ดี เก่ง มีสุข ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา กรม
วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ และคณะ. กระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท.
กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2543.

ยุพเรศ วังฉิม. การพัฒนาคู่มือศึกษาระบบชาติประจำเส้นทางเดินป่าในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

รัตนา พุ่มไพศาล. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระ
นคร, 2528.

ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2551.

รุ่ง แก้วแดง. ปฏิวัติการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2543.

ลักขณา สรวิวัฒน์. สุขวิทยาจิตและการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2545.

วรรณิ ดวงดีวีรัตน์. การปรับตัวของครอบครัวในชุมชนชนบทในสภาพการเปลี่ยนแปลงของ
สังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. จิตวิทยาการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม
วิชาการ, 2549.

วัชรวิ วีระพันธุ์ และคณะ. นำท่วมฉบับพลันประจำปี 2532. กรมอุตุนิยมวิทยา, 2534.

วิจิตร ศรีสอ้าน. แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตาม
แนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร :
กลุ่มงานบริหารและจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543.

วิมลลักษณ์ ชูชาติ. การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

วิศนี ศิลตระกุล และอมรา ปฐภิญโญบุญรณ์. การศึกษาตามอัธยาศัย : จากแนวคิดการเรียนรู้ตลอด
ชีวิตสู่แนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษา
นอกระบบ, 2544.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร :
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

ศุภกานต์ ชื่อเกียรติขจร. กลไกการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนระดับอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

ศุภนิตย์ วัฒนธาดา. คู่มือจิตวิทยาการศึกษา. อัญญา : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา, 2518.

ศุภลักษณ์ จารุรัตน์จามร. จิตวิทยาการปรับตัว. ขอนแก่น : ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.

ศูนย์เครือข่ายงานวิเคราะห์ วิจัยและฝึกอบรมการเปลี่ยนแปลงของโลกแห่งภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การสร้างขีดความสามารถของชุมชนใน
การรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและความเสี่ยงในอนาคต.
รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะ
ภูมิอากาศของโลก การผันผวนของราคาพลังงาน และวิกฤตอาหารของโลก (2553) : 2-
3.

- สกุณา ยวงทอง. การพัฒนาคู่มือศึกษาธรรมชาติประจำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติในหมู่บ้าน
แสงพันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- สนอง โฉมพิเศษ. ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบ. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544.
- สมศรี จินะวงษ์. กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้
แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะครุ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สีลาภรณ์ นาคทรรพ. การศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538.
- สีลาภรณ์ นาคทรรพ. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมเรื่อง
การศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, 2539.
- สุชา จันทน์เอม. จิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- สุนทร สุนันท์ชัย. หลักปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิต หน่วยที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- สุนทร สุนันท์ชัย. ความรู้พื้นฐานการศึกษาตลอดชีวิต ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอด
ชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1 เล่ม 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543.
- สุนทร สุนันท์ชัย. แนวคิดในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร, 2543.

สุพจน์ แสงเงิน และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : กระบวนการเรียนรู้ชุมชนในการพัฒนา
ความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษากรณี ชุมชนแผ่นดินทองคอยุดตึกวา. กรุงเทพมหานคร :
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

สุมาลี สังข์ศรี. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21.
 กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการ
 การศึกษาแห่งชาติ, 2544.

สุมาลี สังข์ศรี. รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนว
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545.

สำนักข่าวอิสรา. เด็กไทยเรียนรู้ภัยพิบัติ. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา:
<http://www.tei.or.th/newa-environment/111221-3-2.pdf> [3 สิงหาคม 2555]

สำนักส่งเสริมและประมวลชน ส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม. การเตรียมความพร้อมในการรับมือ
กับภัยพิบัติทางธรรมชาติ. กรมทรัพยากรน้ำ, 2554.

อดุลย์ วงศ์ศรีคุณ. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้เข้มแข็ง : การ
วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2543.

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.

อาชัญญา รัตนอุบล. การจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับการศึกษาระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษาจากระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

อาทิตยา โฉมพัฒนานนท์. การสร้างคู่มือการให้คำปรึกษาทางโภชนาการสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในชุมชนเขตเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาโภชนาการ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535.

อุดม เขยเกี้ยวศ์. แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, 2544.

อุ้นตา นพคุณ. การศึกษาระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาไทยสี่ภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2540.

ภาษาอังกฤษ

Alexander, D. Natural Disasters. New York : Chapman and Hall, 1993.

Billington, D. D. Ego Development and Adult Education. Doctoral Dissertation, The Fielding Institute. Dissertation Abstracts international 49 (7). University Microfilms No. 88-16,275. Press, 1988.

Brookfield, S. D. Understanding and Facilitating Adult Learning. San Francisco : Jossey-Bass, 1986.

- Burton, I. and Kates, R. W. The Perception of Natural Hazards in Resource Management. Natural Resource Journal 3, 412-41, 1964.
- Chen, L. C., Liu, Y. C., and Chan, K. C. A Comparative Study of community Hazards Awareness and Learning of Hazard Mitigation. National Science & Technology Center for Disaster Reduction : Taipei Taiwan (in Chinese), 2002.
- Cohen and Uphoff. Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarify Through Specificity. World Development. P.8, 1980.
- Coombs, P. H., et al. New Paths to Learning for Rural Children and Youth. West Haven, Conn : International Council of Education Development, 1973.
- Coombs, P. H., et al. Attacking Rural Poverty : How Nonformal Education Can Help. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1974.
- Dave, R. H. Lifelong Education and School Curriculum. Hamburg : Unesco Institute For Education, 1973.
- Dave, R. H. Foundations of lifelong education. Oxford : Pergamon, 1976.
- Delors, J. International Commission on Education for the Twenty-first Century; & Unesco. Learning, the Treasure Within : Report to Unesco of the International Commission on Education for the Twenty-First Century. Paris : Unesco Pub, 1996.

Evan, D. R. The planning of nonformal education. Paris : Unesco International Institute for Educational Planning, chapter II, 1981.

Faure, E., et al. Learning to Be : The World of Education Today and Tomorrow. Paris : Unesco, 1972.

Knowles, M. S. The modern Practice of Adult Education : From Pedagogy to Andragogy. 2nd ed. New York : Cambridge Book Company, 1980.

Knowles, M. S. The Adult Learner : A Neglected Species. 4th ed. Houston : Gulf Pub. Co, 1990.

La Belle, T. Formal, nonformal and informal education : A Holistic perspective on lifelong learning. International Review of Education, Unesco Institute for Education, The Hague :Hamburg and Martinus Nijhoff Publishers, 1982.

Lindeman, E. The Meaning of Adult Education. New York : New Republic, 1926.

Massey, D. and Osborne, D. Empowerment and assessment : A Dichotomy. Nurse Education Today. Article in Press. Accepted 22 March 2004, 2004.

McEnvoy, G., and Buller, P. Five Uneasy Pieces in the Training Evaluation Puzzle. Training and Development Journal, 44(8) : 39-42, 1990.

Mollica – Minson, M. R. Divorce Education a Developmental Perspective a Training Manual for Parents. Ph.D. Dissertation, Miami Institute of Psychology of The Caribbean Ctr. For Advanced Studies, 2000.

Much E. V., and other. Provision of sustainable sanitation in emergency situation : role of ecoson In 32nd WEDC International Conference. Colombo : Sri Lanka, 506 – 509, 2006.

Saljo, R. Learning in the Learner's Perspective. University of Gothenberg, 1979.

Seymour, R. L. Research, Development and validation of a principal's supervision handbooks of classroom integration or information age technology. ED.D. Dissertation, Kansas state University, 1999.

Sheffield, J. R., and Diejomaoh, V. P. Non-Formal Education in African Development. New York : African-American Institute, 1972.

Stewart, D. W., Shamdasani, P. N., and Rook, D. W. Focus groups : Theory and practice. California : Sage Publications, Inc., 1990.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

**รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**

ด้านการวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ

หัวหน้าภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาตลอด

ชีวิต

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิตชงศ์ ส.นันทนาเนตร

ข้าราชการบำนาญ (ภาควิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนและสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)

3. อาจารย์ ดร.ภัทรพล มหาจันทร์

อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนและสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

4. อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล

อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้านอุทกภัย

5. รองศาสตราจารย์ ดร.จำลอง อรุณเลิศอารีย์

อาจารย์ประจำคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์งานวิจัย

ชุมชนบางกระเจ็ด ต.หัวไผ่ อ.เมือง จ.สิงห์บุรี

1. คุณเสน่ห์ โกสุมา	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
2. คุณประวิทย์ นาคแท้	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
3. คุณสมบุญ ไสภา	ปราชญ์ชาวบ้าน
4. คุณพิชเนศร์ ศรีรัง	ครูการศึกษาออกโรงเรียนตำบลหัวไผ่
5. คุณวันวิสาข์ ธรรมากรณ์	รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
6. คุณกฤษณ์ชญา ขวัญนาค	นักพัฒนาชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
7. คุณสมหมาย ไทยถาวร	ผู้ใหญ่บ้าน
8. คุณธนวรรณ นาคน้ำ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
9. คุณรังสิมันต์ เทียนศรี	รับจ้าง (ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนตำบลหัวไผ่)
10. คุณสาธิต ขวัญนาค	พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
11. คุณอนเนก สว่างวงศ์	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่ (ส.อบต.)
12. คุณศุภรดา โอภาส	เจ้าของร้านเสริมสวย
13. คุณราตรี โปดนิ่ม	เกษตรกรรวม
14. คุณสันธาน เพ็ญฟูง	เกษตรกรรวม
15. คุณประชา พิมหอม	เกษตรกรรวม

ชุมชนบ้านบางระกำ ต.บางระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม

1. คุณณัฐวัฒน์ ชื่นอินทร์งาม	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ
2. คุณนิตยา สุนทรศารทูล	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ
3. คุณชัชวาล ศรีปิ่นเป้า	ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ
4. คุณกฤษณา ช่างทุ่งใหญ่	หัวหน้าส่วนโยธา องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ
5. คุณฉลอง ปิ่นทองคำ	ครูการศึกษานอกโรงเรียนตำบลบางระกำ
6. คุณสมเกียรติ สุนทรอำไพ	ปราชญ์ชาวบ้าน
7. คุณสุโข เพชรเกษม	ผู้ใหญ่บ้าน
8. คุณเสน่ห์ ปิ่นเวหา	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ (ส.อบต.)
9. คุณบัณฑิธร ปิ่นทองคำ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ (ส.อบต.)
10. คุณไพรัช เส็งประชา	อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
11. คุณสมศักดิ์ วันบรรจบ	ค้าขาย
12. คุณบุญยืน เพ็งเพ่งพิศ	เกษตรกรรวม
13. คุณมีชัย อรุณภู	ค้าขาย
14. คุณมานะชัย สุนทรอำไพ	เกษตรกรรวม (เจ้าของสวนไทร)
15. คุณประณต ชำนิล	พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ

ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

1. คุณสวัสดิ์ ลิ้มตระกูล	ประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์
2. คุณกิ่งแก้ว ไทยธรรม	ผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งพิรุฬห์ธรรม
3. คุณทูล เควียงค์	รองประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์
4. คุณกฤษฎา ผดุงเจริญ	ข้าราชการบำนาญ
5. คุณวีรพล ลิ้มตระกูล	พนักงานราชการ
6. คุณโชติ แสงใสว	เกษียณ
7. คุณบุญชัย ทวีทรัพย์เกษม	พ่อบ้าน
8. คุณกิตติ พูลสวัสดิ์	รับจ้าง
9. คุณศิริชัย พรหมดี	ค้าขาย
10. คุณประจวบ สุขสุแพทย์	ค้าขาย
11. คุณภัทรา อุดทสันติสุข	แอร์โฮสเตส
12. คุณเกวลิน เลิศพินิจชนะชัย	นักศึกษา
13. คุณดุจดณี ไทยธรรม	พนักงานบริษัท
14. คุณอรพิน คงเพชร	ธุรกิจส่วนตัว
15. คุณมานะ เย็นระยับ	เกษตรกรรม

ภาคผนวก ค
รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) งานวิจัยเรื่อง การนำเสนอคู่มือการ
ปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน ณ ศาลาประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่ วันที่ 3 พฤษภาคม 2556 เวลา 10.00 - 12.00 น.

1. คุณเสน่ห์ โกสุมา	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
2. คุณประวิทย์ นาคแท้	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
3. คุณสมบุญ โสภา	ปราชญ์ชาวบ้าน
4. คุณพิชเนศร์ ศรีรัง	ครูการศึกษานอกโรงเรียนตำบลหัวไผ่
5. คุณวันวิสาข์ ธรรมากรณ์	รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
6. คุณกฤษณ์ชญา ขวัญนาค	นักพัฒนาชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
7. คุณสมหมาย ไทยถาวร	ผู้ใหญ่บ้าน
8. คุณรังสิมันต์ เทียนศรี	ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนตำบลหัวไผ่
9. คุณสาธิต ขวัญนาค	พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
10. คุณราตรี โปดนิ่ม	เกษตรกรรวม
11. คุณสันธาน เพ็องฟุ้ง	เกษตรกรรวม

รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) งานวิจัยเรื่อง การนำเสนอคู่มือการ
ปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน ณ ห้องประชุมองค์การ
บริหารส่วนตำบลบางระกำ วันที่ 9 เมษายน 2556 เวลา 10.00 - 12.00 น.

1. คุณณัฐวัฒน์ ชื่นอินทร์งาม	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ
2. คุณชัชวาล ศรีปิ่นเป้า	ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลบาง
ระกำ
3. คุณฉลอง ปิ่นทองคำ	ครูการศึกษานอกโรงเรียนตำบลบางระกำ
4. คุณสมเกียรติ สุนทรอำไพ	ปราชญ์ชาวบ้าน
5. คุณสุโข เพชรเกษม	ผู้ใหญ่บ้าน
6. คุณเสน่ห์ ปิ่นเวหา	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ (ส.อบต.)
7. คุณปัทมธร ปิ่นทองคำ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ (ส.อบต.)
8. คุณไพรัช เสงี่ยมประชา	อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
9. คุณสมศักดิ์ วันบรรจบ	ค้าขาย
10. คุณบุญยืน เพ็งเพ่งพิศ	เกษตรกรรม

รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) งานวิจัยเรื่อง การนำเสนอคู่มือการ
ปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน ณ ที่ทำการชุมชนคลอง
มหาสวัสดิ์ วันที่ 22 เมษายน 2556 เวลา 10.00 - 12.00น.

1. คุณสวัสดิ์ ลิ้มตระกูล	ประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์
2. คุณกิ่งแก้ว ไทยธรรม	ผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งพิรุฬห์ธรรม
3. คุณทูล เควิงค์	รองประธานชุมชนคลองมหาสวัสดิ์
4. คุณกฤษฎา ผดุงเจริญ	ข้าราชการบำนาญ
5. คุณวีรพล ลิ้มตระกูล	พนักงานราชการ
6. คุณโชติ แสงใสว	เกษียณ
7. คุณบุญชัย ทวีทรัพย์เกษม	พ่อบ้าน
8. คุณกิตติ พูลสวัสดิ์	รับจ้าง
9. คุณศิริชัย พรหมดี	ค้าขาย
10. คุณประจวบ สุขสุแพทย์	ค้าขาย
11. คุณภัทรา อุดทสันติสุข	แอร์โฮสเตส
12. คุณเกวลิณ เลิศพินิจนะชัย	นักศึกษา

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

แบบวิเคราะห์เอกสาร		
เรื่อง การเรียนรู้ในการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชน		
วันที่ เดือน พ.ศ.		
ชื่อเอกสาร.....		
ผู้จัดทำ.....ปี พ.ศ.		
ชนิดของเอกสาร.....แหล่งที่มาของข้อมูล.....		
ประเด็นที่วิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการวิเคราะห์เอกสาร	สาระสำคัญ	หมายเหตุ

แบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยของนายอดิศักดิ์ ฉันทวิเศษกุล นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยภายใต้การควบคุมวิทยานิพนธ์โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา
2. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ วิธีการ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย ในแต่ละด้านดังต่อไปนี้
 1. ด้านความเป็นอยู่
 2. ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน
 3. ด้านสุขภาพ
 4. ด้านการสื่อสาร
 5. ด้านภูมิปัญญา
3. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังต่อไปนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
 - ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์การวิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย
 - ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี

อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ประสบการณ์ในการทำงาน.....

ระดับการศึกษา.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....เบอร์ติดต่อ.....

วันและเวลาที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์การวิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

1. อุทกภัยที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนของท่านได้ส่งผลให้เกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. เมื่อเกิดอุทกภัยในชุมชนท่านมีการแก้ไขปัญหาอุทกภัยอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. จากอุทกภัยที่เคยเกิดขึ้นในชุมชน ท่านต้องปรับตัวต่ออุทกภัยในเรื่องเหล่านี้อะไรบ้าง อย่างไร

3.1 ด้านความเป็นอยู่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.3 ด้านสุขภาพ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.4 ด้านการสื่อสาร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.5 ด้านภูมิปัญญา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.6 อื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ชุมชนของท่านมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. กระบวนการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัยในแต่ละกระบวนการ ประกอบไปด้วยขั้นตอนอะไรบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ท่านมีวิธีการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัยอะไรบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. จากการศึกษาชุมชนของท่านผ่านกระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ ท่านคิดว่าชุมชนได้เกิดการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัยอะไรบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. กระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ที่ท่านใช้สามารถตอบสนองเพื่อการปรับตัวต่ออุทกภัยหรือไม่ และพบอุปสรรคอะไรบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม
.....
.....
.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือน
นายอดิศักดิ์ ฉันทวิเศษกุล
(ผู้วิจัย)

แนวทางการสนทนากลุ่ม

คำชี้แจง

ประเด็นในการนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย โดยผู้วิจัยสรุป ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารข้อมูลต่างๆ รวมถึงการสัมภาษณ์บุคลากรหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนในชุมชนที่เคยประสบกับปัญหาอุทกภัยในปี 2554 ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบางกระเจ็ด ต.หัวไผ่ อ.เมือง จ. สิงห์บุรี ชุมชนบ้านบางระกำ ต.บางระกำ อ.บางเลน จ.นครปฐม และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร รวม 45 คน เสนอเป็นคู่มือการปรับตัวต่อภัยธรรมชาติจากผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ชุมชน โดย แบ่งเป็นประเด็น ดังนี้

1. การเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย ประกอบไปด้วย กระบวนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ของชุมชนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย ดังต่อไปนี้

1.1 กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัยของ ชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

1.1.1 การจัดประชุมผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อหาทางรับมือ และเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย

1.1.2 การร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งของตนเองและ ชุมชนเพื่อร่วมกันหาวิธีการในการรับมือและเตรียมความพร้อมต่อปัญหา อุทกภัย

1.1.3 ผู้นำแต่ละคนจัดตั้งทีมงานของตนเองเพื่อแบ่งหน้าที่และลักษณะ งานที่จะไปทำให้เหมาะสม

1.1.4 ทีมงานของผู้นำแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนงานและโครงการต่าง ๆ ตามหน้าที่และภาระงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย

1.1.5 การนำแผนงานที่ได้ร่วมกันวางไว้ไปดำเนินการปฏิบัติการ

1.1.6 การติดตามและประเมินแผนปฏิบัติการ

คำถาม : ท่านคิดว่าชุมชนควรมีขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย
อย่างไร และควรจะทำอะไรบ้าง นอกเหนือจากสิ่งที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น

1.2 วิธีการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการหรือลักษณะการเรียนรู้ของชุมชนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย มีวิธีการดังนี้

1.2.1 การเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต

1.2.2 การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

1.2.3 การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

เป็นต้น

1.2.4 การเรียนรู้จากการประชาสัมพันธ์ของผู้นำชุมชน นักวิชาการ หรือ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.2.5 การเรียนรู้จากการฝึกอบรม

1.2.6 การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานที่

1.2.7 การเรียนรู้จากการจัดเวทีประชาคม

คำถาม : ท่านคิดว่าชุมชนควรมีวิธีการในการเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัย
อย่างไร และควรจะทำอะไรบ้าง นอกเหนือจากสิ่งที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น

1.3 ผลการเรียนรู้ หมายถึง การปรับตัวเพื่อเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1.3.1 ด้านความเป็นอยู่ หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันในเรื่องของอาหาร การกิน การสัญจร การประกอบอาชีพ รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตของตนเองเมื่อเกิดอุทกภัย ได้แก่

- มีการจับปลาเป็นอาหารหลักในการดำเนินชีวิต
- มีการจัดตั้งโรงครัวขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดทำและแจกจ่ายอาหาร
- พื้นที่ที่ไม่สามารถสัญจรทางถนนได้ควรรู้การใช้การสัญจรทางเรือเป็นหลักจนกว่าน้ำจะลดแล้วสามารถกลับมาสัญจรทางถนนได้
- ปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชระยะยาวเป็นพืชระยะสั้นเพื่อจะได้เก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรได้รวดเร็วขึ้น
- จัดฝึกอบรมอาชีพที่เกี่ยวกับของใช้จำเป็นในบ้านเรือนหรือเครื่องประดับ ตกแต่งต่างๆ เพื่อสร้างรายได้และยังสามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวัน
- มีการนำปลาที่จับมาได้ไปขายเพื่อสร้างรายได้
- ปรับเปลี่ยนจากการทำนา 3 ครั้ง มาเป็นทำนาเพียงแค่ 2 ครั้ง แล้วก็ปล่อยให้ น้ำท่วมลงมา
- ติดต่อประสานงานการไฟฟ้าเพื่อยกมิเตอร์ให้สูงขึ้นจะได้พ้นระดับน้ำที่จะท่วมสูง
- เตรียมเรือ เสื้อชูชีพไว้ให้พร้อมในแต่ละบ้าน
- ย้ายออกไปอยู่บ้านญาติหรือเช่าโรงแรมที่ไม่ถูกน้ำท่วมพักอาศัยชั่วคราว
- จัดตั้งศูนย์พักพิงขึ้นทั้งภายในพื้นที่ของชุมชนหรือนอกเขตพื้นที่เพื่ออพยพชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วมสูงมาพักอาศัยอยู่ชั่วคราว

คำถาม : ท่านคิดว่าชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยในด้านความเป็นอยู่ อย่างไร และควรจะทำอะไรบ้าง นอกเหนือจากสิ่งที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น

1.3.2 ด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน หมายถึง การดูแลที่อยู่อาศัย ทรัพย์สินและสิ่งของที่จำเป็นต่างๆ ได้แก่

- ขนย้ายสิ่งของที่จำเป็นและมีค่าขึ้นไปไว้บนชั้นสองของบ้าน
- ในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมสูงควรปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมที่อยู่อาศัยจากบ้านชั้นเดียวให้เป็นบ้านสองชั้น
- ช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินทั้งของบ้านตนเองและเพื่อนบ้านข้างๆ
- จัดเวรยามขึ้นมาดูแลความปลอดภัยทรัพย์สินภายในชุมชน
- ติดตั้งกล้องวงจรปิดขึ้นมาภายในชุมชนเพื่อช่วยดูแลความปลอดภัยในทรัพย์สิน
- สร้างที่กั้นน้ำขึ้นมาโดยการก่อปูนให้สูงเพื่อช่วยให้ที่อยู่อาศัยและทรัพย์สินปลอดภัย

คำถาม : ท่านคิดว่าชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยในด้านความปลอดภัยในทรัพย์สินอย่างไร และควรจะทำอะไรบ้าง นอกเหนือจากสิ่งที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น

1.3.3 ด้านสุขภาพ หมายถึง การดูแลในเรื่องสุขภาพกาย จิต และสุขอนามัย ได้แก่

- มีเจ้าหน้าที่จากสาธารณสุขเข้ามาสำรวจรายชื่อชาวบ้านที่อาจจะเป็นผู้ป่วยในกลุ่มเสี่ยงถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการไม่หนักก็นำไปแจกจ่ายแต่ถ้าเป็นผู้ป่วยที่มีอาการหนักก็ให้อพยพผู้ป่วยออกมา

- ติดต่อประสานกับแพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือรักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากับน้ำ

- แบ่งทีมงานของอาสาสมัครสาธารณสุขออกไปดูแลอาการของผู้ป่วยและพูดคุยให้กำลังใจ

- สวมใส่รองเท้าบูทเพื่อป้องกันน้ำกัดเท้า

คำถาม : ท่านคิดว่าชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยในด้านสุขภาพอย่างไร และควรจะทำอะไรบ้าง นอกเหนือจากสิ่งที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น

1.3.4 ด้านการสื่อสาร หมายถึง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอุทกภัย ได้แก่

- ใช้วิทยุชุมชนประกาศเตือนและให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆเกี่ยวกับน้ำท่วมแก่ชาวบ้าน

- มีการวางแผนเตรียมการให้ผู้นำชุมชนแต่ละคนนำข่าวสารมาบอกกับชาวบ้านโดยตรง

- ใช้โทรศัพท์และวิทยุสื่อสารในการติดต่อประสานงานและแจ้งข่าวสาร

- สอบถามข้อมูลข่าวสารโดยตนเองกับผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

- ติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์

คำถาม : ท่านคิดว่าชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยในด้านการสื่อสารอย่างไร และควรจะทำอะไรบ้าง นอกเหนือจากสิ่งที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น

1.3.5 ด้านภูมิปัญญา หมายถึง นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุทกภัย หรือ การคิดประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ อย่างสร้างสรรค์แบบชาวบ้าน ได้แก่

- สร้างบ้านแพลอยน้ำ
- ปลูกพืชผักสวนครัวลอยน้ำ
- สร้างแพลอยน้ำไว้สำหรับเลี้ยงเป็ด-ไก่
- ทำเสื้อชูชีพจากขวดพลาสติก
- สร้างเรือขึ้นมาจากโฟม
- สร้างลุ่มลอยน้ำ
- มีการจุดพลุเพื่อเป็นสัญญาณเรียกรวมตัวชาวบ้านให้มาช่วยกันสร้างคันกันน้ำ
- การทำคันกันน้ำโดยใช้แกลลอนน้ำ ขวดน้ำพลาสติกและนุ่นแล้วนำไปใส่ใน

กระสอบผูกปากกระสอบให้แน่นมาวางที่บริเวณบ้าน

คำถาม : ท่านคิดว่าชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมต่อปัญหาอุทกภัยในด้านภูมิปัญญาอย่างไร และควรจะทำอะไรบ้าง นอกเหนือจากสิ่งที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น

2. คู่มือการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย

การนำเสนอคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย มีประเด็นที่ต้องพิจารณา ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่

1. เนื้อหาของคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย โดยพิจารณาองค์ประกอบ ดังนี้

- 1.1 ความหมายของอุทกภัย
- 1.2 สาเหตุของการเกิดอุทกภัย
- 1.3 ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย
- 1.4 ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย
- 1.5 การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

2. รูปแบบของคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัย ประกอบไปด้วย

- 2.1 ภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย
- 2.2 ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่และอ่านได้ชัดเจน
- 2.3 คู่มือจะเป็นแบบการ์ตูน

3. การนำคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนในการปรับตัวต่ออุทกภัยไปใช้

โดยในแต่ละประเด็นจะพิจารณาและประเมินความถูกต้องเหมาะสม ความเป็นไปได้ในทางการนำไปใช้ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับเนื้อหา ความมีคุณค่าและประโยชน์ และภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆ

3. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

ภาคผนวก จ

คู่มือการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย

คำนำ	สารบัญ	
<p>คู่มือการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับประชาชน ชุมชน และหน่วยงานทางราชการได้มีการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือต่อปัญหาอุทกภัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ของคู่มือการเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัยนี้ เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการในการปรับตัวต่ออุทกภัย เพื่อเป็นแนวทางให้คนในชุมชนได้พัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่ออุทกภัย ตลอดจนนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตให้อยู่ร่วมกับน้ำได้</p>	<p>เรื่อง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความหมายของอุทกภัย 2. สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากธรรมชาติ 3. สาเหตุของการเกิดอุทกภัยจากการกระทำของมนุษย์ 4. ปัญหาที่เกิดจากอุทกภัย 5. ขั้นตอนในการเตรียมความพร้อมต่ออุทกภัย 6. การเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่ออุทกภัย 7. บทสรุปที่ติดต่อหน่วยงานที่จะช่วยเหลือเมื่อเกิดอุทกภัย 	<p>หน้า</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 2 3 4 5 11 20

Քանոններ
 Ընթացքում անհրաժեշտ է արագ օգնել և օգնողին հարմար հարմար պայմաններ ստեղծել:

Քառա
 Երբ հարմար է ժամանակը, անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ և անհրաժեշտ արժեքներ:

Քառա
 Անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ արժեքներ և անհրաժեշտ արժեքներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ:

Քանոններ
 Ընթացքում անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ արժեքներ և անհրաժեշտ արժեքներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ:

Քանոններ

- արագ
- անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ արժեքներ և անհրաժեշտ արժեքներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ:
- անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ արժեքներ և անհրաժեշտ արժեքներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ:

Քառա

- անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ արժեքներ և անհրաժեշտ արժեքներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ:
- անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ արժեքներ և անհրաժեշտ արժեքներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ:

Քանոններ

- անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ արժեքներ և անհրաժեշտ արժեքներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ:
- անհրաժեշտ է ցուցաբերել անհրաժեշտ արժեքներ և անհրաժեշտ արժեքներ, ինչպես նաև անհրաժեշտ:

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายอดิศักดิ์ ฉันทวิเศษกุล เกิดวันที่ 28 พฤษภาคม 2532 ที่จังหวัดราชบุรี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาดลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศิลปากร และได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย